

STUDIA EŁCKIE

24 (2022) nr 3

Wydawnictwo Diecezjalne Adalbertinum

„Studia Ełckie” 24(2022), nr 3

e-ISSN 2353-1274

p-ISSN 1896-6896

DOI: 10.32090

© Copyright by Wydawnictwo Diecezjalne Adalbertinum

UIW: 67300

Ełk 2022

Projekt okładki: Marek Kuryłowicz

Skład komputerowy: Zespół redakcyjny

Adres: 19-300 Ełk, Plac Katedralny 1

Wersja pierwotna: internetowa (<http://studiaelckie.pl/24-2022-nr-3>)

UIC: 484807

RADA NAUKOWA

- Sixto J. **Castro** – Universidad de Valladolid, Hiszpania
- Robert A. **Delfino** – St. John's University, NY, USA
- Urbano **Ferrer** – Universidad de Murcia, Hiszpania
- ks. Wojciech **Guzewicz** – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn, Polska
- Andrzej **Jastrzębski** OMI – Saint Paul University, Ottawa, Kanada
- Jeanette V. **Loanzon** – University of Santo Tomas, Manila, Filipiny
- ks. Paweł **Mąkosa** – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska
- Eduardo **Ortiz** – Universidad Católica Andrés Bello, Caracas, Wenezuela
- Pablo **Pérez López** – Universidad de Navarra, Pampeluna, Hiszpania
- Monika **Przybysz** – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, Polska
- Peter A. **Redpath** – Adler-Aquinas Institute, Colorado Springs, CO, USA
- ks. Paweł **Tarasiewicz** – Adler-Aquinas Institute, Colorado Springs, CO, USA
- Anna **Zellma** – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn, Polska
- ks. Kęstutis **Žemaitis** – Uniwersytet Witolda Wielkiego, Kowno, Litwa

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Redaktor naczelny ▪ ks. Dariusz **Zalewski** – WSD, Ełk

Zastępca redaktora naczelnego ▪ ks. Tomasz **Kopiczko** – UKSW, Warszawa

Sekretarz redakcji ▪ ks. Dariusz **Konopko** – KUL, Lublin; WSD, Ełk

Redaktorzy tematyczni

Filozofia ▪ ks. Antoni **Skowroński** – UWM, Olsztyn

Historia Kościoła ▪ ks. Tadeusz **Białous** – Ełk

Nauki o komunikacji społecznej i mediach ▪ ks. Jerzy **Sikora** – UKSW, Warszawa

Nauki o kulturze i religii ▪ ks. Sławomir **Cimochowski** – Uniwersytet Katolicki,
Santa Cruz de la Sierra, Boliwia

Nauki teologiczne ▪ ks. Andrzej **Jaśko** – WSD, Ełk

▪ ks. Grzegorz **Sierzputowski** – Wydział Teologiczny Środkowych
Włoch, Florencja, Włochy

Pedagogika ▪ ks. Dariusz **Konopko** – KUL, Lublin; WSD, Ełk

Prawo kanoniczne ▪ ks. Roman **Szewczyk** – UWM, Olsztyn

Redaktorzy językowi

Język angielski ▪ Daniel P. **Thero** – Rensselaer Polytechnic Institute, New York, USA

Język hiszpański ▪ Francisco Manuel **Villalba Lucas** – Murcia, España

Język niemiecki ▪ Katharina **Westerhorstmann** – Franciscan University
of Steubenville, Gaming, Austria

Język włoski ▪ ks. Grzegorz **Sierzputowski** – Facoltà Teologia dell'Italia Centrale,
Firenze, Italia

Język polski ▪ Ryszard **Skawiński** – UWM, Olsztyn

Redaktor statystyczny ▪ ks. Arkadiusz **Orzeł** – WSD, Ełk

Spis treści

<i>Od Redakcji / Editorial</i>	271
--------------------------------------	-----

Nauki teologiczne / Theological Sciences

ks. Rafał Bednarczyk , <i>Pierwsza sesja Soboru Watykańskiego II w zapiskach „Pro memoria” bł. Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski / The First Session of the Second Vatican Council in the Notes “Pro memoria” of Blessed Stefan Wyszyński Primate of Poland</i>	275-288
Anna Gawrońska-Piotrowska , <i>Promocja Pieszych Pielgrzymek Warszawskich na Jasną Górę w Internecie jako forma komunikacji religijnej / The promotion of Warsaw Pilgrimages to Jasna Góra on the internet as a form of religious communication</i>	289-305
Aleksandra Gralczyk , <i>Media społecznościowe jako narzędzie wspierające działania duszpasterskie. Ocena wykorzystania ich funkcjonalności w parafii wielkomejskiej / Social media as a tool to support pastoral activities. Assessing the use of their functionality in a metropolitan parish</i>	307-318
ks. Mateusz Kielarski , <i>Ofiarniczy charakter eschatologii okresu zwykłego w Mszaie rzymskiej dla diecezji polskich / The Sacrificial Character of the Eschatology of the Ordinary Time in the Roman Missal for the Dioceses of Poland</i>	319-332
ks. Mateusz Kozielski , <i>Slang w wychowaniu religijnym młodzieży / Slang in Religious Education of Youth</i>	333-348

Miscellanea

ks. Wojciech Mueller , <i>Męczeństwo ks. Stanisława Streicha w świetle procesu sądowego zabójcy – Wawrzyńca Nowaka / Martyrdom of rev. Stanisław Streich in the light of the trial of the murderer – Wawrzyniec Nowak</i>	351-365
--	---------

Materialy / Historical Resources

- ks. Wojciech **Guzewicz**, *Kościół i parafie diecezji elckiej (cz. 3) / Churches and Parishes of the Diocese of Elk (Part 3)*..... 369-380
- ks. Marcin **Sieńkowski**, *Trzydziesty rok funkcjonowania i działalności Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej (2021/2022) / Thirtieth Year of Functioning and Activity of the Theological Seminary of the Diocese of Elk (2021/2022)* 381-404

Recenzje / Reviews

- ks. Wojciech **Guzewicz**, *Jan Czar [ks. Stanisław Piotr Maciątek], Marszałek Piłsudski na wieczery. Humoreska religijna o tem, jak Marszałek Piłsudski proboszczowi „krowę zjadł”, edycja, komentarze i redakcja: ks. Marian Mieczkowski, Wydawca: Polskie Towarzystwo Historyczne w Łomży oraz Parafia Katedralna pw. św. Michała Archaniola w Łomży, Łomża 2022, ss. 80.*407-411

Od Redakcji

Drodzy Czytelnicy!

Mam zaszczyt poinformować, że 24 września 2022 r. redaktor naczelny „Studiów Elckich” ks. dr Dariusz Zalewski został mianowany przez papieża Franciszka biskupem pomocniczym diecezji elckiej. Z tego tytułu w imieniu zespołu redakcyjnego oraz rady naukowej składam Księdzu Biskupowi szczerze gratulacje i najlepsze życzenia. Mam nadzieję, że pasterska posługa nie tylko przyniesie korzyść Kościołowi elckiemu, ale również zaowocuje na polu naukowym i redakcyjnym niniejszego czasopisma.

W bieżącym numerze 24. tomu „Studiów Elckich” znalazło się sześć artykułów naukowych o zróżnicowanej tematyce teologicznej. Oprócz tego zamieszczono w nim materiały historyczne poświęcone problematyce diecezji elckiej (parafii i seminarium) oraz recenzję książki.

Artykuły i bieżące informacje dla Autorów znajdują się na stronie internetowej: <http://www.studiaeckie.pl/>.

ks. Tomasz Kopiczko
Zastępca redaktora naczelnego

NAUKI TEOLOGICZNE
Theological Sciences

KS. RAFAŁ BEDNARCZYK*

Pierwsza sesja Soboru Watykańskiego II w zapiskach „Pro memoria” bł. Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski

Osobisty dziennik prymasa Stefana Wyszyńskiego noszący tytuł „Pro memoria”, który aktualnie jest opracowywany i publikowany dzięki współpracy Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Archidiecezji Warszawskiej, Instytutu Pamięci Narodowej oraz Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, to niezwykle cenne źródło historyczne. Powstawał on od roku 1948 do 1981 i zawiera notatki tworzone przez Księdza Prymasa na własne potrzeby, bez zamysłu ich publikowania. Służyły one za to porządkowaniu i utrwalaniu różnych wydarzeń, w których uczestniczył. Pozwalały ponadto na pogłębienie refleksji nad nimi oraz tworzenie własnych komentarzy¹. Przypadająca w tym roku 60. rocznica inauguracji II Soboru Watykańskiego w sposób naturalny staje się zachętą do studium zapisków Księdza Prymasa opisujących przebieg pierwszej sesji soborowej trwającej od 11 października do 8 grudnia 1962 r. Staje się to tym łatwiejsze, że w ostatnim czasie ukazał się tom „Pro memoria” z zapiskami Księdza Prymasa z 1962 r.² Dzięki temu możemy nie tylko zapoznać się z wydarzeniami, w których kard. S. Wyszyński brał bezpośredni udział, ale także z jego komentarzami. Nie mniej interesujące jawi się także odkrywanie tego, co zapiski mówią o ich autorze i jego sposobie przeżywania udziału w obradach Soboru II Watykańskiego.

Notatki sporządzane przez Księdza Prymasa w czasie pierwszej sesji soborowej zawierają także informacje dotyczące jego aktywności niezwiązanej wprost z pracą na rzecz Soboru. Są to na ogół również bardzo interesujące za-

* ks. Rafał Bednarczyk – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4486-7664>; e-mail: raf.bednarczyk@wp.pl

¹ Por. P. Skibiński, *Obchody milenijne na kartach „Pro memoria” prymasa Stefana Wyszyńskiego*, w: *1966. Milenium Chrztu Polski Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Perspektywa teologiczno-społeczna*, red. E. Czaczkowska, Warszawa 2016, s. 115-116.

² S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. IX 1962, red. A. Poniński, Warszawa 2020.

piski dotyczące spotkań, wyjazdów, rozmów prowadzonych w różnych dykasteriach watykańskich, planów związanych z obchodami Milenium Chrztu Polski, a także trudnych relacji z władzami komunistycznymi w Warszawie, które starały się śledzić działania polskich biskupów w Rzymie oraz wywierać bezpośrednią presję na Księdza Prymasa. Stanowią one odrębny temat i nie będą przedmiotem analizy w niniejszym artykule. Będą nim natomiast opisy obrad soborowych, udziału Prymasa w spotkaniach komisji do spraw nadzwyczajnych, posiedzeń polskich ojców soboru oraz audiencji u Ojca Świętego Jana XXIII.

1. Sesje soborowe w Bazylice św. Piotra

Dla ponad 2 tys. biskupów przybyłych na przełomie września i października na otwarcie 21 soboru powszechnego, był on głęboką niewiadomą. Nie wiadziiano nawet, jak długo potrwa pierwsza sesja soborowa. Jak odnotował Ksiądz Prymas, niektórzy hierarchowie z kręgu rzymskiego spodziewali się, że Sobór zakończy się jeszcze tego roku lub na wiosnę 1963 r., na co miał nalegać Papież³. Wiązano z nim jednak wiele nadziei. Na początek trzeba było stworzyć regulacje dotyczące zasad obrad soborowych, nad czym czuwały Prezydium Soboru i komisja do spraw nadzwyczajnych, której członkiem był także Ksiądz Prymas. Równie istotne były także komisje, które miały zająć się pracą nad schematami planowanych dokumentów soborowych. Dopiero po dopełnieniu kwestii organizacyjnych rozpoczęły się obrady nad poszczególnymi zagadnieniami.

W swoim „Pro memoria” kard. S. Wyszyński nie poświęcał wiele uwagi treści wystąpień poszczególnych mówców. Opisując wystąpienie Ojca Świętego na inauguracji obrad w dniu 11 października podkreślił, że zostało ono wypowiedziane głosem żywym i mocnym, co w istocie odnosiło się do słabego stanu zdrowia Jana XXIII⁴. Świadczy to głównie o osobistym charakterze prowadzonych przez Prymasa notatek, które nie miały być ścisłą kroniką Soboru czy streszczeniem przemówień, ponieważ one i tak były dokumentowane i publikowane.

Od 22 października rozpoczęto pracę nad wstępnymi schematami dokumentów soborowych. Pierwszy z nich dotyczył reformy liturgicznej. Z świetle zapisków można też zauważyć, w jakich okolicznościach ona dojrzewała. Chodziło wówczas głównie o wprowadzanie języków narodowych do liturgii, co jednak miało też swoich oponentów. 24 października kard. E. Tisserant *wygłasza wielką apologię łaciny dla liturgii*⁵. Na kolejnej sesji generalnej 26 października nadal ścierały się różne opcje w sprawie reformy językowej. Ksiądz Prymas zanotował:

³ Por. tamże, s. 254.

⁴ Por. tamże, s. 262.

⁵ Tamże, s. 277.

Dotąd nie zaznaczył się złoty środek między zdecydowanymi zwolennikami łaciny w liturgii i jej przeciwnikami. Zasadniczo zaznacza się skłonność do tego, by Mszy św. nie ruszać, a tylko części katechetyczne (Introitus, Gloria, Credo, Pater noster, Lectio, Ewangelia) znacjonalizować. Natomiast gdy idzie o sakramentologię, tę należy w pracy duszpasterskiej całkowicie znacjonalizować⁶.

Nieco później ojcowie soborowi zajęli się sprawą brewiarza. Pod datą 7 listopada znalazł się następujący zapis: *Bardzo radykalne przemówienia w sprawie brewiarza wygłosili kard. Ruffini i kard. Leger. Ten drugi domagał się brewiarza w języku rodzimym*⁷. Na kolejnej sesji generalnej 9 listopada głos w tej sprawie zabrał sam kard. S. Wyszyński:

Zgłosiłem się do listy mówców w Sekretariacie Soboru. Ogłoszono listę mówców. Przemawiałem trzeci, po kard. Spellmanie, uzasadniając, że nie należy czynić dalszych zmian w brewiarzu. Wniosłem o zachowanie w brewiarzu języka łacińskiego dla duchowieństwa obrządku łacińskiego⁸.

Z tej wypowiedzi widać, że Ksiądz Prymas nie był zwolennikiem całkowitego porzucenia łaciny w liturgii Kościoła. Podobnego zdania było także wielu biskupów, którzy wyrażali swoją solidarność z jego wystąpieniem. Kilka dni później dyskutowano jeszcze o kalendarzu liturgicznym, ale poza wzmianką o wystąpieniu abpa A. Baraniaka, nie było dodatkowych informacji. Głosowanie na schemacie liturgicznym odbyło się 14 listopada. Kilku kardynałów należących do Prezydium Soboru zabrało głos i wyraziło się negatywnie o tym projekcie. Niezależnie od tego, jak o tym zapisał w swoich notatkach Ksiądz Prymas, został on przyjęty zdecydowaną większością głosów – 2162 – za, 47 – przeciw i 7 głosów nieważnych⁹. Wynik głosowania potwierdził, że niemal wszyscy ojcowie opowiedzieli się za reformą liturgiczną. Nie oznaczało to końca prac nad tym dokumentem¹⁰.

Kolejne schematy dokumentów soborowych, jakie stały się przedmiotem dyskusji, to – „De fontibus Revelationis” (o źródłach Objawienia) oraz „De instrumentis communicationis socialis” (o środkach społecznego przekazu). W „Pro memoria” nie znajdujemy szerszych nawiązań do przebiegu debaty. W trakcie dyskusji poświęconej drugiemu z wymienionych dokumentów Ksiądz Prymas zabrał głos 24 listopada:

Zgłosiłem się do głosu; przemawiałem pierwszy na temat czytania Ewangelii w radio, we wszystkich językach. Przemawiali też kard. Godfrey, kard. Suenens, który podkreślił doniosłość schematu „De instrumentis socialis communicatio-

⁶ Tamże, s. 279.

⁷ Tamże, s. 296.

⁸ Tamże, s. 297-298.

⁹ Por. tamże, s. 302-305.

¹⁰ Por. *Atlas historyczny Soboru Watykańskiego II*, red. A. Mellonie, Warszawa 2015, s. 136.

nis” i wyjaśnił, że trzeba ten schemat traktować nie jak doktrynalny, tylko jako schemat pastoralny¹¹.

Prace soboru wyraźnie zaczęły nabierać tempa. 27 listopada rozpoczęto debatę nad schematem „De unitate”. Wywołało to jednak sporo napięcia. Ksiądz Prymas zanotował, że tego dnia miały miejsce nieprzyjemne wystąpienia dwóch ukraińskich biskupów atakujące katolików i prawosławnych¹². Stopniowo jednak emocje opadały. Ksiądz Prymas także i w tej sprawie zabrał głos przemawiając jako pierwszy na sesji generalnej 30 listopada. Poparł wówczas stanowisko Komisji dla Kościoła Wschodniego¹³. Od 1 grudnia przedmiotem dyskusji soborowej stał się schemat „De Ecclesia”, bardzo wyczekiwany przez kard. S. Wyszyńskiego¹⁴. W „Pro memoria” brak jest jednak szerszych opisów samej dyskusji. W imieniu biskupów polskich głos zabrali bp Bernacki, bp Pawłowski i abp Kominek.

Notatki prymasowskie pozwalają czytelnikowi zapoznać się z przebiegiem obrad soborowych, ponieważ zawierają usystematyzowaną choć także fragmentaryczną relację z kolejnych dni obrad. Można też wyczuć różne niepokoje i pytania towarzyszące uczestnikom Soboru. Pierwsza sesja stała się dla nich także czasem dojrzwiania co do możliwości wypracowania odnowionej wizji Kościoła oraz zasadniczych obszarów jego działalności pastoralnej. Pojawiły się nowe impulsy w szeroko rozumianej refleksji eklesjalnej, które w całej pełni miały się rozwinąć w trakcie kolejnych sesji soborowych¹⁵.

2. Obrady Komisji do spraw nadzwyczajnych

Prymas S. Wyszyński należał do gremiów odpowiedzialnych za kierowanie pracami Soboru. Był najpierw członkiem Centralnej Komisji Przygotowawczej – odpowiedzialnej za opracowanie wstępnych projektów dokumentów soborowych, a w trakcie obrad soborowych uczestniczył w pracach Komisji ds. Nadzwyczajnych współdziałającej z Prezydium Soboru¹⁶. W notatkach zebranych w „Pro memoria” znajdujemy stosunkowo obszerniejsze relacje z posiedzeń Komisji oraz opisy aktywności samego Księdza Prymasa.

Poważnym zadaniem, nad którym podjęli pracę członkowie tegoż gremium, było wypracowanie mechanizmów regulaminowych, dających możliwość wolnych wypowiedzi każdemu z ojców soborowych, a jednocześnie

¹¹ S. Wyszyński, *Pro memoria*, dz. cyt., s. 319.

¹² Por. tamże, s. 325.

¹³ Por. tamże, s. 330.

¹⁴ Por. tamże, s. 279, 293.

¹⁵ Por. *Atlas historyczny Soboru Watykańskiego II*, dz. cyt., s. 138.

¹⁶ Por. E. Czaczkowska, *Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński na Soborze Watykańskim II*, w: *Studia Soborowe. Historia i nauczanie Vaticanum II*, red. M. Białkowski, Toruń 2013, s. 144; też, *Kardynał Wyszyński. Biografia*, Kraków 2013, s. 503; S. Wilk, *Zaangażowanie kardynała Stefana Wyszyńskiego w prace Soboru Watykańskiego II*, w: *Kardynał Stefan Wyszyński. Droga życia i posługi pasterskiej*, red. R. Czekalski, Warszawa 2021, s. 316-318.

stworzenie rozsądnych ograniczeń, dzięki którym przebieg prac mógł się odbywać płynnie. Na zebraniu w dniu 26 października 1962 r. kard. S. Wyszyński złożył swoją propozycję w tej sprawie:

Kardynał Suenens zgłasza wniosek, by ograniczyć liczbę mówców do 50; mówcy powinni wykazać się liczbą 20-30 osób, w imieniu których przemawiają. Ten wniosek oceniam jako techniczny i przedstawiam swój, by mówcy byli wyłanianiani przez Konferencje Narodowe Episkopatów i w ich imieniu przemawiali; inni dopiero po nich, w miarę potrzeby, już w razie „votum separatum”¹⁷.

Kilka dni później, w trakcie sesji generalnej 31 października Ksiądz Prymas przekazał kardynałowi Suenensowi na piśmie swój projekt ramowy regulaminu. W swoich notatach zaznaczył, że (...) *wszyscy mówcy składają swoje wypowiedzi do Komisji Specjalnej, która układa dla Prezydium listę mówców; wyłączając to wszystko z tekstów, co już było powiedziane*¹⁸. Chodziło zatem o nadanie Prezydium Soboru kompetencji niedopuszczania mówców, którzy nie wniosą nic merytorycznego do dyskusji. Ten postulat powrócił także w trakcie obrad Komisji w dniu 5 listopada. Ponadto złożono wówczas wniosek, aby Prezydium miało władzę przerywania dyskusji, jeśli uzna, że poruszany temat został już wystarczająco wyjaśniony. Zwrócono się w tej sprawie o decyzję Ojca Świętego, którą tenże aprobował już następnego dnia¹⁹.

Na zebraniu Komisji w dniu 16 listopada nadal dyskutowano nad sprawami regulaminu. Prócz tego Ksiądz Prymas wniósł ważny postulat, aby dopuścić katolików świeckich do obrad soborowych. Tak to opisał w swoich notatkach:

Kardynał Döpfner wystąpił z wnioskiem, dotyczącym metody obrad. Polemizowałem z jego stanowiskiem, projektując, by dyskusja na sesjach generalnych dotyczyła tylko zasad teologicznych i moralnych; natomiast sprawy dotyczące aplikacji i poprawek terminologicznych należy składać do Sekretariatu Generalnego. Kardynał Confalonieri był przeciwny. Złożyłem Sekretarzowi Stanu projekt o dopuszczenie na Sobór Przedstawicieli świeckich katolików²⁰.

Jeszcze więcej dyskusji nad kwestią powołania świeckich na Sobór miało miejsce w trakcie kolejnego posiedzenia Komisji w dniu 23 listopada. Tak o tym zapisał Ksiądz Prymas w „Pro memoria”:

Wnoszę sprawę udziału świeckich katolików w Soborze. Zwracam uwagę, że jedynymi laikami w Soborze są „fratres separati”, tak że przyjęło się mówić: „by laik mógł być w Soborze, powinien zostać heretykiem. Zwracam uwagę na następstwa nauki „De apostolatu laicorum”, co już wydało owoce błogosławione. Kandydatów można by wybrać z profesorów świeckich uniwersytetów katolic-

¹⁷ S. Wyszyński, *Pro memoria*, dz. cyt., s. 279.

¹⁸ Tamże, s. 286.

¹⁹ Por. tamże, s. 293-294.

²⁰ Tamże, s. 307.

kich, z „Pax Romana”, z „Centro Apostolatus laicorum” i innych. Wniosek wywołał wielką dyskusję; wszyscy zgodzili się z wnioskiem. Kardynał Döpfner powiedział, że Sobór Watykański II jest ostatni bez laików. Kardynał Suenens mówił o wielkiej pozycji kobiet katolickich w Kościele; spotkało to uwagę, że chyba kobiet nie będzie się zapraszać na Sobór. Kardynał Confalonieri przypomniał, że „mulier tacet in Ecclesia”. Ale kard. Suenens podtrzymywał, że trzeba zrewidować sprawę pozycji kobiet w Kościele. Dyskusja ustaliła, że wniosek jest doniosły, że trzeba go przedstawić Ojcu św. natomiast sprawa sposobu wyznaczania na Sobór jest otwarta²¹.

Ostatnie zapiski obejmujące obrady Komisji *extra ordinem* pochodzą z 5 grudnia. Dowiadujemy się z nich, że Ksiądz Prymas złożył wniosek, aby pierwszą sesję soborową zakończyć apelem do świata, którego projekt przekazał członkom Komisji. Ojciec Święty Jan XXIII miał pochwalić ten wniosek i wykorzystać fragmenty przygotowanego apelu w swoim Orędziu Bożonarodzeniowym, jako głos ojców soborowych²².

Podsumowując ten zakres zapisków prymasowskich można zauważyć, że jego aktywność na polu Komisji była duża. Same opisy zawierały też więcej szczegółów merytorycznych związanych z przebiegiem spotkań. Na tym tle Ksiądz Prymas także jawi się jako inicjator odważnego postulatatu, jakim było powołanie świeckich audytorów soborowych. Stało za tym niewątpliwie jeszcze przedwojenne doświadczenie współpracy z Stowarzyszeniem Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie”, a zwłaszcza formacja duchowa, jaką otrzymał od ks. Władysława Kornilowicza. Z dużym prawdopodobieństwem także podzielał zdanie kard. Suenensa w kwestii docenienia roli kobiet w Kościele, lecz wówczas ta sprawa nie była jeszcze dojrzała do podjęcia na Soborze.

3. Posiedzenia polskich ojców soborowych

Zebrania poszczególnych episkopatów, a nawet ich całych ugrupowań, stanowiły niewątpliwie siłę napędową Soboru. To na nich analizowano i omawiano aktualnie trwające dyskusje nad poszczególnymi dokumentami, a także przygotowywano stanowisko oraz różne postulaty w tych sprawach. Taki cel przyświecał zebraniom episkopatu Polski, który tworzył zwartą i niezależną grupę ojców soborowych. Jednym z zagadnień, które posiadało istotny wymiar praktyczny, było ustalenie zasad, jakimi mieli się kierować księża biskupi w czasie pobytu w Rzymie. Prymas S. Wyszyński znając metody służb wywiadowczych PRL spodziewał się z ich strony prób inwigilacji biskupów oraz różnych prowokacji. Wiedział też, że jego wypowiedzi oraz działania będą interpretowane w Warszawie w duchu politycznym. Ta sama zasada odnosiła się także do pozostałych polskich hierarchów. Ta sytuacja skłaniała Kardynała

²¹ Tamże, s. 318.

²² Por. tamże, s. 340.

do wprowadzania zasad, które nakładały na polskich biskupów szereg ograniczeń, a zwłaszcza zobowiązywały do zachowywania daleko posuniętej ostrożności w kontaktach z innymi, zwłaszcza dziennikarzami. Znalazło to swoje znaczące odbicie w prymasowskich zapiskach „Pro memoria”.

Pierwsze spotkanie tego gremium odbyło się jeszcze przeddzień otwarcia Soboru – 8 października. Tworząc „modus procedendi” biskupi ustalili, że *na-leży unikać wszelkich wywiadów i rozmów z prasą i agencjami prasowymi. Należy być ostrożnym z przygodnymi rozmówcami, którzy mogą być powiązani z wywiadem*²³. Tydzień później, przy okazji kolejnego spotkania polskich oj-ców soborowych doszło do zgrzytu pomiędzy abp. B. Kominkiem a kard. S. Wyszyńskim. Był on wynikiem zgody, jaką wyraził Arcybiskup kard. F. Königowi w sprawie wejścia episkopatu Polski do wspólnego bloku Kościo-łów Europy Zachodniej. W „Pro memoria” tak opisał to zdarzenie kard. S. Wy-szyński:

Omawiamy sprawę tworzących się projektów Komisji. Między innymi kard. König przedstawił listę ułożoną przez blok biskupów z krajów zachodnio-europejskich. Dołączył tam i Polskę – sua sponte – w najlepszej na pewno woli, by nie zabrakło biskupów polskich. Wyjaśniłem abp. Kominkowi, który prowa-dził rozmowę z kard. Königiem pod moją nieobecność, że my nie możemy nale-żeć do żadnych bloków, gdyż sytuacja Kościoła w Polsce jest odmienna od sytu-acji Kościoła w innych krajach. Jakikolwiek dopisywanie nas do bloków wy-borczych nie jest dla nas możliwe, gdyż Warszawa odczyta to politycznie²⁴.

W trakcie tegoż spotkania Ksiądz Prymas skierował do biskupów mocne wezwanie:

Musimy pamiętać, że nasze zadanie życiowe wypełnia się w Polsce – obrona Kościoła, za który odpowiadamy. Musimy więc tak prowadzić pracę na Soborze, by nie zaszkodzić Kościołowi Polsce. Stąd też nie możemy należeć do żadnych bloków wyborczych. (...) Podaliśmy listę polskich kandydatów do wiadomości Sekretariatu Soboru, abp. Feliciego, z ramienia Przewodniczącego Konferencji Episkopatu. I to musi wystarczyć. (...) Na zewnątrz linię prowadzi Prymas, bi-skupi polscy mogą działać samodzielnie w sprawach objętych ściśle pracą sobo-rową²⁵.

Tak jednoznacznie sformułowane wezwanie do odpowiedzialności bisku-pów za Kościół w Polsce było związane z koniecznością zachowania milczenia w sprawie prowadzonej przez władze PRL polityki prześladowań religijnych, inwigilacji duchowieństwa, ateizacji itp. Gdyby takie głosy wybrzmiewały oficjalnie z ust biskupów w trakcie Soboru, wywołałoby to z jednej strony silną

²³ Tamże, s. 258.

²⁴ Tamże, s. 266.

²⁵ Tamże.

reakcje prasy światowej, zaś z drugiej – spowodowałyby dalsze nasilenie polityki ograniczeń i restrykcji ze strony aparatu władzy w Polsce. Stąd Kościół w Polsce, podobnie jak w innych krajach komunistycznych, nazwany został na Soborze „Kościółem milczenia”²⁶.

Kolejne spotkania były poświęcone w większym stopniu sprawom obrad soborowych, ponieważ te weszły w fazę dyskusji nad schematem o liturgii. Na zebraniu w dniu 21 października podjęto też sprawę kontaktu z prasą polską, ponieważ ta domagała się od biskupów wypowiedzi na temat ich zaangażowania w Sobór. W gronie episkopatu, co zapisał w swoim „Pro memoria” Ksiądz Prymas, były różne stanowiska. Ostatecznie przedstawicielami episkopatu Polski do kontaktów z dziennikarzami zostali bp M. Klepacz oraz bp Z Choroński²⁷. W programie obrad biskupów bywały także sprawy związane z tym, co działo się z Kościołem w Polsce, m.in. przyjazd do Warszawy francuskich księży na konferencję antyalkoholową, choć z udziału w niej zostali wykluczeni polscy księża. Poruszano także problem poboru kleryków do wojska. Nie były to sprawy soborowe, ale wobec nieobecności biskupów w kraju, wymagały przynajmniej zaznajomienia się z nimi²⁸. Inną, interesującą informacją zawartą w opisie spotkania polskich ojców soborowych, była dotycząca podarowania przez Ojca Świętego biskupom polskim 1000 brewiarzy, 19 maszyn do pisania i 17 pontyfikałów.

Merytoryczne dyskusje polskich ojców soborowych nad poszczególnymi schematami omawianymi w trakcie obrad soborowych wypełniały kolejne zebrania. Pozwalało to pogłębić refleksję i wypracować wspólne stanowisko. Relacjonowano także przebieg dyskusji w poszczególnych komisjach soborowych odpowiedzialnych za przygotowanie schematów dokumentów soborowych.

W zapiskach prymasowskich mamy też informacje o powoływaniu w strukturze episkopatu komisji zajmujących się poszczególnymi schematami, co miało podnieść efektywność podejmowanych prac (pozwalało to rozłożyć konkretne zadania na kilka osób, zamiast obciążać jedną). Ustalano także listę mówców, którzy mieli zabierać głos w imieniu episkopatu Polski. Inicjatywa w tej sprawie zwykle należała do Księdza Prymasa, jednak decyzje podejmowane były wspólnie²⁹.

Biskupi polscy wprawdzie nie działali w jakiś szerszych ugrupowaniach ojców soborowych, jednak podejmowali spotkania i współpracę z innymi episkopatami. W kręgu bliskich kontaktów znaleźli się zwłaszcza biskupi o polskich korzeniach ze Stanów Zjednoczonych oraz z innych rejonów świata. Spontaniczne kontakty funkcjonowały także z episkopatem niemieckim oraz austriackim. W zapiskach prymasowskich pozostały także ślady spotkań

²⁶ Zob. E. Czaczkowska, *Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński...*, art. cyt., s. 156-157.

²⁷ Por. S. Wyszyński, *Pro memoria*, dz. cyt., s. 273-274.

²⁸ Por. tamże, s. 285.

²⁹ Por. tamże, s. 285, 295, 313-314, 326, 339.

z przedstawicielami wielu innych episkopatów. Także w ramach zebrań polskich ojców soborowych wyznaczano konkretnych biskupów do oficjalnych kontaktów bilateralnych. W ten sposób m.in. wydelegowano abpa B. Kominka, bpa H. Bednorza i bpa K. Wojtyłę do rozmów z episkopatem francuskim³⁰. Nie można zatem uznać, iż prymas S. Wyszyński unikał kontaktów oraz wymiany zdań z przedstawicielami innych episkopatów. Miał jednak świadomość ogólnej sytuacji Kościoła w Polsce, co nie pozwalało na zbytne zacieśnianie współpracy czy zajmowania wspólnego stanowiska w sprawach soborowych.

Jeszcze jedną rzeczą, którą warto przywołać z kart „Pro memoria”, jest sprawa zaproszenia biskupów polskich na zorganizowany na ich cześć raut w Ambasadzie PRL w Rzymie. Decyzję odmowy udziału w tym wydarzeniu podjęła najpierw Rada Główna episkopatu, a następnie podtrzymali ją biskupi na zebraniu ogólnym dnia 4 grudnia. Jak słusznie przypuszczał Ksiądz Prymas, była to akcja czysto propagandowa. Podkreśliłoby to dobre relacje biskupów z przedstawicielami polskiego rządu, a nawet mogłoby sprawić wrażenie, że główne zajęcie polskich hierarchów w Rzymie to udział w takich rautach. Równocześnie jednak prowadzono działania uderzające w autorytet episkopatu, czego przykładem był zaplanowany dokładnie w tym dniu wykład Zenona Kliszkii, wówczas Wicemarszałka Sejmu, skierowany do przedstawicieli włoskiej partii komunistycznej, który zawierał ostrą krytykę Kościoła w Polsce. Dzięki przezorności Księdza Prymasa udało się w tym wypadku uniknąć zaplanowanej prowokacji³¹.

Podobnie jak w przypadku prymasowskich opisów dotyczących obrad soborowych czy Komisji ds. Nadzwyczajnych zapiski „Pro memoria” nie są pełnym udokumentowaniem ich przebiegu. Pozwalają jednak zauważyć kolejny ważny obszar zaangażowania Księdza Prymasa, jakim było kierowanie pracami polskich ojców soborowych oraz zapewnienie bezpieczeństwa Kościołowi przed działaniami służb PRL. Ukazują one także spójność polskiego episkopatu, który potrafił uszanować linię Księdza Prymasa i realizować jego wskazania.

4. Audiencje u Jana XXIII

Ostatnie przytaczane i analizowane w tym opracowaniu fragmenty „Pro memoria” przybliżające zaangażowanie Księdza Prymasa w tok obrad soborowych dotyczą bezpośrednich spotkań z papieżem Janem XXIII. Są one spisywane ze szczególną starannością, stosunkowo obszerne, zawierające wyraźnie akcenty osobistej sympatii i czci. Było to wyrazem silnej duchowej więzi, jaka łączyła obu pasterzy. Papież już od młodości odczuwał szczególną sympatię do Polski, przeczytał przynajmniej kilka powieści Henryka Sienkiewicza, z lubością wspominał postać jednego z bohaterów trylogii – Michała Wołodyjow-

³⁰ Por. tamże, s. 273-274, 285.

³¹ Por. tamże, s. 333-337, 339, 348-349.

skiego. Jako młody ksiądz kilkakrotnie przybywał do Polski – najpierw przed I wojną światową, a później w latach dwudziestych XX w. Szczególne wrażenie zrobiły na nim Kraków i Jasna Góra. Z Prymasem S. Wyszyńskim poznał się w 1957 r., gdy ten po raz pierwszy po powrocie z internowania mógł wyruszyć do Rzymu i odebrać kapelusz kardynalski. Wówczas to jako Patriarcha Wenecji dwukrotnie gościł Księdza Prymasa w czasie jego przejazdu z Warszawy do Rzymu i w drodze powrotnej³².

Pierwsze spotkanie Księdza Prymasa z papieżem Janem XXIII w ramach pierwszej sesji miało miejsce na drugi dzień po przybyciu biskupów na Sobór – 8 października. Najpierw kard. S. Wyszyński spotkał się sam z Ojcem Świętym, serdecznie przez niego przywitany. Jak zapisał to w swoich notatkach – Ojciec Święty nie chciał, aby prasa komentowała ewentualne późniejsze przyjęcie Prymasa Polski wraz z biskupami jako wyraz rzekomej niechęci papieskiej do polskiego kardynała. Ksiądz Prymas w prywatnej rozmowie przybliżył Ojcu Świętemu ideę nieustannej modlitwy Czuwania Soborowego z Maryją Jasnogóorską. Obejmowała ona wszystkie parafie oraz zakony w Polsce. Ze szczególną mocą była ona zanoszona na Jasnej Górze, gdzie także podjęto modlitwę o zdrowie dla Papieża³³. Po półgodzinnej osobistej rozmowie dołączyli do Księdza Prymasa także pozostali biskupi polscy. Po krótkim przemówieniu kard. S. Wyszyńskiego w imieniu episkopatu, Papież zaczął przywoływać własne wspomnienia związane z Polską. Przypomniawszy sobie piękno Krakowa, zwłaszcza Wawel, a ponadto Wieliczkę – gdzie można znaleźć znaki pobożności pracujących tam górników. Ciepłe, papieskie wspomnienia, jak zapisał Ksiądz Prymas, mogłyby jeszcze potrwać dużo dłużej, jednak biskupi mieli świadomość, że „sił papieża nie można nadużywać”³⁴. Poprosili zatem o błogosławieństwo oraz przekazali Księgę „Czuwań Jasnogórskich za Sobór” wraz z lampą „Czuwań”. Papież pobłogosławił jeszcze obraz Matki Bożej Częstochowskiej dla Australii i podkreślił swoją wdzięczność za modlitwę, jaką polskie dzieci zanoszą w intencji jego zdrowia na Jasnej Górze. Ksiądz Prymas na koniec spotkania przedstawił Ojcu Świętemu wszystkich przybyłych na Sobór biskupów, co stała się okazją do kolejnej porcji wspomnień Jana XXIII, które wiązały się z Warszawą, z Gnieznem, Poznaniem oraz Jasną Górą³⁵.

Kolejne spotkanie nie miało charakteru typowej audiencji, ponieważ odbyło się przy okazji nawiedzenia 13 listopada relikwii św. Stanisława Kostki – w dniu jego liturgicznego święta. Na ten dzień polski episkopat już wcześniej zaplanował udział w nabożeństwie ku uczczeniu patrona polskich dzieci i młodzieży. Papież postanowił skorzystać z okazji i sprawić przyjemną niespodziankę polskim biskupom swoim przybyciem do grobu św. Stanisława w ko-

³² Zob. P. Samerek, *Kardynał Stefan Wyszyński a Stolica Apostolska*, w: *Kardynał Stefana Wyszyńskiego. Droga życia i posługi pasterskiej*, dz. cyt., s. 351-352.

³³ Por. S. Wyszyński, *Pro memoria*, dz. cyt., s. 255-256.

³⁴ Tamże, s. 256.

³⁵ Por. tamże, s. 256-257.

ściele św. Andrzeja na Kwirynale. Było to gestem bardzo naturalnym, ponieważ Jan XXIII od młodości był czcicielem tego świętego i od tamtego czasu wielokrotnie odwiedzał to miejsce³⁶. Jak zapisał to Ksiądz Prymas, Papież w ten sposób chciał sprawić radość polskim biskupom i podnieść ich na duchu. Ponownie przywołał wspomnienia różnych miejsc odwiedzanych przez siebie w Polsce, ze szczególną czcią odnosząc się do Jasnej Góry. Przypomniał biskupom, że w jego kaplicy w Castel Gandolfo znajduje się wizerunek Matki Bożej Częstochowskiej. W swoim przemówieniu Ksiądz Prymas natomiast powołał się na liczne listy dzieci, w których proszą one o przekazanie Ojcu Świętemu zapewnienia, że bardzo usilnie modlą się w intencji jego zdrowia. Potem Papież udzielił swojego błogosławieństwa i powrócił do siebie³⁷.

Ostatnia audyencja u Ojca Świętego w czasie pierwszej sesji soborowej miała miejsce w dniu wyjątkowym – w niedzielę 25 listopada, kiedy to przypadały 81 urodziny Jana XXIII. Papież w sposób planowy odbywał spotkania z poszczególnymi episkopatami przed ich wyjazdem z Rzymu. Ksiądz Prymas wraz ze wszystkimi biskupami ponownie przynieśli różne dary dla Ojca Świętego – m.in. świecę jasnogórską, album zabytków maryjnych w Polsce, medalion zawierający rzeźbę Tichona Luchowskiego (z XVI w.) – przekazany Prymasowi, aby ten ofiarował go Janowi XXIII. W swoim przemówieniu kard. S. Wyszyński najpierw złożył Papieżowi życzenia urodzinowe i dziękował, że dane im zostało w tak wyjątkowym dniu spotkać się z następcą św. Piotra. Następnie wskazał korzyści, jakie polscy biskupi wynoszą z udziału w pierwszej sesji soborowej. W odpowiedzi na słowo Prymasa Polski Ojciec Święty najpierw przywołał wspomnienia z Polski, a następnie podjął temat potrzeby kontaktu ze światem współczesnym, w tym z ludźmi władzy. Odnosząc się do polskich biskupów mówił o potrzebie męstwa wiary:

Wie, że trzeba być mężnym w wyznawaniu wiary, i tego polskim biskupom przypominać nie trzeba. Dali bowiem przykład męstwa w wierze i roztropności. Jednak jest zdania, że w sytuacji w jakiej pracują biskupi polscy, szczególnie doniosłą jest rzeczą zachować ducha Chrystusa, który nikogo nie odpychał, a starał się każdego pozyskać³⁸.

Na zakończenie audyencji zrobiono wspólne zdjęcie. Przy ustawianiu biskupów do fotografii, na co zwrócił Autor „Pro memoria”, niektórzy hierarchowie szukali dla siebie miejsc szczególnie eksponowanych. Ksiądz Prymas opisał to „nieprzyjemne” wrażenie, wymienił winowajców, jednak nie przywiązywał do tego szczególnego znaczenia.

³⁶ Por. R. Bednarczyk, *Św. Stanisław Kostka a wizja wychowania młodzieży w nauczaniu prymasa Stefana Wyszyńskiego*, „humanistica 21” 2 (2018), s. 90, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/humanistica_21/humanistica_21-r2018-t2/humanistica_21-r2018-t2-s77-96/humanistica_21-r2018-t2-s77-96.pdf (dostęp 30.09.2022).

³⁷ Por. S. Wyszyński, *Pro memoria*, dz. cyt., s. 303.

³⁸ Tamże, s. 321.

W świetle prymasowskich notatek spotkania z Ojcem Świętym nie miały jako cel omawianie konkretnych spraw związanych z pracami soborowymi czy działalności Kościoła w Polsce. Nieco takich akcentów znalazło się w trakcie ostatniej audiencji. Papież interesował się Polską i był dobrze zorientowany w tym, co odnosi do sytuacji Kościoła. Tym, co było istotne w przebiegu poszczególnych spotkań było podkreślenie życzliwości, jaką Ojciec Święty darzy Księdza Prymasa oraz polskich biskupów. Stąd tak chętnie przypominał o swoich osobistych doświadczeniach zdobytych w Polsce. Jan XXIII starał się także umocnić polski episkopat w dalszej pracy na rzecz utrwalania chrześcijaństwa w sercach i umysłach Polaków, co oczywiście wiązało się ze stawianiem czoła brutalnej ateizacji prowadzonej przez państwo. Dzięki relacjom Księdza Prymasa możemy się dowiedzieć o atmosferze tych spotkań, a także poznać różne szczegóły, które nie są znane z innych, dostępnych nam źródeł.

Podsumowanie

Wspomnienia spisywane przez kard. S. Wyszyńskiego w formie „Pro memoria” dopiero teraz stają się dla nas nowym, cennym źródłem historycznym. Pozwalają one poznać wiele wydarzeń, których bezpośrednim uczestnikiem był Ksiądz Prymas. Szczególnie cenne jest poznawanie tego, co było jego osobistym komentarzem. Dzięki temu mamy szansę zrozumieć sposób myślenia kard. S. Wyszyńskiego oraz priorytety, którymi się kierował. W perspektywie niniejszego opracowania podkreślenia domaga się swego rodzaju „gra”, jaka toczyła się pomiędzy władzami PRL a Księdzem Prymasem. Prymas S. Wyszyński „uczestnicząc w tej grze” starał się zapewnić Kościołowi możliwie najlepsze warunki przetrwania. Stąd unikał krytyki władz PRL, co więcej – w kwestiach dotyczących naszych ziem zachodnich starał się działać po linii polskiej racji stanu. Zdając sobie sprawę z metod, jakimi posługują się służby komunistyczne w inwigilacji ludzi Kościoła, samemu starał się ostrożnie podchodzić do wszelkich nowych kontaktów, ale też ich nie unikał. Podobnie również radził biskupom. W „tej grze” okazał się bardzo przewidujący i ostatecznie to jego rozwiązania okazały się trafione (np. sprawa zaproszenia na raut do Ambasady PRL w Rzymie).

Zapiski „Pro memoria” dają nam także ogląd aktywności Księdza Prymasa na forum Soboru Watykańskiego II. Jego działania skupiały się głównie na Komisji ds. Nadzwyczajnych, odpowiedzialnej za usprawnianie prac soborowych. Jego inicjatywy, w tym powołania świeckich audytorów katolickich, znajdowały posłuch u innych członków Komisji, co także wpłynęło na bieg samego Soboru. Relacje prymasowskie dotyczące sesji generalnych Soboru, jak i opisu prac pozostałych gremiów, w których brał udział, są zaledwie szkicem. Nie sposób traktować je jako wyczerpujące źródło, dlatego badanie ich domaga się uzupełnienia danymi pochodzącymi z innych źródeł lub opracowań. Dla badaczy mogą okazać się bardzo cenne te informacje, których nie da się znaleźć w innych źródłach historycznych.

W tym miejscu także wypada przypomnieć, iż w trakcie swoich pobytów w Rzymie Ksiądz Prymas spotykał się z wieloma ludźmi Kościoła, w tym Kościoła Polonijnego. Ten rodzaj aktywności nie był przedmiotem analizy w niniejszym artykule, ponieważ domaga się ono odrębnego opracowania. Pozwala nam to zrozumieć, że badając aktywność Księdza Prymasa w trakcie prac soborowych mamy w tym momencie do czynienia zaledwie z jej fragmentem. Świadczy to o imponującej wprost pracowitości i systematyczności prymasa S. Wyszyńskiego. Sama lektura „Pro memoria” pozwala się w tym zorientować, ponieważ zapiski dzienne obejmują obok zwykłych punktów dnia także ślad szeregu spotkań, które odbywały się godzina po godzinie. Nie sposób też nie dostrzec jeszcze jednej wartości płynącej z lektury tychże zapisków. Należą one do osoby ogłoszonej przez Kościół błogosławioną. W tym wypadku nie tylko mamy szansę dowiedzieć się, jak osoba święta patrzyła na przebieg Soboru, ale także jak go przeżywała i współtworzyła w wymiarze duchowym. Mając na względzie współczesne wyzwania Kościoła, przy całej ich złożoności i odmienności, w poszukiwaniu dróg przełamywania kryzysu można dostrzec wiele podobieństw z tym, z czym mierzyli się ojcowie Soboru Watykańskiego II. Z tej racji wnikliwe studium zapisków „Pro memoria” dotyczących najpierw przebiegu Soboru, a następnie realizacji jego postulatów, powinno zaowocować wartościowymi publikacjami teologicznymi odnoszącymi się do aktualnej sytuacji Kościoła w Polsce.

* * *

The First Session of the Second Vatican Council in the Notes “Pro memoria” of Blessed Stefan Wyszyński Primate of Poland

Summary

The diary notes of cardinal S. Wyszyński, currently published in the multi-volume series “Pro Memoria”, are an extremely valuable historical source of the history of the Church in the second half of the 20th century. One of the great events that was described in the Primate’s notes is the Second Vatican Council. This study is an analysis of these texts. It covers the four main dimensions of Cardinal’s conciliar activity. S. Wyszyński during the first session of the Second Vatican Council (1962): participation in the general sessions, the work in the Commission for Extraordinary Affairs, directing the work of the Polish Council Fathers, audiences with John XXIII. The Primate’s notes show his concern for the security of the Church in Poland (avoiding sensitive matters for the communist authorities), commitment to the vocation of lay Catholics to participate in the conciliar deliberations and the support he could enjoy from the Pope John XXIII.

Keywords: Blessed Stefan Wyszyński, the Second Vatican Council, Commission for Extraordinary Affairs, “Pro Memoria”, The Church in Poland.

Bibliografia

- Atlas historyczny Soboru Watykańskiego II*, red. A. Mellonie, Warszawa 2015.
- Bednarczyk R., *Św. Stanisław Kostka a wizja wychowania młodzieży w nauczaniu prymasa Stefana Wyszyńskiego*, „humanistica 21” 2 (2018), s. 90, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/humanistica_21/humanistica_21-r2018-t2/humanistica_21-r2018-t2-s77-96/humanistica_21-r2018-t2-s77-96.pdf (dostęp 30.09.2022).
- Czaczkowska E., *Kardynał Wyszyński. Biografia*, Kraków 2013.
- Czaczkowska E., *Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński na Soborze Watykańskim II*, w: *Studia Soborowe. Historia i nauczanie Vaticanum II*, red. M. Białkowski, Toruń 2013.
- Samerek P., *Kardynał Stefan Wyszyński a Stolica Apostolska*, w: *Kardynał Stefana Wyszyńskiego. Droga życia i posługi pasterskiej*, red. R. Czekalski, Warszawa 2021.
- Skibiński P., *Obchody milenijne na kartach „Pro memoria” prymasa Stefana Wyszyńskiego*, w: *1966. Milenium Chrztu Polski Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Perspektywa teologiczno-społeczna*, red. E. Czaczkowska, Warszawa 2016.
- Wilk S., *Zaangażowanie kardynała Stefana Wyszyńskiego w prace Soboru Watykańskiego II*, w: *Kardynał Stefan Wyszyński. Droga życia i posługi pasterskiej*, red. R. Czekalski, Warszawa 2021.
- Wyszyński S., *Pro memoria*, t. IX 1962, red. A. Poniński, Warszawa 2020.

ANNA GAWROŃSKA-PIOTROWSKA*

Promocja Pieszych Pielgrzymek Warszawskich na Jasną Górę w Internecie jako forma komunikacji religijnej

Świat dzisiejszych mediów uległ i dalej będzie ulegał głębokim przemianom. Wpływ na owe przeobrażenia ma rozwój Internetu. To dzięki niemu media nie są dziś jedynie źródłem informacji. Odznaczają się bowiem interaktywnością, przez co zacierają się granice między nadawcą a odbiorcą. Użytkownicy sieci uczestniczą jednocześnie w rzeczywistości wykreowanej przez innych, mogą również sami tę rzeczywistość przetwarzać i tworzyć¹. Życie w społeczeństwie cyfrowym ma swoje konsekwencje dla poszczególnych ludzi, jak i społeczeństw. Ma to wpływ na wiele dziedzin życia. Nie omija również Kościoła, który od lat zauważa potrzebę ewangelizacji w mediach, dziś coraz częściej ewangelizacji w Internecie – w tym w mediach społecznościowych. Benedykt XVI w Orędziu na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w 2013 roku zauważa, iż pojawienie się w mediach społecznościowych „dialogu na temat wiary i wierzenia potwierdza znaczenie i wagę religii w debacie publicznej i społecznej”². W tym samym dokumencie papież stwierdza: „Istnieją sieci społecznościowe, które w świecie cyfrowym stwarzają współczesnemu człowiekowi okazje do modlitwy, medytacji lub dzielenia się Słowem Bożym. Mogą one jednak otworzyć także podwoje na inne wymiary wiary. Wiele osób odkrywa bowiem właśnie dzięki kontaktowi, który początkowo miał miejsce online, znaczenie kontaktu bezpośredniego, doświadczenia wspólnoty (...). Szukając sposobów uobecnienia Ewangelii w środowisku cyfrowym, możemy zaprosić ludzi do przeżywania spotkań modlitewnych lub celebracji liturgicznych w konkretnych miejscach, takich jak kościoły czy kapli-

* Anna Gawrońska-Piotrowska – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2403-6900>; e-mail: a.gawronska-piotrowska@uksw.edu.pl

¹ Zob. G. Śniadach, *Parafia w dobie internetu*, Warszawa 2019, s. 10-11.

² Benedykt XVI, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary, nowe przestrzenie dla ewangelizacji*, 2013, <https://www.paulus.org.pl/220,47-sdssp-benedykt-xvi-2013> (dostęp: 12.09.2022 r.)

ce”³. Papież zauważa tym samym, iż głoszenie Dobrej Nowiny w świecie cyfrowym pozwala otworzyć ludzi na praktykowanie wiary w świecie realnym, służy budowaniu realnej wspólnoty. Ważne zatem dziś wydają się być rozważania dotyczące komunikacji religijnej w internecie. Świat cyfrowy staje się wyzwaniem i tym samym przedmiotem badań nad wykorzystaniem sieci w celu głoszenia Ewangelii. Jedną z przestrzeni, w której warto podjąć takie badania są piesze pielgrzymki na Jasną Górę, które są uznawane są w naszym kraju za fenomen religijny, społeczny i kulturowy⁴.

Uwagi metodologiczne

Przedmiotem niniejszych badań jest analiza zawartości stron internetowych i mediów społecznościowych Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej na Jasną Górę (w skrócie nazywanej w artykule WPP) i Warszawskiej Akademickiej Pielgrzymki Metropolitarnej (w skrócie WAPM). Celem owych badań jest próba odpowiedzi na pytanie: czy i dlaczego promowanie pielgrzymek pieszych w Internecie jest formą komunikacji religijnej? Aby odpowiedzieć na to pytanie, postawiono następujące pytania pomocnicze: Jaka jest zawartość stron internetowych i mediów społecznościowych omawianych pielgrzymek? W jaki sposób treści religijne są w nich prezentowane? Jakie sugestie i wytyczne można zaproponować osobom odpowiedzialnym za promocję pieszych pielgrzymek na Jasną Górę w Internecie?

Aby uzyskać odpowiedź na główne pytanie badawcze oraz pytania pomocnicze, na początku zdefiniowane zostanie pojęcie komunikacji religijnej wraz z jego charakterystyką. Następnie scharakteryzowana zostanie WPP i WAPM, by następnie przejść do analizy zawartości stron internetowych i mediów społecznościowych omawianych pielgrzymek. Przeanalizowany zostanie również sposób, w jaki prezentowane są w nich treści religijne. Na końcu zostaną przedstawione wnioski w oparciu o analizy ukazane w artykule. Wnioski te pozwolą dokonać próby odpowiedzi na główne pytanie badawcze.

Poniżej przedstawione zostaną kryteria, według których analizowane będą strony internetowe oraz media społecznościowe. Wzorując się na analizach stron internetowych podjętych przez Ks. Wojysława Czupryńskiego w publikacji „Wizerunek małżeństwa i rodziny na stronach internetowych warmińskich parafii”⁵, w omawianym artykule autorka wzięła pod uwagę następujące elementy warstwy tekstowej i wizualnej:

1. Warstwa werbalna komunikatów
2. Oryginalność i unikatowość
3. Przewidywane potrzeby odbiorców

³ Tamże.

⁴ Zob. D. Niedźwiecka, *Pielgrzymki: fenomen narodowy*, „PCh24.pl”, <https://pch24.pl/pielgrzymka-fenomen-narodowy/> (dostęp: 12.09.2022 r.).

⁵ W. Czupryński, *Wizerunek małżeństwa i rodziny na stronach internetowych warmińskich parafii*, „Studia Elckie” 23(2021), nr 3, s. 341-355.

4. Sposób prezentacji informacji, również warstwy wizualnej, pod względem przejrzystości i jasności oraz poprawności techniczno-estetycznej⁶.

Autorka zawęża badania mediów społecznościowych WPP i WAPM do analizy materiałów zamieszczonych na owych serwisach od początku stycznia do końca sierpnia 2022 roku.

Komunikacja religijna w mediach - próba definicji i charakterystyki

Komunikacja religijna jest pojęciem nieostrym i niezdefiniowanym, które mieści się w obszarze komunikacji społecznej. Należy jednak zauważyć, że zarówno polscy, jak i zagraniczni badacze podejmują próby definiowania tego pojęcia. W Polsce jedną z bardziej znanych definicji komunikacji religijnej jest ta sformułowana przez ks. Krzysztofa Marcyńskiego. Uważa on, iż „komunikacja religijna to jest taki sposób kontaktu człowieka z człowiekiem, który prowadzi do Boga, nakierowuje na Boga, sprawia, że Bóg staje się obecny w tym spotkaniu i rozmowie”⁷. Inny badacz - Rafał Jakub Pastwa podkreśla, iż komunikowanie religijne „obejmuje również przestrzeń i sposób kontaktu człowieka z Bogiem i drugim człowiekiem – także za pośrednictwem mediów”⁸. Definiuje omawiane pojęcie jako „proces uzewnętrzniania, prezentowania, a także przedstawiania religii jako rzeczywistości zdolnej do jednoczenia osób w obszarze instytucji Kościoła oraz na podstawie uniwersalnego przesłania Ewangelii”⁹. Medioznawca, ks. Rafał Leśniczak poszerza pojęcie komunikacji religijnej o różne wyznania, nie ograniczając go do katolicyzmu czy chrześcijaństwa. Definiuje je jako „zmediatyzowane formy komunikacji społecznej, odnoszące się do osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych lub podejmujące w swoich komunikatach zagadnienia religijne”¹⁰. Temat komunikacji religijnej porusza w swoich rozważaniach także Andrzej Jeż¹¹. Badacz podkreśla trzynitarną strukturę komunikacji religijnej. Wskazuje, iż konieczną przestrzenią każdej komunikacji interpersonalnej jest miłość i dar. „Trójosobowy Bóg komunii i komunikacji nie zamyka się bowiem w swoim życiu wewnętrznym, ponieważ sam w sobie jest osobową komunikacją. Zmierza on do otwarcia się na zewnątrz, na rzeczywistość stworzenia, a szczególnie na człowieka poprzez realizację w czasie tajemniczego planu zbawienia, uobecnionego nie na zasadzie jakiegoś wewnętrznego determini-

⁶ Por. tamże, s. 347.

⁷ A. Malec, *Ks. dr Marcyński SAC o komunikacji religijnej*, „Ekai.pl”, <https://www.ekai.pl/ks-dr-marcynski-sac-o-komunikacji-religijnej/> (dostęp: 13.09.2022 r.).

⁸ R. J. Pastwa, *Komunikowanie religijne na przykładzie Kościoła katolickiego w Polsce z uwzględnieniem kontekstu pandemii koronawirusa*, „Kultura-Media-Teologia” 41(2020), s. 42.

⁹ Tamże, s. 41.

¹⁰ R. Leśniczak, *Kategoria tożsamości i stereotypu w komunikacji religijnej. Próba hermeneutycznej interpretacji tekstów prasowych tygodnika „Newsweek Polska” w kontekście obrad synodu o rodzinie 2014-2015*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 51(2018), s. 88.

¹¹ A. Jeż, *Jezus Chrystus w kontekście ludzkiej komunikacji*, Tarnów 2002.

zmu, ale w oparciu o całkowitą wolność, miłość i bezinteresowność”¹² – zauważa Jeż. W kontekście niniejszego artykułu, w którym analizowana jest prezentacja określonych treści religijnych w Internecie, ważne jest spojrzenie na kwestię komunikacji religijnej prezentowane przez medioznawcę, ks. Zenona Hanasa. Badacz odnosi bowiem komunikację religijną do świata cyfryzacji, nazywając owo pojęcie komunikacją internetową. W jego opinii poszukiwaniu w sieci sprzyja hipertekstowa struktura Internetu. Zaznacza, iż ważną kwestią religijnej komunikacji internetowej jest odniesienie jej do zaangażowania wspólnot religijnych i indywidualnych osób w poruszanie istotnych spraw o tematyce społecznej, politycznej, ekologicznej¹³.

Warszawska Pielgrzymka Piesza i Warszawska Akademicka Pielgrzymka Metropolitalna - ogólna charakterystyka pielgrzymek

Warszawska Pielgrzymka Piesza to najstarsza pielgrzymka wyruszająca z Warszawy na Jasną Górę. Po raz pierwszy wyruszyła na szlak w 1711 roku. Trasa WPP liczy 248 kilometrów. Wędrówka trwa dziewięć dni. Pielgrzymka wyrusza 6 sierpnia z Kościoła pw. Świętego Ducha w Warszawie. Na Jasną Górę dociera 14 sierpnia, przed świętem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (15 sierpnia). W pielgrzymce biorą udział głównie mieszkańcy Warszawy oraz okolic. Pierwsza pielgrzymka zorganizowana w 1711 roku była wyrazem podziękowania mieszkańców stolicy po ustąpieniu epidemii dżumy. Pielgrzymka początkowo prowadzona była przez Bractwo Pięciu Ran Pana Jezusa, ustanowione przy kościele pw. Świętego Ducha¹⁴. Warto zauważyć, iż WPP odbywa się nieprzerwanie od 311 lat – wyruszyła na Jasną Górę także podczas Powstania Warszawskiego czy pandemii koronawirusa¹⁵. Od 1950 roku pielgrzymką kierują ojcowie Paulini, którzy sprawują opiekę na Kościele pw. Świętego Ducha w Warszawie. W 2022 roku na pielgrzymkę wyruszyło ok. 4 tys. osób¹⁶.

Warszawska Akademicka Pielgrzymka Metropolitalna jest organizowana natomiast przez Kościół Akademicki św. Anny w Warszawie (w tym Duszpasterstwo Akademickie św. Anny). Wędrówka trwa od 5 do 14 sierpnia. Trasa liczy 290 kilometrów. WAPM jest uznawana za pielgrzymkę studentów. Była ona odpowiedzialna za intensywny rozwój ruchu pielgrzymkowego młodzieży studenckiej skupionej wokół grup tzw. siedemnastek Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej. Po-

¹² Tamże, s. 329.

¹³ Z. Hanas, *Internet religijny a religijność internetowa: eksploracja pola badawczego*, w: *Media w transformacji*, red. A. Gralczyk, K. Marcyński, M. Przybysz, Warszawa 2013, s. 25-42.

¹⁴ Zob. *Historia*, „WarszawaPaulini.pl”, <https://www.warszawa.paulini.pl/historia-wpp> (dostęp: 13.09.2022 r.).

¹⁵ Zob. *Najstarsza warszawska pielgrzymka wyruszyła na Jasną Górę*, „TVN24.pl”, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/warszawa-311-warszawska-pielgrzymka-piesza-wyruszylna-jasna-gore-6059219> (dostęp: 13.09.2022 r.).

¹⁶ Zob. *Skąd wyruszyło najwięcej wiernych? Pielgrzymki na Jasną Górę w liczbach*, „Onet.pl”, <https://www.onet.pl/informacje/kai/skad-wyruszylo-najwiecej-wiernych-pielgrzymki-na-jasna-gore-w-liczbach/lfgv8bf30bc1058> (dostęp: 13.09.2022 r.).

myśl stworzenia odrębnej pielgrzymki akademickiej powstał pod koniec lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia. Pielgrzymka wyruszyła po raz pierwszy w 1981 roku pod nazwą Warszawska Akademicka Pielgrzymka Diecezjalna. W jej skład weszło 8 grup pielgrzymkowych. Warto zauważyć, iż do grona pątników WAPM należą również uczniowie szkół średnich i gimnazjalnych, osoby dorosłe jak również dzieci¹⁷. W 2022 roku na pielgrzymkę wyruszyło ponad 2 tys. osób¹⁸.

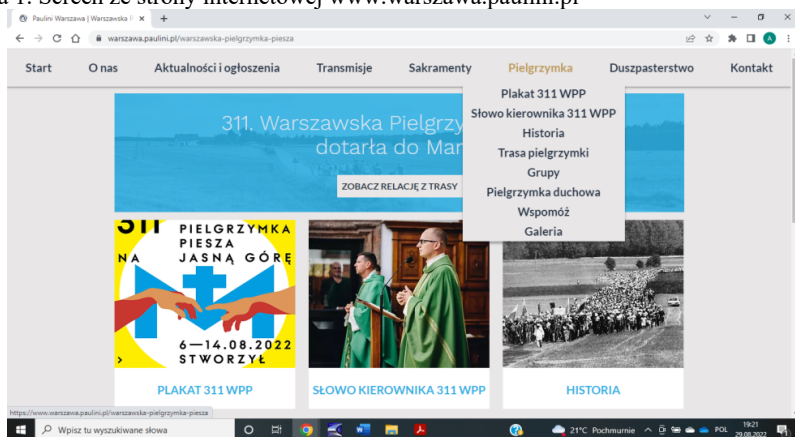
Analiza zawartości strony internetowej i mediów społecznościowych Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej

W niniejszej części artykułu przeanalizowane zostaną kolejno:

1. Strona internetowa WPP
2. Media społecznościowe WPP

Strona internetowa WPP znajduje się pod adresem www.warszawa.paulini.pl na podstronie <https://www.warszawa.paulini.pl/warszawska-pielgrzymka-piesza>. Witryna prowadzona jest przez ojców Paulinów opiekujących się Kościołem pw. Ducha Świętego w Warszawie. Pielgrzymka WPP nie ma zatem swojej osobnej strony internetowej, a jedynie podstronę. Informacje dotyczące pielgrzymki znajdują się w zakładce „Pielgrzymka” (grafika 1).

Grafika 1. Screen ze strony internetowej www.warszawa.paulini.pl

Źródło: *Warszawska Pielgrzymka Piesza*, „WarszawaPaulini.pl”, <https://www.warszawa.paulini.pl/warszawska-pielgrzymka-piesza> (dostęp: 13.09.2022 r.).

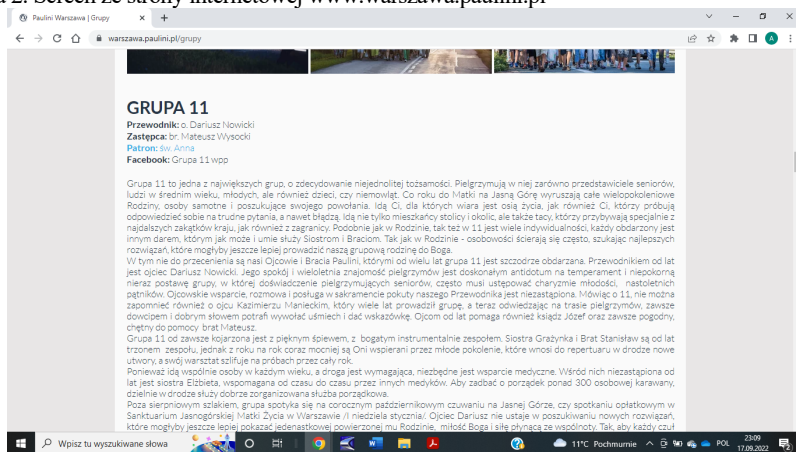
Wśród informacji znajdujących się w zakładce można znaleźć takie, które aktualizowane są co roku: plakat pielgrzymki oraz słowo kierownika pielgrzymki na dany rok skierowane do uczestników, zachęcające do udania się na szlak pielgrzymi w celu pogłębienia więzi z Bogiem i rozwoju wiary. Oprócz tego na pod-

¹⁷ Zob., *Informacje*, „WAPM.waw.pl”, <http://www.wapm.waw.pl/informacje/> (dostęp: 13.09.2022 r.).

¹⁸ Zob., *Pielgrzymi w drodze na Jasną Górę. Pokonają około 300 kilometrów, zatrzymają się w ponad 100 wsiach*, „TVN24.pl”, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/warszawa-prawie-dwa-tysiace-osob-wyruszylo-w-pielgrzymke-na-jasna-gore-6058079> (dostęp: 13.09.2022 r.).

stronie znajdują się informacje stałe, takie jak „Historia”, „Trasa pielgrzymki”, „Opis grup”, „Informacja o pielgrzymce duchowej”. Jest tu również dział o nazwie „Wspomóż”, gdzie organizatorzy zwracają się do darczyńców z prośbą o wsparcie materialne pielgrzymki i wskazują numer konta do opłat. Zamieszczona jest też informacja, iż każda darowizna przeznaczona zostanie na pokrycie kosztów organizacyjnych pielgrzymki. W dziale dotyczącym pielgrzymki duchowej organizatorzy umieścili zachętę do duchowego wędrowania na Jasną Górę, warunki takiego uczestnictwa, a także modlitwę duchowego pielgrzyma. Wśród informacji w zakładce „Pielgrzymka” znajduje się również galeria zdjęć z pielgrzymki WPP z lat 2016 – 2022. Każdy z działów dotyczących pielgrzymki jest dokładnie uzupełniony. W warstwie werbalnej administratorzy strony koncentrują się na przekazaniu kluczowych informacji dotyczących pielgrzymki. Uwagę jednak przykuwa bardzo formalny język owych przekazów. Teksty są bardzo rozbudowane i pisane w sposób mało dynamiczny i przejrzysty. Szata graficzna strony internetowej pielgrzymki jest mało czytelna ze względu na krzykliwą, jasnoniebieską kolorystykę oraz zastosowaną czcionkę (grafika 2).

Grafika 2. Screen ze strony internetowej www.warszawa.paulini.pl

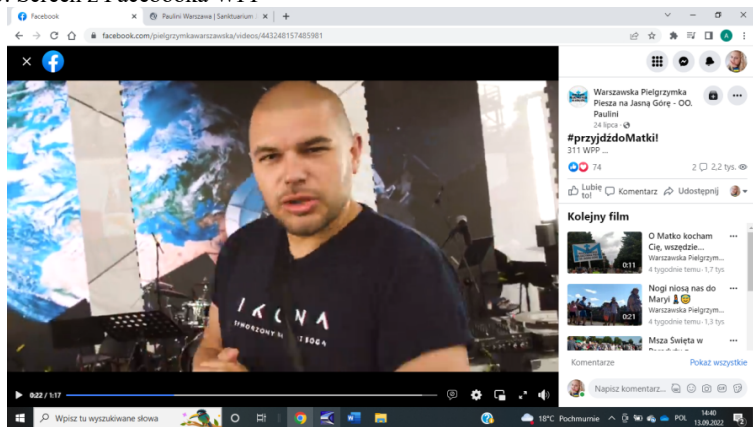
Źródło: Grupy „WarszawaPaulini.pl”, <https://www.warszawa.paulini.pl/grupy> (dostęp: 13.09.2022 r.).

Pod względem graficznym strona wydaje się nieco uboga i prosta. Fotografie i obrazy wymagają również bardziej starannego przygotowania, tak by były lepszej jakości technicznej i estetycznej. Plusem strony jest fakt, iż dostosowana jest do urządzeń mobilnych, co jest obecnie bardzo ważną kwestią. Na stronie brakuje jednak bezpośredniego odesłania do mediów społecznościowych pielgrzymki. Aby do nich dotrzeć, należy ich wyszukać w Internecie samodzielnie.

W celu odszukania mediów społecznościowych WPP w wyszukiwarkę Google.com wpisano hasło: „media społecznościowe Warszawska Piesza Pielgrzymka”. W rezultacie odnaleziono profil WPP na Facebooku, Instagramie i Twitterze. Poniżej przeanalizowano wspomniane media społecznościowe WPP z uwzględnieniem wpisów z 2022 roku.

Oficjalny profil WPP na Facebooku prowadzony jest przez ojców Paulinów¹⁹. Zanotował 2094 polubienia (dane na dzień 9.09.2022 r.). Fanpage jest na bieżąco aktualizowany. Pierwszy wpis w 2022 roku opublikowany został 7 stycznia. W każdym miesiącu administratorzy umieszczają na profilu kilkanaście wpisów, jedynie w maju jest ich mniej (5 wpisów). Wpisy są zróżnicowane i często opatrzone zdjęciami, grafikami, filmami. Niejednokrotnie w postach udostępniane są informacje z innych profili na Facebooku oraz stron internetowych. Posty dotyczą nie tylko pielgrzymki, ale także tematów związanych z Kościołem pw. Ducha Świętego w Warszawie, wojną na Ukrainie, zakonem Paulinów, ważnymi wydarzeniami w Archidiecezji Warszawskiej. Często jest w nich również zachęta do pogłębiania wiary, modlitwy oraz wsparcia potrzebujących. Wśród postów związanych z pielgrzymką od stycznia do lipca 2022 roku znajdziemy wpisy dotyczące m.in. warsztatów scholii muzycznej WPP, informacji o haśle i plakacie WPP, spotkaniach popielgrzymkowych, zapisach na WPP, spotkaniu przewodników WPP. Na uwagę zasługuje umieszczony na Facebooku cykl 9 filmików promujących pielgrzymkę z hasztagiem: #przyjdźdoMatki. Ich długość wynosi od 1 do 4 minut. Klipy przygotowane są w wysokiej jakości technicznej i merytorycznej, w formie wypowiedzi organizatorów pielgrzymki oraz świadectw pielgrzymów. Osoby wypowiadające się w filmach mówią, dlaczego warto udać się na pielgrzymkę, jak wpłynęła ona na rozwój ich wiary i więzi z Bogiem. Bohaterem jednego z filmów jest muzyk chrześcijański Tau²⁰. W nagraniu namawia odbiorców do udania się na wspólną wędrówkę na Jasną Górę. Opowiada o swoim doświadczeniu pielgrzymki i sile jaką dała mu na cały rok (grafika 3).

Grafika 3. Screen z Facebooka WPP

Źródło: *Pielgrzymka Warszawska*, „Facebook”, <https://www.facebook.com/pielgrzymkawarszawska/videos/443248157485981/> (dostęp: 13.09.2022 r.)

¹⁹ Adres profilu: <https://www.facebook.com/pielgrzymkawarszawska>

²⁰ Tau – właściwie Piotr Kowalczyk, polski raper, wokalista, beatboxer i producent muzyczny. Przeżył nawrócenie i od tego czasu tworzy teksty o tematyce chrześcijańskiej.

Wpisy od 6 do 15 sierpnia znajdujące się na fanpage WPP dotyczą już ściśle samej pielgrzymki. Średnio umieszczano kilka nowych wpisów dziennie. Posty są fotorelacją z pielgrzymki. Zdjęcia są przygotowane w bardzo dobrej jakości technicznej i opatrzone komentarzem słownym. Opisy mają od jednego do kilku zdań. W postach zawarte są też często krótkie modlitwy, fragmenty Ewangelii i rozważania dotyczące wiary. Treści słowne są skonstruowane poprawnie i oddają tematykę postów. Grafika 4 przedstawia jeden z wpisów.

Grafika 4. Screen z Facebooka WPP

Źródło: *Pielgrzymka Warszawska*, „Facebook”, <https://www.facebook.com/pielgrzymkawarszawska/photos/a.113315473939442/489148519689467/> (dostęp: 13.09.2022 r.)

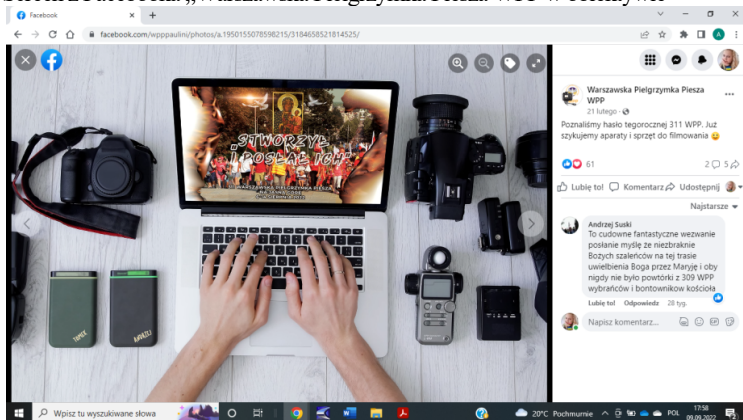
Czasami posty zawierają nie zdjęcia, a filmy dokumentujące wędrowkę na Jasną Górę. Te nagrania są już jednak stanowczo amatorskie i nagrane w średniej jakości technicznej.

Jeśli chodzi o liczbę polubień poszczególnych wpisów na fanpage-u WPP, to wahają się one od kilku do prawie dwustu. Wpisy o największej liczbie „lajków” stanowią fotorelację pielgrzymki i są chętnie komentowane przez odbiorców. W komentarzach często zawarte są intencje modlitewne i modlitwy, słowa wsparcia dla pielgrzymów i pozdrowienia.

Organizatorzy WPP prowadzą również drugi fanpage na Facebooku o nazwie: „Warszawska Pielgrzymka Piesza WPP w obiektywie”²¹. Profil zanotował 4248 polubień (dane z dnia 9.09.2022 r.). Pierwszy wpis w 2022 roku został opublikowany 21 lutego. Zawiera informację o tegorocznym haśle pielgrzymki. Wpis jest krótki, opatrzone grafiką. Jest ona ciekawa, estetyczna i w dobrej jakości technicznej (grafika 5).

²¹ Adres profilu: <https://www.facebook.com/wpppaulini/>.

Grafika 5. Screen z Facebooka „Warszawska Pielgrzymka Piesza WPP w obiektywie”

Źródło: *Poznaliśmy hasło tegorocznej 311 WPP. Już szukamy aparaty i sprzęt do filmowania*, „Warszawska Pielgrzymka Piesza WPP w obiektywie”, <https://www.facebook.com/wpppaulini/photos/a.1950155078598215/3184658521814525/> (dostęp: 13.09.2022 r.)

Kolejny wpis umieszczono w marcu. Ukazuje plakat tegorocznej pielgrzymki, na którym znajduje się też informacja o zapisach. Warto zauważyć, iż kolejne wpisy opublikowane są już podczas trwania pielgrzymki (od 6 sierpnia). Nie ma zatem żadnych wpisów pomiędzy marcem a sierpniem, np. zachęcających do wybrania się na pielgrzymkę. Od 6 do 15 sierpnia – czyli od rozpoczęcia pielgrzymki aż do wejścia na Jasną Górę i uroczystości Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny - na fanpage-u WPP umieszczono 42 wpisy. To średnio kilka wpisów dziennie. Wszystkie związane są ze wspólną wędrówką do Częstochowy. Są one fotorelacją z pielgrzymki. Zdjęcia i filmy opatrzone są krótkimi, prostymi opisami np. „Wejście Grup Zasadniczych na odpoczynek w miejscowości Dęba”, „Poranna Msza Święta w Studziannej”, „A w Raszynie aktualnie ulewa”. Zarówno zdjęcia jak i filmy nagrywane są w sposób amatorski. Filmy mają od ok. 1 minuty do ok. 16 minut. Każdy z nich przedstawia poszczególne grupy podczas pielgrzymki (grafika 5). Nie ma tu żadnych wywiadów i rozmów a jedynie nagrania idących grup. Klipy nie są zatem zbyt interesujące i trudno znaleźć zasadność tego typu promocji pielgrzymki. Z drugiej strony zauważyć trzeba, iż wpisy dotyczące pielgrzymki są chętnie „lajkowane” przez odbiorców (od kilkudziesięciu do prawie dwustu polubień posta). Jednak komentarze są w znikomej ilości.

Grafika 6. Screen z Facebooka „Warszawska Pielgrzymka Piesza WPP z obiektywem”

Źródło: Grupy zasadnicze w drodze do Belska, „Warszawska Pielgrzymka Piesza WPP z obiektywem”, <https://fb.watch/fCUnEdgPrJ/> (dostęp: 13.09.2022 r.)

WPP prowadzi także profil na Twitterze od maja 2020 roku²². Liczba wpisów jest bardzo mała. W 2022 roku zamieszczono jedynie dwa wpisy na owym profilu. Pierwszy z nich opublikowany w kwietniu dotyczył zaproszenia na Wielkanocną Adoracją w Niedzielę Miłosierdzia Bożego w Kościele pw. Świętego Ducha w Warszawie, z którego wychodzi pielgrzymka WPP. Drugi wpis opublikowano w lipcu. Informuje o zapisach online na 311. WPP. Twitter WPP nie jest zatem na bieżąco i regularnie aktualizowany.

Organizatorzy WPP założyli również profil na Instagramie²³. Jest tam jednak jedynie 8 postów, które dotyczą 308 WPP, wędrującej na Jasną Górę w 2019 roku. Od tamtego czasu profil nie jest uzupełniany. Obserwuje go zaledwie 258 osób.

Analiza zawartości strony internetowej i mediów społecznościowych Warszawskiej Akademickiej Pielgrzymki Metropolitarnej

W kolejnej części artykułu przeanalizowane zostaną kolejno:

1. Strona internetowa WAPM
2. Media społecznościowe WAPM

Strona internetowa WAPM znajduje się pod adresem: <http://www.wapm.waw.pl/>. Zawiera następujące zakładki: „Aktualności”, „Informacje”, „Grupy”, „Służby”, „Galeria”, „Duchowa”, „Wesprzyj”, „Kontakt”. Podstrona „Aktualności” zawiera ważne wiadomości dotyczące głównie spraw pielgrzymkowych. Nowe informacje pojawiają się tu mniej więcej od maja do sierpnia 2022 roku – czyli w czasie przygotowań do pielgrzymki, podczas samej wędrówki na Jasną Górę i chwilę po

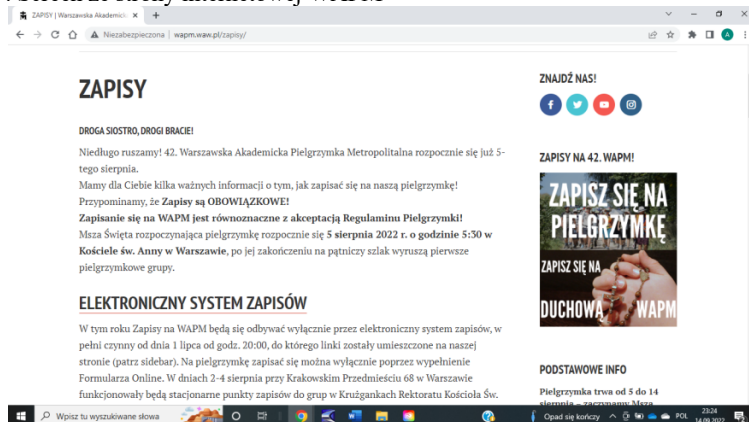
²² Adres profilu: <https://twitter.com/wawpielgrzymka>

²³ Adres profilu: <https://www.instagram.com/wpppaulini/>

niej. W pozostałych miesiącach brakuje nowych wpisów. Podstrona „Informacje” zawiera działy dotyczące m.in. zapisów, regulaminu pielgrzymki, trasy wędrówki. W zakładce „Duchowa” można znaleźć informacje dotyczące zapisów na pielgrzymkę duchową oraz modlitwę duchowego pielgrzyma. W części „Wesprzyj” organizatorzy zachęcają do wsparcia finansowego pielgrzymki lub bycia jednym ze sponsorów. Zakładka „Kontakt” jest szczegółowo uzupełniona. Zawiera nie tylko adres Kościoła św. Anny w Warszawie, z którego wychodzi pielgrzymka, ale także adres e-mailowy organizatorów, numer telefonu pielgrzymkowej infolinii, kontakt dla mediów. Administratorzy strony zachęcają także do kontaktu poprzez portale społecznościowe, w tym Facebook WAPM, do którego umieszczono link. Dodatkowy atut stanowią szczegółowe informacje dotyczące dojazdu komunikacją miejską do miejsca wyjścia pielgrzymki. Warto wspomnieć również o zakładce „Galeria”, w której znajduje się duża ilość zdjęć z 36., 37., 38. WAPM. Brakuje jednak zdjęć z czterech ostatnich pielgrzymek (w tym z tegorocznej – 42. WAPM). „Galeria” nie jest zatem na bieżąco aktualizowana. W zakładce znajduje się też informacja, iż w celu obejrzenia zdjęć należy zalogować się na platformę Facebook. Prawdopodobnie dzięki temu przekierowaniu zdjęcia zajmują mniej miejsca na stronie, jednak wyklucza to z ich obejrzenia osoby, które nie posiadają profilu na Facebooku. Należy zauważyć jednocześnie, iż fotografie przygotowane są z dużą starannością i w dobrej jakości technicznej.

Analizując warstwę werbalną strony trzeba podkreślić, iż teksty pisane są językiem prostym, zrozumiałym dla odbiorcy. Często zawarta jest w nich zachęta do wspólnej wędrówki na Jasną Górę w celu rozwoju wiary i pogłębienia więzi z Bogiem, a także fragmenty Ewangelii i rozważania na każdy dzień pielgrzymki. Teksty nie są zbyt rozbudowane i formalne, a raczej krótkie, konkretne, a jednocześnie ciekawe. Dodatkowym plusem jest zastosowanie czytelnej czcionki oraz pogrubianie ważniejszych informacji. Kolorystyka strony jest stonowana, co również ułatwia odbiór treści (grafika 7).

Grafika 7. Screen ze strony internetowej WAPM

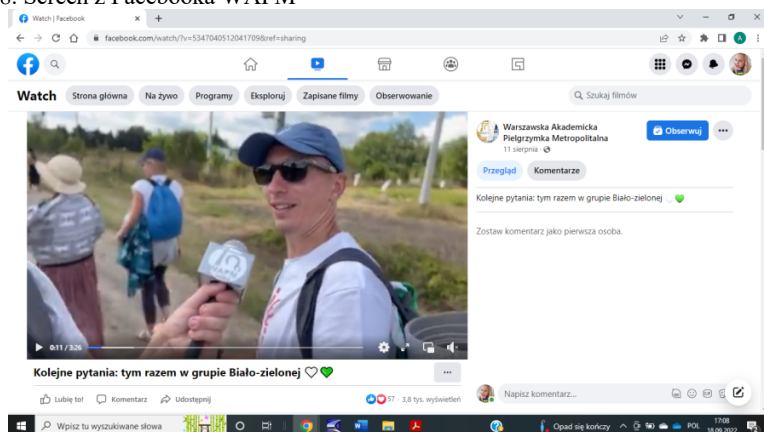
Źródło: *Zapisy*, „WAPM.waw.pl”, <http://www.wapm.waw.pl/zapisy/> (dostęp: 14.09.2022 r.)

Interfejs graficzny strony WAPM jest przyjemny w odbiorze i nowoczesny. Strona nie jest przeładowana informacjami i grafikami. Dostosowano ją do urządzeń mobilnych. Dodatkowo są tu informacje o mediach społecznościowych WAPM i przekierowanie na owe profile.

Po analizie strony internetowej WAPM omówione zostaną media społecznościowe pielgrzymki. WAPM prowadzi swój profil na Facebooku, Twitterze, Instagramie. Poniżej przeanalizowano wspomniane media społecznościowe WAPM z uwzględnieniem wpisów z 2022 roku.

Oficjalny profil WAPM na Facebooku prowadzony jest przez organizatorów pielgrzymki²⁴. Do tej pory polubiło go 8157 osób (dane na dzień 9.09.2022 r.). Fanpage WAPM jest na bieżąco aktualizowany przez większość roku. Należy jednak zauważyć, iż od stycznia do drugiej połowy kwietnia 2022 roku brakuje wpisów. Posty od maja do początku sierpnia są w większości fotorelacją z ubiegłorocznej pielgrzymki. Zachęcają jednocześnie do wyruszenia na szlak w 2022 roku. Są tu informacje m.in. o hasle pielgrzymki, zapisach, grupach. Podczas trwania pielgrzymki na fanpage-u WAPM umieszczano codziennie fotorelacje, filmy, a także transmitowano na żywo ważniejsze wydarzenia z danego dnia: Mszę Świętą, Apel Jasnogórski. W postach zawarte są też rozważania dotyczące wiary na każdy dzień pielgrzymki wraz z fragmentami Ewangelii oraz modlitwy. Filmy są zrealizowane na wysokim poziomie technicznym i merytorycznym w formie wywiadów z pielgrzymami, organizatorami. W rozmowach pielgrzymi dzielą się swoim świadectwem wiary, mówią czym jest dla nich pielgrzymka, jak wpływa na ich życie i więź z Bogiem. Rozmowy przeprowadza m. in. reżyser i scenarzysta filmów o tematyce chrześcijańskiej - Maciej Syka²⁵. Jakość techniczna fotografii jest także bardzo dobra (grafika 8).

Grafika 8. Screen z Facebooka WAPM

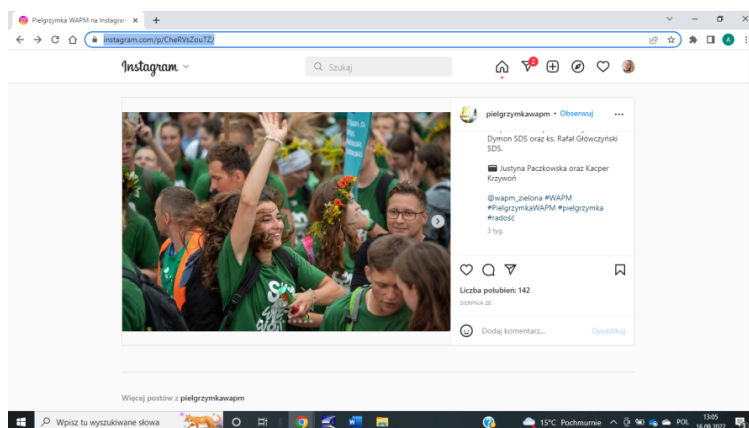
Źródło: *Kolejne pytania: tym razem w grupie Bialo-zielonej*, „Facebook”, <https://www.facebook.com/watch/?v=5347040512041709&ref=sharing> (dostęp: 14.09.2022 r.)

²⁴ Adres profilu: <https://www.facebook.com/pielgrzymkaWAPM>.

²⁵ Maciej Syka wyreżyserował wraz z bratem Tadeuszem Syką m.in. film dotyczący kardynała Stefana Wyszyńskiego „Wyszyński – zemsta czy przebaczenie” (2021).

Organizatorzy WAPM prowadzą profil na Instagramie o nazwie „pielgrzymkawapm”²⁶. Profil ma prawie 1 400 obserwujących. Od stycznia do maja 2022 roku brakuje wpisów na Instagramie WAPM, natomiast jest regularnie uzupełniany od czerwca do sierpnia 2022 roku. Nowe posty pojawiają się w tym czasie co kilka dni. Największą regularność wpisów można zaobserwować podczas pielgrzymki. Są one umieszczane w tym okresie na profilu codziennie. Tu również znajdują się rozważania duchowe na każdy dzień pielgrzymki. Zdjęcia na Instagramie WAPM są bardzo dobrej jakości technicznej. Grafika 9 przedstawia jedną z fotografii.

Grafika 9. Screen z Instagrama WAPM

Źródło: „pielgrzymkawapm”, <https://www.instagram.com/p/CheRVsZouTZ/> (dostęp: 14.09.2022 r.).

Fotografie opatrzone są kilkudziesięciu opisami. Są przygotowane na dobrym poziomie merytorycznym, zgodnie ze standardami social mediów (hasztagi, emotki). Liczba „polubień” wpisów wynosi od kilkudziesięciu do prawie dwustu. Posty są chętnie komentowane przez odbiorców. W komentarzach znajdują się intencje modlitewne, pozdrowienia, słowa wsparcia dla pielgrzymów, a także modlitwy.

Twitter pielgrzymki prowadzony jest od 2011 roku²⁷. Umieszczono od tego czasu 826 Tweetów. Profil obserwuje 180 osób. Nie jest on regularnie uzupełniany. Od marca 2019 roku brakuje nowych wpisów.

Wnioski

Analiza stron internetowych i mediów społecznościowych WPP oraz WAPM pozwala na udzielenie odpowiedzi na pytania pomocnicze postawione na początku artykułu: Jaka jest zawartość stron internetowych i mediów spo-

²⁶ Adres profilu: <https://www.instagram.com/pielgrzymkawapm/>.

²⁷ Adres profilu: <https://twitter.com/PielgrzymkaWAPM>.

łecznościowych omawianych pielgrzymek? W jaki sposób treści religijne są w nich prezentowane? Organizatorzy obu pielgrzymek umieszczają treści słowne i wizualne na stronach internetowych. Zaznaczyć jednak trzeba, iż WAPM posiada własną stronę internetową, zaś WPP jedynie podstronę na platformie prowadzonej przez Ojców Paulinów. Treści dotyczące WPP i WAPM na stronach internetowych są adekwatne do tematu pielgrzymki i przekazują niezbędne informacje w tej kwestii. W obu przypadkach na stronach zawarte są zachęty do wspólnej wędrówki w celu rozwoju wiary i pogłębienia więzi z Bogiem, a także modlitwy. Teksty na stronie WPP są jednak zbyt formalne i rozbudowane, mało dynamiczne i niezbyt przejrzyste. Warstwa słowna na stronie WAPM jest spójna, dopracowana i ciekawa. Pod względem graficznym strona WPP jest dosyć prosta i uboga. Fotografie i obrazy przygotowane są w średniej jakości technicznej i estetycznej. Również kolorystyka (jaskrawa) oraz czcionka nie zachęca to przeglądania strony. Inaczej jest w tych kwestiach na stronie WAPM. Szata graficzna strony WAPM jest przyjemna w odbiorze i nowoczesna. Podobnie czcionka i stosowana kolorystyka zachęcają do eksploracji strony. Atutem obu stron jest dostosowanie do urządzeń mobilnych. Strona WAPM przekierowuje odbiorców do mediów społecznościowych pielgrzymki. Niestety tej funkcji brakuje na stronie WPP.

Jeśli chodzi o social media WPP i WAPM, to obie pielgrzymki posiadają profil na Facebooku (WPP nawet dwa), Instagramie i Twitterze. Fanpage-a na Facebooku WPP i WAPM są prowadzone w sposób poprawny. Treści zawarte we wpisach zachęcają do pogłębienia więzi z Bogiem. Znajdują się tu świadectwa pielgrzymów świeckich i duchowych, rozważania dotyczące wiary wraz z fragmentami Pisma Świętego, modlitwy. Na Facebooku WAPM każdego dnia wędrówki transmitowana jest Msza Święta i Apel Jasnogórski, co pozwala duchowo połączyć się z pielgrzymką. Teksty, fotografie oraz filmy na profilach obu pielgrzymek są przygotowywane w bardzo dobrej jakości technicznej i z odpowiednią starannością o estetykę. Odstępstwem jest tu jednak drugi profil WPP o nazwie „Warszawska Pielgrzymka Piesza WPP w obiektywie”, gdzie umieszczane filmy, fotografie i warstwa werbalna są niedopracowane i niezbyt atrakcyjne. Brakuje tu także aktualizacji profilu przez część roku – regularność i dbałość o aktualizację obserwujemy w okresie przed samą pielgrzymką i podczas wędrówki. Fanpage WAPM również wykazuje braki w kwestii aktualizacji. Przez kilka miesięcy (od stycznia do kwietnia) również brakuje tu nowych wpisów. Instagram WPP jest właściwie nieaktywny od 2019 roku, wcześniej opublikowano tu jedynie 8 wpisów. Dużo lepiej wygląda sytuacja na Instagramie WAPM. Tu wprawdzie brakuje nowych postów od stycznia do maja 2022 roku, lecz jest on regularnie uzupełniany od czerwca do sierpnia 2022 roku. Podczas pielgrzymki wpisy na profilu pojawiają się codziennie i są dobrej jakości. Podobne problemy odnośnie do aktualizacji zaobserwować można na Twitterze obu pielgrzymek. Tu nieco lepiej wygląda sytuacja WPP, bo 2022 roku umieszczono dwa „tweety”, było to jednak jedynie

w kwietniu i lipcu. Ciężko mówić zatem o regularności. Gorzej wygląda ta kwestia na Twitterze WAPM, który właściwie jest nieaktywny od 2019 roku.

Powyższe analizy pozwalają odpowiedzieć twierdząco na główne pytanie badawcze postawione w artykule: Czy i dlaczego promowanie pielgrzymek pieszych w Internecie jest formą komunikacji religijnej? Przemawia za tym niewątpliwie kilka kwestii:

1. Treści werbalne i wizualne dotyczące pielgrzymek pieszych w Internecie niosą za sobą przekaz wiary (komunikacja jako rodzaj kontaktu człowieka z człowiekiem, który prowadzi do Boga, nakierowuje na Boga przy wykorzystaniu Internetu).
2. Treści dotyczące pielgrzymek w Internecie są ważne i interesujące dla odbiorcy związanego z wiarą, o czym świadczy liczna polubień w mediach społecznościowych.
3. Forma przekazu wiary na Facebooku pielgrzymek jest często ciekawa i nowoczesna, zarówno w pod względem merytorycznym, jak i w większości w kontekście jakości technicznej materiałów. Tylko nieliczne materiały wymagają dopracowania.
4. Promocją pielgrzymek na stronach internetowych i w mediach społecznościowych zajmują się osoby będące w Kościele Katolickim, często związane z instytucjami czy wspólnotami kościelnymi.
5. Media społecznościowe są formą interakcji ludzi wierzących - odbiorców i nadawców tychże treści (szczególnie można zaobserwować to na Facebooku pielgrzymek – duża ilość polubień i komentarzy).

Jednocześnie warto zauważyć, iż poziom internetowej komunikacji religijnej pielgrzymek wymaga dopracowania. W tym miejscu wskazane zostaną rady dotyczące poprawy jakości promocji pielgrzymek w sieci (odpowiedź na pytanie pomocnicze: Jakie sugestie i wytyczne można zaproponować osobom odpowiedzialnym za promocję pieszych pielgrzymek na Jasną Górę w Internecie?). Administratorzy platform internetowych pielgrzymek powinni przykładć większą wagę do jakości merytorycznej i technicznej treści słownych, a także wizualnych na stronach internetowych. Należy postawić na nowoczesność przy jednoczesnej prostocie i przejrzystości przekazu. Jeśli chodzi o media społecznościowe warto zadbać szczególnie o regularność i aktualizowanie profili. O ile mniejszy problem obserwuje się na Facebooku, to trzeba zadbać szczególnie o tę kwestię na Instagramie i Twitterze pielgrzymek, które w niektórych przypadkach są praktycznie nieaktywne. Warto skupić jeszcze większą uwagę na kontakcie i interakcji z odbiorcami social mediów pielgrzymek, a także być otwartym na relację z odbiorcami za pośrednictwem strony internetowej.

Zakończenie

Promowanie pielgrzymek pieszych w Internecie jest formą komunikacji religijnej. Poprzez te treści przekazywana jest Ewangelia i tematy bliskie Kościołowi katolickiemu. Są one często dobrej jakości technicznej i merytorycznej, nieraz wymagają jednak dopracowania. Jedną z rekomendacji autorki może być zwrócenie przez zarządzających kanałami internetowymi uwagi na aktualność informacji, co ma szczególne znaczenie zwłaszcza w mediach społecznościowych. Kwestia relacji między promocją pielgrzymek w Internecie a komunikacją religijną warta jest dalszych rozważań, zwłaszcza w kontekście badań nad odbiorem tej formy – m.in. jak ten odbiór wpływa na wiarę. Autorka artykułu ma nadzieję, że opracowanie może stanowić przyczynek do dalszych badań naukowych wśród badaczy zajmujących się teologią mediów w Polsce.

Podsumowując rozważania warto wskazać, że w kwestiach komunikacji religijnej w Internecie za promocją w sieci powinno iść prawdziwe i żywe świadectwo wiary i miłości. Doskonale myśl tę wyraził Benedykt XVI, wskazując, że: „Nie powinno brakować nam konsekwencji czy spójności w wyrażaniu naszej wiary i świadectwa o Ewangelii w rzeczywistości, w której przychodzi nam żyć - fizycznej czy cyfrowej. (...) Prawdziwe i interaktywne zaangażowanie w pytania i wątpliwości tych, którzy są dalecy od wiary, powinno nam uzmysłować potrzebę podtrzymywania przez modlitwę i refleksję naszej wiary w obecność Boga, jak i naszej aktywnej dobroczynności: «Gdybym mówił językami ludzi i aniołów, a miłości bym nie miał, stałbym się jak miedź brzęcząca albo cymbał brzęiący» (1 Kor 13, 1)”²⁸.

* * *

The promotion of Warsaw Pilgrimages to Jasna Góra on the internet as a form of religious communication

Summary

Nowadays the media are present in many areas of human life, including faith. This article analyzes the promotion of walking pilgrimages on the internet as a form of religious communication. The examples of the Warsaw Walking Pilgrimage to Jasna Góra and the Warsaw Metropolitan Academic Pilgrimage were used. The aim of the research was to answer the question: whether and why promoting pedestrian pilgrimages on the internet is a form of religious communication? The following supporting questions were also asked: What is the content of the websites and social media of the pilgrimages in question? How is religious content presented in them? What suggestions and

²⁸ Benedykt XVI, *Portale społecznościowe...*, dz. cyt. (dostęp: 15.09.2022 r.).

guidelines can be offered to those responsible for the promotion of walking pilgrimages to Jasna Góra on the internet?

Keywords: religious communication, faith, internet, pilgrimages, promotion

Bibliografia

- Benedykt XVI, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary, nowe przestrzenie dla ewangelizacji*, 2013, <https://www.paulus.org.pl/220,47-sdssp-benedykt-xvi-2013> (dostęp: 12.09.2022 r.)
- Czupryński W., *Wizerunek małżeństwa i rodziny na stronach internetowych warmińskich parafii*, „Studia Elckie” 23(2021), nr 3, s. 341-355.
- Grupy „WarszawaPaulini.pl”, <https://www.warszawa.paulini.pl/grupy> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Grupy zasadnicze w drodze do Belska, „Warszawska Pielgrzymka Piesza WPP z obiektywem”, <https://fb.watch/fCUUnEdgPrJ/> (dostęp: 13.09.2022 r.)
- Hanas Z., *Internet religijny a religijność internetowa: eksploracja pola badawczego*, w: *Media w transformacji*, red. A. Gralczyk, K. Marczyński, M. Przybyś, Warszawa 2013.
- Historia, „WarszawaPaulini.pl”, <https://www.warszawa.paulini.pl/historia-wpp> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Informacje, „WAPM.waw.pl”, <http://www.wapm.waw.pl/informacje/> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Jeż A., *Jezus Chrystus w kontekście ludzkiej komunikacji*, Tarnów 2002.
- Kolejne pytania: tym razem w grupie Bialo-zielonej, „Facebook”, <https://www.facebook.com/watch/?v=5347040512041709&ref=sharing> (dostęp: 14.09.2022 r.)
- Leśniczak R., *Kategoria tożsamości i stereotypu w komunikacji religijnej. Próba hermeneutycznej interpretacji tekstów prasowych tygodnika „Newsweek Polska” w kontekście obrad synodu o rodzinie 2014–2015*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica”, 51(2018).
- Malec A., Ks. dr Marczyński SAC o komunikacji religijnej, „Ekai.pl”, <https://www.ekai.pl/ks-dr-marczynski-sac-o-komunikacji-religijnej/> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Najstarsza warszawska pielgrzymka wyruszyła na Jasną Górę, „TVN24.pl”, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/warszawa-311-warszawska-pielgrzymka-piesza-wyruszyła-na-jasna-gore-6059219> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Niedźwiecka D., *Pielgrzymki: fenomen narodowy*, „PCh24.pl”, <https://pch24.pl/pielgrzymka-fenomen-narodowy/> (dostęp: 12.09.2022 r.).
- Pastwa R. J., *Komunikowanie religijne na przykładzie Kościoła katolickiego w Polsce z uwzględnieniem kontekstu pandemii koronawirusa*, „Kultura-Media-Teologia” 41(2020).
- Pielgrzymi w drodze na Jasną Górę. Pokonają około 300 kilometrów, zatrzymają się w ponad 100 wsiach, „TVN24.pl”, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/warszawa-prawie-dwa-tysiace-osob-wyruszylo-w-pielgrzymke-na-jasna-gore-6058079> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Pielgrzymka Warszawska, „Facebook”, <https://www.facebook.com/pielgrzymkawarszawska/videos/443248157485981/> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Pielgrzymka Warszawska, „Facebook”, <https://www.facebook.com/pielgrzymkawarszawska/photos/a.113315473939442/489148519689467/> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Pielgrzymkawapm, „Instagram”, <https://www.instagram.com/p/CheRVsZouTZ/> (dostęp: 14.09.2022 r.).
- Poznaliśmy hasło tegorocznej 311 WPP. Już szykujemy aparaty i sprzęt do filmowania, „Warszawska Pielgrzymka Piesza WPP w obiektywem”, <https://www.facebook.com/wpppaulini/photos/a.1950155078598215/3184658521814525/> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Skąd wyruszyło najwięcej wiernych? Pielgrzymki na Jasną Górę w liczbach, „Onet.pl”, <https://www.onet.pl/informacje/kai/skad-wyruszylo-najwiecej-wiernych-pielgrzymki-na-jasna-gore-w-liczbach/lfv88bf30bc1058> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Śniadach G., *Parafia w dobie internetu*, Warszawa 2019.
- Warszawska Pielgrzymka Piesza, „WarszawaPaulini.pl”, <https://www.warszawa.paulini.pl/warszawska-pielgrzymka-piesza> (dostęp: 13.09.2022 r.).
- Zapisy, „WAPM.waw.pl”, <http://www.wapm.waw.pl/zapisy/> (dostęp: 14.09.2022 r.).

ALEKSANDRA GRALCZYK*

Media społecznościowe jako narzędzie wspierające działania duszpasterskie. Ocena wykorzystania ich funkcjonalności w parafii wielkomejskiej

Media społecznościowe to narzędzie społecznej komunikacji, które obecnie zajmuje wiodące miejsce pod względem najchętniej wybieranych przez młodych ludzi kanałów komunikacji. Miliony ludzi na całym świecie nie wyobraża sobie życia bez wykorzystania tego narzędzia. Według danych ze stycznia 2022, 4.62 miliarda osób jest aktywnymi użytkownikami mediów społecznościowych¹. Niemal każda instytucja, organizacje czy wspólnoty widzą potrzebę obecności w portalach społecznościowych. Dodatkowo pandemia covid-19 przyczyniła się do wzrostu częstotliwości wykorzystywania tych mediów w życiu codziennym Polaków, zaś lockdown z kwietnia 2020 r. oraz późniejsze obostrzenia wymusiły na wielu dziedzinach życia, w tym również na życiu religijnym, ograniczenie działalności lub przeniesienie wielu aktywności z nim związanych do Internetu. Pandemia stała się okazją do zaangażowania się Kościoła w posługę m.in. za pomocą nowych mediów. Dzięki możliwościom jakie stwarzają media społecznościowe mogły one zostać wykorzystane jako miejsce dialogu z ludźmi i działań duszpasterskich w parafiach. Zostały źródłem umożliwiającym łączenie z ludźmi w wirtualnych społecznościach wiary oraz sposobem na wspomaganie różnych form ewangelizacji i służenia wiernym. Działania te sprawiły, iż wykorzystanie mediów społecznościowych przez aktywności duszpasterskie w parafiach ma coraz większą skalę i znaczenie. Niektóre z parafii opierając się na swych pandemicznych doświadczeniach nadal wspierają i kontynuują działania duszpasterskie w sieci.

Celem artykułu jest diagnoza religijności Polaków po pandemii, zwłaszcza młodych osób dorosłych oraz dobór kluczowych mediów społecznościowych,

* Aleksandra Gralczyk – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4346-7722>; e-mail: a.gralczyk@uksw.edu.pl

¹ Digital 2022, <https://wearesocial.com/us/blog/2022/01/digital-2022/>, s. 9 (dostęp: 26.11.2022).

które powinny być wykorzystywane przez Kościół jako istotne z punktu widzenia młodego parafianina. Natomiast celem pośrednim jest ocena stopnia wykorzystania możliwości, jakie dają media społecznościowe przez badaną parafię.

Badania wokół atrakcyjności mediów społecznościowych i religijności Polaków

W ostatnich dwóch latach, na które przypada epidemia koronawirusa w Polsce wzrosła liczba użytkowników Internetu. Obecnie z sieci regularnie korzysta 77% dorosłych, czyli o 9% więcej niż przed pandemią. Ponadto ze statystyk wynika, że polski internauta w wieku 16-64 lata spędza w sieci średnio 6 godzin i 39 minut na dobę. Ponad 93% osób z tego przedziału wiekowego ma dostęp do mobilnego Internetu². Znacząco zwiększyła się także grupa użytkowników mediów społecznościowych, w ciągu roku zanotowano wzrost z 68,5% populacji na 72%. Obecnie social media używane są przez 27 milionów Polaków, a w ciągu roku portalom społecznościowym przybyło 1,3 mln użytkowników. Większość tej grupy stanowią kobiety (51.5%). Natomiast przeważająca grupa wiekowa to 25-34 (24.8%) oraz 18-24 (24.2%)³. Badani poniżej 35 roku życia, zwłaszcza mający od 18 do 24 lat, przeważnie deklarują stałą obecność online, natomiast wśród osób mających co najmniej 45 lat wyraźnie częstsze jest „wchodzenie” do Internetu w konkretnym celu⁴.

Najpopularniejszym medium społecznościowym wśród Polaków jest Facebook, korzysta z niego 36,9% badanych co z kolei przekłada się na liczbę 17,65 mln użytkowników. Polacy chętnie korzystają z Messengera 14,7% oraz Instagrama, który osiągnął 13% poparcia użytkowników, co daje odpowiednio liczbę 15,80 mln i 10,70 mln użytkowników. WhatsApp, który plasuje się na pierwszym miejscu światowego rankingu ulubionych mediów społecznościowych, w Polsce zajmuje dopiero czwarte miejsce z wynikiem 6,8%, zaś na piątym miejscu uplasował się TikTok, którego popularność w Polsce stale rośnie.

Jednocześnie w czasach restrykcji odnotowany został wzrost korzystania z mediów społecznościowych wśród osób wierzących. 30% badanych respondentów na pytanie z jakich serwisów religijnych korzysta zadeklarowało, że są to Facebook, YouTube i Instagram. Dla 41% badanych było one uzupełnieniem aktywności religijnej poza siecią, zaś dla ośmiu procent badanych obecność w mediach społecznościowych była jedyną formą aktywności religijnej w czasie pandemii, co stanowi 5% wzrost w porównaniu do roku 2016. Taki rodzaj religijności zadeklarowało 28% respondentów w wieku 18-24 lata. Dodatkowo dla 13% badanych pandemia stała się zachętą do odwiedzenia mediów spo-

² M. Feliksiak, *Korzystanie z internetu w 2022 roku*, „Komunikat z badań CBOS” 77(2022), Warszawa 2022, s. 5.

³ *Social media w Polsce i na świecie. Raport Digital 2022*, <https://empemedia.pl/internet-i-social-media-w-polsce-2022-raport/> (dostęp: 27.10.2022).

⁴ M. Feliksiak, dz. cyt., s. 6.

lecznościowych własnego Kościoła czy wspólnoty. Jednocześnie 7% korzystających z serwisów religijnych dołączyło do religijnych stron i grup w mediach społecznościowych⁵. Polacy znaczenie częściej traktowali Internet jako elektroniczny modlitewnik, wyszukując konkretnych modlitw⁶. Wynika więc z tego, iż aktywna forma korzystania z internetu dla celów religijnych wyparła potrzebę obserwowania lub dołączenia do własnej wspólnoty czy Kościoła na żywo.

Wzrost popularności mediów społecznościowych w celach religijnych w grupie młodych dorosłych jest szczególnie ważnym zjawiskiem i może jawić się jako szansa dotarcia, zachęty oraz włączenia tej grupy do grona regularnie praktykujących. Jest to również pilna potrzeba Kościoła katolickiego, bowiem w porównaniu do 2020 roku gdzie 46% Polaków deklaroowało coniedzielną udział we mszy świętej, w 2022 roku potrzebę tę wyraża 37% badanych respondentów⁷. Grupa, w której najgwałtowniej wzrasta liczba niepraktykujących to osoby między 18 a 24 rokiem życia. W 1992 roku 69% osób z tej grupy określało siebie jako praktykujących, zaś w 2021 roku już tylko 23% deklaroowało przynależność do tej grupy⁸. Dodatkowo liczba osób, które w ogóle nie chodziły do kościoła w 2022 roku, wzrosła z 23,1% do 57%⁹.

Można zatem stwierdzić, iż o ile ogólnie religijność Polaków jest jeszcze na wysokim poziomie, to wśród młodych osób zauważalny jest wyraźny spadek. Pod wpływem pandemii widoczne jest przede wszystkim odejście z Kościoła osób, które wcześniej praktykowały regularnie, oraz wzrost odsetka osób nigdy nie chodzących do kościoła. Spowodowane koronawirusem długotrwałe ograniczenie możliwości udziału w mszach wśród osób, które przed pandemią chodziły do kościoła ze względów kulturowych, dla zachowania zwyczajów przekazanych przez rodziców, spowodowało u części z nich zmianę nawyku – zaprzestanie praktyk. Według badań przeprowadzonych między marcem 2020 a kwietniem 2021, ponad połowa-52,6% badanych deklaroowała chęć powrotu do tradycyjnej, osobistej formy uczestnictwa w nabożeństwie. Z kolei 19% ankietowanych nadal chciałoby uczestniczyć w transmisjach medialnych¹⁰. Do

⁵ M. Kołodziejska, *Odwiedzanie serwisów i portali o tematyce religijnej – sytuacja w czasach pandemii*, „Komunikat z badań CBOS” 28(2022), Warszawa 2022, s. 1-10.

⁶ J. Stańdo, G. Piechnik-Czyż, A. Adamski, Ż. Fechner, *The COVID-19 Pandemic and the Interest in Prayer and Spirituality in Poland According to Google Trends Data in the CONTEXT of the Mediatization of Religion Processes*, „Religions” 13(2022), <https://www.mdpi.com/2077-1444/13/7/655> (dostęp: 26.11.2022).

⁷ M. Bożewicz, *Zmiany religijności Polaków po pandemii*, „Komunikat z badań CBOS” 85(2022), Warszawa 2022, s. 4.

⁸ M. Groniek, *Młodzi Polacy odchodzą od Kościoła. Znaczny spadek religijności*, PAP z dn. 24.11.2021.

⁹ M. Bożewicz, dz. cyt.

¹⁰ A. Adamski, A. Jupowicz-Ginalska, A. Kiciński, B. Przywara, M. Szewczyk, *Opinie i duchowe potrzeby religijne Polaków w zakresie uczestnictwa online w wydarzeniach religijnych podczas pandemii covid-19* (marzec 2020-kwiecień 2021), Rzeszów 2021, https://wsiz.edu.pl/wp-content/uploads/2021/12/Raport_2021.pdf (dostęp: 26.11.2022).

kościół po pandemii wrócili przede wszystkim ci, którzy mieli z nim więź silniejszą niż sama tradycja. Dlatego niemal koniecznością staje się dotarcie do wiernych, zwłaszcza młodych za pomocą narzędzi, po które chętnie sięgają na co dzień, czyli mediów społecznościowych. Jest to bowiem rodzaj współczesnej ambony, na której nauczanie Kościoła musi być obecne w sposób zbliżony do rzeczywistego świata¹¹. „Autentyczność ludzi wierzących w sieci społecznościowe staje się dostrzegalna dzięki dzieleniu się głębokim źródłem ich nadziei i radości: wiarą w Boga bogatego w miłosierdzie i miłość objawioną w Jezusie Chrystusie. Takie dzielenie polega na jednoznacznym wyrażaniu wiary, ale także na świadectwie, czyli na sposobie, w jaki przekazuje się wyobrażenia, opinie, które są zbieżne z Ewangelią, również wtedy, gdy nie mówi się o niej w sposób wyraźny”¹².

Media społecznościowe jako narzędzia komunikacji wiary w Kościele

Użytkownicy mediów społecznościowych są dziś nową grupą społeczną. Posiadają własny język, sposób przekazywania myśli oraz charakterystyczny dla danego medium sposób komunikacji. „Nowe języki, które rodzą się w świecie komunikacji cyfrowej, m.in. rozwijają bardziej zdolności rozumowania w sposób intuicyjny i emocjonalny niż analityczny, wskazują inny sposób logicznego organizowania myśli i inne podejście do rzeczywistości, większy nacisk kładą na obraz i powiązania hipertekstowe. Tradycyjny wyraźny podział na język pisany i mówiony wydaje się zanikać, powstaje bowiem rodzaj przekazu pisanego, który w swej bezpośredniej formie odwzorowuje język mówiony. Typowe mechanizmy «sieci społecznościowych» sprawiają, że osoby muszą angażować się w to, co przekazują”¹³. Jak zauważa M. Przybysz, media społecznościowe tworzą rzeczywistość poprzez skupienie uwagi odbiorców na wybranych przez siebie zagadnieniach a także poprzez dostarczanie użytkownikom punktów odniesienia. W ten sposób wpływają na ich sposób i kierunek myślenia. Dlatego tak ważne jest, aby Ewangelia obecna była w mediach społecznościowych, bowiem jej nieobecność skutkuje nieobecnością w ludzkim myśleniu, to brak Dobrej Nowiny w życiu człowieka¹⁴. „Jeśli Dobrej Nowiny nie będzie można poznać także w świecie cyfrowym, to może być ona nieobecna w doświadczeniu wielu osób, dla których ta przestrzeń egzystencjalna jest ważna. Świat cyfrowy nie jest światem paralelnym ani czysto

¹¹ M. Chmielewski, *Media społecznościowe jako narzędzia nowej ewangelizacji*, „Świat i Słowo” 22(2014), nr 1, s. 213-229.

¹² Benedykt XVI, *Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej*, Orędzie 45 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2011.

¹³ Benedykt XVI, *Mówmy ludziom o Bogu posługując się nowymi językami cyfrowymi*, Przemówienie z dnia 28 lutego 2011 r. z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia_28022011.html (dostęp: 26.11.2022).

¹⁴ M. Przybysz, *Kościół w social media. Komunikacja instytucji eklesjalnych w mediach społecznościowych w perspektywie medjoznawczej i teologicznej*, „Kultura-Media-Teologia” 35(2018), s. 141.

wirtualnym, lecz dla wielu ludzi, zwłaszcza najmłodszych, stanowi część codziennej rzeczywistości. Sieci społecznościowe są owocem ludzkiej interakcji, ale same z kolei nadają nowe kształty dynamice komunikacji, tworząc relacje: uważne zrozumienie tego środowiska jest zatem warunkiem wstępnym znaczącej w nim obecności¹⁵. A zatem ważna jest nie tylko obecność Kościoła w sieci, ale przede wszystkim zaangażowanie się i zrozumienie sposobu działania tych mediów.

Internet, a zwłaszcza media społecznościowe są nową przestrzenią cybernetyczną, która jest „wezwaniami do wielkiej przygody w posługiwaniu się jej potencjałem dla głoszenia orędzia ewangelicznego”¹⁶. Media społecznościowe mogą stać się łatwym narzędziem w głoszeniu Ewangelii. Dotyczy to osób, które przynależą już do Kościoła, ale również i tych, które po raz pierwszy mają do czynienia ze wspólnotą, aby mogli w łatwy sposób przejść z wirtualnej wspólnoty do realnej i rzeczywistej wspólnoty chrześcijańskiej. Proces ewangelizacji nie jest procesem dokonany, wymaga ciągłego pogłębiania i odnowy. Dzięki mediom społecznościowym to nieustanne pogłębianie i odnowa mogą stać się łatwiejsze, zwłaszcza w miejscach i środowiskach niesprzyjających kulturze chrześcijańskiej. W dokumencie końcowym V Ogólnej Konferencji Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów, biskupi podkreślają, że „w obecnych czasach, będących pod wpływem środków społecznego przekazu, pierwsze głoszenie, katecheza czy pogłębianie wiary nie mogą się odbyć bez środków przekazu. Środki te, w służbie Ewangelii, pozwalają na rozszerzenie niemalże bez ograniczeń obszaru posłuchu Słowa Bożego, docierając z tym słowem do wielu milionów ludzi, Kościół poczułby się winny przed Stwórcą, gdyby nie korzystał z tych potężnych narzędzi, które umysł ludzki coraz bardziej usprawnia. Za pośrednictwem mediów społecznościowych Kościół rozgłasza publiczne orędzie, którego jest depozytariuszem. Dzięki tym mediom może zwracać się do tłumów”¹⁷.

Media społecznościowe należy umieścić w służbie dobra osoby i całej ludzkości. Dzięki nim ludzie przekraczają granice przestrzenne, kulturowe, otwierają na kontakt z ludźmi i nowe przyjaźnie. Sprzyja to tworzeniu nowej agory, miejsca, w którym człowiek może dzielić się swoimi myślami, poglądami, informacjami a także tworzyć nowe więzi i formy wspólnoty. Bowiem, kiedy osoby dzielą się informacjami, mówią też o sobie, dzielą się swoją wizją świata, swoimi nadziejami i ideałami. Istnieje zatem „chrześcijański styl obec-

¹⁵ Benedykt XVI, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji*, Orędzie na 47 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2013.

¹⁶ Jan Paweł II, *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii*, Orędzie na 36 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2002.

¹⁷ *Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy. Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*, 13-35.05.2007, Gubin 2014, s. 34-35, <http://www.ptm.rel.pl/files/pdf-rozne/dokument-z-aparecidy.pdf> (dostęp: 26.11.2022).

ności w świecie cyfrowym”¹⁸, który urzeczywistnia się w uczciwym i otwartym sposobie przekazu, odpowiedzialnym i wyrażającym szacunek dla bliźniego. Głoszenie Ewangelii za pomocą mediów społecznościowych oznacza nie tylko wprowadzanie i udostępnianie treści religijnych, ale także konsekwentne dawanie świadectwa we własnym profilu społecznościowym i sposobie komunikowania o wyborach, preferencjach, opiniach, które są głęboko wspólne z Ewangelią, nawet gdy zdarza się że nie są one wystarczająco klarowne. Zarówno w świecie realnym, jak i tym wirtualnym, przesłanie nie może być głoszone bez konsekwentnego świadectwa ze strony tego, kto je głosi. „O wartości prawdy, którą my staramy się udostępniać, nie stanowi jej popularność czy to, jak dużo uwagi się jej poświęca. Powinniśmy raczej umożliwić poznanie jej w całości niż starać się, by była łatwiejsza do przyjęcia, czy ją rozcieńczać. Powinna stać się codziennym pokarmem, a nie chwilową atrakcją. Prawda Ewangelii nie jest czymś, co może być w powierzchowny sposób konsumowane czy użytkowane, lecz jest darem, który zachęca do wolnej odpowiedzi. Nawet gdy głosi się ją w wirtualnej przestrzeni sieci, Ewangelię trzeba zawsze wcielać w świat realny i w odniesieniu do oblicza konkretnych braci i siostr”¹⁹.

Media kreują nowy, często odmienny od nauczania Kościoła styl życia. Bardzo często wizji tej ulegają młodzi, lecz dla pełnego, głębokiego rozwoju potrzebują bezpiecznego środowiska, którym są głębokie relacje osobowe, często zastępowane przez media społecznościowe. Dlatego tak ważne jest, aby Kościół był w nich obecny, dostrzega w nich bowiem miejsce przebywania człowieka, ku któremu musi wyjść. Ważne jest znalezienie człowieka, tam gdzie przebywa, gdzie zmagają się z różnymi myślami i problemami, wszędzie tam gdzie nie umie wierzyć i kochać. „Duszpasterstwo w świecie cyfrowym musi umieć pokazać ludziom naszych czasów i zagubionej współczesnej ludzkości, że Bóg jest blisko, że w Chrystusie nawzajem do siebie należymy”²⁰. Rodzą się zatem wymagania wobec obecności kapłanów w sieci „(...) od księży natomiast wymaga się, by potrafili być obecni w świecie cyfrowym w sposób zawsze wierny przesłaniu ewangelicznemu, by odgrywali właściwą sobie rolę animatorów wspólnot, które w dzisiejszych czasach coraz częściej wyrażają się poprzez różnorodne głosy, pochodzące ze świata cyfrowego, i by głosili Ewangelię, wykorzystując oprócz tradycyjnych, również audiowizualne środki nowej generacji, które stwarzają nieznane dotąd okazje do dialogu i są przydatne także w ewangelizacji i katechezie”²¹. Nowe media dają zatem kapłanom szerokie perspektywy głoszenia Dobrej Nowiny do dawania świadectwa życia. Jednak wszelkie działania prowadzone za pośrednictwem mediów społecznościowych powinny znaleźć odzwierciedlenie i kontynuację w świecie realnym.

¹⁸ Benedykt XVI, *Prawda, przepowiadanie...*, dz. cyt.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w cyfrowym świecie: nowe media w służbie Słowa*, Orędzie na 44 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2010.

²¹ Tamże.

Media mogą być narzędziem wspomagającym człowieka na płaszczyźnie duchowej, być dla niego wsparciem. „Nie chodzi jednak o to, byśmy zachwycili się komputerową siecią, lecz o to, byśmy umieli odkryć zaplątanego w tę sieć człowieka. Któż inny miałby to zrobić, jeśli nie chrześcijanie?”²².

Serwisy społecznościowe mogą być nie tylko narzędziem ewangelizacji, ale również czynnikiem wpływającym na rozwój jednostki. Katolicy mogą pogłębiać i kształtować swoją wiarę, mogą skorzystać z doradztwa duchowego oraz wsparcia w przestrzeniach życia religijnego. Mogą uczestniczyć w sieciowych rekolekcjach czy w kursach ewangelizacyjnych²³, a także włączyć się w życie wspólnoty, do której należą lub zaangażować w działalność swojej parafii. Wierni często również angażują się w akcjach społecznych, charytatywnych, w grupy wsparcia gdzie członkowie wspierają się nawzajem oraz mobilizują do pokonywania trudności. „Trzeba zachęcić chrześcijan do włączenia się z ufnością oraz ze świadomością i odpowiedzialną kreatywnością w sieć relacji, które stały się możliwe w epoce cyfrowej. Nie po to, by po prostu zaspokoić pragnienie, żeby tam być, ale dlatego, że ta sieć jest integralną częścią ludzkiego życia. Dzięki sieci kształtują się nowe i bardziej złożone formy świadomości intelektualnej i duchowej, wspólne przekonania”²⁴. Chodzi zatem o odkrycie w człowieku tęsknoty za wspólnotą i udostępnieniu za pomocą odpowiednich narzędzi informacji na temat miejsc i sposobów spotkania z innymi we wspólnym dążeniu do zachowania swojej osobowości i służenia sobie nawzajem.

Jeszcze mocniej i jaśniej wzywa papież Franciszek do otwartości na świat digitalnych mediów. W swym orędziu podkreśla, że woli „tysiąc razy Kościół poobijany, wychodzący na ulicę, który miał wypadek, od Kościoła chorego z powodu zamknięcia! A drogi są drogami świata, gdzie ludzie żyją i gdzie można do nich dotrzeć skutecznie i emocjonalnie. Wśród tych dróg są także te digitalne, zatłoczone ludźmi, często poranionymi, mężczyznami i kobietami szukającymi zbawienia lub nadziei. Także dzięki sieci orędzie chrześcijańskie może dotrzeć aż po krańce ziemi (por. Dz 1,8). Otwarcie drzwi kościołów oznacza także otwieranie ich w środowisku digitalnym, zarówno po to, aby ludzie mogli wejść, niezależnie od tego w jakiej sytuacji życiowej się znajdują, jak i po to, aby Ewangelia mogła przekroczyć próg świątyni i wyjść na spotkanie wszystkich. Jesteśmy powołani, aby dawać świadectwo o Kościele, który byłby domem dla wszystkich”²⁵. Dlatego ważne, aby był to przekaz autentyczny, który wymaga nowej kultury komunikacji międzyludzkiej opartej na praw-

²² M. Robak, *Zarzućcie sieć. Chrześcijanie wobec wyzwań Internetu*, Warszawa 2001, s. 148.

²³ M. Sokołowski, *Ewangelizacja w cyberprzestrzeni. Kościół katolicki w erze Internetu*, w: *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, red. W. Strykowski, W. Skrzydlewski, Poznań 2004, s. 135.

²⁴ Benedykt XVI, *Prawda, przepowiadanie...*, dz. cyt.

²⁵ Franciszek, *Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania*, Orędzie na 48 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2014.

dziwej, autentycznej postawie ludzi wierzących, a który prowadzi do świadczenia, czyli dawania siebie wraz z prawdą, którą się wyznaje. Skuteczna komunikacja za pomocą mediów społecznościowych jest zatem „jak przypowieści Jezusa, wymaga zaangażowania wyobraźni i wrażliwości uczuciowej tych, których chcemy zaprosić na spotkanie z tajemnicą miłości Boga”²⁶.

Prezentacja badań własnych

Celem badania było poznanie kluczowych mediów społecznościowych, które są wykorzystywane przez Kościół i które są istotne z punktu widzenia młodego wierzącego. Natomiast celem pośrednim była ocena stopnia wykorzystania funkcjonalności jakie dają media społecznościowe w badanej parafii. Postawiono hipotezę, że stopień wykorzystania funkcjonalności mediów społecznościowych uzależniony jest od stopnia atrakcyjności danego medium w badanej grupie wiekowej. W celu uzyskania odpowiedzi na postawione pytania badawcze i weryfikacje hipotezy Autorka przeprowadziła badanie za pomocą kwestionariusza ankiety składającej się z pytań zamkniętych oraz metryczki. W badaniu przeprowadzonym na początku października 2022 roku wzięło udział 200 osób, 118 kobiet (59%) i 82 mężczyzn (41 %) w wieku 18-24 lata, należących do grupy młodzieżowej jednej z warszawskich parafii mocno angażującej się w pracę duszpasterską z młodymi ludźmi. Wśród badanych 34 osoby (17%) to osoby chodzące do ostatniej klasy szkoły średniej natomiast pozostali to studenci. Do badania zostały zaproszone wszystkie osoby działające we wspomnianej grupie młodzieżowej. Autorka dotarła do każdej z tych osób, wręczając arkusz ankiety. Wszystkie arkusze zostały wypełnione poprawnie i zostały poddane analizie.

Badaniom zostały podane wybrane media społecznościowe, które można potencjalnie wykorzystać w pracy duszpasterskiej w parafii a więc: Facebook, You Tube, Instagram oraz Twitter. Wszyscy respondenci korzystają z Facebooka (100%), z You Tube (97%), z Instagrama (83%) zaś z Twittera jedynie 8%.

W tabeli nr 1 przedstawiono wyniki odpowiedzi respondentów dotyczące możliwości wykorzystania mediów społecznościowych w pracy duszpasterskiej z perspektywy młodych parafian (liczby przedstawione w tabeli oznaczają procentowy zakres odpowiedzi).

Medium	Działanie	Możliwe wykorzystanie w pracy duszpasterskiej z perspektywy parafian
		1- bardzo małe 2- małe 3- nie mam zdania 4- duże 5- bardzo duże

²⁶ Benedykt XVI, *Portale społecznościowe...*, dz. cyt.

		1	2	3	4	5
Facebook	wpisy na tzw. „osi czasu”	8	12	11	46	23
	publikowanie zdjęć	6	8	28	32	26
	tworzenie grup dla wspólnot	2	2	3	12	81
	tworzenie wydarzeń	1	8	9	42	40
	korzystanie z Messengera w celu komunikacji z parafią	7	7	10	29	47
	zamieszczanie filmów oraz prowadzenie transmisji na żywo	15	13	32	16	24
YouTube	zamieszczanie materiałów wideo	7	11	14	32	36
	prowadzenie transmisji na żywo	8	16	24	36	16
	tworzenie playlist zamieszczonych materiałów	8	16	18	32	26
Instagram	zamieszczanie zdjęć z życia parafii, wspólnot	7	9	23	34	27
	zamieszczanie filmików oraz transmisji na żywo z życia parafii, wspólnot	7	17	29	33	14
	korzystanie z funkcji „stories”	10	15	31	23	21
Twitter	publikowanie „tweet’ów”	22	7	56	13	2
	zamieszczanie linków do zewnętrznych treści	19	11	58	12	0
	zamieszczanie zdjęć i filmów oraz transmisje na żywo	19	16	55	10	0

Poniżej w tabeli nr 2 przedstawiono wyniki odpowiedzi respondentów dotyczące stopnia wykorzystania funkcjonalności mediów społecznościowych w parafii (liczby przedstawione w tabeli oznaczają procentowy zakres odpowiedzi).

Medium	Działanie	Ocena stopnia wykorzystania funkcjonalności medium w parafii 1- bardzo małe 2- małe 3- nie mam zdania 4- duże 5- bardzo duże				
		1	2	3	4	5
Facebook	wpisy na tzw. „osi czasu”	4	11	17	48	20
	publikowanie zdjęć	3	6	23	44	24
	tworzenie grup dla wspólnot	6	14	14	24	42
	tworzenie wydarzeń	5	10	26	39	20
	korzystanie z Messengera w celu komunikacji z parafią	36	12	14	18	20
	zamieszczanie filmów oraz prowadzenie transmisji na żywo	21	24	36	14	5
You Tube	zamieszczanie materiałów wideo	17	12	32	27	12
	prowadzenie transmisji na żywo	24	11	39	17	9
	tworzenie playlist zamieszczonych materiałów	19	20	39	14	8

Instagram	zamieszczanie zdjęć z życia parafii, wspólnot	7	24	42	18	9
	zamieszczanie filmików oraz transmisji na żywo z życia parafii, wspólnot	28	8	40	14	10
	korzystanie z funkcji „stories”	26	13	40	15	6
Twitter	publikowanie „tweet’ów”	13	6	69	12	0
	zamieszczanie linków do zewnętrznych treści	10	5	74	10	1
	zamieszczanie zdjęć i filmów oraz transmisje na żywo	11	13	72	4	0

Analizując Facebook jako medium możliwe do wykorzystania w pracy duszpasterskiej dla 93% badanych istotna jest funkcja polegająca na tworzeniu grup dla poszczególnych wspólnot działających na terenie danej parafii. Zdaniem 66% funkcja ta wykorzystywana jest w stopniu zadowalającym. Nie bez znaczenia dla 82% ankietowanych jest możliwość utworzenia na Facebooku „wydarzeń” oraz możliwość korzystania z Messengera jako alternatywnej formy komunikacji z parafią – 76%. O ile dla większości badanych – 59% opcja umieszczania „wydarzeń” na ścianie Facebooka w parafii realizowana jest w stopniu dobrym i bardzo dobrym, to prawie połowa (48%) uważa, że parafia nie korzysta z funkcjonalności Messengera. Najmniejsze znaczenie z perspektywy badanych ma możliwość zamieszczania filmów oraz prowadzenie transmisji na żywo – 28%.

W odniesieniu do YouTube ankietowani widzą potencjał do działań duszpasterskich poprzez zamieszczanie materiałów wideo – 68% oraz prowadzenie transmisji na żywo – 52%. Poproszeni o ocenę stopnia wykorzystania tych funkcji w parafii deklarują przeciętny wskaźnik ich realizacji. Są to odpowiednio 39% i 26%.

Z kolei w odniesieniu do Instagrama 68% ankietowanych wykazuje potrzebę zamieszczania zdjęć z życia parafii i wspólnot. W ocenie stopnia realizacji tej funkcji w parafii badani nie mieli zdania w tym zakresie – 42%, podobnie jak w przypadku oceny zamieszczania filmików oraz transmisji na żywo z życia parafii oraz wspólnot – 40%, choć możliwość włączenia tych działań w pracę w stopniu wysokim deklarowało 47% badanych.

Najmniejszym zainteresowaniem wśród mediów społecznościowych nadającym się do działań duszpasterskich w parafii jest Twitter. Jednakże ankietowani w zdecydowanej większości nie mają zdania, co do możliwości wykorzystania tego narzędzia w parafii, jak również nie decydują się na jego ocenę.

Konkluzje

Przeprowadzone badania mają charakter lokalny, ograniczone są do jednej parafii wielkomejskiej. Uczestnicząca w badaniu grupa respondentów została dobrana celowo, dlatego wyników przeprowadzonego badania nie można odnosić do ogółu populacji, nie jest to bowiem grupa reprezentatywna. Daje nato-

miast podstawy do dalszych badań, na przykład zastosowania mediów społecznościowych w małych miastach i na wsiach.

Reasumując wyniki przeprowadzonego badania można łatwo zauważyć, iż najlepszymi narzędziami spośród mediów społecznościowych do pracy duszpasterskiej z młodymi ludźmi są: Facebook, YouTube oraz Instagram. Stopień wykorzystania funkcjonalności mediów społecznościowych w działaniach duszpasterskich uzależniony jest od stopnia atrakcyjności danego medium w badanej grupie wiekowej.

Najczęściej wykorzystywane funkcjonalności mediów społecznościowych w działaniach duszpasterskich to: tworzenie wydarzeń oraz osobnych grup dla wspólnot, umieszczanie zdjęć i wpisów, korzystanie z alternatywnej formy komunikacji z parafią, zamieszczanie materiałów wideo i relacji na żywo. Spora grupa badanych nie potrafi ocenić lub nie dostrzega podejmowanych przez parafię działań w ramach funkcjonalności danego medium. Przyczyną może być zbyt mała aktywność danego medium w badanej parafii lub niepełne wykorzystanie jego możliwości a także brak kompetencji w zakresie mediów społecznościowych i ich wykorzystywania.

Duszpasterze oraz osoby świeckie zaangażowane w życie parafii i głoszenie Ewangelii muszą korzystać z nowych, atrakcyjnych form komunikacji społecznej popularnych wśród młodych użytkowników sieci, bowiem mają oni coraz mniejszą potrzebę przynależności do Kościoła i pogłębiania swej wiary. Media społecznościowe mogą być skutecznym narzędziem ewangelizacji, dają szansę na towarzyszenie wiernym w przeżywaniu wiary, ułatwiają słuchanie o ich troskach, wątpliwościach oraz umożliwiają stawianie pytań. Wierni mogą wejść w interakcje z przedstawicielami Kościoła, doświadczyć świadectwa wiary. Jednak wszelka aktywność duszpasterska w mediach społecznościowych powinna nieść z sobą konkretne działania, innowacje oraz uwzględniać naturę tych mediów, czyli ich zmienność, dynamikę oraz tendencje do wprowadzania zmian.

* * *

Social media as a tool to support pastoral activities. Assessing the use of their functionality in a metropolitan parish

Summary

Social media's tremendous popularity along with their huge potential inflicts a question if they can be used in pastoral care activities. Lasting for over 2 years COVID-19 pandemic caused a significant drop in the number of regularly practicing believers and an important rise of social media users within church believers, especially among young adults. Because of the pandemic, social media became a chance and a tool used to reach out to young people both believers and non-believers but also to the ones seeking God. Therefore, in this paper the Author

touches upon the areas of using social media in passing on the faith and proclaiming the Gospel. The author also makes a selection among social media based on their popularity and attractiveness from parishioner point of view. Finally, by using questionnaire survey, the author shall also assess social media functionalities used by selected Parish.

Keywords: social media, religion, young adults, parish, pastoral care.

Bibliografia

- Adamski A., Jupowicz-Ginalska A., Kiciński A., Przywara B., Szewczyk M., *Opinie i duchowe potrzeby religijne Polaków w zakresie uczestnictwa online w wydarzeniach religijnych podczas pandemii covid-19* (marzec 2020-kwiecień 2021), Rzeszów 2021, https://wsiz.edu.pl/wp-content/uploads/2021/12/Raport_2021.pdf (dostęp: 26.11.2022).
- Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy. *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*, 13-35.05.2007, Gubin 2014.
- Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w cyfrowym świecie: nowe media w służbie Słowa*, Orędzie na 44 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2010.
- Benedykt XVI, *Mówmy ludziom o Bogu posługując się nowymi językami cyfrowymi*, Przemówienie z dnia 28 lutego 2011 r. z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia_28022011.html (dostęp: 26.11.2022).
- Benedykt XVI, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji*, Orędzie na 47 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2013.
- Benedykt XVI, *Prawda, przepowiadanie i autentyczność życia w erze cyfrowej*, Orędzie 45 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2011.
- Bożewicz M., *Zmiany religijności Polaków po pandemii*, „Komunikat z badań CBOS” 85(2022), Warszawa 2022.
- Chmielewski M., *Media społecznościowe jako narzędzia nowej ewangelizacji*, „Świat i Słowo” 22(2014), nr 1.
- Digital 2022, <https://wearesocial.com/us/blog/2022/01/digital-2022/> (dostęp: 26.11.2022).
- Feliksiak M., *Korzystanie z internetu w 2022 roku*, „Komunikat z badań CBOS” 77(2022), Warszawa 2022.
- Franciszek, *Przekaz w służbie autentycznej kultury spotkania*, Orędzie na 48 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2014.
- Gronek M., *Młodzi Polacy odchodzą od Kościoła. Znaczny spadek religijności*, PAP z dn. 24.11.2021.
- Jan Paweł II, *Internet: nowe forum głoszenia Ewangelii*, Orędzie na 36 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Watykan 2002.
- Kołodziejska M., *Odwiedzanie serwisów i portali o tematyce religijnej – sytuacja w czasach pandemii*, „Komunikat z badań CBOS” 28(2022), Warszawa 2022.
- Przybyś M., *Kościół w social media. Komunikacja instytucji eklesjalnych w mediach społecznościowych w perspektywie medioznawczej i teologicznej*, „Kultura-Media-Teologia” 35(2018).
- Robak M., *Zarzućcie sieć. Chrzęścianizm wobec wyzwań Internetu*, Warszawa 2001.
- Social media w Polsce i na świecie. Raport Digital 2022*, <https://empemedia.pl/internet-i-social-media-w-polsce-2022-raport/> (dostęp: 26.11.2022).
- Sokołowski M., *Ewangelizacja w cyberprzestrzeni. Kościół katolicki w erze Internetu*, w: *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, red. W Strykowski, W. Skrzydlewski, Poznań 2004.
- Stańdo J., Piechnik-Czyż G., Adamski A., Fechner Ż., *The COVID-19 Pandemic and the Interest in Prayer and Spirituality in Poland According to Google Trends Data in the CONTEXT of the Mediatization of Religion Processes*, „Religions” 13(2022), <https://www.mdpi.com/2077-1444/13/7/655> (dostęp: 26.11.2022).

KS. MATEUSZ KIELARSKI*

Ofiarniczy charakter eschatologii okresu zwykłego w Mszale rzymskim dla diecezji polskich

Przez Misterium Paschalne Chrystusa celebrowane w liturgii Kościoła jesteśmy włączani w wielki proces historyczny, w którym świat kroczy ku obietnicy: „Bóg we wszystkim”¹. W tym znaczeniu nasze życie i wszystkie moralne decyzje przez nas podjęte, stanowią jednocześnie eschatologiczny dynamizm liturgii, w której rzeczywistością staje się wydarzenie paschalne Chrystusa, aktualizowane w biegu naszej historii i przez nią dopełniane w Chrystusowe „dzisiaj” (por. Hbr 4,7n). Jednocześnie liturgia nieustannie antycypuje naszą rzeczywistość wskazując, że celebrowane „dzisiaj” jest wychyleniem ku życiu w Ojcu², do którego zdążamy w pielgrzymce naszej zwykłej codzienności.

W kontekście tej prawdy możemy zapytać, jak przeżywamy swoje „dzisiaj” chrześcijańskie i jak pomaga nam liturgia Kościoła w przeżywaniu tej prawdy w najdłuższym okresie liturgicznym w ciągu roku, który nazywamy okresem zwykłym. Sama nazwa tego czasu w liturgii może skłaniać do refleksji, że jest to mniej ważny czas w trakcie roku liturgicznego, że jest czasem o nikłym znaczeniu, jakimś nieznaczącym pomostem między wielkimi tajemnicami ingerencji Boga w ludzką historię. Po pierwsze trzeba zauważyć na początku, że okres zwykły ma własną „osobowość”³, specyficzne znaczenie liturgiczne, ponieważ pozwala angażować egzystencję poszczególnych wiernych i całej wspólnoty Kościoła w Misterium Chrystusa jako ciągłość, a nie odizolowane epizody liturgiczne. Po drugie jest to najdłuższy okres liturgiczny

* ks. Mateusz Kielarski – Akademia Katolicka w Warszawie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0757-4360>; e-mail: xmatuszkielarski@gmail.com

¹ J. Ratzinger, *Teologia liturgii. Sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego*, Lublin 2012, s. 60.

² K. Porosło, *Już i jeszcze nie – liturgia jako eschaton*, w: *A Świętyni w nim nie ujrzałem... Liturgia i eschatologia*, red. K. Porosło, Tyniec 2012, s. 180.

³ M. Augé, *Rok liturgiczny. To sam Chrystus, który trwa w swoim Kościele*, Kraków 2013, s. 224.

w roku, obejmujący swoją celebracją 33 lub 34 tygodnie. Rozpoczyna się w poniedziałek, który następuje po niedzieli, która przypada po Uroczystości Objawienia Pańskiego i trwa do wtorku przed Wielkim Postem oraz od poniedziałku po Zesłaniu Ducha Świętego, aż do pierwszych Nieszporów pierwszej Niedzieli Adwentu, czyli do końca roku liturgicznego⁴. Po trzecie jest to czas celebrowania misterium Chrystusa w jego pełni, zwłaszcza w niedziele, gdy jako wspólnota wierzących Kościół odnawia swoją relację z Chrystusem, potwierdza swoją wierność i łączność w słuchanym słowie Bożym oraz przyjmowaniu Komunii. Okres zwykły to czas niezwyklej modlitwy Ludu Bożego wszczepionego w Chrystusa po przez Chrztost, w łączności z Kościołem chwalebny, do którego zdążamy, wyczekując powtórnego przyjścia Pana⁵. Trzeba dostrzec, że nie jest to oczekiwanie bierne, lecz aktywne. Człowiek, który został stworzony przez Boga, uległ pomyłce grzechu i nieustannie jest zapraszany do naprawy jedności z Bogiem. Kościół nieustannie pomaga człowiekowi w zmierzaniu ku zbawieniu, a zwłaszcza przez liturgię, która mocą Ducha Świętego niesie całemu światu Dobrą Nowinę o zbawieniu.

W całym okresie zwykłym występuje ponad sześćdziesiąt oracji, gdzie występuje eschatologiczna prawda o celu każdego wierzącego, jakim jest życie wieczne. Nie będę w tym artykule przyglądać się wszystkim tym modlitwom, lecz ze względu na charakterystykę tematów teologicznych obecnych w tych oracjach zawęziłem obszar badań do ofiarniczego charakteru eschatologii okresu zwykłego w Mszaie Pawła VI dla diecezji polskich. W jaki sposób składanie Ofiary Chrystusa prowadzi nas do osiągnięcia zbawienia i jak Bóg pragnie nas przygotować na spotkanie z Tajemnicą ofiarowania swojego Syna, którego „dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne” (J 3, 16b).

1. Godność uczestnictwa w składanej Ofierze Chrystusa

Eschatologia jest traktatem teologicznym pokazującym człowiekowi ostateczny cel, do którego zdąża w swoim byciu, jest również podpowiedzią dla człowieka, jaką drogę ma obrać, aby do tego celu zamierzonego dojść i jak w tej drodze podążać, aby dotrzeć do obranego celu. Chodzi tu o wybór tej właściwej drogi i jakość jej przemierzania. Celem naszego życia jest życie wieczne w społeczności zbawionych, dlatego Kościół już w drugą Niedzielę okresu zwykłego modli się w Modlitwie nad Darami: *Panie, nasz Boże, daj nam godnie uczestniczyć w świętych obrzędach, ilekroć bowiem sprawujemy pamiątkę Ofiary Chrystusa, spełnia się dzieło naszego odkupienia*⁶.

Prośba Kościoła wyrażona w tej modlitwie podkreśla potrzebę godnego uczestnictwa w celebracji, „w celu osiągnięcia tej pełni wierni mają przystępować do liturgii z należytym usposobieniem duszy, aby ich słowa były zgodne

⁴ Por. B. Nadolski, *Liturgika*, t. 2, *Liturgia i czas*, Poznań 1991, s. 23.

⁵ Por. *Konstytucja o liturgii Sacrosanctum Concilium* (dalej: KL), nr 8.

⁶ Mszał rzymski dla diecezji polskich (dalej: MRP), Poznań 2009, s. 243.

z myślami, aby współpracowali z łaską niebiańską. Dlatego duszpasterze powinni czuć, aby czynności liturgiczne sprawowano nie tylko ważne i godziwie, lecz także, by wierni uczestniczyli w nich świadomie, czynnie i owocnie⁷. Odkrywana godność uczestnictwa w Eucharystii dla każdego wierzącego stanowi przypomnienie o charyzmacie ochrzczonego, który ma być prorokiem, kapłanem i królem. Właśnie ta godność królewska, synowska, godność wybrania przez miłosiernego Boga pozwala docenić jak ważny jest każdy z nas dla Boga. Godność posługi wobec składanej Ofiary podkreśli również modlitwa nad darami trzynastej Niedzieli zwykłej: *Boże, Ty przez sakramentalne znaki dokonujesz dzieła zbawienia, spraw, aby nasza posługa była godna Ofiary, którą składamy*⁸.

Wszyscy sprawujemy pamiętkę Ofiary Chrystusa, nie jest to tylko celebrowanie jednego z kapłanów, ale każdy wierzący trwający w jedności z Kościołem jest przez sakrament Chrztu wszczepiony w misterium paschalne Chrystusa⁹, które pozwala sprawować pełny kult publiczny¹⁰. Katechizm Kościoła Katolickiego podaje wprost: „że Lud Boży uczestniczy w dziele Bożym. Przez liturgię Chrystus (...) kontynuuje w swoim Kościele, z Kościołem i przez Kościół dzieło naszego odkupienia”¹¹. Uczestnictwo w tej Ofierze sprawia, że każdy chrześcijanin biorący udział w liturgii tworzy ją, jest liturgiem¹², czyli można powiedzieć, że jest celebrazem¹³. Kościół troszczy się, aby chrześcijanie w Eucharystii nie uczestniczyli jak obcy lub milczący widzowie, lecz aby obrzędy i modlitwy misterium dobrze rozumieli, w świętych czynnościach brali świadomy udział, pobożnie i czynnie byli kształtowani przez słowo Boże, składali Bogu dziękczynienie i posilali się przy stole Ciała Pańskiego¹⁴, które jak naucza Sobór Watykański II: „jest przedsmakiem uczestnictwa w liturgii niebiańskiej, sprawowanej w świętym mieście Jeruzalem. Do którego pielgrzymujemy, gdzie Chrystus zasiada po prawicy Boga jako sługa świątyni i prawdziwego przybytku (por. Ap 21, 2; Kol 3, 1; Hbr 8, 2). W ziemskiej liturgii ze wszystkimi zastępami niebieskich duchów śpiewamy Panu hymn chwały. Wspominamy ze czcią świętych i spodziewamy się, że Bóg dopuści nas do ich grona. Wyczekujemy Zbawiciela, naszego Pana Jezusa Chrystusa, aż się ukaże jako nasze życie, i my razem z Nim ukażemy się w chwale”¹⁵. Uczestnictwo w Ofierze Jezusa Chrystusa, które ma swoje konsekwencje w odnowie życia i ukierunkowaniu na wieczność, znajdziemy w modlitwie po komunii trzynastej Niedzieli zwykłej: *Boże, nasz Ojcze, spraw niech świętą Hostia, którąśmy*

⁷ Por. KL 11.

⁸ MRP, s. 254.

⁹ Por. KL 6.

¹⁰ Por. KL 7.

¹¹ *Katechizm Kościoła katolickiego* (dalej: KKK), Poznań 1998, nr 1069.

¹² Por. KKK 1144.

¹³ Por. J. Nowak, *Apostolski wymiar liturgii w świetle konstytucji Sacrosanctum Concilium*, Poznań 1999, s. 67.

¹⁴ Por. KL 48.

¹⁵ Por. KL 8.

ofiarowali i przyjęli, odnowi nasze życie, abyśmy nieustannie zjednoczeni z Tobą w miłości przynosili owoce trwające na wieki¹⁶.

Skutkiem ofiarowania ma być odnowienie naszego ziemskiego życia. Nie wystarczy jedynie skupiać się na przyszłości, ale składanie Ofiary ma zobowiązywać, każdego uczestnika liturgii do współpracy z łaską Boga w odnowie teraźniejszego życia, aby być nieprzerwanie zjednoczonym z Bogiem w miłości. Składanie Ofiary będzie tutaj działaniem ludzkim, jednak przejętym przez Boga w aspekcie *signum prognosticum*. Będzie znakiem ku wieczność, wydarzeniem działającego Boga w sposób misteryjny, ukryty pod osłoną sakramentu. Widzimy współdziałanie i przenikanie się w liturgii działania Boga i człowieka¹⁷. Podobnie będzie to wyrażała modlitwa nad darami dwudziestej drugiej Niedzieli zwykłej: *Panie, nasz Boże, niech Najświętsza Ofiara zawsze nam udziela zbawiennej łaski, aby jej mocą dokonało się nasze uświęcenie, do którego zmierzają sakramentalne obrzędy*¹⁸.

Eucharystia sprawowana jest po to, by Boże działanie przemieniało życie człowieka wedle zamysłu samego Boga. Konieczne jest otwarcie się człowieka, jego woli na to co Bóg przynosi. Przez takie „nastawienie” możliwe będzie uświęcanie, przemiana na wzór Chrystusa, którego Ofiara udziela zjednoczenia z osobą Syna Bożego oraz za Jego pośrednictwem, w jedności boskiej Trójcy z Ojcem i Duchem¹⁹. Działanie mocy przygotowującej do zjednoczenia z Bogiem w wieczności ukazują również modlitwa po komunii trzydziestej pierwszej Niedzieli okresu zwykłego: *Panie, nasz Boże, pomnóż w nas działanie swej mocy i przygotuj nas swoją łaską do życia wiecznego, którego zadatek otrzymaliśmy w Najświętszym Sakramencie*²⁰.

Trzeba dostrzec w tej modlitwie aspekt wspólnotowego działania mocy Boga w Eucharystii, która przygotowuje nas do społeczności świętych w wieczności. Coraz ściślejsze zjednoczenie z Chrystusem oznacza także, zbliżanie się do innych, którzy podobnie z Nim się jednoczą w Komunii. Stając się jednym ciałem z Chrystusem, każdy człowiek staje się także jednym i tymże samym ciałem z innymi uczniami Chrystusa²¹. „Ponieważ jeden jest chleb, przeto my, liczni, tworzymy jedno Ciało. Wszyscy bowiem bierzemy z tego samego chleba” (1 Kor 10, 17). Modlitwa po komunii piętnastej Niedzieli zwykłej pokazuje to splecenie współpracy przez obraz wzrostu i owocowania: *Posileni Twoimi Darami, prosimy Cię, Boże, aby przez uczestnictwo w tym Sakramencie wzrastał w nas jego zbawienny owoc*²².

¹⁶ MRP, s. 254.

¹⁷ Por. J. Nowak, dz. cyt., s. 136.

¹⁸ MRP, s. 263.

¹⁹ Por. G. Strzelczyk, *Sakrament Eucharystii*, w: *Znaki Tajemnicy*, red. K. Porosło, R.J. Woźniak, Kraków 2018, s. 382.

²⁰ MRP, s. 272.

²¹ Por. G. Strzelczyk, dz. cyt., s. 382.

²² MRP, s. 256.

Uczestnictwo w składanym Sakramencie, będzie swoistym dbaniem o podtrzymanie współpracy z Bogiem powodujący wzrost duchowy, do którego zaprasza Bóg każdego ochrzczonego. Przez ten wzrost owocu jaki przynosi Chrystus w swoim zmartwychwstaniu, zbliżamy się za każdym razem do Eucharystii jako Ofiary emanującej potrzebnymi łaskami na drodze ku zbawieniu. W modlitwie po komunii dwudziestej szóstej Niedzieli zwykłej odnajdziemy jeszcze inny wymiar uczestnictwa w Ofierze Chrystusa: *Wszchemogący Boże, niech Najświętszy Sakrament odnowi nasze dusze i ciała, abyśmy przez uczestnictwo w Ofierze upamiętniającej śmierć Chrystusa mogli się stać współdziedzicami Jego chwały*²³.

Eucharystyczna Ofiara nie tylko ma odnawiać nasze teraźniejsze życie, na które składa się cały człowiek w swoim ciele i w swojej duszy, ale to co najważniejsze Kościół wskazuje, że uczestnictwo w Eucharystii będącej upamiętnieniem, aktualizacją Ofiary Chrystusa na krzyżu jest realizacją obietnicy uczestnictwa w chwale zbawionych. Eucharystia pokazuje fakt odkupienia, który otrzymujemy przez uczestnictwo w tej Ofierze. Podobny kontekst odnajdziemy w modlitwie nad darami dwudziestej ósmej Niedzieli zwykłej: *Miłosierny Boże, przyjmij nasze modlitwy i dary, które składamy i przez udział w świętej Ofierze doprowadź nas do wiecznej chwały*²⁴.

Przez miłosierdzie Boga dokonuje się ofiara Eucharystii na ołtarzach całego świata, w jedności wspólnoty Kościoła, przez ten dar łaski uczestniczymy również w tej Ofierze, która ma prowadzić do wiecznej chwały, którą został otoczony Syn, „a w Nim Bóg został chwałą otoczony” (J 13, 31b). Czy jak powie św. Jan Damasceński: „mówimy o uczestnictwie, ponieważ uczestniczymy tu w Bóstwie Jezusa. Mówimy o komunii – i jest ona tu rzeczywiście – ponieważ wchodzimy we wspólnotę z Chrystusem i uczestniczymy w Jego Ciele i Bóstwie, a przez to wchodzimy również we wspólnotę i wzajemne zjednoczenie pomiędzy sobą, gdyż biorąc z jednego Chleba stajemy się wszyscy jednym Ciałem Chrystusa i jedną Krwią, a dla siebie nawzajem – członkami, ponieważ razem z Chrystusem stanowimy jedno ciało”²⁵. W modlitwie po komunii dwudziestej dziewiątej Niedzieli zwykłej modlimy się słowami: *Boże, nasz Ojciec, niech owocny dla nas będzie udział w Eucharystii, która daje nam przedsmak nieba, niech nam wyjedna pomoc w życiu doczesnym i przysposobi nas do życia wiecznego*²⁶.

Pokazuje tam modlitwa jak udział w ofierze eucharystycznej wpływa na nasze życie doczesne, które już tu na ziemi ma jednoczyć się z rzeczywistością nieba. Wszyscy wierzący są zapraszani do świadomego otwierania się i prze-

²³ MRP, s. 267.

²⁴ MRP, s. 269.

²⁵ Św. Jan Damasceński, *Święte i nieskalane Misteria Pana (Eucharystia)*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 80.

²⁶ MRP, s. 270.

żywania bliskości ze światem, który ich dzisiaj przekracza, a który kiedyś stanie się dla nich miejscem wiecznego zamieszkania²⁷.

Godne uczestnictwo w składaniu Ofiary eucharystycznej jest również działaniem samego Boga, który chce nas w sakramencie miłosierdzia²⁸, obdarzyć pokarmem. Ofiara składana przez nas, w osobie kapłana, który w celebracji liturgicznej staje się *in perosona Christi*²⁹ staje się motywacją do porzucenia dawnych nałogów i prowadzenia nowego życia, ponieważ to sam Chrystus karmi nas swoim Ciałem. To On sam uznaje nas za godnych przyjęcia Jego ofiarowanego Ciała, jeśli jesteśmy zjednoczeni z Nim w miłości. Modlitwa po komunii szesnastej Niedzieli zwykłej wskazuje na tę prawdę słowami: *Boże nasz Ojczy, przybądź z pomocą swojemu ludowi, który nakarmiłeś Najświętszym Sakramentem, spraw, aby porzucił dawne nałogi i prowadził nowe życie*³⁰.

W przyjęciu Ciała jednocześnie upodabniamy się do Chrystusa ponieważ, jak powie święty Cyryl Jerozolimski: „ten kto przyjmuje Ciało Chrystusa, naszego Zbawiciela, i kto pije cenną Krew Jego, stanie się, jak On sam to mówi, jednym z Nim, tak z Nim złączy i złączony przez uczestnictwo, że sam będzie w Chrystusie, a Chrystus będzie w nim”³¹. Mamy przystęp do życia w Bogu, przez ofiarowane Jego Ciało, którym On sam nas karmi, co możemy również spotkać w modlitwie po komunii dwudziestej ósmej Niedzieli zwykłej: *Wszchemogący Boże, Ty nas karmisz Najświętszym Ciałem i Krwią Twojego Syna; pokornie Cię błagamy, abyś nam dał udział w Twoim boskim życiu*³².

Jest to godność, którą otrzymują wierzący gromadzący się w jednej wierze, „łamiąc jeden chleb, który jest pokarmem nieśmiertelności, lekarstwem pozwalającym nam nie umierać, lecz żyć wiecznie w Chrystusie”³³, jak powie Święty Ignacy Antiocheński. To właśnie ten Pokarm, który mamy godność przyjmować, prowadzi nas do życia w Chrystusie i odnawia naszą wiarę w obecnym czasie, co wyraża modlitwa po komunii czwartej Niedzieli zwykłej: *Posileni Sakramentem naszego odkupienia, prosimy Cię, Boże, aby Pokarm, który daje życie wieczne, umocnił nas w prawdziwej wierze*³⁴.

Wiara jest rzeczywistością, która ma nas spajać wewnętrznie w czasie naszego życia w jedną wspólnotę z Chrystusem i Kościołem, jak powie Teodor z Mopsuestii: „Ta liturgia pomaga nam utwierdzić naszą wiarę w tę rzeczywistość, która jest nam przedstawiona w postaci znaków, a która nas prowadzi do dóbr przyszłych. Ten sakrament Eucharystii jest obrazem niewysłowionego

²⁷ W. Rzeziński, *Eucharystia liturgia nieba i ziemi*, Kraków 2012, s. 175.

²⁸ KL 47.

²⁹ KL 7.

³⁰ MRP, s. 257.

³¹ Św. Cyryl Jerozolimski, *Poznanie życiodajnej tajemnicy*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 127.

³² MRP, s. 269.

³³ Św. Ignacy Antiocheński, *Jedno Ciało, Jeden Kielich, Jeden Ołtarz, jeden biskup*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 57.

³⁴ MPR, s. 245.

planu Bożego, zrealizowanego przez Chrystusa naszego Pana i przez niego dostrzegamy wydarzenia przyszłe. Tak więc na widok kapłana przedstawiamy sobie w sercu naszym Chrystusa, który nas zbawia i daje nam życie wieczne przez tę ofiarę³⁵.

2. Postawa służby w drodze do zbawienia

„To dążenie niech was ożywia, ono też było w Chrystusie Jezusie. On, istniejąc w postaci Bożej, nie skorzystał ze sposobności, aby na równi być z Bogiem, lecz ogołocił samego siebie, przyjąwszy postać sługi, stawszy się podobnym do ludzi” (Flp 2, 5-7). Widząc całą misję Chrystusa, wielokrotnie na kartach Pisma Świętego odnajdziemy odwołania do służebnego charakteru, życia, śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Kościół za poleceniem samego Mistrza chce się w tej postawie służby nieustannie odnawiać, ponieważ każdy chrześcijanin w drodze do nieba, realizując swoje życie powinien aktualizować słowa Chrystusa: „Lecz kto by między wami chciał stać się wielkim, niech będzie waszym sługą. A kto by chciał być pierwszym między wami, niech będzie niewolnikiem waszym, na wzór Syna Człowieczego, który nie przyszedł, aby Mu służyło, lecz aby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mt 20, 26b-28). Sam Chrystus „w noc, kiedy został wydany, ustanowił eucharystyczną Ofiarę swojego Ciała i Krwi, aby w niej na całe wieki, aż do swego przyjścia, utrwalić ofiarę krzyża i tak powierzyć Kociołowi, umiłowanej Oblubienicy, pamiątkę swej męki i zmartwychwstania”³⁶ Chrystus służy wobec swoich uczniów oddaniem swojego Ciała i przelaniem Krwi, ale też wskazuje na Eucharystię jako miejsce, gdzie On nadal służy³⁷. Uczestnicząc w składaniu tej Ofiary powinniśmy przyjąć postawę sług, aby Bóg zechciał ją przyjąć i dokonać w nas dzieła uświęcenia, przypomina o tym modlitwa na darami dwudziestej siódmej Niedzieli zwykłej: *Wszechmogący Boże, przyjmij Ofiarę przez Ciebie ustanowioną i przez święte obrzędy, które odprawiamy jako Twoi słudzy, dopełnij w nas dzieła odkupienia i uświęcenia*³⁸.

W postawie służebnej powinniśmy brać przykład z samego Chrystusa. Liturgia podpowiada nam jeszcze jedną postawę służebnej ofiarności, która jest figurą Starotestamentalną, zapowiedzią Ofiary Chrystusa. W Księdze Rodzaju Autor natchniony wspomina, że na jego dar wejrzał Pan (por. Rdz 4, 4), a liturgia eucharystyczna doda: z miłością i łaskawie przyjął, ofiarę swojego sługi sprawiedliwego Abła³⁹. Wzór jaki mamy podejmować z ofiary Abła wyrazi Modlitwa nad Darami szesnastej Niedzieli zwykłej: *Boże, Ty jedyną, doskonałą*

³⁵ Teodor z Mopsuestii, *Diakoni i aniołowie*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 208.

³⁶ KL 47.

³⁷ B. Migut, *Eucharystia między historią a eschatologią*, „Roczniki Teologiczne” 63(2016), nr 8, s. 54.

³⁸ MRP, s. 268.

³⁹ Por. MRP, *I Modlitwa eucharystyczna czyli Kanon Rzymski*, s. 310*.

*Ofiarą zastąpiłeś rozmaite ofiary Starego Prawa, przyjmij Ofiarę oddanych Ci sług i uświęć ją tak, jak pobłogosławiłeś dary Abła; niech to, co każdy złożył na chwałę Twojego majestatu, posłuży wszystkim do zbawienia*⁴⁰.

Jak napisze Święty Augustyn: „W każdej ofierze należy brać pod uwagę cztery rzeczy: komu się ją składa? Kto ją składa? Co i za kogo ofiaruje? Otóż ten sam jedyny i prawdziwy Pośrednik, godząc nas z Bogiem przez ofiarę pokoju, stanowił jedno z Tym, któremu ją ofiarował, stał się jednym z tymi, za których ją złożył. On sam był składającym ofiarę i tym, co złożył w ofierze”⁴¹. Upodobnienie się do postaci Abła w oddaniu Panu Bogu, to co dobre w naszym życiu, porządkuje naszą wewnętrzną relację do dóbr materialnych jakie otrzymujemy od dobrego Boga. Zwracamy uwagę, na źródło pochodzenia tych dóbr z jakich. Korzystamy w swoim życiu, jak również podejmujemy dziękczynienie za wszystko to co mamy. Nasze życie ma być oddawaniem chwały majestatu Tego, który nam udziela wszelkich dóbr doczesnych i prowadzi nas do dóbr wiecznych. Chcemy również, aby nasze dary zostały pobłogosławione przez samego Boga, abyśmy czerpali z tego źródła łask jakim jest Eucharystia. Jako oddani słudzy sprawujemy Ofiarę, która ma służyć wszystkim do zbawienia. Jednak, aby dojść do zbawienia nie może zabraknąć gorliwości w naszej posłudze, dlatego Kościół prosi w modlitwie nad darami trzydziestej trzeciej Niedzieli zwykłej: *Wszechmogący Boże spraw, aby dar Tobie złożony wyjednał nam łaskę gorliwości w Twojej służbie i pomógł nam osiągnąć szczęśliwą wieczność*⁴².

Gorliwość w sprawowaniu Eucharystii to bardzo ważna i niejednokrotnie trudna rzeczywistość, ponieważ nieustannie zagrożona jest wystąpieniem rutyny, jak i u kapłana, jak i każdego wiernego. Dlatego tak ważna jest potrzeba kształtowania w kapłanach i wiernych odpowiedniej wrażliwości na celebrację liturgiczną. Pomagają w tym katechezy mistagogiczne, które z punktu widzenia wiary, prowadzą od symbolu liturgicznego lub znaku do znaczenia, akcentując kontakt z boskością poprzez obrzęd⁴³. Te wszystkie aspekty świadomości celebracji mają pomagać w drodze do wieczności, aby ta droga była umocnieniem codziennej świętości każdego ochrzczonego.

3. Ofiarowane dary ku życiu wiecznemu

Dotkniemy w tym punkcie ważnego aspektu połączenia i przenikania się liturgii ziemskiej i niebiańskiej. Jedna ze wcześniejszych oracji zauważa już, że nic co jest na ziemi nie powstało samo z siebie, ale zostało stworzone przez Boga. Pismo Święte podaje, że liturgia przenika ten stworzony świat, ponieważ swoje źródło bierze od samego Boga, który nieustannie otrzymuje w niebie

⁴⁰ MRP, s. 257.

⁴¹ Św. Augustyn, *O Trójcy św. Prawdziwa ofiara*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 176.

⁴² MRP, s. 274.

⁴³ Por. A. Sorrentino, *Sztuka przewodniczenia celebracjom liturgicznym*, Kraków 2001, s. 50.

uwielbienie, cześć i chwałę. Ta liturgia niebiańska, została przez tajemnice Eucharystii jako Sakramentu, paradygmatem, wzorem, który ma być naśladowany na ziemi, ponieważ wszystkie dusze odkupione przez Krew Chrystusa są zobowiązane do wysławiania Boga. „Liturgia niebiańska celebrowana jest przez całe stworzenie na cześć Boga Ojca i Baranka; dokonuje się pod natchnieniem Ducha Świętego. Jest to hołd czci i adoracji, do którego dołącza się kult ziemski, celebrowany przez Kościół, zwłaszcza na ołtarzu Ofiary eucharystycznej”⁴⁴. Czy jak powiedział Święty Jan Paweł II: „Eucharystia jest bramą nieba, która otwiera się na ziemi. Jest promieniem chwały niebieskiego Jeruzalem, który przenika, cienie naszej historii i rzuca światło na drogi naszego życia”⁴⁵. Jesteśmy podczas liturgii świadkami tej wymiany dóbr duchowych, które swoje odzwierciedlenie mają w materialnym wymiarze darów, które pochodzą od samego Boga, jak powie modlitwa nad darami dziewiętnastej Niedzieli zwykłej: *Panie, nasz Boże, przyjmij łaskawie dary, których sam udzieliłeś swojemu Kościołowi, i swoją mocą przemień je w Sakrament niosący zbawienie*⁴⁶.

Świadome ofiarowanie darów, które nie od nas pochodzą, jest istotne w perspektywie eschatologicznej, ponieważ uświadamiamy sobie naszą egzystencję zależną od Boga oraz jej dopełnienie w wieczności, która to rzeczywistość, ma swoje podstawy i wartość, wtedy, gdy Bóg dopełnia naszego uświęcenia, dlatego również w modlitwie nad darami siedemnastej Niedzieli zwykłej czytamy: *Wszechmogący Boże, przyjmij dary, które Ci składamy z Twoich dobrodziejstw, aby mocą Twojej łaski ta Ofiara uświęciła nasze życie doczesne i doprowadziła nas do wiekuistych radości*⁴⁷.

Eucharystia ukierunkowana ku eschatologii, jest również impulsem i zasiewem żywego ziarna nadziei w nasze codzienne zadania i obowiązki⁴⁸, dzięki którym możemy oczekiwać „nowego nieba” i „nowej ziemi” (Ap 21, 1) oraz odnajdywać prawdziwą wartość w tym świecie. Przypomni nam o tym modlitwa nad darami ósmej Niedzieli zwykłej: *Boże, składamy Tobie dary, które od Ciebie pochodzą, przyjmij je jako wyraz naszego oddania i spraw, aby Ofiara, która od Ciebie czerpie swoją wartość, wyjednała nam szczęście wieczne*⁴⁹.

Widać w tej modlitwie tajemnice zjednoczenia materii darów, które pochodzą od Boga, ale ofiarowane przez nas, są ujawnieniem naszego wewnętrznego procesu nabierania wartości nie z tego świata, ale od Boga. Ukierunkowuje nas w ten sposób Kościół na konsekwencję tego procesu, jakim jest pełne uświęcenie i życie wieczne w Bogu. Mamy przez te modlitwę uświadomić sobie potrzebę aktualizowania tego procesu każdego dnia. W drodze codzienności, którą przemierzamy podczas okresu zwykłego w liturgii Kościoła mamy

⁴⁴ W. Rzeziński, dz. cyt., s. 67.

⁴⁵ Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, nr 19.

⁴⁶ MRP, s. 260.

⁴⁷ MRP, s. 258.

⁴⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, nr 20.

⁴⁹ MRP, s. 249.

podejmować wolę Boga. Każdego dnia Kościół w Eucharystii zanoszą błagania słowami, których nauczył nas sam Chrystus: „bądź wola Twoja” (por. Mt 6, 10b). Dlatego potrzebujemy wsparcia i odnowy od Miłosiernego Boga, któremu składamy Ofiarę uwielbienia modląc się w modlitwie nad darami szóstej Niedzieli zwykłej: *Miłosierny Boże, niech ta Ofiara oczyści nas i odnowi, i wyjedna wieczną nagrodę pełniącym Twoją wolę*⁵⁰.

Chrystus Pan chciał pozostać z nami w Eucharystii, wpisując w swoją ofiarną i braterską obecność obietnicę ludzkości odnowionej Jego miłością. Nie bez znaczenia jest postawa Chrystusa podczas ustanowienia Eucharystii w ewangelii według Świętego Jana, gdzie nie ma opisu uczty paschalnej, ale Jezus umywa nogi swoim uczniom, czyniąc się w ten sposób nauczycielem komunii i służby⁵¹. Tylko On prawdziwy Sługa, mógł wysłużyć przez swoją mękę i krzyż zawarte w uczcie paschalnej, podczas której przyjmujemy Go, napęlniamy duszę łaską i otrzymujemy zadatek przyszłej chwały⁵².

4. Ofiara i korzystanie z łaski

Przyszłość, która kreuje w liturgii czas, to Bóg samo podarowujący się człowiekowi, czyli jest to łaska, która jedynie w ten sposób dokonuje w człowieku „rzeczy nowych”. W liturgii człowiek zostaje obdarowany już teraz swoją własną przyszłością, czyli możliwością przebywania z Trójjedynym Bogiem⁵³. Bóg udziela wielu łask, dla każdego innej, dlatego można mówić o personalistycznym obdarowaniu każdego człowieka przez Boga. Kościół ukazuje Ofiarę eucharystyczną w czasie okresu zwykłego jako wspólnotę wierzących, która dokonuje swojego indywidualnego ofiarowania, które ma się przyczynić do zbawienia wszystkich jak podaje modlitwa nad darami dwudziestej czwartej Niedzieli zwykłej: *Miłosierny Boże, daj się przejednać naszymi modlitwami i przyjmij łaskawie ofiary Twojego ludu, niech to, co każdy złożył na Twoją chwałę, posłuży wszystkim do zbawienia*⁵⁴.

Wspólnota wierzących zebrana na modlitwie łączy w sobie indywidualne ofiary każdego człowieka w Jedyną Ofiarę Chrystusa, który dokonując swojego paschalnego dzieła, sam powie w wieczniku: „To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czynicie na moją pamiątkę! (...) Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana” (Łk 22, 19b-20). Widać jak sam Bóg chce w osobie swojego Syna łączyć życie i historie każdego człowieka w swoją Ofiarę, aby każdemu okazać łaskę płynącą z doświadczenia Jego Ofiary. W modlitwie nad darami siódmej Niedzieli zwykłej Kościół modli się: *Boże,*

⁵⁰ MRP, s. 247.

⁵¹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, nr 20.

⁵² Por. KL 47.

⁵³ Por. R.J. Woźniak, *Ad futurum rei memoriam – liturgia, chrześcijańska koncepcja czasu i ta eschata, w: A Świątyni w nim nie dojrzałem... liturgia i eschatologia*, red. K. Porosło, Kraków 2012, s. 173.

⁵⁴ MRP, s. 265.

*nasz Ojcie, składając z należną czią Najświętszą Ofiarę pokornie Cię prosimy, aby dary złożone ku Twojej chwale przyczyniły się do naszego zbawienia*⁵⁵.

Oracja ponownie zaznacza jak składana Najświętsza Ofiara ma emanować swoją łaską na życie całej wspólnoty Kościoła obecnej i uczestniczącej w tej liturgii. Możemy zobaczyć w ten sposób jak ukazywane jest Misterium Trójcy Świętej w perspektywie doprowadzenia indywidualnej i społecznej historii człowieka do wypełnienia się w Osobie i dziele Jezusa Chrystusa⁵⁶. Ten wymiar łaski udzielanej w społeczności ochrzczonych odnajdziemy również w modlitwie po komunii dwunastej Niedzieli zwykłej: *Panie, nasz Boże, Ty nas posiliłeś Najświętszym Ciałem i Krwią Twojego Syna, prosimy Cię, aby Ofiara, którą często składamy, zapewniła nam zbawienie*⁵⁷.

Systematyczność uczestnictwa w Ofierze, pokazuje na relacyjność jaka zachodzi, z żywym i prawdziwym Bogiem obecnym w Najświętszym Sakramencie. Potrzeba systematyczności w każdej relacji ludzkiej, aby mogła się ona utrzymać i rozwijać. W takiej analogii możemy odkrywać potrzebę częstej Eucharystii w kontekście spotkania z Jezusem i rozwijania z Nim swojej relacji. Przyjmowanie Najświętszego Sakramentu ma powtarzalny charakter: nowe życie musi być systematycznie odżywiane. Chrystus ofiarowuje siebie swoim wiernym wielokrotnie, nie z powodu tego, że skutki Eucharystii mają ograniczony zasięg czasowy, ale raczej dlatego, że każde godne spożycie Ciała i Krwi Pańskiej skutkuje kolejnym wzrostem⁵⁸.

Jest to proces, który polega na coraz głębszym wchodzeniu w zjednoczenie z Chrystusem, aż po doskonałe upodobnienie się do Niego. Dlatego mamy w naszej modlitwie na Eucharystii z jednej strony być cały czas zapatrzeni w Chrystusa i pozwalać, żeby On przemieniał nas, nawet w trudnościach. W ten sposób uświadomimy sobie, że On zespała człowieka z każdym innym przyjmującym Komunię, z tym, który stoi obok, może dla mnie niesympatycznym, a także z tym człowiekiem, który znajduje się daleko na innym kontynencie. Chrystus łączy nas w jedną wspólnotę jak w jedno ciało. Tam, gdzie jestem zjednoczonym z Chrystusem, tam też jestem zjednoczony z drugim, a ta jedność zaczyna się i staje życiem, ciałem i krwią w codzienności bycia z drugim i obok drugiego człowieka⁵⁹. Tak jak Bóg pomaga nam swoją łaską, i my mamy wspomagać się wzajemnie w naszej codzienności. Kościół wyrazi te prawidłowości w modlitwie po komunii dwudziestej Niedzieli zwykłej: *Wszelchmogący Boże, udzielaj nieustannie pomocy wszystkim, których posiliłeś swoim Sakramentem, abyśmy dzięki sprawowanym misteriom doznali skutków odkupienia w naszym życiu*⁶⁰.

⁵⁵ MRP, s. 248.

⁵⁶ Por. B. Migut, *Eucharystia między historią a eschatologią*, dz. cyt., s. 44.

⁵⁷ MPR, s. 253.

⁵⁸ Por. G. Strzelczyk, dz. cyt., s. 381.

⁵⁹ Por. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 408.

⁶⁰ MRP, s. 266.

Nie tylko odkupienie jest rzeczywistością, do której zdążamy, lecz i ona jest drogą, w której mamy już przeżywać nasze życie codzienne. Nie można dotrzeć do obranego celu swojej drogi, jeśli nie będzie się podążać do przodu codziennie. Dzięki Wcieleniu Chrystusa nastąpiło zjednoczenie ostateczne czasu z wiecznością. Zetknięcie się wieczności z doczesnością dokonało uświęcenia czasu i jakościowej jego zmiany. Liturgiczne przeżywanie zbawczych misterii daje człowiekowi również szansę cyklicznej szansy spotkania się z Bogiem i włączania się, dzięki łasce Boga, w udzielane przez Niego zbawienie⁶¹.

Podsumowanie

Eschatyczny wymiar liturgii proklamuje rozpoczęcie ostatecznych czasów, w których odnawia się oblicze ziemi oraz działa Duch Święty, realizując zapowiedź Chrystusa: „Nadchodzi jednak godzina, nawet już jest, kiedy to prawdziwi czciciele będą oddawać cześć Ojcu w Duchu i prawdzie” (J 4, 23). Liturgia daje udział w rzeczywistości nieba, „przedsmak przyszłej pełni, która obejmuje człowieka do końca”⁶², otwiera perspektywę przyszłości i uświadamia, że w zmartwychwstaniu Syna Bożego Bóg odnowił wszystko przez Ducha Świętego⁶³. W okresie zwykłym widzimy tę rzeczywistość najczęściej podczas niedzielnej celebracji Mszy Świętej, która składana przez zgromadzenie wiernych, pod przewodnictwem kapłana, ukazuje te eschatyczną figurę niedzieli jako ósmego dnia.

W tym artykule zwróciliśmy uwagę na modlitwy, które są zawarte w Mszałach rzymskim dla diecezji polskich, mające charakter ofiarniczy, a zarazem posiadają w sobie eschatologiczne treści. Zobaczyliśmy, jak Kościół troszczy się o zbawienie każdego wiernego, ukazując mu drogę, jaką ma kroczyć już na ziemi, aby osiągnąć pełnię w życiu wiecznym z Bogiem. Modlitwy liturgiczne okresu zwykłego prezentują postawę ofiarowania jako tę, która spełniana w codziennym życiu, wyda owoc w doczesnym i wiecznym życiu, w relacji z Bogiem oraz drugim człowiekiem. Przedstawione teksty liturgiczne to najczęściej modlitwy nad darami oraz modlitwy po komunii, które umieszczone są na zakończenie poszczególnych sekwencji rytualnych: po przygotowaniu darów oraz po Komunii. Modlitwy te najbardziej są narażone na nieuwagę, podczas celebracji⁶⁴. Tym bardziej ważne było wyszczególnienie ich oraz odkrycie jak głębokie treści niosą w sobie te eucharystie, jak wiele razy Kościół w swojej liturgii w ciągu roku przypomina, zanoszą prośby i dziękczynienia do Boga, aby przez Najświętszą Ofiarę Jezusa Chrystusa dostąpić życia wiecznego.

⁶¹ Por. D. Brzeziński, *Eschatologiczny wymiar roku liturgicznego*, w: *Misterium Chrystusa w roku liturgicznym*, red. J. Nowak, Poznań 2012, s. 131.

⁶² Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, nr 18.

⁶³ Por. B. Nadolski, *Wprowadzenie do liturgii*, Kraków 2004, s. 86.

⁶⁴ Por. A. Sorrentino, dz. cyt., s. 84.

Ofiarniczy charakter eschatologii okresu zwykłego w roku liturgicznym, ukazuje nam jak Kościół w sposób permanentny przygotowuje nas do składania swojego życia w godności dziecka Bożego, które w drodze do zbawienia umacnia się łaską, uświęca swoje życie i posila się Ciałem samego Chrystusa, które przez modlitwę Kościoła ofiarowywane jest Bogu, który zaprasza do jedności i otwiera nam drogę do wieczności.

* * *

The Sacrificial Character of the Eschatology of the Ordinary Time in the Roman Missal for the Dioceses of Poland

Summary

The longest liturgical period of the year, the Ordinary Time, has many theological aspects to it. One of these is the eschatology of the liturgy. During the Ordinary Time the Church unites the faithful in the celebration of the Eucharist, which in its euchological texts repeatedly emphasises the truth about eternal life. In this paper prayers with an eschatological aspect and those with a sacrificial character have been singled out and analysed. The content of selected orations has been divided into: the dignity of participation, the attitude of service, the gifts offered and the use of grace from the Eucharist. The content is intended to draw attention to the holistic preparation of each believer for the truth about eternal life and to encourage the discovery of the desire to realize this reality in everyday life through participation in the liturgy.

Keywords: eschatology, Ordinary Time, Roman Missal, euchology.

Bibliografia

- Augé M., *Rok liturgiczny. To sam Chrystus, który trwa w swoim Kościele*, Kraków 2013.
- Augustyn, *O Trójcy św. Prawdziwa ofiara*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan. Ojcowie Kościoła nauczają o Eucharystii*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 176-177.
- Brzeziński D., *Eschatologiczny wymiar roku liturgicznego*, w: *Misterium Chrystusa w roku liturgicznym*, red. J. Nowak, Poznań 2012, s. 125-134.
- Cyryl Jerozolimski, *Poznanie życiodajnej tajemnicy*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan. Ojcowie Kościoła nauczają o Eucharystii*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 122-128.
- Ignacy Antiocheński, *Jedno Ciało, Jeden Kielich, Jeden Ołtarz, jeden biskup*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan. Ojcowie Kościoła nauczają o Eucharystii*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 57-59.
- Jan Damascęński, *Święte i nieskalane Misteria Pana (Eucharystia)*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan. Ojcowie Kościoła nauczają o Eucharystii*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 75-80.
- Jan Paweł II, *Encyklika Ecclesia de Eucharistia. O Eucharystii w życiu Kościoła*, w: *Encykliki ojca świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 2005, s. 923-970.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.

- Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje. Tekst łacińsko-polski*, Poznań 2008, s. 48-107.
- Migut B., *Eucharystia między historią a eschatologią*, „Roczniki Teologiczne” 63(2016), nr 8, s. 43-56.
- Mszal rzymski dla diecezji polskich, Poznań 2009.
- Nadolski B., *Liturgika*, t. 2, *Liturgia i czas*, Poznań 1991.
- Nadolski B., *Wprowadzenie do liturgii*, Kraków 2004.
- Nowak J., *Apostolski wymiar liturgii w świetle konstytucji Sacrosanctum Concilium*, Poznań 1999.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Wydanie piąte, Poznań 2005.
- Porosło K., *Już i jeszcze nie – liturgia jako eschaton*, w: *A Świętyni w nim nie ujrzałem... Liturgia i eschatologia*, red. K. Porosło, Tyniec 2012, s. 179-189.
- Ratzinger J., *Teologia liturgii. Sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego*, Lublin 2012.
- Rzemiński W., *Eucharystia liturgią nieba i ziemi*, Kraków 2012.
- Sorrentino A., *Sztuka przewodniczenia celebracjom liturgicznym*, Kraków 2001.
- Strzelczyk G., *Sakrament Eucharystii*, w: *Znaki Tajemnicy*, red: K. Porosło, R.J. Woźniak, Kraków 2018, s. 347-388.
- Teodor z Mopsuestii, *Diakoni i aniołowie*, w: *Eucharystia pierwszych chrześcijan. Ojcowie Kościoła nauczają o Eucharystii*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2014, s. 207-209.
- Woźniak R. J., *Ad futurum rei memoriam – liturgia, chrześcijańska koncepcja czasu i ta eschata*, w: *A Świętyni w nim nie dojrzałem... liturgia i eschatologia*, red., K. Porosło, Kraków 2012, s. 153-176.

KS. MATEUSZ KOZIELSKI*

Slang w wychowaniu religijnym młodzieży

Język jest fundamentalnym elementem naszej komunikacji, bo dzięki niemu jesteśmy w stanie się porozumieć. Jest on również istotny w procesie wychowania religijnego, który podejmuje nauczyciel religii. Problem języka na lekcji religii nie dotyczy tylko uczniów, ale również nauczyciela, który sam powinien wypracować odpowiedni styl języka, jakim będzie się posługiwał. I tu właśnie pojawiają się pytania: Jaki język trafia dziś do młodego pokolenia? Jaka jest rola młodzieżowego slangu? Zauważa się, że bardzo duży wpływ na język mają współczesne media, które dyktują młodemu człowiekowi jak żyć, co myśleć, jak oceniać, jak mówić. Poprzez zwroty, którymi posługują się media, próbują „ustawić” sobie odbiorcę, by myślał i robił to, co mu zaproponują. Slang młodzieżowy rozpowszechniony i popularyzowany m.in. przez media jest określonym kodem. Młodzież, która porozumiewa się nim, pragnie pewnej autonomizacji, przez co ich język staje się niezrozumiały dla otoczenia. Nowe zwroty są zazwyczaj zaczerpnięte z języka angielskiego i tak skonstruowane, że kiedy słyszy się je pierwszy raz, są niezrozumiałe i potrzebują wyjaśnienia.

Młodzi ludzie nieustannie poszukują osób, które ukażą im świat wartości. Oczekują, że chociaż czasem nie są zrozumiani, nie będą oceniani przez pryzmat ich wypowiedzi. Istotnym zadaniem każdego nauczyciela religii jest przekazanie im orędzia Dobrej Nowiny w taki sposób, aby je przyjęli i nim żyli.

Celem niniejszego artykułu jest próba przedstawienia slangu jako problemu, z którym musi się zmierzyć współczesny nauczyciel na lekcji religii, rozstrzygając czy go używać, czy wręcz przeciwnie – unikać.

1. Określenie slangu i jego rodzaje

Każdy naród ma swój język ojczysty, którym się posługuje. Oprócz języków ojczystych są również takie, które zostały wprowadzone i przekształcone

* ks. Mateusz Kozielski – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4231-5073>; e-mail: kozielskimateusz@gmail.com

przez ludzi, na przykład, mieszkających na danym terenie bądź też powstały dla potrzeb małego grona osób. Takim językiem jest również młodzieżowy slang, którym posługuje się wąska grupa osób. Inaczej niż w przypadku języka ojczystego, slangiem mogą posługiwać się tylko wtajemniczeni, gdyż pozostali nie będą wiedzieć, co dane słowa znaczą.

Za Karolem Wiśniewskim można stwierdzić, że jeszcze kilkadziesiąt lat temu slang można było uznać za coś gorszego, za coś, co nie przystoi. Utożsamiany był z językiem ludzi z miasta, gorzej wykształconych i mieszkających w miejscach mało lubianych, a nawet niebezpiecznych. Współcześnie slang stał się pewną modą, stylem, którym można mówić w dzisiejszym świecie. Widoczne jest, jak przeniknął do języka masowego, do mediów, muzyki, telewizji, a nawet prasy. Początkowo przypisany do ludzi odrzuconych, w końcu stał się językiem popkultury, w którym mieszają się ze sobą wszystkie języki świata. Oprócz tego slang stał się również pewną formą manifestacji swojej indywidualności, ale też i przynależności do danej grupy¹.

K. Wiśniewski dostrzegł jeszcze inny ważny aspekt, na który z pewnością warto zwrócić uwagę: otóż w okresie międzywojennym i wojennym gwary uliczne były przesiąknięte różnymi określeniami zapożyczonymi z języka niemieckiego (np. „freblówka” – przedszkole) i rosyjskiego („zaiwanić” – ukraść), czyli ówczesnych wrogów Polski. Wszystko zaczęło się zmieniać po 1989 r., kiedy to w tej samej gwarze oraz slangu dominują zapożyczenia z języka angielskiego, a raczej z amerykańskiego, czyli używanego przez dzisiejszego sojusznika Polski².

Maciej Czeszewski we wprowadzeniu do słownika slangu młodzieżowego zwraca uwagę na to, że nie ma czegoś takiego jak jednolity język polski. Inaczej brzmi i wygląda w gazetach, radiu, na ulicy, a jeszcze inaczej brzmi w mieście. Trudności będzie miał zatem profesor, który będzie chciał porozumieć się z kryminalistą, który wychodzi z więzienia po dwudziestu latach „ciupy” (więzienia). Inaczej też rozmawiają ze sobą komputerowcy. Dziś można spotkać się ze stwierdzeniem naukowców, że żaden język nie zmienia się tak szybko jak właśnie gwara młodzieżowa, która też jest określana jako slang. Stąd dziś dla wielu młodych ludzi język, którym posługiwali się ich rodzice w młodości, byłby w jakimś stopniu dla nich niezrozumiały, obecnie jednak rolę się odwróciły. Wiele też wyrazów umarło tzw. „śmiercią naturalną”, a w ich miejsce pojawiły się nowe³.

Sięgając do terminu zaczerpniętego ze słownika terminologii językoznawczej, definicja slangu brzmi następująco: „Język grupy społecznej znajdującej się w stosunku do całości społeczeństwa z takiego lub innego względu w szczególnych warunkach. Są to grupy społeczne, zawodowe lub środowiskowe (np. są-

¹ K. Wiśniewski, *Kategoria potoczności w komunikacji komiksowej. Analiza językowa*, Radom 2006, praca dyplomowa, <http://www.zeszytykomiksowe.org/sklad/wisniewski2006.pdf>, s. 9, (22.10.2022).

² Tamże, s. 20.

³ M. Czeszewski, *Słownik slangu młodzieżowego*, Piła 2001, s. 7.

downików, lekarzy, techników, duchownych, uczniów, działaczy społecznych, partyjnych itp.), często wartościowane ujemnie (przestępcy, złodzieje) lub dodatnio (inteligencja). W różnych językach istnieją różne nazwy dla jęz. specjalnych, zwłaszcza wartościowanych ujemnie np. fr. argot, jargon, ang. slang, cant, niem. Rotwelsch, pol. gwara, wiech. Jęz. specjalne (jako języki grup społecznych) różnią się od dialektów (jako języków grup terytorialnych) swym stosunkiem do jęz. ogólnego, zachowują bowiem jego system gramatyczny, a zmieniają tylko słownictwo, którego elementy często zapożyczane są z jęz. obcych (dialekty zaś różnią się i gramatyką, i słownictwem)”⁴.

Ciekawym spostrzeżeniem jest, że w wyżej wspomnianym słowniku nie znajdzie się bezpośrednio słowa slang jako jednego z haseł słownikowych; jest ono użyte w słowniku, ale od razu odsyła do terminu „specjalny język”. Podobnie jest z *Encyklopedią Językoznawstwa Ogólnego*, która również w słowie slang odsyła do słowa żargon. Wyjaśniany jest ów termin następująco: „język określonej grupy społecznej (nie terytorialnej), np. młodzieży szkolnej, studentów, sportowców, żołnierzy, z reguły uważanej za niższą pod względem kulturalnym. Nadaje to terminowi *żargon* ujemny odcień emocjonalny. *Żargon* różni się od języka używanego przez ogół danej społeczności, tj. języka ogólnego (→ dialektu kulturalnego), przede wszystkim pod względem leksykalnym, a nie gramatycznym, jak gwary czy dialekty ludowe. Odrębność leksykalna żargonu może być niewielka albo też znaczna – w tym drugim wypadku żargon przestaje być zrozumiały dla osób nienależących do posługującej się nim grupy, czasem przestępczej (np. żargon złodziejski)”⁵. Definiując tak żargon, encyklopedia odsyła czytelnika do wyjaśnienia żargonu złodziejskiego, który również jest językiem niezrozumiałym dla osób niewtajemniczonych w to środowisko, ma wręcz charakter języka tajnego. Wiele słów jest zapożyczonych z takich języków jak hebrajski czy grecki, np. słowo z języka polskiego dom to „chawira”, natomiast z języka hebrajskiego określenie domu to „kewer”, czyli kryjówka. Najstarsze zapisy niemieckiej gwary złodziejskiej pochodzą z XIII w., we Francji zjawisko to pojawiło się w XV wieku, w Anglii w XVI, natomiast w Polsce w roku 1951, opisał je H. Ułaszyn⁶.

Kolejną definicję podaje *Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna*, pod wyrażeniem slang znajduje się następujące wyjaśnienie: „Slang – od ok. 1517 występujące w Anglii określenie gwary ludowo-zawodowej (łobuziarskiej, marynarskiej, myśliwskiej, uczniowskiej itp.), często przyswajanej przez język ogólny, zresztą prędko starzejącej się i ulegającej ciągłym zmianom”⁷. Zauważyć można, że słownik języka polskiego wymienia rodzaje slangu, ale

⁴ Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański, *Słownik Terminologii Językoznawczej*, Warszawa 1968, s. 527.

⁵ Z. Saloni, *Żargon*, w: *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, s. 654.

⁶ K. Polański, *Żargon złodziejski*, w: *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, dz. cyt., s. 654.

⁷ *Slang*, w: *Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna Wydawnictwa „Gutenberg”*, t. 16, Kraków 1929, s. 82.

już nie podaje jego głębszego wyjaśnienia, jak np. pochodzenie, które podaje *Wielka Encyklopedia PWN*. Natomiast najszerszą definicję, jak się okazuje, podają encyklopedie językoznawcze, które precyzyjnie określają problemy danego słowa.

W języku polskim angielskie słowo „slang” da się również zastąpić takimi terminami, jak „gwara”, „dialekt” czy „żargon”, jednak słowa te są bardzo ogólne. I tak, dialekt obejmuje gwary ludowe, które upodabniają się do siebie ze względu na cechy fonetyczne i leksykalne, np. „dialekt małopolski”. Gwara to żywy język wsi, który różni się znacznie od języka ogólnego i innych, sąsiadujących z nią gwar. Gwara, w odróżnieniu od dialektu, zajmuje mniejszy obszar: zazwyczaj kilka lub kilkanaście wsi, np. gwara podhalańska w obrębie dialektu małopolskiego⁸. Co do żargonu, jest on nieco bliższy definicji slangu, a brzmi ona następująco: „język określonej grupy społecznej (nie terytorialnej), np. uczniów, studentów, żołnierzy, różniący się od języka ogólnonarodowego głównie pod względem leksykalnym a nie gramatycznym, jak gwary czy dialekty lud.; odrębność leksykalna żargonu może być niewielka albo tak znaczna, że przestaje być on zrozumiały dla osób nie wtajemniczonych; termin żargon ma w języku polskim mniej lub więcej ujemne zabarwienie (np. złodziejski)”⁹.

Na podstawie tych określeń zauważa się, że slang jest pewnym kodem kultury czy środowiska, którym posługuje się dana grupa rówieśnicza, np. uczniowie, studenci, sportowcy itd. Zastosowanie slangu umożliwia kontakt bezpośredni, osobisty, ale i indywidualny, dzięki któremu wzmacnia się więź, jak również poczucie własnej tożsamości i odrębności mówiącej nim grupy społecznej.

2. Wykorzystanie slangu w nauczaniu religii

Treści, którymi „karmi” się młodzież w latach swojej edukacji, jest bardzo wiele. Nauczyciele poszczególnych przedmiotów, w tym również nauczyciele religii, dostarczają uczniom określonego zasobu informacji. Aby te treści zostały przez młodych przyjęte, konieczne jest podawanie ich w sposób przystępny. Jedną z możliwości jest wykorzystanie języka slangu w nauczaniu religii, który może pełnić funkcję dydaktyczną jak i komunikacyjną.

2.1. Funkcja dydaktyczna

Język, ze swoimi relacyjnymi konotacjami, jest fundamentalnym elementem ludzkiego doświadczenia. Wychowanie religijne jest działaniem pedagogicznym, które mierzy się z różnorodnością osób, kultur, środowisk, historii, sposobów postrzegania rzeczywistości oraz realizuje się w różnych językach, często posiadając swój własny, specyficzny język, który uczy języka wiary i wprowadza wychowanka w jego rozumienie (DOK 204). Współczesny język budzi wiele kontrowersji, powoli zaczyna się wiele mówić na temat języka na lekcji religii, a dokładnie o takim języku, który będzie zrozumiały dla uczniów.

⁸ Tamże, s. 52.

⁹ *Żargon*, w: *Wielka Encyklopedia PWN*, red. J. Wojnowski, Warszawa 2005, s. 506.

Z pewnością potrzeba i dziś dostosowania języka religijnego do obecnych czasów, gdyż młodzież nieprzyjaźnie reaguje na język teologiczny, podobny do języka tradycyjnych pieśni kościelnych¹⁰. Bóg, objawiając się, stał się Słowem: aby stać się Słowem, musiał „wcielić się” w język określonej kultury¹¹. Dlatego zarówno katecheza, jak i nauczanie religii potrzebuje nieustannej odnowy, również poprzez poszukiwanie odpowiedniego dla niej języka, korzystając z nowych środków do skuteczniejszego przekazania orędzia (CT 17).

Papież Franciszek wskazuje, że młodzi często nie znają odpowiedzi na swoje potrzeby, niepokoje, problemy i zranienia, gdyż dorosłym niełatwo przychodzi słuchać ich cierpliwie, a przede wszystkim nauczyć się mówić zrozumiałym dla nich językiem. A gdzie tych odpowiedzi mają szukać, jak nie na lekcji religii, podczas której głosi przecież Dobrą Nowinę? (EG 105).

Slang z pewnością umożliwia zrozumienie pomiędzy uczniem i nauczycielem, aby jednak porozumieć się z kimś, kto mówi innym językiem, w tym przypadku chodzi o slang, trzeba się go po prostu nauczyć. Młodzież wówczas może lepiej zrozumieć to, co chce przekazać nauczyciel podczas lekcji religii, gdy ten odda podane treści umiejętnie, w ich sposobie wyrażania myśli¹². Nie jest żadną trudnością nauczyć się języka młodzieżowego, gdyż nauczyciel każdego dnia spotyka się z młodym człowiekiem, można wręcz powiedzieć, że żyje w jego świecie. Szczególnie zaś doświadcza tego poprzez wyrażanie myśli swojego ucznia w odpowiedziach na zadawane pytania, czy też po prostu przechodząc szkolnym korytarzem. Jak zauważa Zbigniew Kruszewski, każdy nauczyciel religii powinien być otwarty na inność, na to, że uczniowie przychodzący na lekcję mogą mieć różne poglądy, od tych skrajnie katolickich po wrogie Kościołowi. Trzeba być przygotowanym na tę otwartość i być przede wszystkim świadomym, iż wchodząc do sal lekcyjnych spotkać możemy niejednokrotnie inną kulturę. A ta inność to również język, jak zaznacza autor¹³. Podobnie myśli na ten temat Cezary Sękalski, pisząc, że język hermetyczny potrzeba zastąpić językiem zrozumiałym dla młodych ludzi. Nauczyciel religii może nawet nie zwrócić uwagi na to, że posługuje się językiem hermetycznym, zwłaszcza kiedy ukończył studia z filozofii i teologii, które przecież mają w swoim dorobku trudne słownictwo, stąd istnieje potrzeba wzajemnego zrozumienia i wyjaśnienia tego, co chce on przekazać uczniom. Uczniowie nie znają tego języka, a jeśli chcemy z nimi się porozumieć i przekazać treści zrozumiałe dla nich, potrzeba właśnie przełożenia języka dokumentów kościelnych, traktatów teologicznych itp. na język bardziej przystępny i zrozumiały.

¹⁰ M. Dalgiewicz, „*Innym, nowym językiem chcę wielbić Cię...*” *Hip-hop i katecheza – o możliwościach wyrażania wiary w języku młodzieżowym*, w: *Język katechez*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 224.

¹¹ K. Misiaszek, *Poszukiwaniu charakteru języka w katechezie*, „*Studia Pastoralne*” 2(2006), s. 96.

¹² Z. Barciński, K. Czeczko i in., „*Czad*” na katechezie, „*Katecheta*” 44(2000), nr 5, s. 65.

¹³ Z. Kruszewski, *Młody ksiądz i młodzi, czyli jak tu z nimi pracować...*, „*Katecheta*” 50(2006), nr 1, s. 52.

Warto tutaj zwrócić uwagę na Ewangelie, w szczególności na synoptyczne: zostały one napisane językiem przemawiającym do zwykłych rybaków¹⁴. Trzeba zatem do uczniów mówić tak, aby być zrozumiałym, a slang to umożliwia.

Slang to również nowe możliwości. Chodzi głównie o kształtowanie języka młodych, aby „wejść ich drzwiami, aby oni wyszli naszymi”. W takiej sytuacji można pozwolić sobie na przemycenie do ich języka jakiegoś sformułowania i wpajać je w środowisku, wzbogacić go o nowe określenia¹⁵.

Młodzi pragną, aby mówić do nich o wierze w sposób zrozumiały i przystępny. Uczniowie źle reagują, gdy nauczyciel religii mówi do nich zawiłym językiem teologicznym. Dlatego sami starają się mówić o swojej wierze, o Bogu, własnym językiem, którym posługują się w codziennym życiu. Przykładów jest wiele: Marta Dalgiewicz podaje między innymi teksty hip-hopowych piosenek, w których młodzież najbardziej szczerze wyraża to, co czuje. Zderzają się tu ze sobą, na pozór, niepasujące do siebie zjawiska. Katecheza, język młodzieży i hip-hop, który z góry wydaje się być pewnym nurtem muzycznym, nie jest zazwyczaj łączony z treściami pozytywnymi¹⁶. Jednak w tekstach hip-hopowych utworów można wyraźnie dostrzec ich język i więź z Bogiem, dosłowne porównania i szczerość. Teksty hip-hopowe w swojej prostocie i szczerości docierają do wielu młodych ludzi, ponieważ je rozumieją. Stąd w niektórych środowiskach są one dobrym narzędziem do głoszenia Dobrej Nowiny. Za przykład może posłużyć interpretacja piątego przykazania przez zespół Full Power Spirit: „Gdy nie dbasz o zdrowie, gdy zabijasz ciało, Myślisz będzie OK – duszy także się dostało. Niby niecielesna, ale można zabić. Niby jej nie widać, lecz tak łatwo ją zranić. A ja mówię: Nie zabijaj tego, co masz w sobie. Nie zabijaj talentu, który Bóg dał tobie! Masz umiejętności, masz swoje natchnienia. Bardzo wiele na tej ziemi masz do zrobienia. Nie zabijaj przyjaźni! Nie zabijaj miłości! Nie zabijaj szacunku! Nie zabijaj godności! Nie zabijaj nadziei! Nie zabijaj wolności! Nie zabijaj dobroci! Nie zabijaj radości! Zabij to, co złe, zabij, co niedobre! Pamiętaj, że to wszystko ciebie nie jest godne. Walcząc z samym sobą, życie swoje wylecz. Oczyszć swoją duszę, jak w dzień chrztu czystym byłeś”¹⁷.

W tekście powyższym dostrzec można słownictwo, które przypomina Dekalog, przekazujący człowiekowi, jak żyć. Poprzez śpiew wspomniany zespół pragnie nie tylko przekazać wartości, ale również przypomnieć młodemu człowiekowi, na co powinien zwrócić uwagę. Wyrażenia w tym tekście są bardzo krótkie, ale poprzez swoją skrótowość właśnie docierają do młodego człowieka, który przecież nie lubi długich, rozciągniętych zdań. Już słowo „OK”, które w slangu oznacza coś pozytywnego, dobrego, zwraca uwagę, że autor właśnie w tych dwóch literach ujął to, co niektórzy może mogliby powiedzieć paroma

¹⁴ C. Sękalski, *Czy jesteśmy komunikatywni?*, „Katecheta” 46(2002), nr 2, s. 60.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ M. Dalgiewicz, art. cyt., s. 224-225.

¹⁷ Tamże, s. 230.

zdaniami. Andrzej Draguła zaznacza, że muzyka jest też formą publicznego dyskursu, który podejmują młodzi. Dzięki niej mogą w pewien sposób wyrazić siebie i wyśpiewać to co dla nich jest ważne¹⁸. M. Dalgiewicz zwraca natomiast uwagę na to, że w tekstach hip-hopowych jest wiele słów i wyrazów przypisywanych sferze *sacrum*. Zalicza się do nich: sumienie, zbawienie, wiara, nadzieja, pokora, dusza, poznanie, niebo, grzech, uwielbienie. Bardzo dobrze oddaje to również fragment utworu „Wiara jest we mnie” Żołnierzy Pana, gdzie tekst brzmi następująco: „Na piersi szkaplerz, w sercu słowo Boga, w duszy spokój, znak krzyża, święcona woda, przejrzałeś, to jedyna droga, Ave”¹⁹.

Tomasz Słomiński zauważa, że katecheta ma być świadom tego, że język młodego człowieka jest nad wyraz skrótowy i ogólny, ale jest on jednocześnie mocny i dosadny. Uczący religii może pozwolić sobie na używanie wyrażen slangowych, jeśli stwierdzi, że są one prawdziwe i prowadzą do poznania rzeczywistości, której nie da się w żaden inny, dla młodzieży przystępny sposób wyrazić. Taki język zawiera sam w sobie emocje korzystniejsze do podjęcia wyzwania, jakie stoi przed komunikatem²⁰.

Zauważyć można, że współczesna młodzież coraz bardziej i odważniej wchodzi w świat wspomnianych już we wstępie kodów słownych. Z pewnością nauczyciel religii nie może przejść obok slangu obojętnie. Wojciech Kudyba nie uważa za coś nieczystego, kiedy ktoś używa mowy potocznej, np. w kazaniach dla więźniów. Istnieją przecież środowiska i sytuacje, w których posłużenie się niezbyt wyrafinowanym słownictwem jest najlepszym sposobem na przekazanie Dobrej Nowiny. Dalej twierdzi, że mówienie o Bogu językiem codziennym nie musi prowadzić do banalizacji prawdy o Nim, jak to zauważa także Dorota Zdunkiewicz-Jedynak. Zdanie: „skubany ten Jezus, tak czterdzieści dni bez jedzenia” owszem, może śmieszyć czy denerwować dorosłych, ale może zaciekać młodych, a jednocześnie nie neguje prawdy czy też nie zniekształca informacji o poście na pustyni. Gdyby ludzie wyrażali się o Bogu tylko językiem podniosłym, z pewnością nigdy nie powstałyby Ewangelie pisane w greckim koiné – języku dawnych mieszkańców basenu Morza Śródziemnego. Prawdą jest, że w sferze religijnej słowa zaczerpnięte z języka młodzieżowego, takie jak „wymiękać”, „chrzanić”, „ale była jazda”, „cool”, mogą budzić podejrzenia co do znaczeń i konotacji, ale te ustala młodzieżowa kultura, a nie ci, którzy często tego chcą, czyli językoznawcy²¹.

Używanie slangu to swoista inkulturacja treści Ewangelii do kultury młodych ludzi. Katecheta jest jak misjonarz, który „wchodzi” do nowej kultury; zanim wyjedzie on na misję, musi nauczyć się języka tubylców. Podobnie jest z nauczycielem religii: wchodząc w świat młodych także musi nauczyć się

¹⁸ A. Draguła, *Wiara w rytmie hip-hop*, „W drodze” 1(2004), s. 41.

¹⁹ M. Dalgiewicz, art. cyt., s. 230-231.

²⁰ T. Słomiński, *Katecheza jak piosenka*, „Katecheta” 44(2000), nr 9, s. 70-71.

²¹ W. Kudyba, *Język potoczny – szansa czy zagrożenie dla języka kościoła?*, w: *Język katechety*, dz. cyt., s. 210-211.

nowego języka, którym posługuje się współczesna młodzież, ponieważ to do niej będą kierowane słowa zawarte w księgach Biblii. Nie chodzi przecież o „wkupienie się” w jej środowisko, nauczyciel ma być przede wszystkim świadkiem Chrystusa i młodzież tego oczekuje. W. Kudyba twierdzi, że pytanie, czy język potoczny jest szansą czy zagrożeniem, jest pytaniem o to, jak zachować się wobec ekspansji popkultury, czy język potoczny powinien być tym jedynym, o którym powinno się mówić o Bogu, czy może należy dążyć do chrystianizacji kultury masowej, przyzwalając na to, że w pewnych sytuacjach i do pewnych odbiorców, w tym przypadku młodzieży, będzie ona niosła treści ewangeliczne w sposób sobie właściwy²², tzn. odpowiedni dla młodzieży.

Patrząc na życie Jezusa, można zauważyć, jak bardzo starał się On być zrozumiały dla osób, wśród których żył. Nie tylko Jego język był zrozumiały, ale i Jego działania: opowiadane przypowieści były przecież zaczerpnięte z ich aktualnego życia, dlatego były im tak bliskie i dlatego otwierali drzwi swoich serc, wprowadzając w nie piękno, prawdę i miłość. Uczynić Ewangelię zrozumiałą to zadanie każdego katechety, który przecież został powołany, aby stać się głosem Słowa, i od którego głównie zależy, czy treści, które przekazuje, będą zrozumiałe i czy słuchacz przyjmie Ewangelię jako Dobrą Nowinę, czy też odbierze ją jako niezrozumiały bełkot teologicznych i historycznych prawd. Jedną z tych dróg, dzięki której młodzi poznają Ewangelię i przede wszystkim staje się ona im bliższa, jest właśnie używanie slangu, dzięki któremu wytworzy się nie tylko miła atmosfera, ale i wzajemne zrozumienie²³.

Nie można również zapomnieć o jednej zasadniczej kwestii, jaką jest postawa zasluchania. Trzeba pozwolić uczniowi na opowiedzenie tego, co dzieje się w jego życiu. Potrzebuje on osoby, która poświęci dla niego swój czas i go wysłucha, szczególnie w sytuacji, kiedy uczeń poszukuje swojej tożsamości i pragnie zbudować swój świat. W dzisiejszych czasach okazuje się, że uczniowie z powodu braku czasu swoich rodziców często nie są przez nich wysłuchiwni. Czasem zdarza się, że rodzice słuchają swojego dziecka, ale tak naprawdę go nie wysłuchują. Stąd duża rola nauczyciela – katechety, który chcąc zrozumieć swojego ucznia, ma nie tylko słuchać, ale przede wszystkim usłyszeć, bo usłyszawszy rozumiemy, a rozumiejąc zyskujemy rozumienie innych.

Argumentem za używaniem slangu w katechezie jest m.in. to, że «przelamuje» on czy «otwiera granice». Istnieją dwa światy: z jednej strony świat ucznia, z drugiej świat nauczyciela, tak często od siebie oddalone, szczególnie dziś, kiedy media dyktują młodemu człowiekowi, jak ma żyć. Trzeba go przyjąć takim, jakim jest: jego sposób bycia, jego fryzurę, ale i jego słownictwo, którym się posługuje. Z pewnością nie jest to łatwe, gdyż każdy katecheta chciałby, aby jego uczniowie od razu przyjęli świat wartości, jaki im proponuje. Najgorszym momentem jest, kiedy to właśnie uczeń zaczyna budować mur wokół siebie, chce

²² Tamże, s. 212.

²³ R. Szymkowiak, *Językowy wytrych. Czyli kilka słów o slangu na katechezie*, „Katecheta” 45(2001), nr 1, s. 67.

również udowadniać swoje racje, bo wyczuwa brak akceptacji ze strony katechety²⁴. Dlatego mówiąc o otwieraniu granic, trzeba zauważyć, że oprócz wspomnianego sposobu bycia i fryzury, trzeba zwrócić również uwagę na język: należy zdać sobie sprawę, że to właśnie slang młodzieżowy likwiduje pewne bariery, jakie tworzy zazwyczaj język religijny, który z kolei jest zawily i często dla nich niezrozumiały²⁵. Rafał Szymkowiak zauważa, że zanim uczniowie otworzą drzwi katechezie do swojego świata i go zaakceptują, muszą poznać najpierw powody, dla których mieliby to zrobić. Jeżeli natomiast nauczyciel religii mówi do nich językiem z teologicznych wyżyn, uczniowie zamykają przed nim swoje drzwi, gdyż twierdzą, że nie ma on im nic godnego uwagi do przekazania. Tym samym już na wstępie przegrywa on walkę o akceptację²⁶.

2.2. Funkcja komunikacyjna

Używanie slangu przynosi korzyści nie tylko uczniowi, lecz również nauczycielowi religii, gdyż umacnia się interakcja pomiędzy nimi. Inaczej mówiąc, dzięki slangowi tworzą się osobowe więzi oraz to, że wyraża on szacunek do młodzieży. Slang bowiem w sposób trafny wyraża i przenosi emocje, czasem aż dosadnie, w czym ograniczony jest normalny „ułożony” język. Komunikowanie się to przecież nie tylko przekaz informacji, ale nade wszystko stwarzanie więzi. Slang w odniesieniu do młodzieży jest więc bardziej komunikatywny, poprzez używanie go można być uznanym za „swojego”. Trzeba jednak podkreślić, że używanie zwrotów ze slangu młodzieżowego nie może płynąć z chęci uzyskania „tanich” efektów: chęci przypodobania się uczniom, wkupienia się w ich łaski²⁷. Zatem, czy można mówić tu o takiej więzi, o której pisał w swojej książce „Mały książę” Antoine de Saint-Exupéry? Stwarzanie więzi jest niewątpliwie potrzebne do dobrego kontaktu pomiędzy nauczycielem a uczniem. Z pewnością taką relację ma stworzyć ten pierwszy, gdyż to od niego zależy, czy uczeń otworzy się na to, co nauczyciel mówi, i czy przyjmie to, co ten chce przekazać, czyli Dobrą Nowinę.

Współcześnie młodzież nieustannie poszukuje nowych emocji, często błędząc, gdyż nie potrafi wybrać tego, co dobre. Przykładem mogą tu być osoby, które wpadają w wir narkotyków, i zazwyczaj są to młodzi ludzie. Przyczyn, dla których to robią, z pewnością jest wiele, ale nie można wykluczyć również braku zrozumienia, akceptacji, miłości, tej prawdziwej²⁸. W tym kontekście nauczyciel religii ma być tym, któremu młodzi będą mogli zaufać; ma on również trafnie wskazać na tę prawdziwą miłość, którą jest Bóg, bo tylko uświadomiony o tej prawdzie człowiek będzie mógł jej doświadczyć. Stworzenie więzi poprzez wspólny język na pewno może w tym pomóc, gdy nauczyciel

²⁴ R. Szymkowiak, *Katecheta w potrzasku*, Poznań 2010, s. 93.

²⁵ Z. Barciński, K. Czeczko i in., dz. cyt., s. 65.

²⁶ R. Szymkowiak, art. cyt., s. 66-67.

²⁷ Tamże, s. 65.

²⁸ A. Kiciński, *Wyzwania katechezy młodzieży nowego tysiąclecia*, w: *Katecheza dziś*, red. J. Zimny, Sandomierz 2002, s. 27.

odpowiednio to wykorzysta, nie zawłaszczając młodzieżowego języka i nie traktując go jako jedyny sposób komunikacji. Więż wówczas tworzyć się będzie nie tylko ze strony ucznia, ale i nauczyciela. Młodzież ceni sobie kompetencje i wszechstronną wiedzę nauczyciela, ale przede wszystkim otwartość – zaznacza A. Szubartowska²⁹.

Poznając język młodzieży, nauczyciel nie staje się ograniczony, czy też zubożały w swoim zasobie słownictwa. Treści ewangeliczne, jak już to powyżej zostało zauważone, mogą zostać przełożone na język młodych. Nauczyciel religii nie tylko uczy się ich słów, ale przede wszystkim zmusza siebie do myślenia, jak i do precyzowania znaczenia terminów w ich języku. Umożliwia to wzajemne uczenie się³⁰. Nauczyciel ma bowiem być otwarty na własny rozwój, nie może się zamykać tylko na to czego już się nauczył, ponieważ wtedy istnieje zagrożenie, że zostanie nie tylko niezrozumiany, ale i odrzucony. Jedną z możliwości rozwoju w tym zakresie jest utworzenie kółka pozalekcyjnego, na którym można z młodzieżą omówić różne teksty modlitw, piosenek itp., przełożone na slang. Z pewnością nie tylko młodzież wtedy czegoś się nauczy, ale również nauczyciel może poszerzyć swoje horyzonty myślenia, co pomoże mu w prowadzeniu lekcji. Nie można robić tego podczas zajęć, które przecież mają swój program, a ten trzeba zrealizować. Dzięki temu będzie miał okazję usłyszeć, co na temat slangu w nauczaniu religii myśli młodzież, ale również sam będzie się rozwijał: nie tylko w sferze poznania nowego języka, ale również w nabywaniu kompetencji zawodowej.

Młodzież posiada swój język i swoje skróty myślowe, które nie zawsze są zrozumiałe dla innych. Dlatego użycie slangu wyraża w jakiś sposób szacunek dla młodzieży. Nie można mówić, że ten język jest zły; jest na jej poziomie percepcji i odbioru otaczającej ją rzeczywistości. Każdy ma prawo słyszeć Ewangelię w swoim języku: „Kiedy więc powstał ów szum, zbiegli się tłumnie i zdumieli, bo każdy słyszał, jak przemawiali w jego własnym języku” (Dz 2, 6-4). Trzeba się zniżyć do poziomu uczniów, aby znalazłszy punkt zaczepienia dźwignąć ich do wyższego poziomu. Slang jest pewnym uniżeniem, które ma służyć do większego wzrostu. Nauczyciel może to uczynić poprzez szacunek do języka młodych. Dlatego nie trzeba od razu negować czy też nerwowo reagować, gdy któryś z uczniów powie, że Jezus jest „spoko”. Dla nich to wyrażenie oznacza aprobatę, bo daje, i tu znowu slangowe określenie młodzieży, „powera”, czyli pozytywną energię, a w tej energii kryje się między innymi siła do życia, do przestrzegania przykazań itp. Nauczyciel na podstawie tych wyrażań, oczywiście znając je, może pozytywnie wykorzystać w celem przekazania uczniom wyższych wartości. Język musi być dialogiem, poprzez który katecheta z uczniem „nie będą się gryźć”.

²⁹ A. Szubartowska, *Zmiana kodu kulturowego młodzieży*, w: *Katecheza w szkole współczesnej*, red. M. Zając, Lublin 2010, s. 51.

³⁰ Z. Barciński, K. Czeczko i in., dz. cyt., s. 65.

Mówienie slangiem ma więc wiele dobrych stron, które mogą być przydatne w celu przeprowadzenia efektywnej lekcji religii, podczas której młodzież przecież też posługuje się slangiem. Nauczyciel jednak ma zawsze stać na straży słowa, którego nie będzie ani zniekształcał, ani niszczył, a przede wszystkim ma rozwijać ucznia oraz siebie samego – bo przecież czas lekcji religii to również nieustanna nauka dla samego nauczyciela, który ma analizować problemy i oczekiwania młodzieży, przed którą staje.

3. Zagrożenia dla nauczyciela religii tkwiące w slangu

Nurtujący problem wszystkich nauczycieli religii, czyli problem „nadawania na tej samej fali” co uczniowie, jest wciąż aktualny, zauważa Andrzej Kiciński. Stwierdza również, że nie potrzeba, aby nauczyciel zakładał adidas, firmową koszulkę i mówił slangiem, aby stać się zrozumiałym³¹. Trzeba bowiem wiedzieć, że język młodzieży posiada pewne tereny nieostrości znaczeń, i gdy się w nie wejdzie można zostać źle zrozumianym³². Przykład takiego niezrozumienia zauważa M. Dalgiewicz, która pisze, że język młodych to pewna autonomiczność, którą w pewien sposób młodzież sama sobie wytworzyła i która komunikuje się tak między sobą. Dlatego też język slangu nie jest językiem, który powinien zawsze towarzyszyć rozmowie nauczyciela i ucznia, nie jest również narzędziem niezbędnym. Używanie slangu przez nauczyciela religii nie tylko może zostać źle rozumiane, ale i wyśmiane. Młodzi nie lubią, gdy ktoś wchodzi na ich „teren”, dlatego nauczyciel szybko może zostać odrzucony przez uczniów, i w ten sposób już na samym wstępie jest w pewnym sensie osobą przegraną³³. Słowa Bartka Chacińskiego, potwierdzają powyższe słowa: „Nie ma nic gorszego niż dorosły człowiek udający kogoś o dwadzieścia lat młodszego od siebie, mówiący językiem właściwym piętnastolatkom i próbujący ścigać się z uciekającą mu modą na sposób bycia”³⁴. W gruncie rzeczy, jak zauważa Stanisław Dziekoński, nie chodzi o naśladowanie języka młodzieży, w tym przypadku slangu, ale o takie dostosowanie tradycyjnego i kościelnego języka, by nie był przyjmowany jako „drętwa mowa”³⁵. Wystrzegać się jednak należy wchodzenia w relacje językowe, którymi posługuje się sama młodzież.

Język młodzieży jest mniej wartościowy od normalnego języka – jest to słownictwo wieloznaczne, często bywa wręcz „bezradne”, „prostackie” czy wręcz „wulgarne” w określeniu różnych sytuacji. Nie można powiedzieć, że jest ono takie samo jak słownictwo ogólnie zrozumiałe i proste, które ma być przekazywane podczas lekcji religii. Mówiąc o ważnych sprawach, słyca się

³¹ A. Kiciński, *Czy wystarczy założyć jeans i mówić slangiem? Problemy z językiem na katechezie*, „Katecheta” 44(2000), nr 7-8, s. 98.

³² Z. Barciński, K. Czeczko i in., dz. cyt., s. 65.

³³ M. Dalgiewicz, dz. cyt., s. 236.

³⁴ B. Chaciński, *Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny*, Kraków 2003, s. 37.

³⁵ S. Dziekoński, *Zadania katechety jako nauczyciela*, w: *Dydaktyka w służbie katechezy*, red. tenże, Kraków 2002, s. 162.

je, gdyż nie jest to język, który w pełni wyraża wartości. Zawiera on pewne wyrażenia, które odbierają szacunek określonym pojęciom („laska” na określenie dziewczyny, „starzy” - o rodzicach i wiele innych), budząc wątpliwości co do ich użycia. Wyrażenia te często powiązane są ze stylem życia, który nie jest aprobowany przez społeczeństwo. Slang jest także furtką, przez którą można wejść na teren społecznego marginesu i zwracając się do uczniów tym językiem, często im to ułatwiać, a nie na tym polega zadanie nauczyciela religii³⁶. Sytuację tę dobrze oddał św. Paweł w swoim liście do Efezjan: „Niech nie wychodzi z waszych ust żadna mowa szkodliwa, lecz tylko budująca, zależnie od potrzeby, by wyświadczała dobro słuchającym” (Ef 4,29).

Należy zwrócić uwagę na szerzącą się wśród młodzieży wulgaryzację słownictwa oraz niedbalstwo językowe, które ma swoje źródło w lenistwie i bezmyślności. Przekaz ten, który jest przecież zredukowany do kilku słów, w którym przeplatają się wulgaryzmy, może świadczyć o ubóstwie duchowym. Możliwe, że jest to pewna maniera językowa, jednak młody człowiek tym bardziej powinien uczyć się dobrych manier. W takiej sytuacji lekcja religii stoi na straży przekazywania ich, a w przypadku języka ma proponować alternatywny język, który będzie dbały o bogactwo słownictwa, a także logiczność wypowiedzi³⁷. Trzeba również zaznaczyć, że wulgaryzacja to agresja wobec rozmówcy, brak panowania nad emocjami, przez co ujawnia się ubóstwo językowe, jakim posługuje się nadawca, chcąc przez to zwrócić na siebie uwagę. Nadmiar wulgaryzmów jest bezpośrednim powodem zjawiska dewulgaryzacji, co oznacza, że łagodniejsze wyrazy wulgarne zaczynają tracić w naszym odczuciu swój wulgarny charakter, a w zamian otrzymują walor ludyczny, czy też stają się wyrazem pozytywnego wartościowania³⁸.

Niektórzy uważają, że język młodzieżowy nie jest odpowiedni do wyrażania wiary, bo prowadzi do jej spłykania, zwłaszcza jeśli chodzi o teksty, w których młodzież odnosi się do Boga: „Mój Pan, mój Bóg jest moim szefem” (Andy W.), „Jesteś super Bogiem, moją super gwiazdą” (Evident), „Tylko spoko Pan jest szczodry i obdarowuje” (Andy W.). Natomiast A. Kiciński, zadając pytanie, czy można udowodnić, że określenie Boga jako „dobry” bliższe jest prawdy, aniżeli nazwanie Go słowem „cool”, stwierdza że raczej nie³⁹.

Używanie slangu to również pewnego rodzaju „pójście na łatwiznę”. Gdyby młodzież nie potrafiła posługiwać się językiem polskim, byłoby czymś zrozumiałym korzystanie z jej języka, ale pamiętać trzeba, że nauczanie religii to proces inkulturacji treści Ewangelii do kultury młodzieżowej⁴⁰. Lekcja religii

³⁶ Z. Barciński, K. Czeczko i in., dz. cyt., s. 65.

³⁷ A. Szubartowska, dz. cyt., s. 61.

³⁸ S. Ewertowski, *Wulgaryzm jako antyhumanistyczna stylizacja*, w: *Ut in omnibus glorificetur Deus. Księga Pamiątkowa ofiarowana siostrze Ambrozji Jadwidze Kalinowskiej OSB*, red. M. Jodkowski, Olsztyn 2013, s. 123.

³⁹ M. Dalgiewicz, art. cyt., s. 229.

⁴⁰ Z. Barciński, K. Czeczko i in., dz. cyt., s. 65.

ma być przekazywaniem treści w sposób godny, również jeśli chodzi o język. Warto także zwrócić uwagę, iż aby Dobra Nowina, którą pragnie się przekazać młodym, musi dotyczyć ich problemów, z którymi nie dają sobie rady. Dla współczesnej młodzieży, która podobnie jak starsi przeżywa swoje dramaty, rozczarowania itp. ważne jest nie tylko to, co się stało dwa tysiące lat temu, ale jak Chrystus może pomóc im właśnie dziś. Przepowiadanie bowiem to nie tylko pokazanie tego, co było, ale przede wszystkim, tego co wciąż aktualne, bo Chrystus przecież jest szansą dla wszystkich na dziś i jutro⁴¹.

Używając slangu utwierdza się młodzież w tym, że tak powinno się mówić i komunikować nie tylko z rówieśnikami, ale i ze światem. Trzeba zwrócić uwagę na to, że przecież nie każdy uczeń posługuje się slangiem; w tym przypadku treści przekazywane tym językiem mogą okazać się dla tychże uczniów niezrozumiałe, jak również zmniejszać rangę przekazywanych wartości. Język ten może również podważyć autorytet rodziców, którzy nie używają slangu w kontakcie z młodzieżą⁴². Warto przytoczyć tu słowa zawarte w adhortacji *Catechesi tradendae*, które mówią o szczególnym zadaniu, jakim jest kształtowanie świadomości młodzieży zarówno przez nauczycieli, jak i rodziców: „Szczególne zadanie wypełniają rodzice, stosownie do swego stanu, nauczyciele, różni pracownicy Kościoła, katecheci i ludzie odpowiedzialni za środki społecznej informacji, wszyscy - każdy w swoim zakresie - mają bardzo określone zadania w kształtowaniu świadomości wierzących, co jest sprawą tak ważną dla życia Kościoła, nie mówiąc o jej wpływie na życie społeczeństwa” (CT 16). W tym kontekście trzeba stwierdzić, że na kształtowanie się świadomości uczniów wpływa język, jakim posługuje się nauczyciel religii. Skoro ma on prowadzić ucznia do dojrzałości, to język slangu temu nie służy.

Posługiwanie się slangiem przez nauczyciela religii, jak i ucznia, może być szkodliwe, a nawet obraźliwe. Warto więc w tym kontekście przytoczyć uwagi zawarte w *Dyrektorium ogólne o katechizacji*: „Język używany w przekazie katechetycznym winien zachować swoją odrębność, jako język religijny, informujący i wprowadzający w tajemnicę Boga, a jednocześnie winien pozostać żywy i komunikatywny, związany z doświadczeniami życiowymi adresatów katechezy. Katecheza winna również posługiwać się językiem poprawnym i czystym, unikając wszelkich form wulgaryzmu. Szczególny szacunek dla języka ojczystego w przekazie katechetycznym wynika również z faktu, że był on zawsze twierdzą tożsamości narodowej. W ten sposób język ma szansę stać się środkiem inkultracji przekazu katechetycznego” (DOK 47). Dlatego też nauczyciel powinien się zastanowić, czy może posłużyć się funkcjonującym w świecie młodych tekstem Ewangelii przetłumaczonym na slang młodzieżowy. Jest on zatytułowany „Mery i Jezus” i brzmi następująco: „Sześć dni przed Paschą Jezus znowu uderzył do Betanii, żeby odwiedzić Łazarza, którego oży-

⁴¹ K. Pawlina, *Jak ewangelizować młodzież wobec wyzwań sekularyzmu w Polsce?*, w: *Młodzież a ewangelizacja w perspektywie wyzwań XXI wieku*, red. W. Nowak, Olsztyn 2000, s. 55.

⁴² Tamże.

wił. Kiedy Łazarz siedział z nim przy stole, a Marta robiła kolację, Mery wzięła na maxa drogie perfumy nardowe, a nasmarowała nogi Jezusa i wytarła je swoimi włosami, aż w całym domu waliło od tych perfum. A Judasz Iskariota, ziomek Jezusa, który miał go wydać, zagaił: Czemu nie opchnęliście tych perfum i nie rozdaliście kasy biednym? Panna harowała pewnie z osiem miechów, żeby na nie zarobić. A nawinał tak, nie żeby mu biednych było szkoda, tylko był złodziejem i jak trzymał wspólną kasę, to rozpuszczał to, co mu wpłacali. Wtedy Jezus przyczał: Zostaw ją, trzymała to na mój pogrzeb. No bo biednych zawsze będziecie mieć u siebie, a mnie nie. Wielu Żydów dowiedziało się, że on tam jest i przyszli nie tylko dla Jezusa, ale też żeby oblekać żywego łazarza. A arcykapłani się naradzali, co by Łazarza też sprzątnąć, bo wielu Żydów odeszło przez niego i uwierzyło w Jezusa”⁴³. Po przeczytaniu tego zmodyfikowanego tekstu można mieć wątpliwości czy rzeczywiście jest on natchniony i czy takim językiem posługiwałby się dziś Jezus.

Nauczanie religii to nie tylko przekazywanie Dobrej Nowiny, ale również wychowanie młodzieży, a niestety slang temu nie służy. Można mówić tu nawet o pewnym zatrzymywaniu w rozwoju moralnym, a przecież wychowanie religijne ma być przede wszystkim kształtowaniem sumienia młodego człowieka. Z pewnością jest to trudne zadanie nauczyciela, który staje w obliczu współczesnego kryzysu wartości. Widoczne jest to również w sferze języka. Język w nauczaniu religii ma wspomagać rozwój każdego ucznia, a nie utwierdzać go i zatrzymywać na jakimś etapie. Slang jest ubogi, gdyż obejmuje niewiele terminów. Czasem niemożliwe jest wyjaśnienie za jego pomocą trudnych i szczegółowych zagadnień związanych z zagadnieniem wiary. Każdy nauczyciel jest inny, ale nauka jest niezmienna, stąd trzeba ją tak przekazać, aby dobrze została zrozumiana, a do tego z pewnością potrzebny jest odpowiedni język.

Podsumowanie

W życiu współczesnego młodego człowieka jest obecny slang. Powyższe analizy skłoniły do rozważenia, czy i w jakim zakresie można używać slangu podczas lekcji religii. Odpowiadając, należy najpierw zauważyć, że nauczyciel religii ma doprowadzić do zrozumienia języka używanego w obszarze doświadczeń religijnych, w skład którego wchodzi wzajemnie przenikające się języki: biblijny, teologiczny, liturgiczny i egzystencjalny, a więc pełnego języka, w którym w jakimś zakresie może być obecny język młodzieżowego slangu. Tak więc ostateczna odpowiedź na pytanie o używanie slangu w wychowaniu religijnym nie jest jednoznaczna. Można to skonstatować nie tylko na podstawie wyżej wymienionych pozytywnych i negatywnych aspektów, ale również sięgając do publikacji, które temat slangu opisują bardziej szczegółowo. Potrzeba zatem dalszych badań w tym zakresie.

⁴³ A. Rafał, B. Sieradz, B. Lasota, *Dobra czytanka wg ziom'a Janka*, Warszawa 2006, s. 60-61.

Slang in Religious Education of Youth

Summary

The question concerning how modern religion lesson should look like is still a current one and is often discussed by catechists. An important issue is to decide what kind of language to use in catechesis in order to reach the today's youth. Therefore, in this article, there has been undertaken an attempt to present slang as a specific language which uses its own separate vocabulary and sometimes is understandable solely to a few. The language like that is being used by the today's youth who wants to emphasize its independence. The religion teacher who stands in front of young people has to make a difficult decision whether to use slang to deliver important catechetical contents or not. The final question concerning the slang usage is still open for it has both its followers and opponents.

Keywords: slang, language, education, religion lesson.

Bibliografia

- Barciński Z., Cieczko K. i in., „Czad” na katechezie, „Katecheta” 44(2000), nr 5, s. 63-66.
- Chaciński B., *Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny*, Kraków 2003.
- Czeszewski M., *Słownik slangu młodzieżowego*, Piła 2001.
- Dalgiewicz M., „Innym, nowym językiem chcę wielbić Cię...” *Hip-hop i katecheza – o możliwościach wyrażania wiary w języku młodzieżowym*, w: *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 224-239.
- Draguła A., *Wiara w rytmie hip-hop*, „W drodze” 1(2004), s. 41-51.
- Dziekoński S., *Zadania katechety jako nauczyciela*, w: *Dydaktyka w służbie katechezy*, red. tenże, Kraków 2002, s. 154-175.
- Ewertowski S., *Wulgaryzm jako antyhumanistyczna stylizacja*, w: *Ut in omnibus glorificetur Deus. Księga Pamiątkowa ofiarowana siostrze Ambrozji Jadwidze Kalinowskiej OSB*, red. M. Jodkowski, Olsztyn 2013, s. 117-131.
- Gołąb Z., Heinz A., Polański K., *Słownik Terminologii Językoznawczej*, Warszawa 1968.
- Kiciński A., *Czy wystarczy założyć jeans i mówić slangiem? Problemy z językiem na katechezie*, „Katecheta” 44(2000), nr 7-8, s. 97-99.
- Kiciński A., *Wyzwania katechezy młodzieży nowego tysiąclecia*, w: *Katecheza dziś*, red. J. Zimny, Sandomierz 2002.
- Kruszewski Z., *Młody ksiądz i młodzi, czyli jak tu z nimi pracować...*, „Katecheta” 50(2006), nr 1, s. 53-58.
- Kudyba W., *Język potoczny – szansa czy zagrożenie dla języka kościoła?*, w: *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, Tarnów 2008, s. 206-212.
- Misiaszek K., *W poszukiwaniu charakteru języka w katechezie*, „Studia Pastoralne” 2(2006), s. 95-102.
- Pawlina K., *Jak ewangelizować młodzież wobec wyzwań sekularyzmu w Polsce?*, w: *Młodzież a ewangelizacja w perspektywie wyzwań XXI wieku*, red. W. Nowak, Olsztyn 2000.
- Polański K., *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Wrocław 1999.
- Rafał A., Sieradz B., Lasota B., *Dobra czytanka wg ziom'a Janka*, Warszawa 2006.

- Sękaliski C., *Czy jesteśmy komunikatywni?*, „Katecheta” 46(2002), nr 2, s. 59-63.
- Słomiński T., *Katecheza jak piosenka*, „Katecheta” 44(2000), nr 9, s. 70-71.
- Szubartowska A., *Zmiana kodu kulturowego młodzieży wyzwaniem dla katechety szkolnego*, w: *Katecheza w szkole współczesnej*, red. M. Zajac, Lublin 2010, s. 46-51.
- Szymkowiak R., *Językowy wytrych. Czyli kilka słów o slangu na katechezie*, „Katecheta” 45(2001), nr 1, s. 66-67.
- Szymkowiak R., *Katecheta w potrzasku*, Poznań 2010.
- Wiśniewski K., *Kategoria potoczności w komunikacji komiksowej. Analiza językowa*, Radom 2006, praca dyplomowa, <http://www.zeszytykomiksowe.org/sklad/wi-sniewski2006.pdf>, s. 9 (dostęp 22.10.2022).

MISCELLANEA

KS. WOJCIECH MUELLER*

Męczeństwo ks. Stanisława Streicha w świetle procesu sądowego zabójcy – Wawrzyńca Nowaka

„Już od samego rana tłumy publiczności zebrały się przed gmachem Sądu Okręgowego, usiłując dostać się do wnętrza. Woźni sądowi i policjanci legitymowali wchodzących i puszczali jedynie osoby posiadające bilety wstępu. Sala 66-67 już przed dziewiątą wypełniła się szczelnie publicznością.. Widać wśród niej przedstawiciele władz, policji, sądownictwa, palestry i duchowieństwa. Przybyli również profesorzy U. P. [Uniwersytetu Poznańskiego] oraz przedstawiciele sądownictwa wojskowego. Na ławach prasowych zasiadło z górą dwudziestu sprawozdawców z Poznania, Warszawy, Krakowa itd. O godz. 8.55 wprowadzono na salę z więzienia oskarżonego Wawrzyńca Nowaka i posadzono go na ławie oskarżonych”¹ – tak prasa relacjonowała początek procesu sądowego zabójcy lubońskiego proboszcza ks. Stanisława Streicha, zamordowanego u stóp ołtarza 27 lutego 1938 r. w kościele pw. św. Jana Bosko w Lubońniu.

Z perspektywy czasu, opierając się nie tylko na źródłach prasowych, ale także na wszelkich dokumentach zebranych w czasie procesu beatyfikacyjnego ks. Stanisława Streicha fazy diecezjalnej, można poczynić wiele uwag i spostrzeżeń, a także postawić pytania: Czy opierając się tylko dostępnych materiałach sądowych można określić rzeczywiste przyczyny zamordowania Sługi Bożego i wyjaśnić cały kontekst zabójstwa dokonanego przez komunistę Wawrzyńca Nowaka? Czy te dokumenty, w świetle procesu beatyfikacyjnego, można uznać za rzetelne i wiarygodne? Na ile wskazują na męczeńską śmierć ks. Streicha? Jaka jest rola naocznych świadków zbrodni lubońskiej powołanych w trakcie rozprawy sądowej, a także orzeczenia biegłych lekarzy zakresu

* ks. Wojciech Mueller – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1354-7190>; e-mail: wojciech.mueller@wp.pl

¹ APJB, *Proces mordercy śp. ks. proboszcza Streicha*, Poznań, 21 marca 1938 r.; zob. *Zbrodnia lubońska w świetle wyroku sądowego. Jak ustalił przebieg tragicznego zajścia Sąd Okręgowy*, „Orędownik”, nr 75 (1938), s. 12.

psychiatrii? W końcu czy zasądzony wyrok wymierzenia oskarżonemu kary śmierci okazał się wyrokiem sprawiedliwym?

Mimo starannych poszukiwań archiwalnych nie udało się dotąd natrafić na dokumenty sporządzone podczas śledztwa w sprawie zabójstwa księdza. Jedyne materiały, jakim dziś dysponujemy to relacje dziennikarskie z procesu Nowaka i zachowana relacja na temat zbrodni lubońskiej w archiwum parafii pw. św. Jana Bosko w Luboniu, gdzie ks. Streich żył, pracował i zmarł. Niemniej jednak do źródeł należy zaliczyć zeznania świadków powołanych w procesie beatyfikacyjnym fazy diecezjalnej ks. Stanisława Streicha. Większość pozostałej dokumentacji związanej ze Sługą Bożym, a więc: oryginały dokumentów urzędowych, korespondencja kurialna i osobista, współczesne artykuły prasowe, pisma niepublikowane oraz publikowane, zostały zgromadzone w różnych archiwach. Postulacja także zebrała znaczną ilość materiałów dowodowych, przechowując je w swoim archiwum w parafii pw. Świętego Krzyża w Kobylnicy. Źródła stanowią również najnowsze publikacje na temat zbrodni lubońskiej, do których należy zaliczyć książkę Stanisława Malepszaka – naocznego świadka zabójstwa księdza pt.: „Luboń i okolice. Dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii”, a także najnowszą publikację na ten temat, pt. „Sacerdos et Hostia. Ks. Stanisław Streich – Męczennik sprawy Chrystusowej”.

1. Proces sądowy Wawrzyńca Nowaka

W poniedziałek 21 marca 1938 r. o godz. 9.10 w sali 66-67 w Sądzie Okręgowym w Poznaniu przy ul. Marcinkowskiego rozpoczął się proces sądowy Wawrzyńca Nowaka, zabójcy ks. Stanisława Streicha². Rozprawa, pod przewodnictwem wiceprezesa sędziego Sosińskiego, obok sędziów Ostrowskiego i Stachowskiego, wywołała ogromne zainteresowanie wśród polskich dziennikarzy, ale nie tylko. Oskarżycielem został wyznaczony prokurator Tadeusz Pasikowski, który wcześniej przeprowadził dochodzenie w sprawie morderstwa dokonanego na lubońskim proboszczu³. obrońcą mordercy został wyznaczony adwokat Nowosielski, znany działacz wolnomyslniowski⁴, a sąd, z urzędu, przydzielił Nowakowi obrońcę w osobie byłego prokuratora Sądu Głównego adwokata Henryka Galuby z Poznania⁵.

Dokument z archiwum parafii pw. św. Jana Bosko w Luboniu wskazał, że mordercy pilnowało trzech policjantów, a przewodniczący rozprawy, po odczy-

² Zob. *Echa zbrodni Lubońskiej*, „Orędownik”, nr 62 (1938), s. 6; *Morderca ks. Proboszcza Streicha przed sądem*, „Samoobrona Narodu”, nr 14 (1938), s. 6.

³ APJB, 21 bm. *Nowak stanie przed sądem*, Poznań 21 marca 1938 r.; *Morderca Nowak na ławie oskarżonych. Proces zabójcy śp. ks. Streicha rozpoczął się dzisiaj*, „Nowy Kurier”, nr 65 (1938), s. 11.

⁴ Zob. *W jakim kierunku pójdzie obrona Nowaka? Dr K. Nowosielski o swym trudnym zadaniu*, „Nowy Kurier”, nr 62 (1938), s. 11.

⁵ Zob. *Różne wiadomości. Mordercy Nowaka nikt nie chce bronić*, „Przewodnik Katolicki”, nr 12 (1938), s. 181; *Adwokaci nie chcą bronić Nowaka. Są nawet trudności z wyznaczeniem obrońcy z urzędu*, „Wielkopolanin”, nr 29 (1938), s. 1.

taniu listy świadków, pouczył ich o obowiązku składania prawdziwych zeznań; po czym dokonał ich zaprzysiężenia⁶. Następnie przewodniczący przystąpił do przesłuchania Wawrzyńca Nowaka, oskarżonego o to, że w dniu 27 lutego 1938 r. w Luboniu w kościele pw. św. Jana Bosko, kilkakrotnymi strzałami z pistoletu celowo zabił ks. proboszcza Stanisława Streicha oraz, że w tym samym czasie i miejscu zamierzał zabić kościelnego Franciszka Krawczyńskiego, dwukrotnie do niego strzelając⁷.

W czasie śledztwa stwierdzono, że morderca jest zdrowy na umyśle, i w myśl przepisów prawa karnego, w pełni odpowiedzialny za popełnioną zbrodnię. W więzieniu zachowywał się spokojnie, twierdząc, że zbrodnię popełnił z pobudek ideowych dla ludzkości. W toku dochodzeń nie zdołano stwierdzić, by Nowak był organizacyjnie związany z jakąkolwiek partią wywrotową, aczkolwiek czyn jego wynikał z ideologii komunistycznej, o czym świadczyły wzniesione przez niego okrzyki: „Niech żyje komunizm”⁸. Wawrzyniec Nowak przyznał się do zabójstwa ks. Streicha wyjaśniając, że czynu dokonał z własnej inicjatywy, gdyż uważał Kościół Katolicki za przyczynę wszelkiej niesprawiedliwości istniejącej na świecie. Do kościelnego Krawczyńskiego strzelał we własnej obronie⁹.

Na skutek pytań prokuratora ujawniła się kryminalna przeszłość Nowaka datowana od 1906 r. „– Jeszcze w Brodach bałem się, że policja mnie uprowadzi do Berezy. Chciałem się bronić, bo wołałem śmierć niż Berezę. – Kiedy oskarżony przygotował zbrodnię? – W ostatnim tygodniu dojrzał plan, 3 dni przed tym napisałem list z opisem zbrodni i poszedłem do kościoła... zastrzeliłem. – Proszę opowiedzieć szczegółowo. – Rano naładowałem broń i poszedłem do kościoła. Widziałem, że będzie kazanie. Byłem cały czas w kościele, nie modliłem się. Nadszedł moment, uczułem natchnienie i strzeliłem. Później nie pamiętam, co się działo ze mną, nie wiem czy byłem na ambonie, wziął mnie strach, widząc to wszystko, co się działo dookoła mnie. Jak zeszedłem z ambony nie pamiętam. – Czy oskarżony chciał uciec? – Nie – odpowiada Nowak – wiedziałem, co mnie czeka. Zresztą napisałem list do «Walki Ludu» do Warszawy, w którym oświadczam, że chcę ponieść śmierć za swój czyn. Uważam bowiem, że trzeba mieć również odwagę przyznać się do winy”¹⁰.

Po odczytaniu aktu oskarżenia przewodniczący skierował do Wawrzyńca Nowaka następujące pytanie: „– Czy oskarżony przyznaje się do winy? – Tak, przyznaję się. – A co go skłoniło do zbrodni? – Gdy patrzę na to, co się dzieje dookoła nas, gdy widzę bezrobotnych – to widzę, że zło tkwi w Kościele.

⁶ APJB, *Proces mordercy...*, dok. cyt.; zob. *Zbrodnia lubońska w świetle wyroku sądowego...*, art. cyt.

⁷ APJB, *Co mówi akt oskarżenia*, Poznań, 21 marca 1938 r.

⁸ AAP, *Relacja ks. Ignacego Adamskiego – dziekana stęszewskiego*, Łódź-Wieś, 27 lutego 1938 r.; zob. *Morderca luboński był wybitnym komunistą. Akt oskarżenia został doręczony*, „Czas”, nr 64 (1938), s. 13.

⁹ AAP, *Relacja ks. Ignacego Adamskiego...*, dok. cyt.

¹⁰ „Dziennik Poznański”, 22 marca 1938 r., s. 1.10.

Chrystus był również biedny, a papieże opływają w złocie. Nie zabiłem ks. Streicha jako człowieka, lecz jako przedstawiciela Kościoła. Dziś właśnie proszę Wysoki Sąd o oddanie hołdu śp. ks. Streichowi przez powstanie. Sąd – To nie ma nic do rzeczy. – Do kościoła katolickiego – mówi dalej Nowak – czułem od dawna nienawiść, która skrzystalizowała się bezpośrednio po głośnym incydencie z ks. metropolitą Sapiehą. Wówczas zrozumiałem, że religia katolicka jest szkodliwa, poprzednio zamierzałem zabić jednego z ministrów polskich, lecz gdy przekonałem się, że kler rządzi życiem świeckim, postanowiłem zabić księdza”¹¹.

2. Świadkowie męczeństwa ks. Stanisława Streicha

O godzinie 10.15 sąd przystąpił do przesłuchiwania świadków. Większość z nich pochodziła z Lubonia, Lasku i Żabikowa, ale nie tylko¹². Wśród powołanych świadków znalazły się osoby, które były w kościele w czasie morderstwa lubońskiego proboszcza. Ich wartość była nieoceniona, gdyż wśród nich znaleźli się ministranci, którzy 27 lutego 1938 r. służyli księdzu do Mszy św., czy po prostu zwykli parafianie, którzy przyszli na niedzielne nabożeństwo, i z dokładnością odtworzyli minuta po minucie zdarzenia z Mszy św., w czasie której zginął ich proboszcz. Wśród świadków znaleźli się i tacy, którzy stali przy zamachowcu w czasie zbrodni, widzieli i słyszeli strzały oddawane do ks. Stanisława, widzieli jak kapłan padał na posadzkę kościoła, a później uciekali w popłochu do drzwi bojąc się o własne życie.

Jako pierwszy przed sądem zeznawał 45 -letni kościelny Franciszek Krawczyński, który powiedział: „Po ukończeniu nabożeństwa ks. prob. Streich przyszedł do zakrystii, zdjął ornat, wziął książki i szedł wygłaszać kazanie. Układałem za ołtarzem ornat. Usłyszałem huk, wybiegłem. Krok od ambony zobaczyłem osobnika, którego ostatnio często w Luboniu widziałem. W rękę trzymał rewolwer i celował do księdza. Ksiądz osunął się na ziemię. Osobnik w złości pochylił się nad leżącym na ziemi księdzem i oddał do niego dwa dalsze strza-

¹¹ Tamże; APJB, *Nowak usiłuje propagować bezbożnictwo*, Poznań, 21 marca 1938 r. „(...) po głośnym incydencie z ks. metropolitą Sapiehą” – sprawa dotyczyła przeniesienia 23 kwietnia 1937 r. trumny Józefa Piłsudskiego z Krypty św. Leonarda pod Wieżę Srebrnych Dzwonów, na Wawelu. Stało się to na polecenie abp. Adama Sapiehy. Odkryło się, że bez zgody władz państwowych, dlatego ostro zaprotestowało społeczeństwo, politycy sanacyjni oraz wojsko. Domagano się odebrania abp Sapieżce odznaczeń państwowych i wyłączenie Wawelu spod jego jurysdykcji. Ekscelecja uzasadniała decyzję o przeniesieniu trumny lepszym zabezpieczeniem zwłok marszałka, a także ukróceniem zakłócania powagi miejsca świętego przez tłumy, oczekujące wejścia do krypty, w celu odwiedzenia grobu Józefa Piłsudskiego. Pod naciskiem opinii publicznej abp Sapieha oskarżono o obrazę głowy państwa. Władze II Rzeczypospolitej kilkakrotnie interweniowały u nuncjusza apostolskiego w Polsce oraz w Sekretariacie Stanu Stolicy Apostolskiej, domagając się ukarania go. 11 lipca 1937 r. arcybiskup dyplomatycznie przeprosił Prezydenta Rzeczypospolitej Polski – zob. W. Mueller, *Sacerdos et Hostia. Ks. Stanisław Streich – męczennik sprawy Chrystusowej*, Poznań 2021, s. 248, przyp. 443.

¹² 32 świadków w procesie Nowaka. *Rozprawa przeciw mordercy śp. ks. Streicha odbędzie się w najbliższy poniedziałek*, „Orędownik”, nr 64 (1938), s. 1.

ły. Pobiegłem do niego i chciałem go schwycić za rękę. Z odległości pół kroku wyrwał mi się i strzelił do mnie z odległości pół kroku, trafiając mnie w lewą skroń i prawy bark”¹³.

Inny naoczny świadek, Józef Mańczak, 49-letni dróżnik kolejowy z Lubonia, zeznał: „Byłem na nabożeństwie dla dzieci. Z powodu zamieszania dokładnie przebiegu zajścia nie widziałem. Dobiegłem do Nowaka, którego znałem jeszcze z lat szkolnych, wyrwałem mu rewolwer i spytałem; «Twój, czy nie twój, strzelałeś, czy nie»? On zaprzeczał”¹⁴.

Świadek Wiktor Adamczak, 24-letni urzędnik z Lubonia, 27 lutego 1938 r. był z dziećmi w kościele podczas Mszy św. Widział, jak ks. Streich wyszedł z zakrystii, przyklęknął przed ołtarzem i skierował się ku ambonie. Tak relacjonował to, co zapamiętał: „Spod ambony wyskoczył osobnik, który oddał dwa strzały do księdza. Gdy ksiądz upadł na ziemi, pochylił się nad nim i strzelał dalej”. Widział, jak do mordercy podbiegł kościelny Krawczyński. W czasie szamotaniny morderca strzelił do niego dwukrotnie, po czym wskoczył na ambonę, gestykulował rękami, po czym usiłował zbiec”¹⁵.

Inny naoczny świadek Maciej Nawara, szkolny nauczyciel z Lubonia, szczegółowo opisał w swoich zeznaniach tragiczne zajście, całkowicie zgodnie z aktem oskarżenia. Świadek nadmienił, że po wyjściu z kościoła ujrzał leżącego na ziemi i bitego przez rozgniewanych ludzi Nowaka, którego bronił, aby nie dopuścić do samosądu. Świadek potwierdził, że słyszał jak zabójca miał mówić, że będzie sławny na całą Europę i że w czasie zbrodni krzyczał: „Niech żyje komunizm, dzieci jesteście wolne”¹⁶.

Następnie zeznawały dzieci szkolne: 12-letni Ignacy Pacyński, 11-letni Hieronim Andrzejewski oraz 12-letnia Czesława Leśniakówna z Lubonia, które były na nabożeństwie w czasie morderstwa. Ich zeznania były zgodnie co do faktu zamordowania księdza, różnice natomiast, zależały jedynie od ich indywidualnych przeżyć i wspomnień z tego, co zaszło. Ignacy Pacyński np. potwierdził stanowczo, że oskarżony wołał z ambony: „Niech żyje komunizm, niech żyje Sobczak, dzieci, dla was wolność!”. Słowa te słyszał, ponieważ stał tuż przy ambonie. A Czesława Leśniakówna, dodała, że zamachowiec schodząc z ambony zawołał: „Masz, świni, co myślałem, to dokonałem”¹⁷.

Po przerwie o godz. 11.30 sąd wznowił proces przesłuchując kolejnych świadków. Sołtys Lubonia – Ksawery Lemke zeznał, że Nowak zwierzał się przed nim, że był komisarzem bolszewickim w Odessie, a w dalszym ciągu rozmowy akcentował swe antykościelne nastawienie. Świadek Ryszewska знаła Nowaka, który zgłosił się do jej męża po pomoc jako bezrobotny. W okoliczno-

¹³ APJB, *Zeznania świadków*, Poznań, 21 marca 1938 r.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże; por. „Dziennik Poznański”, 22 marca 1938 r., s. 1.10.

¹⁷ APJB, *Zeznania świadków*, Poznań, 21 marca 1938 r.

ściowych rozmowach wspominał na miesiąc przed zbrodnią, że księży stałe kłamię i dlatego też należałoby wejść na ambonę, a księdza zastrzelić¹⁸.

3. Orzeczenia biegłych

Tego samego dnia, Sąd Okręgowy w Poznaniu, po przesłuchaniu świadków zbrodni lubońskiej, przyjął lekarskie orzeczenia biegłych. Dr Stanisław Łaguna przedstawił wyniki sekcji zwłok¹⁹, z której wynikało, że luboński mężczyzna otrzymał trzy rany postrzałowe, zadane jednolitymi pociskami z krótkiej broni palnej. Ranę na prawej skroni oraz dwie rany na grzbiecie, przy czym rana na skroni i jedna z ran na grzbiecie były obrażeniami śmiertelnymi. Śmierć nastąpiła wskutek znacznego upływu krwi do jamy opłucnej prawej oraz krwotoku międzyoponowego i do komory lewej mózgu. Ekspertyza rusznikarska łusek i pocisku znalezionej na miejscu zbrodni oraz pocisków wyjętych z ciała ks. Streicha wykazała, że łuski i pociski pochodziły od pistoletu odebranego Nowakowi²⁰.

Następnie biegli psychiatrzy: dr Bernard Warpechowski i dr Tadeusz Frąckowiak przedstawili swoje orzeczenia, z których wynikało, że po kilkunastu badaniach Wawrzyńca Nowaka nie stwierdzono zaburzeń psychicznych, zmniejszających lub ograniczających jego poczytalność. Biegli ustalili, iż oskarżony jest całkowicie odpowiedzialny za swe czyny²¹. Spotkało się to z reakcją obrońcy oskarżonego, który postawił wniosek o dokładniejsze zbadanie umysłowości i psychiki Nowaka w zakładzie neurologicznym, a także o zapoznanie się z pamiętnikami oskarżonego, które mogłyby być dowodem braku kontaktu z organizacjami komunistycznymi. Po naradzie, trybunał odrzucił wszystkie wnioski obrońcy²².

Po zamknięciu przewodu sądowego o godz. 13.40 zabrał głos podprokurator Tadeusz Pasikowski, który tak zwrócił się do zebranych: „Panowie Sędziowie! Dziwnie żałobnie, dziwnie tragicznie rozebrzmiały dzwony w dniu 4 marca br. Z wieżyc cichego, niedawno wzniesionego kościoła w Luboniu szedł głos potężny, że zabito najszlachetniejszego z Jej synów. Rozkołysały się serca wielkich tłumów, serca maluczkich i serca dygnitarzy, tych wszystkich, którzy odprowadzali zwłoki świetlanej pamięci ks. Streicha na wieczny spoczynek. I niejednemu łza z oka popłynęła i nie jeden zapytał: za co? Za co zamordowali kapłana, pasterza cichego i gorliwego, który nigdy nic złego nie uczynił? Za co zabrano matce ukochanego syna? Zbrodnia lubońska jest echem walki dwóch światów. Z jednej strony widzimy świat zgody, pracy ofiarnej i miłości, z drugiej – świat anarchii, bezbożnictwa, co w gruzy rozwała to, co pokolenia zbu-

¹⁸ „Dziennik Poznański”, art. cyt., s. 10.

¹⁹ Por. tamże.

²⁰ Tamże.

²¹ Por. W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 253.

²² APJB, *Orzeczenia biegłych*, Poznań, 21 marca 1938 r.; zob. *Nowaka poddano badaniom psychiatrycznym*, „Dziennik Poznański”, nr 80 (1938), s. 4.

dowały i rozbija to, co zdziałyły wieki. Krwią splamione ręce roznoszą bibułę, propagując zło, bezbożnictwo i nienawiść. (...) Kościół jest świętością narodu, jest miejscem świętym, gdzie każdy szuka zbliżenia do Boga i ukojenia, a kapłan jest pośrednikiem, któremu Chrystus sam zlecił to w słowach: «Idąc tedy nauczajcie wszystkiego, co wam przykazał». Oskarżam Nowaka nie tylko ja, ale oskarża go cała Polska. Dlatego sądzę, że wydacie wyrok, który zabezpieczy społeczeństwo przed możliwością powtórzenia się takich zbrodni, a takim wyrokiem może być tylko wyrok śmierci»²³.

Głos zabrał również obrońca oskarżonego, który na podstawie cytowanych wyjątków z dzieł psychologii kryminalnej, starał się udowodnić, że Wawrzyniec Nowak nie jest tylko typem psychopatycznym, ale cierpi na obłęd rozpadowy. Na zakończenie swego przemówienia obrońca wniósł o uniewinnienie oskarżonego lub przynajmniej o uznanie go winnym zabójstwa pod wpływem silnego wzruszenia²⁴. Na, co sam oskarżony oświadczył: „Nie jestem wyrzutkiem, nie jestem zdemoralizowany, ani nie jestem szkodnikiem. Chciałem pracować, a nie miałem gdzie. Wiara nam nic nie przyniosła. (...) Uznano mnie za komunistę, ale ja walczyłem przeciwko komunie i zawsze będę walczył. Proszę, niech mnie Wysoki Sąd sędzi według sumienia, nie według litery prawa i niech mnie skarże według tego sumienia»²⁵.

W godzinach popołudniowych Sąd Okręgowy w Poznaniu w osobie wiceprezesa Sosińskiego ogłosił wyrok, w którym to oskarżony Wawrzyniec Nowak został uznany za winnego zabójstwa dokonanego na osobie ks. Stanisława Streicha i za to skazany na karę śmierci. Ponadto sąd uznał go winnym usiłowania zabójstwa na osobie kościelnego Franciszka Krawczyńskiego, skazując go na 10 lat więzienia i wymierzając łączną karę śmierci oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze²⁶. W motywach wyroku sąd podkreślił, że oskarżony od najwcześniejszych lat odnosił się wrogo do religii katolickiej, hołdował zasadom bolszewickim, co potwierdzi cały szereg świadków na rozprawie. Ponadto oskarżony prowadził w Luboniu działalność wywrotową, wychwalał ustrój sowiecki, nazywając go wymarzoną rajem. Był także wrogo usposobiony do polskich władz. Zbrodni dokonał z premedytacją, będąc całkowicie za nią odpowiedzialny. Sąd ponadto podkreślił, że nie znalazł wobec Nowaka ani jednej okoliczności łagodzącej, a za to cały szereg obciążających: karalność poprzednia z chęci zysku, popełnienie zbrodni w kościele wobec tłumu dzieci, pastwienie się nad ofiarą przez strzelanie do leżącego, wreszcie brak z jego strony skruchy i żalu, który nie załamał się ani

²³ APJB, *Przemówienie prokuratora Tadeusza Pasikowskiego*, Poznań, 21 marca 1938 r.; zob. *Cóżś to uczynił, Kainie!*, „Przewodnik Katolicki”, nr 11 (1938), s. 160-162.

²⁴ APJB, *Incydenty w czasie mowy obrońcy*, Poznań, 21 marca 1938 r.

²⁵ Tamże.

²⁶ W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 256; zob. APJB, *Wyrok*, Poznań, 21 marca 1938 r.

na moment i uparczywie twierdził, że działał dla „idei”. Oskarżony przyjął wyrok z całkowitym spokojem²⁷.

Jak donosiła ówczesna prasa: „Wawrzyniec Nowak, chcąc ponieść pełną konsekwencję za swój czyn nie będzie zakładał apelacji. Tymczasem już następnego dnia po ogłoszeniu wyroku, Nowak, przebywający w więzieniu przy ul. Młyńskiej, w piśmie skierowanym do Sądu Okręgowego sam zapowiedział wniesienie apelacji. W tym samym dniu taką samą zapowiedź złożył w sądzie jego obrońca, nie wiedząc, że uczynił to już Nowak”²⁸. Oskarżony otrzymał wyrok Sądu Okręgowego wraz z uzasadnieniem, który zawierał 11 stron maszynowego pisma i składał się z wnikliwej oceny prawnej i faktycznej potwornej zbrodni. Sam proces apelacyjny zaplanowano na kwiecień 1938 r. Na posiedzeniu niejawnym, Sąd Apelacyjny w Poznaniu ponownie nakazał poddać Wawrzyńca Nowaka badaniom psychiatrycznym. Z tego powodu powołano nowych biegłych w osobach dra Oskara Bielawskiego, dyrektora zakładu psychiatrycznego w Kościanie i ordynariusza zakładu dra Franciszka Berezowskiego²⁹.

Wbrew obiegowym opiniom Wawrzyniec Nowak nie został przewieziony na badania psychiatryczne do Kościana. Przeprowadzono je w poznańskim więzieniu³⁰, kiedy to 6 kwietnia 1938 r. przesłano tam akta z jego procesu, które trafiły do rąk biegłych lekarzy. Po wnikliwej analizie przeprowadzono 14 badań mordercy, które stwierdzały³¹: „Na podstawie długotrwałych i skrupulatnych badań przeprowadzonych przy pomocy najnowszych zdobyczy wiedzy lekarskiej, Wawrzyniec Nowak uznany został za jednostkę w pełni odpowiedzialną za swe czyny i działającą z całkowitym rozeznanieniem. Biegli stwierdzili, że morderca śp. ks. Streicha jest typem patologicznym, o wysoko rozwiniętej neurastenii, nie mniej przeto odchylenia te w układzie nerwowym nie czynią go umyślowo chorym i w niczym nie zmniejszają jego stanu poczytalności”³².

²⁷ APJB, *Motywy wyroku*, Poznań, 21 marca 1938 r.; zob. *Morderca ks. Streicha zawiesznie na szubienicy*, „Dziennik Bydgoski”, nr 67 (1938), s. 2; *Morderca kapłana skazany na śmierć. Nowak do końca zachował cyniczny spokój. Oskarżyciel publiczny domagał się dla obwinionego kary śmierci, obrońca natomiast uniewinnienia. Po skończonym procesie mordercy powiedział sędziom „dziękuję”*, „Dziennik Poranny”, nr 66 (1938), s. 1; *Zbrodnia lubońska w świetle procesu*, „Dziennik Poranny”, nr 66 (1938), s. 3-5; W. Jakubowski, *Histeria czy cynizm?*, „Dziennik Ludowy”, nr 66 (1938), s. 3; *Na śmierć skazano Nowaka*, „Dziennik Poznański”, nr 67 (1938), s. 5; *Morderca śp. ks. Streicha skazany na śmierć*, „Gazeta Polska”, nr 67, s. 1; *Nowak skazany na karę śmierci. Zbrodniarz przyjął wyrok cynicznym uśmiechem*, „Nowy Kurier”, nr 67 (1938), s. 10.

²⁸ „Orędownik”, nr 71 (26 marca 1938).

²⁹ Por. W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 257-258.

³⁰ Por. tamże, s. 259.

³¹ Zob. *Nowak przed Sądem Apelacyjnym. Wywód skargi apelacyjnej. Orzeczenie biegłych Dra Bielawskiego i Dra Berezowskiego z Kościana. Przebieg rozprawy apelacyjnej*, „Gazeta Polska”, nr 191 (1938), s. 1-2.

³² „Orędownik”: ilustrowane pismo narodowe i katolickie [wydanie łódzkie], nr 141 (23 czerwca 1938). Zob. „Orędownik Ostrowski” [pismo na powiat ostrowski i miasto Ostrów, Odolanów, Mikstat, Sulmierzyce, Raszków i Skalmierzyce], nr 75 (24 czerwca 1938); „Kurier Bydgoski”, nr 142 (24

4. Wyrok śmierci

19 sierpnia 1938 r. w Sądzie Apelacyjnym w Poznaniu odbyła się rozprawa odwoławcza przeciwko Wawrzyńcowi Nowakowi, z udziałem biegłych lekarzy, w której na własną prośbę uczestniczył również oskarżony³³. Psychiatra Oskar Bielawski stwierdził, że oskarżony jest zwykłym symulantem. Obok bowiem spornych odpowiedzi dawał takie, które mogły świadczyć o bardzo dalekim ośpieniu, gdyby nie były „produkcją psychiczną na wskroś tendencyjną”, co dało się łatwo ustalić. W konkluzji biegły orzekł, że oskarżony jest w takim stanie psychicznym jak podczas 14 badań, a więc jest poczytalny i zdolny do bronięcia się przed sądem³⁴.

W odwołaniu apelacyjnym obrona wnosiła o całkowite uwolnienie oskarżonego lub umorzenie kary, albo uznanie Nowaka za chorego psychicznie, działającego pod wpływem silnego wzruszenia³⁵. Sąd Apelacyjny jednak utrzymał w mocy wyrok pierwszej instancji, skazujący mordercę ks. Streicha na karę śmierci³⁶. Jak donosiła ówczesna prasa: „Nowak jest całkowicie poczytalny i odpowiedzialny za swe czyny i zdawał sobie dobrze i jasno sprawę ze znaczenia dokonanej zbrodni. Nie znajdując żadnych okoliczności łagodzących dla Wawrzyńca Nowaka sąd wymierzył mu karę śmierci”³⁷.

Po ogłoszeniu wyroku sądu obrońca oskarżonego w przepisowym 3-dniowym terminie zapowiedział wniesienie kasacji do Sądu Najwyższego w Warszawie. W tym czasie Sąd Apelacyjny w Poznaniu, zgonie z procedurami, przygotował uzasadniony wyrok na piśmie, który doręczył obrońcy oskarżonego Nowaka celem przygotowania przez niego możliwości kasacji zasądzzonego wyroku³⁸. „Sąd Najwyższy w Warszawie wyznaczył termin rozprawy na grudzień 1938 r. Powołany z urzędu obrońca adwokat Wacław Zaczynski wystosował do Sądu Najwyższego pismo z prośbą o zwolnienie go z tego obowiązku, gdyż, jak tłumaczył, jego religijne przekonania nie pozwalały mu na pełnienie obowiązków zawodowych w obronie komunisty i zabójcy księdza”³⁹.

czerwca 1938). „Orędownik”: ilustrowane pismo narodowe i katolickie [wydanie łódzkie], nr 162 (17 lipca 1938); „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 197 (17 lipca 1938).

³³ Zob. „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 230 (21 sierpnia 1938); *Morderca ks. Streicha przed Sądem 19 bm.*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 222 B (1938); *Proces mordercy ks. Streicha odbędzie się 19 bm.* „Polonia”, nr 4960 (1938).

³⁴ Por. W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 260.

³⁵ „Orędownik Ostrowski” [pismo na powiat ostrowski i miasto Ostrow, Odolanów, Mikstat, Sulmierzyce, Raszków i Skalmierzyce], nr 100 (22 sierpnia 1938).

³⁶ Zob. „Krakowski Kurier Wieczorny” [pismo demokratyczne], nr 225 (1938); „Krakowski Kurier Poranny” [pismo demokratyczne], 226 (1938); *Gazeta Wągrowiecka* [pismo ziemi pałuckiej], nr 190 (21 sierpnia 1938).

³⁷ *Motywy wyroku apelacyjnego w procesie Nowaka*, „Kurier Poznański”, nr 376 (20 sierpnia 1938), s. 3.

³⁸ „Orędownik Ostrowski” [pismo na powiat ostrowski i miasto Ostrow, Odolanów, Mikstat, Sulmierzyce, Raszków i Skalmierzyce] nr 101 (24 sierpnia 1938).

³⁹ W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 262.

20 grudnia 1938 r. Sąd Najwyższy w Warszawie rozpatrzył skargę kasacyjną Wawrzyńca Nowaka. Popierający kasację obrońca z urzędu, adwokat Wilhelm Hofmokl-Ostrowski dowodził, iż Nowak jest niewątpliwie umyślowo chorym człowiekiem i prosił o przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia i o zbadanie jego poczytalności. Jak donosiła przedwojenna prasa: „Wyrokiem Sądu Okręgowego w Poznaniu Wawrzyniec Nowak skazany został za popełnioną zbrodnię w dniu 21 marca ub. r. na karę śmierci, oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze. Poznański Sąd Apelacyjny wyrok ten zatwierdził w dniu 19 sierpnia ub. r. Wreszcie Sąd Najwyższy w Warszawie dnia 20 grudnia ub. r. odrzucił”⁴⁰. „Następnie akta sprawy mordercy ks. Streicha powróciły z Sądu Najwyższego w Warszawie do Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, który powiadomił o skardze kasacyjnej adwokata Nowosielskiego. Ten z urzędu zwrócił się do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z prośbą o ułaskawienie Nowaka”⁴¹. W styczniu 1939 r. do Sądu Okręgowego w Poznaniu nadeszła odmowna odpowiedź z Kancelarii Cywilnej Prezydenta, który nie skorzystał z prawa łaski⁴².

Nowak, krótko przed świętami Bożego Narodzenia 1938 r., wysłał, za pośrednictwem kapelana więziennego ks. Zbigniewa Spachacza list do matki zamordowanego ks. Streicha. Tak to relacjonowała ówczesna prasa: „Morderca prosi matkę zamordowanego księdza o przebaczenie. Skazany na śmierć morderca ks. proboszcza Streicha, Wawrzyniec Nowak, nie przebiera obecnie w środkach, by uniknąć stryczka. Ostatnio zbrodniarz wystosował do matki swej ofiary, Władysławy Streichowej, zamieszkałej w Bydgoszczy, list z prośbą o przebaczenie”⁴³. Jak zauważył przedwojenny „Orędownik”: „Treść cynicznego listu jest znamienna. Zbrodniarz usiłuje podzielić się swą winą z władzami Kościoła Katolickiego”⁴⁴, pisząc: „Wielce Szanowna Pani! Nie kieruje mną ani beczelność, ani też zuchwalstwo, tylko sumienie moje nakazuje mi się przed Wielce Szanowną Panią upokorzyć. Bo jako matka, która poniosła wielkie cierpienia przeze mnie, ma prawo mnie sądzić, nazwać najgorszym, ale ma także prawo mi przebaczyć. Niech Wielce Szanowna Pani posłucha: Syna zabiłem nie z chęci zysku, ani też z nienawiści lub zemsty, <<tylko z miłości dla dobra ludzkości (!!)>>. Zabiłem, to prawda: jest to straszne, tym bardziej dla Wielce Szanownej Pani jako matki. Postąpiłem nieprawnie, ale <<nie po bestialsku>>, bo odbierając mu życie <<nie odebrałem mu czci>>. I jako zabójca na pierwszej rozprawie domagałem się, aby trybunał przysięgłych sędziów zażądał od publiczności

⁴⁰ „Orędownik”: ilustrowane pismo narodowe i katolickie [wydanie łódzkie], nr 6 (31 stycznia 1939 – wydanie poświęcane).

⁴¹ W. Mueller, *Sacerdos et Hostia*..., dz. cyt., s. 263.

⁴² Zob. Nowak skazany na karę śmierci w apelacji, „Dziennik Poznański”, nr 189 (1938), s. 4; Wyrok śmierci na Nowaka zatwierdzony. Sąd Najwyższy w Warszawie oddalił skargę kasacyjną mordercy ks. proboszcza w Luboniu pod Poznaniem, „Wielkopole”, nr 148 (1938), s. 9.

⁴³ „Gwiazdka Cieszyńska”, nr 1-6 (1939); zob. „Dziennik Polski”, nr 1-6 (1939); „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 6 (6 stycznia 1939).

⁴⁴ „Orędownik” [na powiaty Nowy Tomyśl, Wolsztyn i Międzychód], nr 4 (10 stycznia 1939).

powstania z miejsca i milczenia dla oddania czci śp. ks. Stanisławowi Streichowi. (...) Przeto zwracam się z prawdziwą skruchą i gorącą prośbą o przebaczenie. Prosiłbym tą samą drogą o odpowiedź. Kreślę się z głębokim szacunkiem”⁴⁵.

Pismo oskarżonego doczekało się odpowiedzi ze strony Władysławy Streich, która tak napisała: „Dziś odebrałam list zabójcy syna mego z prośbą o przebaczenie. Z listu Nowaka wynika, że on jeszcze zawsze myśli wyślizgnąć się od sprawiedliwości. To do mnie nie należy. Co do mnie wybaczam mu o tyle, jeżeli on się rzeczywiście ze skruchą nawróci i z Bogiem się pojedna. Pan Jezus na krzyżu cierpiący za swoich katów się modlił, więc i ja będę się za niego modliła, aby mu Bóg wybaczył, o ile on moje życzenie wypełni”⁴⁶.

Wawrzyniec Nowak nigdy nie pojednał się z Bogiem. Ks. Józef Jasiński, późniejszy proboszcz parafii pw. Świętego Krzyża na Górczynie w Poznaniu, przebywał całą ostatnią noc w celi Nowaka jako przedstawiciel rodziny Streichów, oczekując jego skruchy za popełnioną zbrodnię. Godziny mijały jednak na rozmowie towarzyskiej, a w sobotę rano przyszedł na jego miejsce ks. Zbigniew Spachacz⁴⁷. Wyrok kary śmierci przez powieszenie został wykonany 28 stycznia 1939 r. o godz. 23.00 na podwórzu więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu⁴⁸, co potwierdziła, ówczesna prasa: „Morderca ś. p. ks. proboszcza Streicha 48 -letni Wawrzyniec Nowak został stracony w sobotę o godz. 23.00 na podwórzu więzienia karnego w Poznaniu przy ul. Młyńskiej, gdzie był zamknięty od chwili aresztowania, tj. od 27 lutego r. ub. Nowak odmówił przyjęcia kapłana i zginął nie pojednawszy się z Bogiem”⁴⁹.

30 stycznia 1939 r., strażnik więzienny Marian Kowalski zgłosił zgon Wawrzyńca Nowaka w Urzędzie Stanu Cywilnego w Poznaniu. Nikt z rodziny mordercy nie był na procesie, mimo otrzymanych kart wstępu, ani też nie widział jego zwłok po straceniu. Nawet siostrze Wawrzyńca, która w tym czasie przybyła do więzienia i chciała widzieć zwłoki brata, władze więzienne odmówiły⁵⁰. Szczątki Nowaka zostały „zużytkowane na cele naukowe w prosektorium Zakładu Anatomii Opisowej Uniwersytetu Poznańskiego”⁵¹. Potwierdziła to, naoczny świadek tamtych wydarzeń Teresa Borowczyk: „(...) jako studentka medycyny (miałam 17 lat), miałam praktyki w prosektorium, poinformowano mnie, że w podziemiach znajduje się ciało zabójcy. Laborant zaświadczył, że w wannie były zwłoki zabójcy – p. Wawrzyńca Nowaka. Widziałam zwłoki, które leżały w formalinie, które przygotowywano jako pomoce anatomiczne”⁵².

⁴⁵ S. Malepszak, *Luboń i okolice. Dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii*, Luboń 2005, s. 139.

⁴⁶ Tamże, s. 139-140.

⁴⁷ Por. W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 265.

⁴⁸ Zob. „Tygodnik parafialny kościoła św. Jana Kantego w Poznaniu”, *Stracenie mordercy Nowaka*, nr 7 (1939), s. 6; *Nowak zawisł na szubienicy*, „Dziennik Poznański”, nr 25 (31 stycznia 1939), s. 4.

⁴⁹ *Morderca Nowak zawisł na szubienicy*, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 30 B (1939).

⁵⁰ Por. W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 267-268.

⁵¹ *Nowak zawisł...*, art. cyt.

⁵² APK, *Wspomnienie Teresy Borowczyk*.

Podsumowanie

Jak wykazały badania przodownika policji Adama Malinowskiego⁵³, przysłanego z Wołynia do Lubonia w celu wyjaśnienia przynależności partyjnej oskarżonego, należy stwierdzić, że Wawrzyniec Nowak nie był zwykłym agitatorem bolszewickim. Morderca działał w odosobnieniu, bez jakichkolwiek powiązań z mieszkańcami Lubonia⁵⁴. „Nowak mógł być tajnym agentem NKWD przysłanym do Lubonia w celu wywołania prowokacji wobec członków likwidowanej przez Stalina Komunistycznej Partii Polski [KPP – przypis własny]”⁵⁵. Nie da się zapewne nigdy do końca wyjaśnić, czy zabójstwo księdza było w jakiś sposób wkomponowane w stalinowski plan likwidacji polskich komunistów, których wzywano do ZSRR, a następnie podstępnie mordowano – co jest bardzo zastanawiające, właśnie od jesieni 1937 r. do wiosny 1938 r.⁵⁶

„Na podstawie współczesnych badań historycznych i wiedzy należy być jednak ostrożnym z przypisywaniem Nowakowi roli stalinowskiego zamachowca-prowokatora, którego zbrodniczy czyn miałby skompromitować ostatecznie likwidowaną wówczas w ZSRR KPP. Nowak przed śmiercią zaprzeczał jakoby był komunistą, a w ostatnim liście do syna miał napisać, aby «nie był takim jak ojciec radykałem, bo ludzie nazwą go komunistą»”⁵⁷. Wątek komunistyczny pojawił się podczas szeroko zakrojonej społecznej akcji potępienia mordercy⁵⁸. W toku dochodzenia nie zdołano stwierdzić, czy „Nowak był organizacyjnie związany z jakąkolwiek partią wywrotową”⁵⁹. Sprawa o ewentualną działalność komunistyczną Nowaka została wyłączona i przekazana do postępowania prokuratorowi Sądu Okręgowego ds. politycznych⁶⁰, ale nigdy nie została założona. Wiadomo tylko, że mimo sformułowania aktu oskarżenia o zabójstwo Nowak był jeszcze przesłuchiwany przez prokuratora Pasikowskiego i sędziego śledczego Rzędowskiego⁶¹.

Opierając się na dostępnych prasowych i archiwalnych materiałach sądowych można z całą pewnością określić rzeczywiste przyczyny męczeńskiej śmierci ks. Stanisława Streicha. Odwołując się do innych wiarygodnych dokumentów zebranych w czasie procesu beatyfikacyjnego fazy diecezjalnej, można także, w sposób wystarczający wyjaśnić cały kontekst zbrodni lubońskiej. Pro-

⁵³ Por. Malepszak S., *Luboń i okolice...*, dz. cyt., s. 140.

⁵⁴ Por. tamże.

⁵⁵ W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 269.

⁵⁶ S. Malepszak, *Luboń i okolice...*, dz. cyt., s. 141.

⁵⁷ W. Mueller, *Sacerdos et Hostia...*, dz. cyt., s. 271; por. Nowak zawiśł..., art. cyt.

⁵⁸ Por. *Zniszczyć gniazdo czerwonych trutniów w Luboniu! Organizacje społeczne Lubonia i Wielkopolski manifestują swą wierność dla Kościoła i Państwa*, „Dziennik Poznański”, nr 54 (8 marca 1938), s. 5.

⁵⁹ *Dziś Nowak odpowiada za swą zbrodnię*, „Dziennik Poznański”, nr 66 (22 marca 1938), s. 1.

⁶⁰ Por. *Nowak opowiada brednie w swych zeznaniach*, „Dziennik Poznański”, nr 52 (5 marca 1938), s. 4.

⁶¹ Por. *Nowak odpowie za swe morderstwo 18 bm.*, „Dziennik Poznański”, nr 53 (6 marca 1938), s. 6.

ces sądowy Wawrzyńca Nowaka uzupełnia dotychczasową wiedzę na temat morderstwa dokonanego na księdzu, tym bardziej, że zostali powołani naoczni świadkowie tragicznego zdarzenia. Wśród nich były dzieci, zebrane na Mszy św. niedzielnej, a także zwykli parafianie, którzy przyszedli na Eucharystię. Ich zeznania, przyczyniły się do bardzo dokładnego odtworzenia nabożeństwa, podczas którego zginął ich proboszcz.

Obok tych dowodów, na szczególną uwagę zasługują opinie biegłych lekarzy z zakresu psychiatrii, którzy przeprowadzili szereg badań nad poczytalnością oskarżonego. Ich orzeczenia dają jasny wgląd w kanoniczne rozumienie męczeństwa ks. Stanisława Streicha, sprowadzające się do stwierdzenia, że Wawrzyniec Nowak kierując się nienawiścią do Kościoła Katolickiego, z premedytacją i wyrachowaniem, świadomie zamordował katolickiego kapłana, w czasie niedzielnego nabożeństwa. Ponadto, w świetle ówczesnego prawa polskiego, czyn ten zasłużył na najsurowszy wymiar kary. Oskarżony został pozbawiony praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz skazany na karę śmierci przez powieszenie, a zasądzony prawomocnie wyrok został wykonany w styczniu 1939 r.

Pewne jest, że w obliczu dramatu zabójstwa ks. Streicha wpływy organizacji lewicowych na mieszkańców Lubonia i okolicy znacznie zmalały. Wielu lubonian uczestnicząc w pogrzebie swego duszpasterza, w zgromadzeniach potępiających zbrodnię, jasno zdecydowało i określiło stronę, po której się opowiadają⁶². Męczeńska śmierć ks. Stanisława Streicha stała się ważnym komponentem dziejów Lubonia, ponieważ zamordowany kapłan był ofiarnym duszpasterzem, który w pełni żył oddaniem i służbą Kościołowi w trudnych czasach.

* * *

Martyrdom of rev. Stanisław Streich in the light of the trial of the murderer – Wawrzyniec Nowak

Summary

The purpose of this study is to show the martyrdom of rev. Stanisław Streich, murdered on February 27, 1938 in the church of st. Jana Bosko in Luboń in the context of the trial of the murderer – Wawrzyniec Nowak. The fact of a crime committed by a communist against a Catholic priest was widely echoed throughout the pre-war Polish Republic. The press of that time, broadly commenting on the murder, but above all on the stages of individual court hearings, became an extremely valuable source of information. Press articles supported by the memories of eyewitnesses of the murder of the priest, from

⁶² Por. *Luboń pod sztandarem narodowym. Szeregi Komuny po zamordowaniu proboszcza przedzierzili się, a szeregi narodowe wzrosły*, „Wielkopolanin”, nr 62 (1938), s. 7.

the very beginning gave a clear message about the martyrdom of the parish priest from Luboń, which, despite many difficulties related to the positioning of post-war Poland in the communist bloc, was in a straight line to start the cause of beatification. The research process in the article was carried out using the analytical-synthetic method, which made it possible to compile and summarize the studied material as a whole and to research the sources in terms of the selected issue included in the topic of the work, draw conclusions and answer the questions posed.

Keywords: trial, crime in Luboń, witnesses of martyrdom, beatification process.

Bibliografia

A. Źródła

- Archiwum postulacji Sługi Bożego ks. Stanisława Streicha w Kobylnicy – APK
Wspomnienie Teresy Borowczyk.
 Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu – AAP
Relacja ks. Ignacego Adamskiego – dziekana stęszewskiego, Łódź-Wieś, 27 lutego 1938 r.
 Archiwum parafii pw. św. Jana Bosko w Luboniu – APJB
21 bm. Nowak stanie przed sądem, Poznań 21 marca 1938 r.
Co mówi akt oskarżenia, Poznań, 21 marca 1938 r.
Incydenty w czasie mowy obrońcy, Poznań, 21 marca 1938 r.
Motywy wyroku, Poznań, 21 marca 1938 r.
Nowak usiłuje propagować bezbożnictwo, Poznań, 21 marca 1938 r.
Orzeczenia biegłych, Poznań, 21 marca 1938 r.
Proces mordercy śp. ks. proboszcza Streicha, Poznań, 21 marca 1938 r.
Proces mordercy śp. ks. proboszcza Streicha, Poznań, 21 marca 1938 r.
Przemówienie prokuratora Tadeusza Pasikowskiego, Poznań, 21 marca 1938 r.
Zeznania świadków, Poznań, 21 marca 1938 r.

B. Literatura przedmiotowa

- „Dziennik Polski”, nr 1-6 (1939).
 „Dziennik Poznański”, 22 marca 1938 r., s. 1.10.
 „Gwiazdka Cieszyńska”, nr 1-6 (1939).
 „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 197 (17 lipca 1938).
 „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 230 (21 sierpnia 1938).
 „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 6 (6 stycznia 1939).
 „Krakowski Kurier Poranny” [pismo demokratyczne], 226 (1938).
 „Krakowski Kurier Wieczorny” [pismo demokratyczne], nr 225 (1938).
 „Kurier Bydgoski”, nr 142 (24 czerwca 1938).
 „Orędownik Ostrowski” [pismo na powiat ostrowski i miasto Ostrow, Odolanów, Mikstat, Sulmierzyce, Raszków i Skalmierzyce], nr 75 (24 czerwca 1938).
 „Orędownik Ostrowski” [pismo na powiat ostrowski i miasto Ostrow, Odolanów, Mikstat, Sulmierzyce, Raszków i Skalmierzyce], nr 100 (22 sierpnia 1938).
 „Orędownik Ostrowski” [pismo na powiat ostrowski i miasto Ostrow, Odolanów, Mikstat, Sulmierzyce, Raszków i Skalmierzyce] nr 101 (24 sierpnia 1938).
 „Orędownik” [na powiaty Nowy Tomysł, Wolsztyn i Międzybóże], nr 4 (10 stycznia 1939).
 „Orędownik”, nr 71 (26 marca 1938).
 „Orędownik”: ilustrowane pismo narodowe i katolickie [wydanie łódzkie], nr 141 (23 czerwca 1938).
 „Orędownik”: ilustrowane pismo narodowe i katolickie [wydanie łódzkie], nr 162 (17 lipca 1938).

- „Orędownik”: ilustrowane pismo narodowe i katolickie [wydanie łódzkie], nr 6 (31 stycznia 1939 – wydanie poświęcane).
- „Tygodnik parafialny kościoła św. Jana Kantego w Poznaniu”, *Stracenie mordercy Nowaka*, nr 7 (1939), s. 6.
- 32 świadków w procesie Nowaka. Rozprawa przeciw mordercy śp. ks. Streicha odbędzie się w najbliższy poniedziałek, „Orędownik”, nr 64 (1938), s. 1.
- Adwokaci nie chcą bronić Nowaka. Są nawet trudności z wyznaczeniem obrońcy z urzędu, „Wielkopolanin”, nr 29 (1938), s. 1.
- Cóżes to uczynił, Kainie!, „Przewodnik Katolicki”, nr 11 (1938), s. 160-162.
- Dziś Nowak odpowiada za swą zbrodnię, „Dziennik Poznański”, nr 66 (22 marca 1938), s. 1.
- Echa zbrodni Lubońskiej, „Orędownik”, nr 62 (1938), s. 6.
- Gazeta Wągrowiecka [pismo ziemi pałuckiej], nr 190 (21 sierpnia 1938).
- Jakubowski W., *Histeria czy cynizm?*, „Dziennik Ludowy”, nr 66 (1938), s. 3.
- Luboń pod sztandarem narodowym. Szeregi Komuny po zamordowaniu proboszcza przerzedziły się, a szeregi narodowe wzrosły, „Wielkopolanin”, nr 62 (1938), s. 7.
- Malepszak S., *Luboń i okolice. Dzieje osadnictwa i dziewięciu parafii*, Luboń 2005.
- Morderca kapłana skazany na śmierć. Nowak do końca zachował cyniczny spokój. Oskarżyciel publiczny domagał się dla obwinionego kary śmierci, obrońca natomiast uniewinnienia. Po skończonym procesie morderca powiedział sędziom „dziękuję”, „Dziennik Poranny”, nr 66 (1938), s. 1.
- Morderca ks. Proboszcza Streicha przed sądem, „Samoobrona Narodu”, nr 14 (1938), s. 6.
- Morderca ks. Streicha przed Sądem 19 bm., „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 222 B (1938).
- Morderca ks. Streicha zawisnie na szubienicy, „Dziennik Bydgoski”, nr 67 (1938), s. 2.
- Morderca luboński był wybitnym komunistą. Akt oskarżenia został doręczony, „Czas” nr 64 (1938), s. 13.
- Morderca Nowak na ławie oskarżonych. Proces zabójcy śp. ks. Streicha rozpoczął się dzisiaj, „Nowy Kurier”, nr 65 (1938), s. 11.
- Morderca Nowak zawisł na szubienicy, „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 30 B (1939).
- Morderca śp. ks. Streicha skazany na śmierć, „Gazeta Polska”, nr 67, s. 1.
- Motywy wyroku apelacyjnego w procesie Nowaka, „Kurier Poznański”, nr 376 (20 sierpnia 1938), s. 3.
- Mueller W., *Sacerdos et Hostia. Ks. Stanisław Streich – męczennik sprawy Chrystusowej*, Poznań 2021.
- Na śmierć skazano Nowaka, „Dziennik Poznański”, nr 67 (1938), s. 5.
- Nowak odpowie za swe morderstwo 18 bm., „Dziennik Poznański”, nr 53 (6 marca 1938), s. 6.
- Nowak opowiada brednie w swych zeznaniach, „Dziennik Poznański”, nr 52 (5 marca 1938), s. 4.
- Nowak przed Sądem Apelacyjnym. Wywód skargi apelacyjnej. Orzeczenie biegłych Dra Bielowskiego i Dra Berezowskiego z Kościana. Przebieg rozprawy apelacyjnej, „Gazeta Polska”, nr 191 (1938), s. 1-2.
- Nowak skazany na karę śmierci w apelacji, „Dziennik Poznański”, nr 189 (1938), s. 4.
- Nowak skazany na karę śmierci. Zbrodniarz przyjął wyrok cynicznym uśmiechem, „Nowy Kurier”, nr 67 (1938), s. 10.
- Nowak zawisł na szubienicy, „Dziennik Poznański”, nr 25 (31 stycznia 1939), s. 4.
- Nowaka poddano badaniom psychiatrycznym, „Dziennik Poznański”, nr 80 (1938), s. 4.
- Proces mordercy ks. Streicha odbędzie się 19 bm., „Polonia”, nr 4960 (1938).
- Różne wiadomości. Mordercy Nowaka nikt nie chce bronić, „Przewodnik Katolicki”, nr 12 (1938), s. 181.
- W jakim kierunku pójdzie obrona Nowaka? Dr K. Nowosielski o swym trudnym zadaniu, „Nowy Kurier”, nr 62 (1938), s. 11.
- Wyrok śmierci na Nowaka zatwierdzony. Sąd Najwyższy w Warszawie oddalił skargę kasacyjną mordercy ks. proboszcza w Luboniu pod Poznaniem, „Wielkopolanin”, nr 148 (1938), s. 9.
- Zbrodnia lubońska w świetle procesu, „Dziennik Poranny”, nr 66 (1938), s. 3-5.
- Zbrodnia lubońska w świetle wyroku sądowego. Jak ustalił przebieg tragicznego zajścia Sąd Okręgowy, „Orędownik”, nr 75 (1938), s. 12.
- Zbrodnia lubońska w świetle wyroku sądowego. Jak ustalił przebieg tragicznego zajścia Sąd Okręgowy, „Orędownik”, nr 75 (1938), s. 12.
- Zniszczyć gniazdo czerwonych trutniów w Luboniu! Organizacje społeczne Lubonia i Wielkopolski manifestują swą wierność dla Kościoła i Państwa, „Dziennik Poznański”, nr 54 (8 marca 1938), s. 5.

MATERIAŁY
Historical Resources

KS. WOJCIECH GUZEWICZ*

Kościoły i parafie diecezji elckiej (cz. 3)

Trzecia część cyklu pt. *Kościoły i parafie diecezji elckiej* przedstawia 5 parafii, tj. pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Becejłach, pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Berżnikach, pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej, pw. św. Siostry Faustyny Kowalskiej w Białobrzegach oraz pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Antoniego Padewskiego w Borzymach. Ośrodki te pochodzą z dekanatów: Suwałki – Miłosierdzia Bożego, Sejny, Biała Piska, Augustów – św. Bartłomieja Apostoła i Rajgród. Każda z parafii ma ciekawą i bogatą historię i dysponuje wieloma zabytkami oraz miejscami historycznymi. Do najbardziej znanych i najstarszych należą te, które znajdują się w parafii Berżniki. Najmłodszą parafią z tego grona jest parafia w Białobrzegach (utworzona w 2019 r.).

Becejły (Matki Bożej Częstochowskiej)

Nazwa Becejły pojawiła się już w zapisach z XV w., ale sama wieś powstała dopiero w XVIII w. Okoliczne jeziora i lasy należały najpierw do króla, a następnie przeszły w ręce prywatne. W 1530 r. rodzina Syryciwiczów sprzedała je Mikołajowi Pacowi, łowczemu hospodarskiemu, założycielowi Berżnik. Dalej przeszły w ręce Radziwiłłów. W XIX w., w dobie Królestwa Kongresowego, tereny te stały się własnością rządową.

Parafia Becejły została erygowana przez ks. Józefa Antoniewicza, administratora diecezji sejneńskiej czyli augustowskiej, 8 kwietnia 1908 r. Wyodrębniono ją z części sąsiednich parafii: Jeleniewa, Kaletnika, Lubowa (obecnie na Litwie) i Puńska. Dziś wchodzi w skład dekanatu Miłosierdzia Bożego w Suwałkach. Początkowo za kościół parafialny służyła drewniana kaplica zbudowana staraniem ks. Stanisława Świątkowskiego w 1907 r. (wtedy ją też poświęcono).

W 1915 r., podczas działań wojennych została ona spalona, a następnie odbudowana przez ks. Rocha Modzelewskiego (1917).

* ks. Wojciech Guzewicz – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Filia w Elku
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6759-0856>; e-mail: wojciech.guzewicz@uwm.edu.pl

Obecny kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej zbudowano w latach 1929-1937 staraniem ks. Antoniego Leśniewskiego i ks. Jana Kapła. Zaprojektował go Henryk Luft. Jest to kościół 3-nawowy, z cegły, na rzucie prostokąta z elipsoidalnie zarysowaną absydą. Kościół podczas drugiej wojny światowej (jesienią 1944 r.) został znacznie uszkodzony. Odbudowa po zniszczeniach wojennych zakończyła się w 1951 r.

Wnętrze kościoła podzielone jest czterema filarami na trzy nawy. Filary, w przekroju kwadratowe, z nałożonymi pilastrami podtrzymującymi gurty. Okna między pilastrami naściennymi sklepienie są półkoliście. Nawa główna otwarta do naw bocznych arkadami, półkolisty łuk tęczowy otwiera nawę na prezbiterium. Taki sam łuk oddziela prostokątną część prezbiterium od absydy. Ołtarze (jak również posadzkę) przywieziono do Becej po II wojnie światowej z suwalskiego kościoła pw. św. Piotra i Pawła, gdyż kościół ten przewidziany był do rozbiórki po zniszczeniach wojennych. W głównym ołtarzu znajduje się obraz Matki Bożej Częstochowskiej oraz figury św. Stanisława Kostki i św. Teresy od Dzieciątka Jezus. W zwińczeniu zaś – obraz św. Antoniego. Na ważne uroczystości wystawiany jest obraz św. Jana Chrzciciela. W ołtarzach bocznych znajdują się 3 obrazy: w jednym – Matki Bożej Częstochowskiej, a w drugim – Najświętszego Serca Pana Jezusa (niżej – obraz o. Maksymiliana Marii Kolbego).

Cmentarz parafialny założono wraz z powstaniem parafii (1908 r.). Znajduje się w odległości ok. 800 m od kościoła i ma ponad 2 ha powierzchni. Na cmentarzu pochowani są m.in. trzech księży: Jan Kapel (proboszcz parafii), Aleksander Urynowicz (pochodzący z parafii) i Józef Jaśkiewicz (pochodzący z parafii). Na terenie parafii jest jeszcze kilka cmentarzy, w tym wojskowy z czasów I i II wojny światowej (położony przy trasie z Szypliszek do Suwałk) oraz ewangelicki, do dziś nadal używany, znajdujący się w miejscowości Przejma Wielka.

Plebania zbudowana została z cegły w 1926 r. przez ks. A. Leśniewskiego w stylu polskiego dworku. Znajduje się w bliskim sąsiedztwie kościoła w kierunku południowo-wschodnim. Jej przybliżone wymiary: długość 30 m, szerokość 12 m i wysokość 9 m.

W 1925 r. liczbę wiernych określano na blisko 2500 osób, w 1975 r. – 2300, w 1997 r. – 2000, a w 2017 r. – 1930. Obecnie parafię tworzą 23 miejscowości: Andrzejewo, Becejły, Białobłota, Dębniak, Fornetka, Ignatowizna, Jasionowo, Jeziorki, Kociołki, Krzywólka, Kupowo, Kupowo Folwark, Majdan, Olszanka, Postawelek, Przejma Mała, Przejma Wielka, Przejma Wysoka, Rybalnia, Sítkowizna, Słobótka, Szypliszki i Wygorzel.

W ostatnim stuleciu proboszczami parafii byli: ks. Antoni Leśniewski (1923-1934), ks. Jan Kapel (1934-1946), ks. Józef Jarnicki (1946-1972), ks. Albin Grajewski (1972-1990), ks. Hieronim Mojżuk (1990-1994), ks. Wiesław Bednaruk (1994-2011), ks. Antoni Bautruszewicz (2011-2019), ks. dr Marcin Sienkowski (administrator; IV – VII 2019) oraz ks. Dariusz Smoleński (od

2019 r.). Z parafii pochodzą m.in. ks. Aleksander Urynowicz i ks. Józef Jaśkiewicz.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie suwalskim od XV do połowy XVII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1965, s. 51-134; W. Jemielity, *Parafie Suwałk i okolicy*, Łomża 1990; J. Stefaniuk, *Architektura sakralna Henryka Łuży*, Warszawa 1997 [mps BUSKWW]; J. Bacewicz, *Podstawy wiedzy regionalnej. Ziemia suwalska*, Słobódka 2002, s. 163-166; *Henryk Łuży (1877-1934). Działalność architektoniczna i budowlana*, red. J. Sokołowski, „Episteme” 54(2006); J. Sikora, *Z wizytą w parafii Beceży*, „Martyria” 2008, nr 9, s. 7, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 195-197; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 103.

Berzniki (Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny)

Początek Berznik sięga XVI w., kiedy to Mikołaj Jurewicz Pac założył tu w 1524 r. dwór i przyporządkował mu obszar lasów zwany Puszczą Berznicką. Po śmierci Paca, na przełomie lat 1545-1546, włość berznicką z dworem przejęła pod bezpośredni zarząd królowa Bona. Z inicjatywy królowej w okresie przeprowadzania pomiarów włócznej w latach 1547-1557 przy dworze Paca założono miasto Berzniki. Organizatorami miasta byli głównie Polacy z wójtem Stanisławem Gutowskim ze wsi Guty na Mazowszu.

Na południe od miasta wznosił się kościół, a grunty wokół niego należały do księdza, który wybudował tu plebanię i założył własny folwark (Poświętne). Jeszcze dalej na południe, za mostem na rzece Berznik, stał stary pacowski dwór. Rezydował w nim początkowo urzędnik królewski zarządzający włością berznicką, a później – przez dwa wieki – starosta berznicki. Obok dworu istniały zabudowania folwarczne i ogrody oraz cegielnia, a pomiędzy kościołem i dworem – młyn wodny.

Rozwój Berznik zahamowały wojny szwedzkie. W 1679 r. mieszkało tu zaledwie 38 gospodarzy. Kościół był wówczas w ruinie, a stary dwór uległ zagładzie, pozostały po nim tylko zwalone piwnice. Rozwojowi miasteczka nie sprzyjały także wojna północna oraz zaraza z 1710 r. W 1805 r. władze pruskie odebrały Berznikom prawa miejskie, zamieniając ostatecznie mieszczan w chłopów. Dwór berznicki po zlikwidowaniu przez Prusaków starostw stał się majątkiem państwowym, a w pierwszej połowie XIX w. trafił w ręce prywatne.

Datę założenia parafii ustalono w przybliżeniu na rok 1547, kiedy to królowa Bona przejęła te tereny pod swój zarząd. Ona stała się też fundatorką nie tylko miasta, ale i parafii. Pierwsza świątynia istniała w Berznikach już przed 1546 r., najprawdopodobniej została zbudowana wraz założeniem tu dworu. Nie musiano więc wystawiać nowego kościoła. W 1679 r. znajdowała się jednakże w ruinie, nie wiadomo, czy została odremontowana, czy wystawiono nową. Faktem jest, że był to pierwszy kościół pobudowany na Suwalszczyźnie.

Obecny kościół pw. Wniebowzięcia NMP wybudowano na początku XIX w. staraniem ks. Leonarda Symonowicza, z drewna iglastego, o konstrukcji zrębowej wzmocnionej lisicami; oparty na kamiennej, otynkowanej podmurówce, oszalowany. Świątynię tę zbudowano na rzucie prostokąta. Początkowo kościół był jednonawowy. Według ekspertyzy dendrochronologicznej nawy boczne dobudowano w 1832 r. Bryła obiektu jest orientowana, prostopadłościenna, zwarta, z dwiema wieżami na osiach bocznych; wymiary obiektu: długość 25 m, szerokość 15 m, wysokość do sklepienia 16 m, dwie wieże są wysokie na 26 m. Kościół oraz teren przykościelny otoczony został murem kamiennym.

Wnętrze trójnawowe, podzielone trzema parami drewnianych kolumn połączonych odcinkami łuków. W kościele na szczególną uwagę zasługują trzy ołtarze: główny i dwa w nawach bocznych. Ołtarz główny jest drewniany, dwukondygnacyjny i pochodzi z początków XIX w. W jego centrum znajduje się obraz Wniebowzięcia NMP z XVIII w., a nieco wyżej – Ukrzyżowanie Chrystusa. Ołtarz zwieńcza Oko Opatrzności i krzyż. Retabulum jest ujęte parami kolumn o złożonych kapitelach korynckich. Między kolumnami ustawione są postacie świętych Piotra i Pawła. W ołtarzu bocznym po stronie południowej znajduje się obraz NMP Niepokalanej, w zwieńczeniu zaś – obraz Świętego Józefa. Po bokach stoją tu figury Matki Boskiej Bolesnej i św. Franciszka. W ołtarzu po prawej północnej umieszczono obraz Chrystusa z XVIII w., a po bokach figury: NMP Niepokalanej i św. Antoniego.

Wśród cennych zabytków kościoła należy wymienić także drewniany feleton z końca XIX w., zrobiony w kształcie gotyckiej kapliczki z obustronnym obrazem namalowanym na blasze, przedstawiającym Wniebowzięcie NMP i św. Franciszka z Dzieciątkiem, obrazy Drogi Krzyżowej, namalowane na płótnie i także pochodzące z XIX w. oraz dwa obrazy z przełomu XVIII i XIX w.: Niepokalanego Poczęcia NMP i Świętego Józefa.

Wartość zabytku mają także dwie bliźniacze dzwonnice stojące we wschodnich narożnikach muru okalającego plac kościelny. Pochodzą one z połowy XIX w. i są wykonane z drewna, dwukondygnacyjne, na kamiennym fundamencie o wymiarach: długość 4,40 m, szerokość 4,40 m i wysokość 10 m. Po przeciwległej stronie muru znajdują się dwie murowane kaplice, datowane na XVIII/XIX w. Obie założone są na planie prostokąta. Wewnątrz kaplic znajdują się małe prostokątne wnęki na metalowe tablice upamiętniające nazwiska niektórych proboszczów parafii od XVII do II połowy XIX w.

Od 2004 r. miejscem kultu jest także kaplica filialna w Zelwie. Utworzono ją w jednej z sal dawnego drewnianego budynku szkolnego. Ma ona następujące wymiary: długość 8 m, szerokość 6 m i wysokość 3 m. W ołtarzu głównym umieszczony jest obraz Jezusa Miłosiernego.

Na terenie parafii znajduje jeden cmentarz grzebalny (parafialny). Powstał on wraz z założeniem parafii. Obecnie ma on ok. 1 ha powierzchni i oddalony jest od kościoła o ok. 2 km. Na cmentarzu znajduje się zabytkowa kaplica

cmentarna w dobrym stanie. Jest to obiekt w stylu klasycyzującym, założony na planie sześcioboku, jednotraktowy, wzniesiony w 1829 r. przez Józefa Chmielewskiego z Otkieńszczyzny dla pierwszej żony – Anny z Kandybów. Kaplica ta stanowi dziś miejsce Pamięci Narodowej (nr rej. A-77 z 22 kwietnia 2004 r.). Poza tym na cmentarzu znajdują się kwatery żołnierzy polskich i litewskich poległych we wrześniu 1920 r. w czasie bitwy niemeńskiej oraz 8 ułanów z 24 batalionu KOP zamordowanych 24 września 1939 r. na placówce w Stanowisku przez Armię Czerwoną, a także mogiła zbiorowa 20 ofiar terroru niemieckiego zamordowanych w Berżnikach 18 maja 1944 r.

Plebania – to obiekt drewniany, zabytkowy, umiejscowiony naprzeciw kościoła parafialnego. W latach 2004-2006 przeprowadzono jej kapitalny remont.

W 1925 r. liczbę wiernych podawano na blisko 2700 osób, w 1975 r. – 2300, w 1997 r. – 1600, a w 2017 r. – 1570. W skład parafii wchodzi dziś kilkanaście miejscowości: Berżniki, Berżałowce, Bosse, Budwieć, Dubowo, Dworzysko, Hołny Majera, Hołny Wolmera, Krejwińce, Kukle, Markiszki, Poćkun, Podlaski, Półkoty, Stanowisko, Wigrańce i Zelwa. Administracyjnie należy do diecezji elckiej i dekanatu sejneńskiego.

W ostatnim stuleciu proboszczami parafii byli: ks. Wincenty Kijewski (1907-1909); ks. Adam Łostowski (1909-1919), ks. Jan Moroz (1919-1929), ks. Czesław Węzyk (1930-1936), ks. Józef Śledziński (1936-1940), ks. Jan Snarski (1945-1950), ks. Józef Załęski (1950-1958), ks. Stanisław Chudzik (1958-1964), ks. Jan Roszkowski (1964-1972), ks. Wacław Kołota (1972-1978), ks. Kazimierz Dochód (1978-1984), ks. Stefan Dmoch (1984-2004), ks. Władysław Napiórkowski (2004-2018) oraz ks. Andrzej Sienkiewicz (od 2018 r.). W przeszłości w parafii pracowali także wikariusze. Z parafii pochodzi m.in. o. Adam Koneszko OFM Conv., ks. dr Arkadiusz Pietuszewski, s. Maksymiliana Gaber CSC oraz s. Honorata Gaber CSC.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX w.*, w: *Materiały do dziejów ziemi sejneńskiej*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1963, s. 13-294; W. Jemielity, *Diecezja łomżyńska. Studium historyczne parafii*, Łomża 1990; S. Dmoch, *Historia Berżnik i kościoła pw. Wniebowzięcia NMP, „Martyria”* 1992, nr 7, s. 14; A. Gromadzki, *Dzieje duszpasterstwa parafii Berżniki w latach 1818-1925*, Warszawa 2000 [mps BUKSW]; *Architektura sakralna. Powiat augustowski, sejneński, suwalski*, opr. J. Kotyńska-Stetkiewicz, G. Ryżewski, Białystok 2005; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Berżniki, „Martyria”* 2007, nr 5, s. 10, 23-24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 198-200; W. Guzewicz, *Berżniki jako ośrodek kościelny na Sejneńszczyźnie (zagadnienia wybrane)*, „Civitas et Lex” 2019, nr 1, s. 71-83; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 104; W. Guzewicz, *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, Elk 2021, s. 13-23.

Biała Piska (Św. Andrzeja Boboli)

Wieś Biała Piska powstała w 1428 r. w miejscu wcześniejszej osady pruskiej Gayle, którą koloniści z Mazowsza przetłumaczyli jako Biała (nazwa pochodzi z języka staropruskiego: *gaylis* – biały). W 53 lata później powołano tu parafię, której pierwszym proboszczem był ks. Piotr Świątosławski, wywodzący się z diecezji płockiej. W tym samym roku został wybudowany pierwszy kościół parafialny. Pod względem administracji kościelnej parafia należała wówczas do dekanatu reszelskiego. Rozwój na przełomie XVI i XVII w. Biała zawdzięczała dogodnemu położeniu na szlaku handlowym. Zasłynęła głównie z dużych jarmarków bydła. Dwa wydarzenia wstrzymały rozwój miasta. W 1656 r. wieś została spalona przez Tatarów hetmana Gosiewskiego, kolejnym była epidemia dżumy. Ważnym wydarzeniem tego okresu było uzyskanie praw miejskich, co nastąpiło w 1722 r.

W Białej po reformacji zaprowadzono luteranizm. Pierwotny kościół rozebrano i w latach 1756-1763 wybudowano nowy. W latach 1832-1834 dobudowano w części wschodniej wysuniętą wieżę. Około 1765 roku powstał ołtarz ambonalny; w jego centrum wkomponowano ośmiokątną wiejską ambonę z 1630 roku. Krucyfiks i figura Zmartwychwstałego Chrystusa powstały około 1700 roku. Chrzcielnica z mosiądzu wykonana została w końcu XVII wieku.

W XIX w. na te tereny napłynęła znaczna liczba ludności katolickiej. Dla nich to została założona tu stacja misyjna, w której od 1869 r. opiekę duszpasterską (raz w miesiącu) sprawowali kapłani z Pizsa. Po zakończeniu II wojny światowej i ustaleniu granic Polski przybyło do Białej Piskiej wielu katolików. Wtedy też dawny zbór ewangelicki został przystosowany do kultu katolickiego. Parafię erygował bp Tomasz Wilczyński w 1962 r., zaś kościół poświęcił abp Józef Glemp, Prymas Polski w 1981 r. Parafia jest siedzibą dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego.

Kościół nieorientowany, zbudowany z czerwonej cegły (widoczna w przyziemiu), otynkowany, trójnawowy na planie prostokąta z dwiema symetrycznymi kaplicami w północnej i południowej części kościoła, oraz z dobudowaną wieżą w 1832 r. według projektu znanego architekta – Karola Fryderyka Schinkla, na planie kwadratu od strony wschodniej. Nawa główna, kaplice boczne i zakrystia nakryte dachem dwuspadowym, prezbiterium naczółkowym, pokrytym czerwoną dachówką. Jego wymiary to: długość – 30 m, szerokość 13,5 m, wysokość 6 m, wysokość wieży 23 m.

Ołtarz główny jest drewniany, natomiast ołtarz soborowy i ambona – mrowane (poświęcone w 2013 r.). Projekt i wykonanie ołtarza głównego i nastawy – Wojciech Zyskowski z Białej Piskiej. W centralnej części ołtarza znajduje się dużych rozmiarów drewniany krzyż z figurą Umęczonego Chrystusa. Po bokach, we wnękach, umieszczono figury: NMP oraz św. Józefa. Nad krzyżem widnieje obraz św. Andrzeja Boboli, poniżej zaś tabernakulum. Naprzeciw ołtarza znajduje się balkon podpierany przez dwie kolumny, gdzie stoją organy,

pochodzące z czasów wznoszenia świątyni. Wykonane z cynku i drewna w warsztacie Wilhelma Sauera. Są to organy mechaniczne, 12-głosowe.

Obecnie na terenie parafii kult Boży sprawowany jest także w kaplicach filialnych: w Kowalewie (pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego) oraz w Kożuchach (pw. św. Ojca Pio) – wcześniej również był sprawowany w Giętkiech (pw. Matki Bożej Szkaplerznej).

Kaplica pw. św. Ojca Pio wybudowana została w 2002 r. na planie prostokąta, z wieżą dwukondygnacyjną na planie kwadratu od strony zachodniej. Jest ona jednonawowa, z pustaków i otynkowana. Poświęcenia jej dokonał bp Edward Samsel 7 grudnia 2002 r. W centralnej części prezbiterium w trójkątnej wnęce znajduje się dużych rozmiarów obraz Jezusa Miłosiernego w złotej ramie. Poniżej, na tle krzyża, na marmurowej półce umieszczone zabezpieczone tabernakulum. Ołtarz soborowy i ambonka drewniane. W prezbiterium obraz Matki Bożej i obraz św. Ojca Pio.

Starania o nową kaplicę w Kowalewie rozpoczęto w 2007 r. Na wiosnę 2008 r. projekt budowy został złożony, a w połowie września 2008 r. rozpoczęto przygotowanie terenu do budowy (wycięcie krzewów, usunięcie 5000 m³ ziemi, a także wykopy pod ławy). Budowa stanu surowego trwała 1,5 miesiąca. Pierwsze nabożeństwo odbyło się 24 grudnia 2008 r. Kaplicę pobłogosławił bp Jerzy Mazur 30 listopada 2009 r. Kaplica jest murowana, na planie prostokąta o wymiarach: długość 12 m, szerokość 6 m, wysokość 5 m, z kruchą od strony północnej i dwoma pomieszczeniami symetrycznymi. Wnętrze kaplicy o układzie jednonawowym, z drewnianym sklepieniem, z trzema grubymi belkami na wysokości osi elewacji bocznych. W centralnej części kaplicy na ścianie prezbiterium znajduje się dużych rozmiarów drewniany krzyż. Obok krzyża po lewej (patrząc na prezbiterium) wisi duży obraz św. Maksymiliana Marii Kolbego (patrona kaplicy); po prawej zawieszono pozłacane tabernakulum w formie skrzynki (2009 r.).

Nieistniejąca już kaplica pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Giętkiech została adaptowana z domu rekolekcyjnego na początku lat osiemdziesiątych XX wieku, a ten z kaplicy protestanckiej (po wojnie została przeznaczona na miejscową świetlicę, w której odbywały się m.in. zabawy). Obiekt został poświęcony przez bpa Juliana Wojtkowskiego 9 czerwca 1983 r. W 2011 r. kaplicę tę wraz z przyległą ziemią sprzedano, ale kult Boży miał być w niej jeszcze przez jakiś czas sprawowany. Był to budynek jednopiętrowy, na planie prostokąta, z małą kruchą w wejściu, zbudowany z pustaków, otynkowany i pokryty dachem czterospadowym z eternitu; obiekt miał wymiary 9 m na 17 m i dwa poziomy okien na każdej ścianie. W centralnej części kaplicy wisiał w niszy obraz Matki Bożej Szkaplerznej.

Na terenie parafii znajdują się dwa cmentarze. Jeden jest komunalny, a drugi parafialny. Cmentarz parafialny, oddalony od kościoła parafialnego o ok. 0,5 km, ma powierzchnię ok. 1,5 ha i ogrodzony jest siatką. Znajdują się na nim groby parafian powstałe po 1945 r. W centrum cmentarza znajduje się

drewniany krzyż. Cmentarz komunalny, oddalony od kościoła o 2 km, leży na wzgórzu, przy trasie Pisz-Szczuczyn. Jest to nowy cmentarz o powierzchni ok. 1 ha, ogrodzony drewnianym płotem z betonowymi słupkami. W centrum stoi duży metalowy krzyż. Znajdujące się na nim groby pochodzą z początku XXI w. Plebania to budynek oddalony od kościoła parafialnego o 100 m, przy ul. Marii Konopnickiej 3A (trasa na Kumielsk), wybudowany w 1984 r. Jest to piętrowy budynek o podwyższonej piwnicy, z poddaszem na planie prostokąta. Zbudowany z pustaków, otynkowany. Wymiary: długość 24 m, szerokość 12 m, wysokość 10 m.

W 1997 r. do parafii należało ok. 6500 katolików. Dwadzieścia lat później liczba parafian zmniejszyła się i wynosiła ok. 4800 osób. W skład parafii wchodzi następujące miejscowości: Belcząc, Biała Piska, Cibory, Danowo, Giętkie, Kaliszki, Kolonia – Kawalek, Komorowo, Konopki, Kowalewo, Kożuchy Małe, Kożuchy, Kózki, Kruszewo, Lisy, Oblewo, Orłowo, Pawłocin, Radasy, Rolki, Szkody i Zabiele.

Początkowo po wojnie opiekę nad przybywającymi tu katolikami spełniali kapłani z Grabowa (diecezja łomżyńska) – ks. Władysław Szepietowski i Ludwik Rzeszółtko, a następnie dojeżdżający z Pisz ks. Władysław Dadas (1946-1947). Później rządcami parafii byli: ks. Mikołaj Tarczewski (1947-1948), ks. Władysław Dadas (1948-1953), ks. Tadeusz Świrut (1954-1960), ks. Edward Żemelka (1960-1966), ks. Daniel Romanowski (1966-1970), ks. Stefan Nyc (1970-1991), ks. Marian Szewczyk (1991-2007), ks. Klemens Litwin (2007-2012) oraz ks. Piotr Butrymowicz (od 2012 r.). Obok proboszcza w parafii pracuje dwóch wikariuszy. Z parafii pochodzą m.in. ks. Henryk Cimochoński, ks. Bogusław Kosakowski, ks. Ryszard Lichota, ks. Andrzej Żychowski, ks. Andrzej Zieliński, ks. Wiesław Górski, ks. Sławomir Banach, ks. Janusz Rogiński SAC, ks. Andrzej Wysk OFM Cap., ks. dr Krzysztof Seroka, s. Emanuela Górka CSSE, s. Marta Nowosielska CSSE, s. Krystyna Zadroga SJK, s. Joanna Banachowska SAC, s. Urszula Kuczyńska OP oraz s. Zofia Zielińska OSB.

J. Maciejewska, *Geneza, rozwój i przemiany sieci osadniczej regionu piskiego od XIII wieku do 1988*, Olsztyn 1995; Wł. Nowakowski, *Z dziejów Kościoła ewangelicko-augsburskiego na ziemi piskiej*, „Znad Pisy”, 6(1997), s. 40-56; D. Stasiak, *Działalność duszpasterska w parafii pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej od roku 1945-1997*, Warszawa 1999 [mps BUSKWW]; E. Mroczkowska, *Gmina Biała Piska w latach 1945-1950. Problemy zasiedlania i zagospodarowania*, Olsztyn 2003 [mps BUWMO]; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Biała Piska*, „Martyria” 2004, nr 5, s. 7, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 201-203; W. Guzewicz, *Przeszłość i teraźniejszość kościołów i parafii dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego w Białej Piskiej*, Elk 2012, s. 11-24; M. Pałaszewska, A. Zieliński, *Historia parafii rzymsko-katolickiej pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej*, Biała Piska 2012; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Biała Piska*, „Martyria” 2014, nr 4, s. 14, 24; *Schematyzm*

Diecezja Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r., [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 105.

Białobrzegi (Św. Siostry Faustyny Kowalskiej)

Tereny obecnej wsi Białobrzegi od połowy XVI w. należały do miasta Augustowa, którego mieszkańcy mieli tu swoje łąki, a w borze – barcie. W 1754 r. augustowianie otrzymali zgodę na przerobienie tutejszych gruntów w pola orne oraz budowę mostu i karczmy. Rozpoczęło to okres walk i procesów z podłowczym leśnictwem litewskich – Gablenzem, który rościł również prawa do tych terenów. Pod wpływem Antoniego Tyzenhauza ekonomia grodzieńska odebrała miastu ziemie i zaczęła w 1772 r. zakładanie wsi. Ostatecznie proces wygrało miasto, a Białobrzegi stały się przedmieściem Augustowa. Na mocy uregulowań prawnych w okresie międzywojennych Białobrzegi stały się odrębną wsią. Od początku powstania wsi mieszkańcy należeli do parafii w Augustowie.

W 1865 r. w pobliżu Białobrzeg założyli swoje wsie staroobrzędowcy. Są to istniejące do chwili obecnej Grabowe Grądy i Bór. W czasie budowy Kanału Augustowskiego (lata 1823-1839) w Białobrzegach powstała jedna ze śluz i upust rzeki Netty. Budowniczym śluzy był inż. por. Wojciech Korczakowski. Istniała tu też jedna z dwu fabryk wapna hydraulicznego.

Samodzielny ośrodek duszpasterski został tu powołany przez biskupa Wojciecha Ziembę 1 lipca 1995 r. Do chwili wybudowania świątyni nabożeństwa odprawiane były w pobliskiej Szkole Podstawowej. W 1997 r. rozpoczęto budowę kościoła. Pracami tymi kierował ks. Jacek Brzóska. W 1999 r. biskup Edward Samsel poświęcił świątynię. Działkę pod budowę obiektu przekazały ówczesne władze lokalne (1996 r.). 27 grudnia 2018 r., w miejsce dotychczas istniejącego samodzielnego ośrodka duszpasterskiego w Białobrzegach, bp Jerzy Mazur erygował parafię pw. Św. Siostry Faustyny Kowalskiej (nazwa zamienna: św. s. Faustyny Kowalskiej) – dekret wszedł w życie 1 stycznia 2019 r. Wchodzi ona w skład dekanatu augustowskiego – pw. św. Bartłomieja Apostoła.

Kościół jest murowany, trójnawowy, otynkowany, zbudowany na planie prostokąta, pokryty blachą. Ma następujące wymiary: długość 16,42 m, szerokość 15,42 m, wysokość 10,95 m. Świątynię wybudowano według projektu architekta p. Edmunda Małachowskiego. Na uwagę zasługuje elewacja południowa (fasada). Jest ona symetryczna, pięcioosiowa, dwukondygnacyjna, zwieńczona dzwonnica, w której umieszczono poświęcony św. Szczepanowi dzwon o wadze ok. 500 kg z ludwisarni w Węgrowie.

Kościół pw. Św. Siostry Faustyny posiada wnętrze o układzie trójnawowym. Nawy oddzielają po cztery kolumny. W centralnej części świątyni, w prezbiterium, na ścianie głównej znajduje się fresk, atrapa nastawy ołtarza wykonana przez p. Marka Karpa. Po bokach ołtarza podobizny św. Wojciecha i św. Brunona z Kwerfurtu – patronów diecezji, poniżej zaś herby – papieski

Jana Pawła II i bpa Edwarda Samsela – konsekrateur światyni. W centrum namalowanego ołtarza wkomponowany duży rozmiarów obraz Miłosiernego Jezusa w ramie. Obok ołtarza głównego w światyni znajdują się jeszcze dwa ołtarze boczne: jeden poświęcony św. Siostrze Faustynie, a drugi – Matce Bożej Częstochowskiej.

W 1997 r. do ośrodka należało ok. 1000 katolików, natomiast w 2017 r. – ok. 900. W skład parafii wchodzi 8 miejscowości: Białobrzegi, Bór, Gliniski, Obuchowizna, Osowy Grąd, Ponizie, Promiski oraz Świderek.

Od początku powstania ośrodka do 2008 r. funkcję rektora pełnił ks. Jacek Brzóska. Potem przejął ją ks. Arkadiusz Pietuszeowski (2008-2015). Od 2015 r. rządcą miejsca jest ks. dr Arkadiusz Orzeł (od 1 stycznia 2019 r. jako proboszcz parafii). Z parafii pochodzą m.in.: ks. Marcin Nowik, ks. dr Dariusz Zalewski, s. Hanna Frąckiewicz FMA oraz s. Jadwiga Zarzecka SDB.

W. Bohdan, *Augustów i okolice*, Olsztyn 1963; J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie augustowskim od XV w do końca XVIII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Pojezierza Augustowskiego*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1967, s. 13-294; E. Anuszkiewicz, *Parafia bł. Faustyny Kowalskiej w Białobrzegach*, „Martyria” 1998, nr 1, s. 22; J. Sikora, *Z wizytą w parafii: Kolnica i Białobrzegi*, „Martyria” 1999, nr 11, s. 12-13, 24; B. Gałęcka, *Działalność duszpasterstwa w parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Augustowie w latach 1925-1995*, Warszawa 2000 [mps BUSKWW]; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Kolnica i Białobrzegi*, „Martyria” 2012, nr 10, s. 11, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 204-206; W. Guzewicz, *Nasza historia. Studium administracyjno-historyczne parafii i kościołów dekanatu pw. św. Bartłomieja w Augustowie*, Elk 2016; s. 49-53; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 106.

Borzymy (Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Antoniego Padewskiego)

Pierwsze wzmianki o Borzymach pochodzą z końca XV w. W 1503 r. wielki mistrz krzyżacki Fryderyk Saski nadał te ziemie braciom Janowi i Grzegorzowi Borzymom w zamian za 3 służby zbrojne. Od rodu Borzymów przyjęła się dzisiejsza nazwa miejscowości. Podczas reformacji zaprowadzono w Borzymach luteranizm, który utrzymywał się do końca drugiej wojny światowej. Zdecydowaną większość mieszkańców stanowili tu jednakże Polacy. Na przykład w 1817 r. na 2640 osób zarejestrowanych w parafii ponad 2500 było Polakami.

Zbór ewangelicki erygowano w Borzymach w 1817 r. Został on przeniesiony z niedalekiego Lisewa. W tym samym czasie wybudowano światynię, którą w czasie działań wojennych w 1944 r. spalili żołnierze sowieccy. Po wojnie do Borzym i okolic napłynęła ludność polska, wyznania rzymskokatolickiego, przeważnie z gmin Augustów, Bargłów Kościelny i Rajgród. Parafię w Borzymach-Łabętniku utworzył bp Wojciech Ziemia dnia 29 czerwca

1992 r. Należy ona do dekanatu rajgrodzkiego. Z powodu odmowy przynależenia do parafii w Borzymach mieszkańców wsi Kukowo, Łabętnik i Reszki bp elcki W. Ziemia powierzył opiece duszpasterskiej księży w Rajgrodzie. Kanońicznie wyłączył te miejscowości z parafii Borzymy i włączył do parafii w Rajgrodzie bp Edward Samsel 12 listopada 2002 r.

Kościół powstał z punktu katechetycznego na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Zbudowany na planie prostokąta, w stylu współczesnym, z bloczka budowlanego, otynkowany, dwunawowy. Całkowita długość kościoła wynosi 22 m, szerokość 13 m, wysokość 4 m, wysokość wieży ok. 18 m. Poświęcenia świątyni dokonał go bp Julian Wojtkowski z Olsztyna w 1990 r.

Kościół ma wewnątrz o układzie dwunawowym. Nawę główną oddzielają od nawy bocznej kolumny, na których – zaczynając od ołtarza – umieszczono figurki gipsowe św. Antoniego i św. Józefa. Na głównej ścianie prezbiterium znajduje się ołtarz główny: współczesny, wykonany z drewna sosnowego (podobnie jak ołtarz soborowy i ambonka) przez Mikołaja Hajduczenie w latach 2001-2002. Ołtarz architektoniczny, jednokondygnacyjny, z uszami i nastawą w kształcie ściętego trójkąta, zwieńczoną krzyżem. W centrum obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Poniżej wbudowano tabernakulum. Na ścianie prezbiterialnej od strony południowej wisi obraz Jezusa Miłosiernego. Ołtarz soborowy – w kształcie skrzyni o przekroju prostokąta. W ołtarzu bocznym widnieje gobelin przedstawiający św. Maksymiliana Marię Kolbego.

Na terenie parafii znajdują się trzy zabytkowe poewangelickie cmentarze, pochodzące z końca XIX wieku i początków XX w. Jeden umiejscowiony jest przy drodze do Romot, drugi przy cmentarzu parafialnym w Borzymach, a trzeci przy drodze z Borzym do Romanowa. Cmentarz katolicki z 1995 r., położony w odległości ok. 1 km od kościoła, o powierzchni sięgającej pół hektara.

Plebanię stanowi mieszkanie o powierzchni 64 m² w bloku o numerze 28.

W 1997 r. liczba parafian przekraczała nieco 1000 osób, natomiast w 2017 wynosiła 760. Do parafii należy obecnie dziesięć miejscowości: Borzymy-Wieś, Borzymy-Osiedle, Dudki, Jędrzejki, Lisewo, Ryczywół, Romanowo, Romoty, Skrzypki i Stożne. Proboszczami parafii byli: ks. Jan Chrapowicki (1992-1998), ks. Antoni Sawicki (1998-2002), ks. Tadeusz Edward Machaj (2002-2005), ks. Mirosław Baranowski (2005/2007-2018) oraz ks. Marek Sewastynowicz (od 2018 r.).

* * *

Churches and parishes of the Diocese of Elk (part 3)

Summary

The article presents religious centers in Becejły (Our Lady of Częstochowa), Berżniki (Assumption of the Blessed Virgin Mary), Biała Piska (St.

Andrew Bobola), Białobrzegi (St. Faustina Kowalska) and in Borzymy (Our Lady of Perpetual Help and St. Antoni Padewski).

Keywords: Becejły, Berzniki, Biała Piska, Białobrzegi, Borzymy, Diocese of Ełk, Catholic Church.

Bibliografia

- Guzewicz W., *Berzniki jako ośrodek kościelny na Sejneńszczyźnie (zagadnienia wybrane)*, „Civitas et Lex” 2019, nr 1, s. 71-83.
- Guzewicz W., *Kościół i parafia ziemi elckiej*, Ełk 2008.
- Guzewicz W., *Katalog duchowieństwa diecezji elckiej. Zmiany administracyjno-personalne w latach 1992-2017*, Ełk 2018.
- Guzewicz W., *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, Ełk 2021.
- Guzewicz W., *Nasza historia. Studium administracyjno-historyczne parafii i kościołów dekanatu pw. św. Bartłomieja w Augustowie*, Ełk 2016.
- Guzewicz W., *Przeszłość i teraźniejszość kościołów i parafii dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego w Białej Piskiej*, Ełk 2012.
- Henryk Luft (1877-1934). *Działalność architektoniczna i budowlana*, red. J. Sokołowski, „Episteme” 54(2006).
- Jemielity W., *Diecezja łomżyńska. Studium historyczne parafii*, Łomża 1990.
- Nowakowski Wł., *Z dziejów Kościoła ewangelicko-augsburskiego na ziemi piskiej*, „Znad Pisy”, 6(1997), s. 40-56.
- Pałaszewska M., Zieliński A., *Historia parafii rzymsko-katolickiej pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej*, Biała Piska 2012.
- Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Ełk 2012.
- Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Ełk 2017.
- Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie augustowskim od XV do końca XVIII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Pojezierza Augustowskiego*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1967, s. 13-294.
- Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie suwalskim od XV do połowy XVII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1965, s. 51-134.

KS. MARCIN SIENKOWSKI*

Trzydziesty rok funkcjonowania i działalności Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej (2021/2022)

W trzydziestym roku życia człowiek zazwyczaj jest już w pełni dojrzały. Świadczy o tym zarówno poziom wychowania i kultury, rozwoju osobowego, zdobyte wykształcenie, przedsięwzięcia zawodowe, rozpoznane i realizowane powołanie, jak również perspektywa dawania siebie innym. Wobec tego można oczekiwać, że osiągnąwszy taki sam wiek Wyższe Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej również prezentuje znaczny poziom dojrzałości i rozwoju. Należałoby się spodziewać, że posiada go tak w wymiarze instytucji formacyjno-dydaktycznej, jak i wspólnoty osób (formatorów, alumnów, wykładowców, pracowników).

W perspektywie minionych lat i nagromadzonych doświadczeń niniejsze opracowanie służy ukazaniu najważniejszych aspektów seminaryjnego życia w trzydziestym roku jego istnienia. Oprócz podstawowych wymiarów formacji (ludzki, duchowy, intelektualny, pastoralny) ujętych głównie metodą sprawozdawczą, a także działań charakterystycznych dla roku akademickiego 2021/2022, zostaną poczynione odniesienia do poprzednich lat w historii Seminarium, aby uwydatnić specyfikę omawianych zagadnień (głównie formatorów, alumnów, wykładowców, powołań itp.).

1. Początek roku formacyjnego i akademickiego

Rok formacyjny i akademicki 2021/2022 był trzydziestym w historii elckiego Seminarium. W wymiarze formacyjnym rozpoczął się on w dniu przyjazdu alumnów etapu propedeutycznego do Seminarium, czyli 27 września 2021 r. Tego samego dnia wieczorem po przerwie wakacyjnej przybyli również alumni pozostałych roczników.

* ks. Marcin Sienkowski – Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Elckiej, Elk
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0679-5006>; e-mail: sienkowski.marcin@interia.pl

Następnego dnia, tj. 28 września 2021 r. bp Jerzy Mazur wraz z formato-rami i klerykami etapu propedeutycznego sprawował Mszę św. w kaplicy domu propedeutycznego na rozpoczęcie nowego roku formacyjnego i zarazem kilkuletniego przygotowania do podjęcia powołania kapłańskiego w Kościele.

Pierwszy dzień wykładów odbywających się 4 października 2021 r. rozpoczął nowy rok akademicki.

Podczas uroczystej inauguracji, która odbyła się 14 października 2021 r. alumni etapu propedeutycznego złożyli ślubowanie. Tego dnia Mszy św. przewodniczył bp Jerzy Mazur, a wykład inauguracyjny pt. „Kard. Stefan Wyszyński – błogosławiony mistrz słowa” wygłosił ks. dr hab. Jerzy Sikora, prof. UKSW¹. Podczas Mszy św. biskup pobłogosławił namalowany przez dr hab. Annę Sękowską z ASP w Krakowie i zawieszony w kaplicy seminaryjnej obraz bł. Stefana Wyszyńskiego, który ufundował ks. Grzegorz Zwierzyński.

W tym miejscu należy odnotować, że 1 października 2021 r. w polskim Kościele zaczęły obowiązywać nowe zasady przygotowania do prezbiteratu zawarte w dokumencie pt. „Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”. Dlatego rocznik 2021/2022 jako pierwszy rozpoczął formację składająca się z czterech etapów (propedeutycznego, stawiania się uczniem, naśladowania Chrystusa, syntezy ucznia-misjonarza)². W związku z nowymi zasadami dla formacji do kapłaństwa został zaktualizowany i poprawiony Statut oraz Regulamin Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej.

2. Formatorzy i alumni

W roku formacyjnym 2021/2022 nastąpiła zmiana na stanowisku rektora. Po ośmiu latach pełnienia tej funkcji (2013-2021) ks. Antoni Skowroński został mianowany proboszczem parafii pw. św. Aleksandra w Suwałkach. 1 sierpnia 2021 r. nowym rektorem został ks. Marcin Sieńkowski, który przez ostatnie siedem lat (2014-2021) był prefektem etapu propedeutycznego w WSD w Elku. Z kolei 1 września 2021 r. nowym prefektem etapu propedeutycznego został ks. Dariusz Konopko, który ukończył studia z pedagogiki na KUL³. Został on również prefektem studiów, zastępując na tym stanowisku ks. Marcina Sieńkowskiego (2017-2021).

¹ Por. RR, *Inauguracja roku akademickiego 2021/2022 w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2021/10/14/inauguracja-roku-akademickiego-2021-2022-w-wyzszym-seminarium-duchownym-diecezji-elckiej/>, (dostęp: 14.10.2021).

² Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, Warszawa, 11 marca 2021 r. Dokument ten powstał na bazie: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Rzym, 8 grudnia 2016 r. Wytyczne dla formacji starszych roczników znajdują się w dokumencie z 1999 r. Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa, 26 sierpnia 1999 r.

³ Por. *Nominacje i zmiany personalne*, „Kronika Urzędowa Diecezji Elckiej” 2021, nr 2, s. 170; D. Konopko, *Nowy prefekt etapu propedeutycznego*, „Głos Serca” 2022, nr 153, s. 10-11.

W porównaniu do poprzednich lat nie zmieniała się ani ilość funkcji, ani liczba formatorów. Jest ona podyktowana przede wszystkim liczbą wymiarów formacji. Każdy z przełożonych koordynuje właściwy sobie obszar przygotowania do kapłaństwa. Zwykle ilość formatorów zależy również od liczby kleryków, jednakże w elckim Seminarium nie było zasadą redukowanie funkcji przełożonych z powodu zmieniającej się liczby kleryków (choć nie zawsze posługiwało dwóch ojców duchownych)⁴.

Poniższa tabela 1. przedstawia zespół formatorów odpowiedzialny za formację kleryków w roku 2021/2022.

Tabela 1. Formatorzy WSD w roku 2021/2022.

	Imię i nazwisko	Funkcja
1.	ks. dr Marcin Sieńkowski	Rektor
2.	ks. dr Maciej Maciukiewicz	Wicerektor Ekonom (dyrektor administracyjny)
3.	ks. mgr lic. Artur Hałucha	Prefekt
4.	ks. mgr Dariusz Konopko	Prefekt etapu propedeutycznego Prefekt studiów
5.	ks. dr Paweł Tarasiewicz	Ojciec duchowny
6.	ks. dr Dariusz Zalewski	Ojciec duchowny i zarazem proboszcz parafii pw. bł. Karoliny Kózkówny w Elku Dyrektor biblioteki

Źródło: Archiwum WSD w Elku.

Rok formacyjny rozpoczęło 21 kleryków. Trzech z nich podjęło urlop formacyjny poza Seminarium. Natomiast na koniec roku liczba kleryków wynosiła 16. Spadek liczby alumnów nastąpił w wyniku święceń prezbiteratu (dwóch diakonów) oraz opuszczenia Seminarium przez trzech kleryków, co działo się z różnych powodów (wystąpienia lub usunięcia) i w różnym czasie (Dawid Kruszewski, Kamil Osewski, Adam Walio).

Tabela 2. Alumni rozpoczynający rok formacyjny 2021/2022.

Rok	Liczba (imię i nazwisko)
I	2 (Damian Sadłowski, Adam Walio)
II	2 (Kamil Kaczyński, Grzegorz Szymonik)
III	5 (Radosław Harasim, Bartłomiej Hamadyk, Jakub Kozikowski, Mateusz Michniewicz, Tomasz Piotrowski)
IV	3 (Jakub Milewski, Paweł Paszkiewicz, Artur Tomkiewicz)
V	4 (Łukasz Kalinowski, Marcin Kowalewski, Paweł Sokołowski, Kamil Wielgat)
VI	2 (Bartosz Chrulski, Adam Roziewski)
Urlop	3 (Marcin Jasionowski, Dawid Kruszewski, Kamil Osewski)
Razem	21

Źródło: Archiwum WSD w Elku.

⁴ Por. A. Jaśko, *20 lat Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej (1992-2012)*, w: „Przeszłość jest to dziś, tylko cokolwiek dalej”. 20 rocznica powstania diecezji elckiej, red. W. Guzewicz, Elk 2012, s. 84.

Odnosząc powyższe dane do wcześniejszych lat, należy zauważyć, że była to najmniejsza liczba kleryków w trzydziestoletniej historii ełckiego Seminarium. Oprócz tego po raz pierwszy zostało przyjętych tylko dwóch alumnów na rok pierwszy. Dotychczas w każdym roku liczba alumnów roku pierwszego była wyższa⁵.

Spadek liczby powołań do ełckiego Seminarium następuje od kilku już lat. Podobnie dzieje się w pozostałych seminariach w Polsce⁶. Z pewnością przyczyny zachodzącego zjawiska są złożone i różnorodne, ale nie stanowią przedmiotu badań tego opracowania⁷.

3. Formacja ludzka

Ludzki wymiar formacji do prezbiteratu dokonywał się przede wszystkim w różnego rodzaju formach i zadaniach dnia codziennego. Oprócz tego składały się na niego cykliczne konferencje wychowawcze prowadzone przez prefekta czy inne spotkania, dynamiki i wydarzenia odbywające się w ciągu roku. Wszelkie tego typu inicjatywy zmierzały do wykształcenia dojrzałych postaw (wdzięczności, pracowitości, przebaczenia itp.), zdrowych relacji (braterskich, ojcowskich), podnoszenia kompetencji, umiłowania Ojczyzny oraz troski o zdrowie fizyczne i psychiczne.

Podczas formacji klerycy samodzielnie dbali o Seminarium. W ten sposób uczyli się odpowiedzialności za dobro wspólne oraz ćwiczyli się w pracowitości m.in. poprzez spełnianie obowiązków, dyżurów i funkcji⁸. Niejednokrotnie alumni wykonywali pracę fizyczną na rzecz Seminarium czy w ogrodzie przy klasztorze Sióstr Karmelitanek Bosych w okolicach Ełku lub w innych miejscach.

Alumni etapu propedeutycznego brali udział w comiesięcznych spotkaniach Ełckiego Wolontariatu Misyjnego⁹. Oprócz tego angażowali się w wolontariat w DPS Caritas w Ełku.

⁵ W roku poprzednim formację na roku pierwszym podejmowało trzech alumnów, ale w roku 2003/2004 aż dwudziestu dwóch. Por. M. Sieńkowski, *Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Ełckiej (1992-2022)*, „Głos Serca” 2022, nr 154, s. 3; tenże, *Powołania do Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Ełckiej w latach 1992-2021*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji ełckiej 1992-2022*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Ełk 2022, s. 531-558.

⁶ Por. D. Giebułtowicz, *Ks. dr Piotr Kot o przyczynach kryzysu powołań w Polsce*, <https://www.ekai.pl/ks-dr-piotr-kot-o-przyczynach-kryzysu-powolan-w-polsce/>, (dostęp: 12.10.2021); Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji prezbiterów w Polsce...*, dz. cyt., s. 17-20; Z. Płużek, A. Jacyniak, *Świat ludzkich kryzysów*, Kraków 2006, s. 81-85; M. Salamon, *W trosce o nowe powołania kapłańskie w diecezji*, „Martyria” 2022, nr 8, s. 11.

⁷ Por. B. Zarzycka, *Psychologiczne czynniki ułatwiające i utrudniające formację kapłańską*, „Studia Ełckie” 19(2017), nr specjalny, s. 557-564.

⁸ Lista funkcji i osób je pełniących w 2022 r. znajduje się w *Kronice Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Ełckiej*, rok akademicki 2021/2022, wpis z 27.02.2022, s. 19, (dalej: KWSDDE).

⁹ Por. *Spotkanie Ełckiego Wolontariatu Misyjnego*, <https://diecezjaelk.pl/2021/10/20/spotkanie-elckiego-wolontariatu-misyjnego/>, (dostęp: 20.10.2021).

Wychowaniu patriotycznemu służyła m.in. modlitwa za ojczyznę, o pokój na świecie, zwłaszcza na Ukrainie, Msza św. w Dniu Niepodległości 11 listopada 2021 r., wieczornica przygotowana przez alumnów w Dniu Pamięci Żołnierzy Wyklętych 1 marca 2022 r., pamięć i niekiedy udział w lokalnych wydarzeniach patriotycznych poświęconych np. Obławie Augustowskiej czy Bitwie Niemeńskiej.

Poprzez udział w seminaryjnych kołach zainteresowań klerycy budowali bratnią wspólnotę, zacieśniali wspólne relacje i dzieli się swoimi pasjami. W minionym roku alumni przynależeli do następujących kół: powołaniowego, maryjnego, misyjnego, abstynenckiego.

21 listopada 2021 r. miało miejsce spotkanie z rodzicami alumnów etapu propedeutycznego. Wcześniej odbyły się wizyty prefekta i alumnów w ich domach rodzinnych, które pozwoliły nawiązać pierwsze relacje i poznać środowisko rodzącego się powołania.

W ciągu roku klerycy dbali o własną kulturę fizyczną poprzez udział w zajęciach wychowania fizycznego, ćwiczenia na boisku, siłowni i basenie. Niektórzy z nich kibicowali piłkarzom przed telewizorem. W dniach 5-6 listopada 2021 r. seminaryjna drużyna siatkarska uczestniczyła w X Turnieju Finałowym Mistrzostw Polski Wyższych Seminarium Diecezjalnych i Zakonnych w Piłce Siatkowej, który odbywał się w Rzeszowie. WSD w Ełku wywalczyło trzecie miejsce. Drużynę seminaryjną tworzyli: Radosław Harasim, Jakub Kozikowski, Tomasz Piotrowski, Artur Tomkiewicz, Kamil Wielgat oraz ks. Sebastian Margiewicz i ks. Piotr Paliwoda¹⁰.

18 listopada 2021 r. w dniu rektorskim cała wspólnota seminaryjna udała się do Zuzeli – miejsca urodzin Stefana Wyszyńskiego. W drodze powrotnej została zaplanowana wizyta w Muzeum Diecezjalnym w Łomży.

Alumni poszczególnych roczników zorganizowali i przeżyli weekend majowy (2-3 maja 2022 r.) wedle własnych planów i pomysłów zatwierdzonych przez przełożonych. Ten czas służył integracji rocznikowej i odpoczynkowi. Podobny cel miał wyjazd rowerowy do Grabnika i ognisko na zakończenie roku 22 czerwca 2022 r.

W celu zwiększenia świadomości i nabycia kompetencji w dziedzinie środków społecznego przekazu klerycy (wraz z księżmi odbywającymi formację stałą) wzięli udział w warsztatach nt. mediów 8 marca 2022 r. prowadzonych przez ks. dr. hab. Józefa Klocha, prof. UKSW oraz dr. hab. Monikę Przybysz, prof. UKSW.

6 grudnia 2021 r. w wieczór św. Mikołaja klerycy piątego roku przygotowali spektakl poświęcony osobie kard. Stefana Wyszyńskiego. Natomiast pogodny wieczór przez rozpoczęciem Wielkiego Postu, zwany ostatkami, 28 lutego 2022 r. przygotowali alumni roku trzeciego. Odbył się on pod hasłem „Seminaryjne rewolucje” i miał kulinarny charakter.

¹⁰ Por. KWSDD, wpis z 5-6.11.2021, s. 9.

Diecezja ełcka dziękowała za plony podczas dożynek w Lipsku 3 września 2022 r. W tym święcie uczestniczyło także Seminarium, które miało okazję podziękować przyjaciółom, darczyńcom i rolnikom za wsparcie modlitwne i materialne, również w postaci płodów rolnych¹¹.

Seminarium uczestniczyło w fazie diecezjalnej synodu biskupów poświęconemu synodalności (Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo i misja), który w diecezji ełckiej rozpoczął się 17 października 2021 r.¹² W czerwcu 2022 r. klerycy pracujący w dwóch grupach synodalnych przekazali swoje wnioski diecezjalnemu zespołowi synodalnemu. Diecezjalna faza synodu zakończyła się 11 czerwca 2022 r.

W dniach od 29 kwietnia do 1 maja 2022 r. wszyscy klerycy uczestniczyli w warsztatach psychologicznych prowadzonych przez ks. Radosława Rybarskiego. Ponadto alumni etapu propedeutycznego oraz alumni roku piątego (przed święceniami diakonatu) przeszli badania psychologiczne.

W ostatnich latach daje się zauważyć, że podczas formacji seminaryjnej coraz częściej sięga się po środki związane z pomocą psychologiczną i terapeutyczną. W roku 2021/2022 z tego rodzaju wsparcia korzystało kilku kleryków. Spotkania terapeutyczne odbywały się bądź w Seminarium, bądź poza nim. Potrzeba wykorzystania pomocy psychologicznej w formacji świadczy o kondycji kandydatów do kapłaństwa. W porównaniu do lat ubiegłych daje się zauważyć spadek odporności i poziomu życia psychicznego¹³.

Odpowiedzią na malejącą liczbę i uwarunkowania kandydatów wstępujących do Seminarium jest także zmiana w podejściu do formacji. Polega ona głównie na indywidualnym prowadzeniu adeptów do kapłaństwa. W ełckim Seminarium wyraża się ono m.in. w rozmowach kleryków z rektorem prowadzonych kilka razy w roku. Znacznie częściej odbywają się również spotkania z ojcem duchownym czy prefektem¹⁴.

Personel pomocniczy

7 października 2021 r. podczas Mszy św. formatorzy i klerycy podziękowali panu Stanisławowi Szczuce za jego 30-letnią pracę w Seminarium, która trwała od 1 października 1992 r. do 31 lipca 2020 r. Po przejściu na emeryturę pan Stanisław był nadal związany z Seminarium, w którym piastował stanowisko konserwatora, dlatego troszczył się o sprawy gospodarcze, dokonywał niezbędnych napraw i remontów, był także kierowcą¹⁵. Od 1 lutego 2022 r. w miejsce pana Stanisława został zatrudniony pan Piotr Wołk.

¹¹ Por. RR, *Rolnicy z Diecezji Ełckiej dziękowali za plony*, <https://diecezjaelk.pl/2022/09/03/rolnicy-z-diecezji-elckiej-dziekowali-za-plony/>, (dostęp: 3.09.2022).

¹² Por. R. Różańska, *Synod w diecezji ełckiej rozpoczęty*, „Martyria” 2021, nr 10, s. 30-31.

¹³ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce...*, dz. cyt., s. 47-48.

¹⁴ Por. D. Brozio, *Formacja duchowa w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Ełckiej (1992-2012)*, w: „Przeszłość jest to dziś, tylko cokolwiek dalej”, dz. cyt., s. 263-273.

¹⁵ Por. KWSDD, wpis z 7.10.2021, s. 4.

W zastępstwie pani Marioli Łukaszewicz w bibliotece pracowała pani Agnieszka Gilewska (od 1 października 2021 do 31 sierpnia 2022 r.).

4. Formacja duchowa

Wzrost kleryków w wymiarze duchowym dokonywał się głównie dzięki codziennej Mszy św. z homilią głoszoną przez formatorów, odprawianej wspólnie Liturgii Godzin, adoracji Najświętszego Sakramentu, nabożeństwom, lekturze Pisma św. i dzieł z zakresu duchowości, a także sakramentowi spowiedzi.

Rekolekcje na rozpoczęcie roku formacyjnego w dniach od 29 września do 2 października 2021 r. wygłosił ks. dr hab. Wojciech Węgrzyniak – biblista z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie¹⁶.

Osobne rekolekcje przeżyli alumni etapu propedeutycznego, które w dniach 9-12 października 2021 r. prowadził ks. Paweł Tarasiewicz – ojciec duchowny.

Rekolekcje wielkopostne w dniach 2-5 marca 2022 r. prowadził ks. dr Marek Chmielniak SAC – dyrektor domu rekolekcyjnego w Ząbkowicach Śląskich¹⁷.

Rekolekcje przed święceniami diakonatu (od 30 kwietnia do 6 maja 2022 r.) w domu sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Studzienicznej i prezbiteratu (14-20 maja 2022 r.) w Karmelu w Witynach prowadził ks. Paweł Tarasiewicz.

Dni skupienia w każdym miesiącu prowadził ojciec duchowny. Wyjątkiem był czerwcowy dzień skupienia, któremu przewodniczył Jan Konopko – diakon stały z Suwałk¹⁸.

19 marca 2022 r. w kaplicy seminaryjnej miała miejsce Msza św. w Uroczystość św. Józefa (od 19 marca 2019 r. patrona Seminarium w Elku). Tego dnia razem z klerykami modlili się stypendyści Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia, którzy przeżywali dzień skupienia oraz wdowy i dziewice konsekrowane¹⁹. Patron Seminarium był czczony w każdą niedzielę podczas specjalnego nabożeństwa. Za jego wstawiennictwem powierzano Bogu sprawy Seminarium i proszących o modlitwę.

24 maja 2022 r. neoprezbiterzy sprawowali w kaplicy seminaryjnej prymicyjną Mszę św. Przewodniczył jej ks. Adam Roziewski, a homilię wygłosił ks. Bartosz Chruński. Następnie neoprezbiterzy udzielili wszystkim zebranych prymicyjnego błogosławieństwa. W darze dla Seminarium przekazali kustodię (ks. Adam), ornat, dwie dalmatyki, palki i świece (ks. Bartosz). Natomiast nowo ustanowieni diakoni ufundowali figurę Matki Bożej, która została ustanowiona przy wejściu do biblioteki. Ks. Adam Roziewski został posłany przez

¹⁶ Por. KWSDDDE, wpis z 2.10.2021, s. 2.

¹⁷ Por. KWSDDDE, wpis z 2-5.03.2021, s. 22.

¹⁸ Por. KWSDDDE, wpis z 19.06.2021, s. 50.

¹⁹ Por. DK, RR, *Wielkopostny dzień skupienia stypendystów FDNT Diecezji Elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/03/19/wielkopostny-dzien-skupienia-stypendystow-fdnt-diecezji-elckiej/>, (dostęp: 19.03.2022).

bp. Jerzego Mazura do posługi duszpasterskiej w parafii pw. św. Andrzeja Boboli w Białej Piskiej, a ks. Bartosz Chruski do parafii pw. Matki Miłosierdzia Ostrobramskiej w Piszcu²⁰.

W przeddzień wyjazdu na wakacje cała wspólnota seminaryjna brała udział w dniu świętości kapłańskiej zorganizowanym 23 czerwca 2022 r. w parafii katedralnej w Elku. Konferencję poświęconą osobistej relacji kapłana z Chrystusem wygłosił ks. Paweł Tarasiewicz²¹.

W minionym roku po raz kolejny miała miejsce modlitwa różańcowa zorganizowana przez Seminaryjne Koło Różańcowe, do którego należą klerycy, formatorzy oraz wykładowcy. Odmawianie różańca miało na celu nie tylko wzrost duchowy modlących się nim osób, ale również wypraszenie nowych powołań i wspieranie osób powołanych.

W Uroczystość Wszystkich Świętych klerycy angażowali się w wypominkową modlitwę za zmarłych na elckim cmentarzu. Modlili się za zmarłego bp. Edwarda Samsela oraz abp. Wojciecha Ziembę (również w pierwszą rocznicę śmierci 21 kwietnia 2022 r.)²².

Wspólnota seminaryjna wraz z biskupami, księżmi, siostrami zakonnymi i pracownikami przeżywała najważniejsze uroczystości religijne: Wigilię Bożego Narodzenia, Triduum Paschalne, Zmartwychwstanie Pańskie, odpusty itp.

W trosce o rozwój duchowy klerycy brali udział w spotkaniach wspólnot, które istnieją w elckich parafiach (św. Wojciecha, NMP Królowej Apostołów). Dzięki temu mogli poznać różne grupy modlitewno-formacyjne, jak również pogłębić własny rozwój duchowy. W minionym roku alumni uczęszczali na spotkania Odnowy w Duchu Świętym, Przyjaciół Oblubieńca, Neokatechumenatu, Bractwa św. Józefa, Kręgu Biblijnego, Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży.

5. Posługi i święcenia oraz oblóczyny i kandydatura

W roku 2021/2022 miały miejsce święcenia prezbyteratu oraz święcenia diakonatu (w dwóch terminach), a także posługi lektoratu i akolitu. Oprócz tego klerycy z roku piątego zostali przedstawieni biskupowi jako kandydaci do święceń, a z roku trzeciego przyjęli sutannę²³. Poniżej znajdują się szczegółowe informacje dotyczące święceń i posług.

Oblóczyny

2 października 2021 r. w kaplicy seminaryjnej bp Jerzy Mazur pobłogosławił strój duchowny, który przywdziali:

²⁰ Por. KWSDDDE, wpis z 21.05.2021, s. 42.

²¹ Por. KZ, *W diecezji elckiej kapłani modlili się o świętość*, <https://diecezjaelk.pl/2022/06/23/w-diecezji-elckiej-kaplani-modlili-sie-o-swietosc-2/>, (dostęp: 23.06.2022).

²² Por. RR, *Pierwsza rocznica śmierci arcybiskupa Wojciecha Ziembę*, <https://diecezjaelk.pl/2022/04/21/pierwsza-rocznica-smierci-arcybiskupa-wojciecha-ziemby/>, (dostęp: 21.04.2022).

²³ Por. RR, *Oblóczyny i Kandydatura do diakonatu w WSD w Elku*, <https://diecezjaelk.pl/2021/10/02/obloczyny-i-kandydatura-do-diaconatu-w-wsd-w-elku/>, (dostęp: 2.10.2021).

1. Bartłomiej Hamadyk
2. Radosław Harasim
3. Jakub Kozikowski
4. Mateusz Michniewicz
5. Tomasz Piotrowski

Kandydatura do święceń

2 października 2021 r. w kaplicy seminaryjnej bp Jerzy Mazur przyjął kandydaturę do święceń diakonatu i prezbiteratu, którą zadeklarowali:

1. Łukasz Kalinowski
2. Marcin Kowalewski
3. Paweł Sokołowski
4. Kamil Wielgat

Posługa lektoratu

5 marca 2022 r. w kaplicy seminaryjnej bp Jerzy Mazur ustanowił lektorów, którymi zostali:

1. Bartłomiej Hamadyk
2. Radosław Harasim
3. Jakub Kozikowski
4. Mateusz Michniewicz
5. Tomasz Piotrowski

Posługa akolitu

5 marca 2022 r. w kaplicy seminaryjnej bp Jerzy Mazur ustanowił akolitów, którymi zostali:

1. Jakub Milewski
2. Paweł Paszkiewicz
3. Artur Tomkiewicz

Święcenia diakonatu

25 listopada 2021 r. w kaplicy seminaryjnej z rąk bpa Adriana Galbasa święcenia diakonatu otrzymał:

1. Bartosz Chruński²⁴

7 maja 2022 r. w Prostkach z rąk bpa Jerzego Mazura święcenia diakonatu otrzymali:

1. Łukasz Kalinowski
2. Marcin Kowalewski
3. Paweł Sokołowski
4. Kamil Wielgat²⁵

²⁴ Por. RR, *Święcenia diakonatu w WSD w Elku*, <https://diecezjaelk.pl/2021/11/26/swiecenia-diakonatu-w-wsd-w-elku/>, (dostęp: 26.11.2021).

²⁵ Por. RR, *Święcenia diakonatu w diecezji elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/05/07/swiecenia-diakonatu-w-diecezji-elckiej/>, (dostęp: 7.05.2022).

Święcenia prezbiteratu

21 maja 2022 r. w katedrze elckiej z rąk bpa Jerzego Mazura święcenia prezbiteratu otrzymali:

1. dk. mgr Bartosz Chrulski
2. dk. mgr Adam Roziewski²⁶

Warto odnotować, że w trzydziestoletniej historii WSD w Elku na prezbiterów diecezji elckiej zostało wyświęconych łącznie 221 absolwentów²⁷.

6. Formacja intelektualna

W roku 2021/2022 zajęcia w Seminarium prowadziło łącznie 45 wykładowców w tym 2 biskupów, 36 księży, 2 siostry zakonne i 5 osób świeckich. Spośród nich 1 posiadał tytuł profesora, 3 tytuł doktora habilitowanego, 29 tytuł doktora, 4 tytuł magistra licencjusza, 7 tytuł magistra, 1 bez tytułu.

Liczba wykładowców w porównaniu do lat ubiegłych utrzymuje się na jednakowym poziomie. Dla porównania warto wspomnieć, że w roku akademickim 2011/2012 zajęcia w Seminarium prowadziło 44 wykładowców²⁸.

Do grona wykładowców w roku akademickim 2021/2022 dołączyli:

- ks. mgr Dariusz Konopko – pedagogika,
- pan Janusz Tomkiel – wychowanie fizyczne.

Po dwudziestu latach pracy pan mgr Marian Malewski na własną prośbę zrezygnował z prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego (rozpoczął 1 października 2002 r.). Rok akademicki 2020/2021 był ostatnim rokiem jego pracy z klerykami. Podczas inauguracji roku akademickiego 14 października 2021 r. wspólnota seminaryjna podziękowała mu za jego wieloletnie zaangażowanie i troskę o kulturę fizyczną alumnów.

Po pierwszym semestrze roku 2021/2022 wykłady z teologii duchowości w Seminarium zakończył również bp Adrian Galbas, który został mianowany arcybiskupem koadiutorem archidiecezji katowickiej 4 grudnia 2021 r.²⁹ Wyrażając wdzięczność za obecność, towarzyszenie w formacji, modlitwę, udzielanie posług i święceń diakonatu wspólnota seminaryjna pożegnała abp. Adriana 11 stycznia 2022 r. podczas Mszy św. w kaplicy seminaryjnej.

Rok akademicki 2021/2022 był ostatnim rokiem pracy kilku wykładowców. Prowadzenie wykładów (z różnych powodów) zakończyli: ks. dr Jan Skorupski, ks. mgr lic. Mieczysław Brzóska, s. dr Blanka Szymańska, pani mgr Zuzanna Hołubowicz.

²⁶ Por. *Księga Absolwentów Wyższego Seminarium Duchownego w Elku*, [b.m.r.w.]; RR, *Święcenia kapłańskie w diecezji elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/05/21/swiecenia-kaplanskie-w-diecezji-elckiej/>, (dostęp: 21.05.2022).

²⁷ Zob. M. Sienkowski, *Prezbiterzy (absolwenci) Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej w latach 1992-2021*, w: *Ex Vita vivit!*, dz. cyt., s. 559-576.

²⁸ Por. A. Jaśko, *20 lat Wyższego Seminarium Duchownego...*, dz. cyt., s. 91-93.

²⁹ Por. A. Galbas, *Podziękowanie wygłoszone w katedrze elckiej 8 stycznia 2022 r.*, w: *Ex Vita vivit!*, dz. cyt., s. 25-27.

Tabela 3. zawiera alfabetyczną listę wszystkich wykładowców oraz nazwy prowadzonych przez nich zajęć w roku akademickim 2021/2022.

Tabela 3. Wykładowcy i zajęcia w roku 2021/2022.

	Imię i nazwisko	Zajęcia
1.	ks. mgr lic. M. Barszczewski	Wybrane zagadnienia z katechetyki
2.	ks. dr M. Bednarski	Konwersatorium monograficzne Stary Testament
3.	ks. dr T. Bondzio	Teologia dogmatyczna Współczesna apologia chrześcijaństwa
4.	ks. dr D. Brozio	Duchowość kapłańska i kierownictwo duchowe Seminarium naukowe Teoria i praktyka spowiedzi Wprowadzenie do duchowości
5.	ks. mgr lic. M. Brzóska	Prawo kanoniczne (praktyka kancelaryjna)
6.	s. dr G. Dworakowska	Muzyka kościelna Wprowadzenie do muzyki kościelnej
7.	ks. dr J. Fidura	Ekumenizm Seminarium naukowe Teologia fundamentalna
8.	bp dr A. Galbas	Teologia duchowości
9.	mgr A. Gilewska	Język angielski
10.	ks. dr M. Gilewski	Prawo kanoniczne
11.	ks. dr T. Grabowski	Historia sztuki i konserwacja zabytków
12.	ks. dr J. Graszak	Czytanie Pisma świętego jako słowa Bożego Nowy Testament
13.	mgr K. Grzymkowska	Język niemiecki
14.	ks. prof. zw. dr hab. W. Guzewicz	Historia i tradycje Kościoła lokalnego Historia Kościoła powszechnego Seminarium naukowe
15.	ks. mgr lic. A. Hałucha	Homiletyka formalna i szczegółowa Homiletyka fundamentalna Homiletyka materialna Warsztaty liturgiczno-ewangelizacyjne
16.	mgr Z. Hołubowicz	Pedagogiczno-katechetyczna formacja nauczyciela religii
17.	ks. dr A. Jaśko	Teologia biblijna
18.	ks. dr S. Jóźwiak	Teologia moralna Teologia moralna ogólna Wprowadzenie w moralność
19.	ks. mgr A. Kolbusz	Technologie informacyjno-komunikacyjne
20.	ks. mgr D. Konopko	Metodyka uczenia się i pracy z tekstem Pedagogika Praktyka w zakresie psychologiczno-pedagogicznym
21.	ks. dr T. Kopiczko	Dydaktyka nauczania religii Katechetyka fundamentalna Katechetyka materialna Katecheza parafialna Metodyka nauczania religii Praktyka katechetyczna w szkole

22.	ks. dr W. Kotarski	Dydaktyka nauczania religii
23.	mgr P. Kowalewski	Emisja głosu
24.	ks. dr M. Maciukiewicz	Liturgika Liturgika pastoralna Praktyka liturgiczno-ewangelizacyjna Seminarium naukowe Wprowadzenie w liturgię
25.	ks. dr M. Maczan	Prawo kanoniczne
26.	ks. dr P. Makarewicz	Wykład monograficzny (Mediacje małżeńskie i rodzinne)
27.	bp mgr lic. J. Mazur	Wykład monograficzny (Misyjne i ewangelizacyjne zadania Kościoła)
28.	ks. dr M. Oleksy	Muzyka kościelna
29.	ks. dr A. Orzeł	Katolicka nauka społeczna
30.	ks. mgr P. Pastewski	Ergonomia Szkolenie w zakresie BHP
31.	ks. dr R. Rybarski	Psychologia ogólna Psychologia pastoralna Psychologia rozwojowa i wychowawcza
32.	ks. dr R. Sawicki	Społeczno-kulturowe uwarunkowania północno-wschodniej Polski Seminarium naukowe Teologia pastoralna fundamentalna Teologia pastoralna szczegółowa
33.	ks. dr W. Serowik	Seminarium naukowe Teologia dogmatyczna Wprowadzenie w prawdę wiary
34.	ks. dr M. Sienkowski	Historia filozofii (nowożytnej i współczesnej) Logika Teoria poznania Współczesny obraz świata
35.	ks. dr hab. J. Sikora, prof. UKSW	Komunikacja interpersonalna Kultura języka polskiego Literatura i kod kulturowy
36.	ks. dr J. Skorupski	Misjologia
37.	ks. dr A. Skowroński	Filozofia nauki Wstęp do filozofii
38.	ks. dr K. Sokołowski	Teologia dogmatyczna
39.	ks. dr hab. S. Strękowski, prof. UKSW	Język łaciński
40.	ks. dr hab. R. Szewczyk	Ochrona własności intelektualnej Prawo kanoniczne
41.	s. dr B. Szymańska	Wybrane elementy formacji ludzkiej
42.	ks. dr P. Tarasiewicz	Historia filozofii (starożytnej i średniowiecznej) Metafizyka Proseminarium Translatorium
43.	J. Tomkiel	Wychowanie fizyczne

44.	ks. dr J. Uchan	Seminarium naukowe Teologia moralna Zagadnienia bioetyczne
45.	ks. dr D. Zalewski	Język łaciński

Źródło: Archiwum WSD w Elku.

Sesja egzaminacyjna po pierwszym semestrze odbywała się od 20 stycznia do 2 lutego 2022 r. Najwyższe średnie uzyskali: Bartłomiej Hamadyk 4.95 (rok III), Radosław Harasim 4.93 (rok III), Kamil Wielgat 4.87 (rok V).

Przerwa międzysemestralna miała miejsce w dniach 3-13 lutego 2022 r.

Sesja egzaminacyjna na zakończenie drugiego semestru przebiegała w dniach 6-22 czerwca 2022 r. Najlepsze wyniki uzyskali: dk. Adam Roziewski 4.96 (rok VI), Radosław Harasim 4.94 (rok III), Bartłomiej Hamadyk 4.91 (rok III). Należy odnotować, że ani podczas sesji zimowej, ani letniej żaden z alumnów nie otrzymał oceny niedostatecznej.

W ciągu roku trzykrotnie obradowała Rada Księży Profesorów i Wykładowców (30 września 2021 r., 17 lutego 2022 r., 22 czerwca 2022 r.). Protokoły z każdego posiedzenia Rady znajdują się w archiwum WSD w Elku.

Do egzaminu *Ex Universa Theologia* (podsumowującego studia teologiczne) 28 lutego 2022 r. przystąpiło dwóch diakonów. Obaj pozytywnie zdali egzamin. Następnie 11 maja 2022 r. podeszli do egzaminu dyplomowego i obronili prace magisterskie na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie:

- Adam Roziewski – *Działania kapłana „in persona Christi Capitis” w nauczaniu Benedykta XVI* – promotor ks. dr Wojciech Serowik
- Bartosz Chruński – *Formacja kapłańska jako warunek dojrzałej tożsamości kapłana w świetle wybranej literatury* – promotor ks. dr Dariusz Brozio

Od dłuższego już czasu toczy się dyskusja, w jakim stopniu różnorodne działania i częsta posługa kleryków elckiego Seminarium w uroczystościach na szczeblu diecezjalnym wpływają na wszystkie wymiary formacji, a szczególnie intelektualny. Mimo różnych zabiegów trudno o jakąkolwiek zmianę w tym zakresie. Osobnym problemem pozostaje to, czy klerycy uczciwie wykorzystują czas przeznaczony na studium i własny rozwój intelektualny.

Konferencja naukowa

25 lutego 2022 r. w ramach IX Interdyscyplinarnego Dnia Świętego Tomasa z Akwinu została zorganizowana w WSD w Elku ogólnopolska konferencja naukowa nt. „Współczesne wyzwania w formacji chrześcijańskiej”. W jej ramach zostały wygłoszone następujące prelekcje:

- *Panorama powołań formowanych w elckim seminarium w latach 1992-2021* – ks. dr Marcin Sieńkowski, WSD, Elk
- *Istota problemu formacji chrześcijańskiej* – ks. dr Paweł Tarasiewicz, Adler-Aquinas Institute, Colorado Springs, CO, USA; WSD, Elk
- *Formacja człowieka jako osoby wobec zagrożeń cyfrowego świata* – ks. prof. dr hab. Tomasz Stępień, UKSW, Warszawa

- *Psychoterapia w formacji seminaryjnej* – ks. dr Radosław Rybarski, KUL, Lublin
- *Rola świeckich w formacji chrześcijańskiej* – dr Piotr Kosiak, Collegium Civitas, Warszawa
- *Wolontariat – teoria, prawo, kazus Elku* – dr Marcin Radziłowicz, UWM, Olsztyn
- *Teatr a formacja chrześcijańska. Karola Wojtyły i Mieczysława Kotlarczyka wizja teatru* – dr hab. Katarzyna Flader-Rzeszowska, prof. UKSW, Warszawa
- *Pięć słów o formacji chrześcijańskiej* – ks. dr Tomasz Kopiczko, UKSW, Warszawa

W konferencji wzięli udział nie tylko klerycy i księża związani z WSD w Elku, ale również katecheci, proboszczowie, wikariusze, siostry zakonne i osoby zainteresowane prezentowaną problematyką³⁰.

Wcześniej, czyli 15 października 2021 r. Seminarium wzięło udział w sympozjum historycznym pt. „Bł. Kard Stefan Wyszyński – symbol wiary i patriotyzmu”, które odbyło się w Elckim Centrum Kultury. Jednym z organizatorów sympozjum była Fundacja Zdumienie z Elku³¹.

19 maja 2022 r. przedstawiciele Seminarium (ks. Marcin Sieńkowski, ks. Maciej Maciukiewicz, ks. Artur Hałucha) wzięli udział w międzyseminaryjnej sesji naukowej zorganizowanej przez WSD w Siedlcach. Konferencję pt. „Geneza powstania Mszału Rzymskiego” wygłosił ks. dr Łukasz Celiński.

Publikacje

W trzydziestym roku funkcjonowania Seminarium niektórzy wykładowcy wykazali się publikacjami naukowymi w postaci monografii, artykułów lub książek³². Wiele artykułów ukazało się na łamach czasopism „Studia Elckie”, „Studia Gilsoniana”, „Civitas et Lex”, a także w monografii wydanej z okazji 30. rocznicy diecezji elckiej. Oto przykładowe teksty warte polecenia:

ks. Tomasz Bondzio:

- *Hermeneutyka doświadczenia religijnego. Tropy i przyczynki do dyskusji*, „Studia Elckie” 23(2021), nr 3, s. 327-339, DOI: 10.32090/SE.230316.

ks. Wojciech Guzewicz

- *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, Elk 2021, ss. 113.
- *Talent i trud. Potencjał naukowy duchowieństwa diecezji elckiej w latach 1992-2017*, Olsztyn 2021, ss. 249.
- *The South Caucasus and non-military security threats*, Olsztyn 2021, ss. 135 [współautor: P. Gawliczek, K. Iskandarov].

³⁰ Por. MR, *Symposium naukowe o formacji seminaryjnej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/02/26/sympo-zjum-naukowe-o-formacji-seminaryjnej/>, (dostęp: 26.02.2022).

³¹ Por. KZ, *Symposium historyczne poświęcone bł. kard. Stefanowi Wyszyńskiemu*, <https://diecezjaelk.pl/2021/10/15/symposium-historyczne-poswiecone-bl-kard-stefanowi-wyszynskiemu/>, (dostęp: 15.10.2021).

³² Obszerną bibliografię wykładowców seminaryjnych z wcześniejszych lat podaje: W. Guzewicz, *Talent i trud. Potencjał naukowy duchowieństwa diecezji elckiej w latach 1992-2017*, Olsztyn 2021.

- *Bibliografia piśmiennictwa duchowieństwa diecezji elckiej w latach 1992-2017* (ks. Waldemar Brodziak, ks. Dariusz Maciej Brozio, ks. Karol Bujnowski, ks. Jerzy Fidura, ks. Tomasz Kopiczko, ks. Wojciech Kotarski, ks. Dariusz Sańko, ks. Wojciech Serowik, ks. Karol Sokółowski), „Studia Elckie” 23(2021), nr 3, s. 431-448.
- *Katolicki ruch charytatywny w diecezji łomżyńskiej w okresie II Rzeczypospolitej, cz. 1: Struktura i organizacja*, „Studia Elckie” 23(2021), nr 4, s. 515-524.
- *Legal-administrative and socio-political aspects of the functioning of the local Church on the example of the Warmia diocese/archdiocese*, w: *Právne rozprawy on-screen II. Sekcia dejín a teórie štátu a práva. Zborník z online vedeckej konferencie konanej 13.11.2020 v Banskej Bystrici*, red. M. Turošík, Belianum 2021, s. 16-27, <https://doi.org/10.24040/pros.13.11.2020.sdtsp.16-26> [współautor: P. Gawliczek].
- *Stan, potrzeby i perspektywy badań nad dziejami diecezji elckiej, cz. 1: Ustrój i organizacja*, „Civitas et Lex” 8(2021), nr 3, s. 43-54.
- *Stan, potrzeby i perspektywy badań nad dziejami diecezji elckiej, cz. 2: Lud Boży i Aktywność Kościoła*, „Civitas et Lex” 8(2021), nr 4, s. 71-81.
- *The South Caucasus as a testbed for exercising hybrid techniques*, w: P. Gawliczek, W. Guzewicz, X. Iskandarov, *The South Caucasus and non-military security threats – the comparative analysis of regional countries’ resilience against hybrid threats*, Olsztyn 2021, s. 41-64.
- *„Wiadomości Skautowe”. Powstanie – redakcja – charakterystyka*, „Studia Teologiczne” 39(2021), s. 243-254.
- *Codzienne życie w niemieckim obozie koncentracyjnym KL Dachau w świetle wspomnień ks. Kazimierza Hamerszmity (nr obozowy 22575)*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 377-393.
- *Kościół i parafie diecezji elckiej (cz. 1)*, „Studia Elckie” 24(2022), nr 1, s. 109-123.
- *Kościół i parafie diecezji elckiej (cz. 2)*, „Studia Elckie” 24(2022), nr 2, s. 251-263.
- *Sylwetka i dorobek piśmienniczy dra hab. Piotra Gawliczka prof. UWM*, „Civitas et Lex” 9(2022), nr 1, s. 7-33.
- *Szukać prawdy – służąc światu. Rys biograficzny i naukowy dra Ryszarda Skawińskiego*, „Civitas et Lex” 9(2022), nr 2, s. 19-33.

ks. Tomasz Kopiczko:

- *Wychowanie do służby w szkolnym nauczaniu religii Kościoła katolickiego w Polsce. Studium teoretyczno-empiryczne*, Warszawa 2021, ss. 402.
- *Troska o autorytet w wychowaniu do wiary wobec współczesnych wyzwań kulturowych*, „Studia Gilsoniana” 10(2021), nr 3, s. 691-710, DOI: 10.26385/SG.100327.
- *Troska o szacunek dla godności człowieka zadaniem katechezy. Zarys problematyki*, „Studia Gilsoniana” 11(2022), nr 2, s. 347-367, DOI: 10.26385/SG.110213.
- *Katecheza sakramentalna jako laboratorium wiary*, „Studia Katechetyczne” 17(2022), s. 205-218, DOI 10.21697/sk.2021.17.13 [współautor: P. Okła].

ks. Paweł Makarewicz:

- *Nieważność małżeństwa z powodu podstępного wprowadzenia w błąd (kan. 1098 KPK) na przykładzie wybranych spraw Sądu Biskupiego Diecezji Elckiej w latach 1992-2021*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 415-434.

ks. Radosław Rybarski:

- *The Mediating Effect of Dispositional Gratitude on the Relationship between Religious Struggles and Self-Esteem: Preliminary Results*, „Religions” 13(2022), <https://doi.org/10.3390/rel13010070> [współautor: M. Szcześniak, A. Falewicz, D. Madej, G. Bielecka, J. Pracka].
- *Anxiety and Depression in a Non-Clinical Sample of Young Polish Adults: Presence of Meaning in Life as a Mediator*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 19(2022), <https://doi.org/10.3390/ijerph19106065> [współautor: M. Szcześniak, A. Falewicz, K. Stochalska].
- *Multidimensional Prayer Inventory: Psychometric Properties and Clinical Applications*, „Religions” 13(2022), <https://doi.org/10.3390/rel13010079> [współautor: B. Zarzycka, D. Krok, K. Tomaka].

ks. Ryszard Sawicki:

- *Ślady obecności Kard. Stefana Wyszyńskiego na terenach obecnej diecezji elckiej*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 507-530.
- *Wybrane inicjatywy Caritas Diecezji Elckiej inspirowane encykliką „Laudato si”*, w: *Wolność i ekologia. Wyzwania pastoralne w naukach stosowanych*, red. M. Kałużyńska-Tyburska, A. Chciałowska, P. Staniszevska-Pobikrowska, Pelplin 2021, s. 189-202.

ks. Marcin Sieńkowski:

- *Filozoficzne, teologiczne i afektywne racje uzasadniające powołanie*, „Studia Gilsoniana” 10(2021), nr 4, s. 893-913, DOI: 10.26385/SG.100437.
- *God and Truth, Goodness, and Beauty*, „Człowiek w Kulturze” 31(2021), cz. 2, s. 234-247.
- *Powołania do Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej w latach 1992-2021*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 531-558.
- *Prezbiterzy (absolwenci) Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej w latach 1992-2021*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 559-576.

ks. Jerzy Sikora:

- *„Życie bez karnawału”. Szkice krytycznoliterackie*, Augustów 2022.
- *„Topos” a inne pisma literackie – podobieństwa i różnice*, w: *„Topos”: pismo literackie, idee, środowisko. Studia*, red. J. Godlewska, J. Ławski, Kraków-Białystok 2021, s. 153-159.
- *Poezi londyńskich „Kontynentów” wobec Norwida*, „Pamiętnik Literacki” 61(2021), s. 37-51.
- *Poezja jako narzędzie poznania według Bogdana Czaykowskiego*, w: *Kontynenty*, t. 2, *Studia i szkice o twórczości Bogdana Czaykowskiego*, red. M. Rabizo-Birek, B. Szałasta-Rogowska, Katowice-Rzeszów 2021, s. 53-69.
- *Późny Galczyński i Iwaszkiewicz – podobieństwa i różnice*, „Colloquia Litteraria” 30(2021), nr 1-2, s. 115-132, DOI: 10.21697/cl.2021.30.1-2.7.

ks. Stanisław Strękowski:

- *Małżeństwo i rodzina w pismach Ojców Kapadockich*, Warszawa 2021, ss. 222.
- *Główne powody wprowadzania obostrzeń w zawieraniu małżeństw mieszanych u wybranych autorów starożytnych i w kościelnych kanonach synodalnych*, „Vox Patrum” 77(2021), s. 405-434, DOI: 10.31743/vp.12178.
- *Stworzenie świata w wybranych pismach Ojców Kapadockich*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 7(2001), s. 165-179, DOI: 10.15290/std.2021.07.12.
- *Człowiek wobec śmierci w wybranych pismach św. Grzegorza z Nyssy*, „Studia Elckie” 24(2022), nr 2, s. 171-190, DOI: 10.32090/SE.240210.

ks. Roman Szewczyk:

- *Obecność symboli religijnych w przestrzeni publicznej w Republice Włoskiej*, „Studia Elckie” 23(2021), nr 4, s. 577-590, DOI: 10.32090/SE.230429.

Afiliacja

Afiliacja, która została przyznana WSD w Elku w 2015 r. (na pięć lat) straciła ważność 25 kwietnia 2020 r. Z racji na epidemię koronawirusa została przedłużona o rok. Przygotowanie niezbędnej dokumentacji celem odnowienia afiliacji rozpoczęło się w maju 2021 r.

Skompletowane jesienią 2021 r. dokumenty zostały złożone u Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologii UWM i wysłane do Kongregacji Edukacji Katolickiej w Watykanie. W piśmie zwrotnym z Kongregacji z 25 marca 2022 r. znalazła się informacja, że WSD w Elku powinno uzupełnić dokumentację o opinię Konferencji Episkopatu Polski oraz przygotować Statut Instytutu Teologicznego w Elku do 8 września 2022 r. (zgodnie z zaleceniami *Instrukcji o afiliacji Instytucji studiów wyższych* z 2020 r.)³³. Z kolei 8 czerwca 2022 r. okazało się, że Kongregacja nie odroczyła na następny rok terminu wejścia w życie przepisów Instrukcji, o co zabiegała Konferencja Episkopatu Polski. W związku z tym prace nad odnowieniem afiliacji przeciągnęły się na czas wakacji. 16 września 2022 r. został wysłany do Kongregacji Statut Instytutu Teologicznego w Elku oraz opinia Konferencji Episkopatu Polski nt. elckiego Seminarium.

7. Formacja pastoralna

W minionym roku klerycy odbywali zarówno praktyki przewidziane tokiem studiów teologicznych, jak również praktyki pastoralne przygotowujące do przyszłych zadań duszpasterskich.

Poszczególne roczniki odbywały praktyki odpowiednie dla przeżywanego etapu formacji. Pośród nich miała miejsce praktyka w zakresie psychologiczno-pedagogicznym (rok III), praktyka katechetyczna w szkole (rok IV i V), praktyka liturgiczno-ewangelizacyjna (rok IV), praktyka duszpasterska (rok VI).

Praktyka duszpasterska diakonów odbywała się w dniach od 2 marca do 18 kwietnia 2022 r. Jeden z diakonów – Bartosz Chrulski przeżywał ją w parafii

³³ Por. Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Instrukcja o afiliacji Instytucji studiów wyższych*, Rzym, 8 grudnia 2020 r.

katedralnej w Elku, a drugi – Adam Roziewski w parafii pw. NMP Matki Kościoła w Gołdapi.

Ponadto klerycy angażowali się w zanoszenie Komunii św. osobom chorym, w przygotowanie i liturgiczną oprawę uroczystości diecezjalnych, w śpiew, a także w towarzyszenie i posługę biskupowi podczas wizytacji kanońskich i udzielaniu sakramentu bierzmowania.

Oprócz tego alumni wykonywali różnego rodzaju ćwiczenia. Jednym z nich było wygłoszenie homilii (w Adwencie i podczas nabożeństw), przygotowujące do opanowania warsztatu przepowiadania słowa Bożego.

Z punktu widzenia formacji seminaryjnej charakter pastoralny (nie wykluczając duchowego) miały uroczystości na szczeblu diecezjalnym lub rejonowym, w których uczestniczyło Seminarium. Mowa tu np. o Dniu Papieskim w Elku (10 października 2021 r.), Drodze Krzyżowej ulicami Elku (8 kwietnia 2022 r.), odpuszcie Zesłania Ducha Świętego w Studzienicznej (5 czerwca 2022 r.), Uroczystości Bożego Ciała w Elku (16 czerwca 2022 r.) czy Uroczystości ku czci św. Wojciecha w Elku (26 kwietnia 2022 r.).

Poznaniu Kościołów chrześcijańskich istniejących w diecezji elckiej służyło nabożeństwo ekumeniczne sprawowane 16 stycznia 2022 r. w Kościele metodystyczno-ewangelickim w parafii pw. Miłości Bożej w Elku. Wzięli w nim udział alumni etapu propedeutycznego wraz z prefektem.

Seminarium zaangażowało się we wszystkie stacje Kongresu Różańcowego zorganizowanego z okazji 30. rocznicy diecezji elckiej przypadającej w roku beatyfikacji Pauliny Jarocot (22 maja 2022 r.). Poszczególne stacje odbywały się kolejno: w Krasnymborze (28 maja), w Studzienicznej (4 czerwca), w Elku (11 czerwca)³⁴.

8. Troska o powołania

WSD angażowało się w wiele projektów mających na celu zarówno budzenie powołań, jak i towarzyszenie powołanym. Wśród nich znalazły się inicjatywy powołaniowe podejmowane cyklicznie w każdy czwartek (Msza św. o powołania, adoracja Najświętszego Sakramentu) czy w Tygodniu Modlitw o Powołania, a także przy okazji innych wydarzeń lub spotkań.

3 października 2021 r. rozpoczęła się „Całoroczna modlitwa o powołania w parafiach diecezji elckiej”³⁵. Poprzez różne działania włączyli się w nią formatorzy, wykładowcy, a także diakoni i klerycy, niekiedy tworząc zespoły powołaniowe. Ich zaangażowanie polegało głównie na obecności, modlitwie, przepowiadaniu słowa i dawaniu świadectwa własnego powołania w parafiach diecezji.

³⁴ Por. RR, *I Kongres Różańcowy Diecezji Elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/05/28/i-kongres-rozancowy-diecezji-elckiej-2/>, (dostęp: 28.05.2022).

³⁵ Zob. M. Sieńkowski, *Odkrywanie powołania chrześcijańskiego. Całoroczna modlitwa o powołania w parafiach diecezji elckiej (2021-2022)*, „Martyria” 9(2021), s. 13, 15.

8 października 2021 r. klerycy zaangażowali się we współorganizowanie pielgrzymki maturzystów na Jasną Górę. Jedno z ich zadań polegało na zaprezentowaniu programu ewangelizacyjnego oraz podzieleniu się świadectwem swojej wiary i powołania³⁶.

Podczas Tygodnia Misyjnego, który trwał w dniach 24-30 października 2021 r. klerycy zorganizowali wieczór modlitwy w intencji misji, misjonarzy, powołań i dzieł misyjnych. Mszę św., której przewodniczył bp Jerzy Mazur poprzedził różaniec odmawiany w różnych językach. Natomiast w Światowy Dzień Misyjny (niedziela 24 października 2021 r.) klerycy udali się do parafii, w których modlili się o powołania misyjne i za misjonarzy, a także rozprawdzali przedmioty związane z misjami (książki, instrumenty, gadzety itp.). Pozyskany dochód został przekazany ks. Arkadiuszowi Dardzińskiemu – misjonarzowi w Tanzanii – pochodzącemu z diecezji elckiej³⁷.

Z myślą o rozeznawaniu i budzeniu powołania pośród Liturgicznej Służby Ołtarza w dniach 18-20 lutego 2022 r. zostały zorganizowane w WSD w Elku warsztaty liturgiczne. Uczestniczyło w nich 14 ministrantów i lektorów w wieku od 14 do 25 lat. W ich przygotowanie i poprowadzenie włączyli się formatorzy, diakoni, klerycy, a także ks. Daniel Kowalski oraz pan Piotr Kowalewski. Z uczestnikami spotkał się również bp Jerzy Mazur, który sprawował Mszę św. i wygłosił homilię³⁸.

27 marca 2022 r. w Seminarium miała miejsce Msza św. w intencji powołań, której przewodniczył bp Jerzy Mazur. Wzięli w niej udział przedstawiciele młodzieży diecezji elckiej. Wydarzenie to było transmitowane przez TV Polonia³⁹.

14 kwietnia 2022 r. w Wielki Czwartek po Mszy Krzyżma odbyło się spotkanie wspólnoty seminaryjnej z ministrantami i lektorami przybyłymi do Elku.

W trzydziestym roku funkcjonowania Seminarium po raz kolejny miała miejsce modlitwa za alumnów w ramach inicjatywy nazwanej Duchową Adopcją Kleryka. W elckim Seminarium istnieje ona od 2014 r. Angażują się w nią osoby świeckie, a jej podstawowym celem jest otoczenie modlitewną troską kleryków, którzy aktualnie przygotowują się do kapłaństwa.

Wszelkie inicjatywy powołaniowe zaowocowały m.in. tym, że 2 września 2022 r. jeden kandydat na pierwszy rok formacji przystąpił do kolokwium z zakresu podstawowej wiedzy teologicznej i uzyskał pozytywny wynik.

³⁶ Por. *Pielgrzymka Maturzystów Diecezji Elckiej na Jasną Górę*, <https://diecezjaelk.pl/2021/09/29/pielgrzymka-maturzystow-diecezji-elckiej-na-jasna-gore/>, (dostęp: 29.09.2021).

³⁷ Por. T. Zajkowski, *Sylwetki i działalność księży-misjonarzy diecezji elckiej*, w: *Ex Vita vivit!*, dz. cyt., s. 581-584.

³⁸ Por. K. Kaczyński, *Warsztaty liturgiczne dla lektorów diecezji elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/03/03/32218/>, (dostęp: 3.03.2022).

³⁹ Por. RR, *Msza św. w intencji powołań w kaplicy Wyższego Seminarium Duchownego w Elku*, <https://diecezjaelk.pl/2022/03/27/msza-sw-w-intencji-powolan-w-kaplicy-wyzszego-semi-narium-duchownego-w-elku/>, (dostęp: 27.03.2022).

9. Działania na rzecz uchodźców z Ukrainy

Wspólnota Wyższego Seminarium Duchownego w Elku nie pozostawała obojętna wobec wydarzeń dziejących się na Ukrainie. Pierwszym odruchem na dramat wojny była modlitwa o pokój, a następnie pomoc uchodźcom wojennym przybywającym z Ukrainy do Polski, w tym również do Elku.

Organizowanie pomocy przebiegało w różny sposób. Jednym z nich było włączenie się Seminarium w przygotowanie i załadunek transportów z pomocą humanitarną wysyłaną przez Caritas na Ukrainę. Innym razem klerycy współorganizowali zbiórkę ofiar w parafiach, a także rozprowadzali eksponaty misyjne. Ponadto zorganizowali zbiórkę pieniędzy w środowisku seminaryjnym i w formie jałmużny wielkopostnej przekazali je klerykom Wyższego Seminarium Duchownego w Kamieńcu Podolskim.

Oprócz pomocy materialnej Seminarium przyjęło i zaopiekowało się uchodźcami z różnych regionów Ukrainy. Od 17 marca do 30 sierpnia 2022 r. w budynku etapu propedeutycznego schronienie znalazło 19 osób, w tym 13 dzieci. 7 kwietnia 2022 r. uchodźców odwiedziła Pani Prezydentowa Agata Kornhauser-Duda⁴⁰.

W dniach 2-8 kwietnia 2022 r. czterech kleryków (dk. Bartosz Chrulski, dk. Adam Roziewski, Mateusz Michniewicz, Adam Walio) posługiwało jako wolontariusze na polsko-ukraińskim przejściu granicznym Korczowa-Krakowiec oraz na dworcu PKP w Przemyślu. W tym czasie zatrzymali się oni w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu⁴¹.

10. Obchody 30. rocznicy WSD w Elku

Pierwszym akcentem związanym z 30-leciem Seminarium była październikowa inauguracja roku akademickiego. O rocznicy WSD w Elku wzmiankowano także podczas wspomnianej wyżej konferencji naukowej, która dotyczyła wyzwań w formacji chrześcijańskiej. Jeden z prezentowanych tematów dotyczył powołań formowanych w elckim Seminarium na przestrzeni trzydziestu lat.

30. rocznica Seminarium przypadała 16 kwietnia 2022 r. Ponieważ była to Wielka Sobota, dzieńczynienie za 30 lat WSD w Elku zostało zaplanowane na 9 czerwca 2022 r. i połączone z odpustem obchodzonym w kaplicy seminaryjnej w Święto Jezusa Chrystusa Najwyższego i Wiecznego Kapłana⁴². Mszy św. odpustowej przewodniczył bp Jerzy Mazur, a homilię wygłosił ks. kan. dr Zdzisław Golan, proboszcz parafii pw. św. Idziego w Wyszku, a niegdyś wicerektor WSD w Elku. Ważnym punktem obchodów była konferencja pt.

⁴⁰ Por. KZ, RR, *Pierwsza Dama spotkała się z uchodźcami w Elku*, <https://diecezjaelk.pl/2022/04/07/pierwsza-dama-spotkala-sie-z-uchodzcamy-w-elku/>, (dostęp: 7.04.2022).

⁴¹ Por. RR, *Klerycy WSD w Elku angażują się w pomoc uchodźcom*, <https://diecezjaelk.pl/2022/04/07/klerycy-wsd-w-elku-angazuja-sie-w-pomoc-uchodzcom/>, (dostęp: 7.04.2022).

⁴² Por. KZ, *Elk: 30-lecie istnienia Wyższego Seminarium Duchownego*, <https://diecezjaelk.pl/2022/06/09/elk-30-lecie-istnienia-wyzszego-seminarium-duchownego/>, (dostęp: 9.06.2022).

„O naśladowaniu Chrystusa po zakończonej formacji do kapłaństwa. Trudności i wyzwania w codziennym życiu prezbitera”, którą wygłosił ks. prał. dr Marek Jarosz, rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku.

Wśród uczestników odpustu znalazło się wielu znamienitych gości na różny sposób związanych z ełckim Seminarium w jego trzydziestoletniej historii. Oprócz absolwentów, byłych formatorów (ks. Marek Bednarski, ks. Dariusz Brozio, ks. Tadeusz Herman, ks. Andrzej Jaśko, ks. Stanisław Józwiak, ks. Wojciech Kalinowski, ks. Marian Salamon, ks. Antoni Skowroński, ks. Dariusz Zalewski), rektorów zaprzyjaźnionych seminariów (ks. Robert Bączyk, ks. Marian Strankowski, o. Jacek Wojcieszko), aktualnych wykładowców, samorządowców, przyjaciół i dobroczyńców na uroczystość przybyli także profesorowie, którzy stanowili pierwszą kadrę wykładowców (ks. Zygmunt Kopiczko, ks. Kazimierz Łatak, ks. Maciej Maciejewski) oraz dziekan Wydziału Teologii UWM (ks. Marek Żmudziński).

W tym miejscu warto wspomnieć, że z okazji rocznicy Seminarium otrzymało apostolskie błogosławieństwo od papieża Franciszka (16 czerwca 2022 r.). W wersji drukowanej zostało ono wyeksponowane i umieszczone na ścianie w pobliżu przejścia z gmachu głównego do kaplicy.

Upamiętnienie rocznicy dokonało się również w postaci publikacji tekstów poświęconych ełckiemu Seminarium. W księdze wydanej z okazji 30-lecia diecezji ełckiej pt. „Ex Vita vivit” znalazły się m.in. artykuły dotyczące powołań do WSD w Elku, absolwentów, którzy otrzymali święcenia kapłańskie, a także prac magisterskich alumnów z ostatnich dziesięciu lat⁴³. Wiosenny numer „Głos Serca” – czasopisma prowadzonego przez kleryków – został w całości poświęcony ełckiemu Seminarium. Znalazły się w nim wspomnienia pierwszych formatorów oraz świadectwa absolwentów⁴⁴. Wzmianki o Seminarium pojawiły się także w kwietniowym numerze „Martyrii”⁴⁵.

Rocznicowy charakter roku formacyjnego i akademickiego został podkreślony również w kalendarzu seminaryjnym na 2022 r.

11. Zakończenie roku akademickiego

Drugi semestr, a tym samym rok akademicki, zakończyła Msza św. odprawiona 24 czerwca 2022 r. pod przewodnictwem bp. Jerzego Mazura w kaplicy seminaryjnej. Przed wyjazdem na wakacje miały miejsce rozmowy rektora z niektórymi klerykami.

Przerwa wakacyjna umożliwia alumnom nie tylko odpoczynek, ale również udział w różnego rodzaju praktykach duszpasterskich, rekolekcjach, pielgrzymkach czy zaangażowanie się w życie rodzinnych parafii. Niektórzy z nich skorzystali z rekolekcji dla własnego rozwoju duchowego.

⁴³ Por. A. Gilewska, *Wykaz prac magisterskich napisanych w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Ełckiej w latach 2012-2021*, w: *Ex Vita vivit!*, dz. cyt., s. 93-101.

⁴⁴ Por. „Głos Serca” 2022, nr 154.

⁴⁵ Por. M. Sieńkowski, *30-lecie WSD w Elku*, „Martyria” 2022, nr 4, s. 30-31.

Podsumowanie

W trzydziestym roku funkcjonowania i działalności (2021/2022) Wyższe Seminarium Duchowne w Ełku przede wszystkim realizowało te zadania i cele, które bezpośrednio wiązały się z formacją kandydatów do kapłaństwa. Koncentrowały się one głównie na podstawowych wymiarach formacji (ludzki, duchowym, intelektualnym, pastoralnym). Świadczą o tym wskazane i omówione działania oraz inicjatywy realizowane w ciągu całego roku. Należy żywić nadzieję, że ich wielość i różnorodność pozytywnie wpłynęła na kształtowanie powołań kapłańskich. Niekiedy można mieć obawy, czy zostały zachowane odpowiednie proporcje między wymiarami formacji.

Oprócz tego wspólnota seminaryjna podejmowała działania stanowiące odpowiedź na bieżące potrzeby lub niespodziewane zdarzenia. Chodzi tu głównie o pomoc uchodźcom z Ukrainy oraz podkreślanie 30. rocznicy WSD w Ełku. Z perspektywy minionego czasu można mieć przekonanie, że Seminarium dobrze wywiązało się z zadań, z którymi przyszło mu się zmierzyć.

W porównaniu do lat ubiegłych Seminarium zdobywało kolejne doświadczenia tak w wymiarze formacyjnym, jak i instytucjonalnym. W odpowiedzi na zmniejszającą się liczbę kleryków i kondycję osobowościową kandydatów do kapłaństwa model formacji stał się bardziej zindywidualizowany (bez utraty wymiaru wspólnotowego). Nieodzowną potrzebą okazało się sięganie po pomoc psychologiczną i terapeutyczną. W stopniowo zmieniających się warunkach życia seminaryjnego zespół formatorów nie uległ zredukowaniu, podobnie jak liczba wykładowców prowadzących zajęcia.

* * *

Thirtieth Year of Functioning and Activity of the Theological Seminary of the Diocese of Ełk (2021/2022)

Summary

The article shows the functioning and activities of the Theological Seminary in Ełk in the academic year 2021/2022, which was the thirtieth in its history. The tasks and objectives of the seminary focused mainly on the basic dimensions of formation (human, spiritual, intellectual, pastoral). Sometimes you may have concerns about whether the correct proportions between the dimensions of the formation have been maintained. The seminary undertook activities for refugees from Ukraine, and also celebrated the thirtieth anniversary of erection. Compared to previous years, the seminary gained more experience. In response to the decreasing number of seminarians and the personal condition of candidates for the priesthood, the model of formation became more individualistic.

Keywords: Theological Seminary, Diocese of Ełk, theological studies, priestly formation.

Bibliografia

- Brozio D., *Formacja duchowa w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Elckiej (1992-2012)*, w: „Przeszłość jest to dziś, tylko cokolwiek dalej”. 20 rocznica powstania diecezji elckiej, red. W. Guzewicz, Ełk 2012, s. 263-273.
- DK, RR, *Wielkopostny dzień skupienia stypendystów FDNT Diecezji Elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/03/19/wielkopostny-dzien-skupienia-stypendystow-fdnt-diecezji-elckiej/>, (dostęp: 19.03.2022).
- Galbas A., *Podziękowanie wygłoszone w katedrze elckiej 8 stycznia 2022 r.*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Ełk 2022, s. 25-27.
- Giebułtowiec D., *Ks. dr Piotr Kot o przyczynach kryzysu powołań w Polsce*, <https://www.ekai.pl/ks-dr-piotr-kot-o-przyczynach-kryzysu-powolan-w-polsce/>, (dostęp: 12.10.2021).
- Gilewska A., *Wykaz prac magisterskich napisanych w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Elckiej w latach 2012-2021*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Ełk 2022, s. 93-101.
- Guzewicz W., *Talent i trud. Potencjał naukowy duchowieństwa diecezji elckiej w latach 1992-2017*, Olsztyn 2021.
- Jaśko A., *20 lat Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej (1992-2012)*, w: „Przeszłość jest to dziś, tylko cokolwiek dalej”. 20 rocznica powstania diecezji elckiej, red. W. Guzewicz, Ełk 2012, s. 81-102.
- Kaczyński K., *Warsztaty liturgiczne dla lektorów diecezji elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/03/03/32218/>, (dostęp: 3.03.2022).
- Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, Warszawa, 11 marca 2021 r.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa, 26 sierpnia 1999 r.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Rzym, 8 grudnia 2016 r.
- Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Instrukcja o afiliacji Instytucji studiów wyższych*, Rzym, 8 grudnia 2020 r.
- Konopko D., *Nowy prefekt etapu propedeutycznego*, „Głos Serca” 2022, nr 153, s. 10-11.
- Kronika Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej*, rok akademicki 2021/2022.
- Księga Absolwentów Wyższego Seminarium Duchownego w Ełku*, [b.m.r.w.].
- KZ, *Ełk: 30-lecie istnienia Wyższego Seminarium Duchownego*, <https://diecezjaelk.pl/2022/06/09/elk-30-lecie-istnienia-wyzszego-seminarium-duchownego/>, (dostęp: 9.06.2022).
- KZ, RR, *Pierwsza Dama spotkała się z uchodźcami w Ełku*, <https://diecezjaelk.pl/2022/04/07/pierwsza-dama-spotkala-sie-z-uchodzcamy-w-elku/>, (dostęp: 7.04.2022).
- KZ, *Symposium historyczne poświęcone bł. kard. Stefanowi Wyszyńskiemu*, <https://diecezjaelk.pl/2021/10/15/symposium-historyczne-poswiecone-bl-kard-stefanowi-wyszynskiemu/>, (dostęp: 15.10.2021).
- KZ, *W diecezji elckiej kapłani modlili się o świętość*, <https://diecezjaelk.pl/2022/06/23/w-diecezji-elckiej-kaplani-modlili-sie-o-swietosc-2/>, (dostęp: 23.06.2022).
- MR, *Symposium naukowe o formacji seminaryjnej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/02/26/sympozjum-naukowe-o-formacji-seminaryjnej/>, (dostęp: 26.02.2022).
- Nominacje i zmiany personalne*, „Kronika Urzędowa Diecezji Elckiej” 2021, nr 2, s. 166-173.

- Pielgrzymka Maturzystów Diecezji Elckiej na Jasną Górę*,
<https://diecezjaelk.pl/2021/09/29/pielgrzymka-maturzystow-diecezji-elckiej-na-jasna-gore/>, (dostęp: 29.09.2021).
- Plużek Z., Jacyniak A., *Świat ludzkich kryzysów*, Kraków 2006, s. 81-85.
- Różańska R., *Synod w diecezji elckiej rozpoczęty*, „Martyria” 2021, nr 10, s. 30-31.
- RR, *I Kongres Różańcowy Diecezji Elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/05/28/i-kongres-rozancowy-diecezji-elckiej-2/>, (dostęp: 28.05.2022).
- RR, *Inauguracja roku akademickiego 2021/2022 w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2021/10/14/inauguracja-roku-akademickiego-2021-2022-w-wyzszym-seminarium-duchownym-diecezji-elckiej/>, (dostęp: 14.10.2021).
- RR, *Klerycy WSD w Elku angażują się w pomoc uchodźcom*,
<https://diecezjaelk.pl/2022/04/07/klerycy-wsd-w-elku-angazuja-sie-w-pomoc-uchodzcom/>, (dostęp: 7.04.2022).
- RR, *Msza św. w intencji powołań w kaplicy Wyższego Seminarium Duchownego w Elku*,
<https://diecezjaelk.pl/2022/03/27/msza-sw-w-intencji-powolan-w-kaplicy-wyzszego-seminarium-duchownego-w-elku/>, (dostęp: 27.03.2022).
- RR, *Oblóczyny i Kandydatura do diakonatu w WSD w Elku*,
<https://diecezjaelk.pl/2021/10/02/obloczyny-i-kandydatura-do-diakonatu-w-wsd-w-elku/>, (dostęp: 2.10.2021).
- RR, *Pierwsza rocznica śmierci arcybiskupa Wojciecha Ziembę*,
<https://diecezjaelk.pl/2022/04/21/pierwsza-rocznica-smierci-arcybiskupa-wojciecha-ziemby/>, (dostęp: 21.04.2022).
- RR, *Rolnicy z Diecezji Elckiej dziękowali za plony*, <https://diecezjaelk.pl/2022/09/03/rolnicy-z-diecezji-elckiej-dziekowali-za-plony/>, (dostęp: 3.09.2022).
- RR, *Święcenia diakonatu w diecezji elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/05/07/swiecenia-diakonatu-w-diecezji-elckiej/>, (dostęp: 7.05.2022).
- RR, *Święcenia diakonatu w WSD w Elku*, <https://diecezjaelk.pl/2021/11/26/swiecenia-diakonatu-w-wsd-w-elku/>, (dostęp: 26.11.2021).
- RR, *Święcenia kapłańskie w diecezji elckiej*, <https://diecezjaelk.pl/2022/05/21/swiecenia-kaplanskie-w-diecezji-elckiej/>, (dostęp: 21.05.2022).
- Salamon M., *W trosce o nowe powołania kapłańskie w diecezji*, „Martyria” 2022, nr 8, s. 11.
- Sienkowski M., *30-lecie WSD w Elku*, „Martyria” 2022, nr 4, s. 30-31.
- Sienkowski M., *Odkrywanie powołania chrześcijańskiego. Caloroczna modlitwa o powołania w parafiach diecezji elckiej (2021-2022)*, „Martyria” 9(2021), s. 13, 15.
- Sienkowski M., *Powołania do Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej w latach 1992-2021*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sienkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 531-558.
- Sienkowski M., *Prezbiterzy (absolwenci) Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Elckiej w latach 1992-2021*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sienkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 559-576.
- Sienkowski M., *Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Elckiej (1992-2022)*, „Głos Serca” 2022, nr 154, s. 3-4.
- Spotkanie Elckiego Wolontariatu Misyjnego*, <https://diecezjaelk.pl/2021/10/20/spotkanie-elckiego-wolontariatu-misyjnego/>, (dostęp: 20.10.2021).
- Zajkowski T., *Sylwetki i działalność księży-misjonarzy diecezji elckiej*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej 1992-2022*, red. M. Sienkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 577-593.
- Zarzycka B., *Psychologiczne czynniki ułatwiające i utrudniające formację kapłańską*, „Studia Elckie” 19(2017), nr specjalny, s. 557-564.

RECENZJE
Reviews

KS. WOJCIECH GUZEWICZ*

Jan Czar [ks. Stanisław Piotr Maciątek], *Marszałek Piłsudski na wieczerzy. Humoreska religijna o tem, jak Marszałek Piłsudski proboszczowi „krowę zjadł”*, edycja, komentarze i redakcja: ks. Marian Mieczkowski, Wydawca: Polskie Towarzystwo Historyczne w Łomży oraz Parafia Katedralna pw. św. Michała Archaniola w Łomży, Łomża 2022, ss. 80.

Książd Stanisław Maciątek (1889-1940), używający pseudonimu Jan Czar, a także kryptonimów: Ks. S. P. M., M. S., M. S. P., St. M., X. S. P. M., to jeden z najwybitniejszych kapłanów Kościoła łomżyńskiego okresu dwudziestolecia międzywojennego i początku II wojny światowej. W relacjach księży przedstawiany jest on jako pobożny kapłan i dobry duszpasterz (był m.in. rządcą parafii w Mikaszówce (1934-1937) i w Wiżajnach (1937-1940)), pisarz – mający w swoim dorobku kilkanaście pozycji książkowych (np. *Biją dzwony...: rozważania religijno-moralne*, Łomża [1937], *Dzieje kobiety*, Katowice 1935, *Oblubienica Chrystusowa*, Kraków 1924, *Program ubogich*, Ostrołęka-Małkinia [1926], *Rwijmy, rwijmy śliczne róże: poezje*, Katowice 1932, *Uwielbia dusza moja Pana: poezje religijne*, Płock 1923, *W ręce Ojca*, Warszawa 1930, *Wanda Malczewska*, Warszawa 1934, *Wesołych świąt: Królowa Polski – W złotym rydwanie i inne opowieści z życia św. Stanisława Kostki*, Włocławek 1924, *Z księgi pielgrzyma*, Warszawa 1931, *Za mało żniwiarzy*, Warszawa 1932, *Żywot ks. Bronisława Markiewicza założyciela zakładów wychowawczych dla sierot i opuszczonej młodzieży*, Kraków 1934). Gorący patriota – twórca m.in. całorocznych nabożeństw za Ojczyznę w diecezji łomżyńskiej i miejsc upamiętniających męczeństwo Polaków oraz ich walki za Ojczyznę i Kościół (np. postawienie pomnika poświęconego powstańcom styczniowym w miejscowości Gruszki – parafia Mikaszówka), spowiednik bł. Anieli Salawy, męczennik za Kościół i Polskę¹.

* ks. Wojciech Guzewicz – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6759-0856>; e-mail: wojciech.guzewicz@uwm.edu.pl

¹ Zob. np. L. Grzebień, *Maciątek Stanisław*, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, Kraków 1996, s. 398; W. Guzewicz, *Wspomnienia o księdzu Stanisławie Maciątku, proboszczu w Wiżajnach, spisane ręką ks. Kazimierza Hamerszmity*, „Studia Elckie” 9(2007), s. 127-133; W. Guzewicz, *Parafia Mikaszówka 1907-2007*, „Episteme” 61(2007), s. 37-38.

W oficjalnych biogramach ks. Maciątką nie ma jednakże wzmianki o jego książce pt. *Humoreska religijna o tem, jak Marszałek Piłsudski proboszczowi „krowę zjadł”*. Powodem tego, jak się wydaje, był brak zgody na jej upublicznienie od władz kościelnych (bpa Stanisława Łukomskiego). Książka zachowała się w maszynopisie, w aktach osobowych ks. Maciątką, które kompletował przez wiele lat ks. Stanisław Wierzbicki (pasjonat życia i dorobku ks. Maciątką). Pozycję tę odkryli niedawno i udostępnili szerszemu gronu czytelników dwaj kapłani łomżyńscy: ks. Artur Szurawski (kanclerz kurii) i ks. Marian Mieczkowski (proboszcz katedry). Pierwszy z nich odszukał w spuściźnie po ks. Maciątku maszynopis, drugi natomiast podjął się redakcji i wydania tego dzieła. Warto dodać, iż warunkiem opublikowania książki w okresie międzywojennym było także uzyskanie aprobaty samego Józefa Piłsudskiego. Wprawdzie odpowiedź z Belwederu była pozytywna, sugerowano jednakże, aby zmienić jej tytuł, bowiem „najmniej szczęśliwą rzeczą w tej broszurce jest sam tytuł” (s. 7). Wobec czego autor zmienił w swoim maszynopisie tytuł na *Marszałek Piłsudski na wieczyry* i na końcu utworu zamieścił adnotację „Za zgodą Belwederu”. Mimo tego nie wydano wówczas książki, bo brakowało zgody biskupa. Doszło do jej upublicznienia dopiero na początku 2022 r. i było to pod egidą Polskiego Towarzystwa Historycznego w Łomży oraz parafii katedralnej pw. św. Michała Archaniola w Łomży. Oprócz zasadniczego tekstu – humoreski – książka zawiera *Słowo od wydawcy* (pióra ks. Mariana Mieczkowskiego) oraz życiorys – *Książd Stanisław Piotr Maciątek (1889-1940)*, który opracował ks. Ireneusz Borawski. To drugie opracowanie (życiorys) należy poprawić przy ewentualnych kolejnych edycjach książki. Zawiera bowiem kilka nieścisłości, jak chociażby tę, iż ks. Maciątek został aresztowany i wywieziony do obozów koncentracyjnych z Wiżajn (s. 15). Tymczasem w świetle zachowanych źródeł ks. Maciątek udał się do parafii Mikaszówka. Tam 6 kwietnia 1940 r. został aresztowany w ramach akcji Intelligenzaktion („akcja inteligencja”) wraz z miejscowym proboszczem ks. Stanisławem Konstytynowiczem (parę lat temu przy kościele w Mikaszówce odsłonięto nawet pomnik nawiązujący do tych wydarzeń). Był następnie przetrzymywany w więzieniu w Suwałkach skąd 17 kwietnia 1940 r. został przetransportowany do obozu koncentracyjnego KL Soldau, następnie 3 maja 1940 r. do obozu koncentracyjnego KL Sachsenhausen, gdzie wyczerpany śledztwem, pobytem w więzieniu i obozie zmarł 27 czerwca 1940 roku².

Książkę pt. *Marszałek Piłsudski na wieczyry. Humoreska religijna o tem, jak Marszałek Piłsudski proboszczowi „krowę zjadł”* można analizować na wiele sposobów, np. od strony językowej, treści czy przesłania. Można ją także odczytywać jako dokument czasu, gdzie autor, posługując się humoreską, opowiedział o istotnych problemach społeczno-politycznych dwudziestolecia

² Zob. W. Guzewicz, L. Moszczyński, *Aresztowanie ks. Stanisława Maciątką*, „Studia Elckie” 20(2018), nr 1, s. 41-50.

międzywojennego. Na kanwie przypadkowego spotkania w majątku ziemskim, gdzie pewien proboszcz parafii udał się po zakup krowy, snuje refleksję nad religijnością Marszałka Piłsudskiego i relacjami państwo-Kościół w okresie II Rzeczypospolitej. Chodzi tutaj głównie o stosunek Piłsudskiego i jego obozu do nauczania religii i inne restrykcje, jakie aparat państwowy podejmował w stosunku do księży i osób świeckich, którzy zajmowali się działalnością społeczno-polityczną. Warto dodać, iż zagadnienia te były dość żywotne w całym okresie międzywojennym, co udokumentuje w swojej pracy doktor-skiej ks. Wojciech Guzewicz³.

Podjęty w książce temat religii w szkole należy odczytywać chociażby w kontekście redukcji liczby godzin religii w szkole oraz zwiększanie na lekcjach religii liczby uczniów w klasie. Według przepisów państwowych i konkordatu nauka religii była obowiązkowa w szkołach podstawowych i średnich w wymiarze dwóch godzin tygodniowo. Od 1928 r. w wielu miejscach Polski, w tym w diecezji łomżyńskiej, zachodziły jednak pewne rozbieżności w stosowaniu tego przepisu. O niezgodnych z konkordatem działaniach władz szkolnych informowali na forum Episkopatu także abp Sapieha i abp Jałbrzykowski. Komisja Prawna Episkopatu Polski zleciła więc bpowi Łukomskiemu przeprowadzenie rozmów z ministrem WRiOP w celu powstrzymania lokalnych władz od samowolnego wprowadzania zmian w ustalonych programach. Nie doszło jednak wówczas do porozumienia. Władze szkolne, tłumacząc się brakiem funduszy na opłacenie nauczycieli religii w roku szkolnym 1931/1932, likwidowały kolejne etaty świeckich i duchownych katechetów. Biskupi zebrani na konferencji w 1931 r., nie chcąc dopuścić do zmniejszania liczby godzin religii, zgodzili się na to, aby księża katecheci część swych zadań prowadzili bezpłatnie. Zlecieli też bpowi Łukomskiemu przygotowanie i przedstawienie MWRiOP projektu czasowej redukcji godzin nauki religii w niektórych szkołach podstawowych. Wprawdzie minister WRiOP zapewnił później bpa Łukomskiego, że nie będzie dalszego redukowania tych godzin, ale lokalne władze szkolne nie wszędzie tego przestrzegały.

Poletkiem, na którym dochodziło do wzajemnych nieporozumień i uprzedzeń, była również sprawa funkcjonowania w szkołach organizacji katolickich. Zwłaszcza Krucjata Eucharystyczna napotykała znaczne trudności ze strony władz państwowych, które nie uznawały jej za organizację legalnie działającą na terenie szkoły. W wyniku tego w całym kraju dochodziło do licznych konfrontacji pomiędzy księżmi – opiekunami kół a władzami szkolnymi. Podobnie sytuacja przedstawiała się w diecezji łomżyńskiej. Władze szkolne, zwłaszcza na Kurpiowszczyźnie, Augustowszczyźnie i Suwalszczyźnie, stwarzały duże trudności w zakładaniu i funkcjonowaniu tej organizacji, stąd też bp Stanisław Łukomski skierował do księży pracujących na tych terenach pismo, w którym podawał wytyczne, co mają czynić i jak się zachować w przypadku zaistnienia

³ W. Guzewicz, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej w II Rzeczypospolitej*, Lublin 2003, ss. 320.

takiej sytuacji. Pisał on między innymi: „Dochodzą mnie wiadomości, że niektórzy dyrektorzy szkół powszechnych czynią trudności w zakładaniu nowych i prowadzeniu już istniejących w szkołach stowarzyszeń dziatwy «Krucjata Eucharystyczna» i powołują się na zarządzenia swoich inspektorów szkolnych. Gdy taki wypadek zajdzie, księża uczący religii winni oświadczyć panom kierownikom szkół, że Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego pismem z dnia 4 stycznia 1928 r. pod numerem 2287/27 orzekło, iż nie widzi przeszkód, aby organizację «Krucjata Eucharystyczna» wśród młodzieży szkół powszechnych traktować jako organizację dozwoloną o charakterze religijnym, analogicznie do postanowień okólnika Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 3 września 1927 pod numerem 752/27, dotyczącą szkół średnich (...). Krucjata Eucharystyczna jako stowarzyszenie ściśle religijne przez Ojca Świętego Piusa XI zalecone, należy do istotnej pracy duszpasterskiej księdza katechety. Przeto nie należy prosić kierownictwo szkoły o zgodę na jej zakładanie, lecz tylko uświadomić, kiedy się ją zaprowadza. Nadto, jako organizacji w szkole dozwolonej, przysługuje jej prawo zbierania się i odbywania swoich zebrań w szkole”⁴. Wydaje się, iż list bpa S. Łukomskiego nie przyniósł spodziewanych rezultatów; a wręcz przeciwnie – w niektórych miejscach diecezji jeszcze bardziej zaostrzył konflikt pomiędzy opiekunami kół a inspektorami szkolnymi. Świadczą o tym raporty księży – opiekunów szkolnych kół Krucjaty Eucharystycznej, w których podają, że nasiliła się akcja władz szkolnych przeciwko organizowaniu i funkcjonowaniu tego stowarzyszenia na terenie szkół powszechnych. Ostatecznie do konsensusu doszło dopiero w 1937 r., po podpisanym porozumieniu między Episkopatem Polski a MWRiOP. W wyniku podpisanego układu ustalono, że „na terenie szkół powszechnych mogą istnieć jako jedyne organizacje religijne dla młodzieży szkolnej wyznania rzymsko-katolickiego «Koła Szkolne Krucjaty Eucharystycznej»”⁵.

W dotychczasowej literaturze zazwyczaj przedstawiano pogląd, że głównym powodem tych niekorzystnych relacji było to, iż biskup łomżyński, a wraz z nim i duchowieństwo, mocno angażowali się na rzecz ugrupowań opozycyjnych w stosunku do rządu i obozu Piłsudskiego (Narodowa Demokracja, Chrześcijańska Demokracja). Tymczasem w świetle materiałów źródłowych należy stwierdzić, iż znaczna część wzajemnych nieporozumień czy nawet konfliktów w zakresie oświaty i wychowania wynikała z niewywiązywania się przez władze państwowe z postanowień konkordatowych, ignorowania zasad chrześcijańskich w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym, prowadzenia antykatolickiej polityki wyznaniowej czy wreszcie lekceważenia ówczesnych realiów obyczajowych i poglądów szerokich kręgów społecznych.

⁴ Archiwum Diecezji Łomżyńskiej, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Pismo bpa S. Łukomskiego z 1934 r.

⁵ Tamże, Okólnik nr 67 z dnia 8 VII 1937 r.

Wbrew pozorom książka pt. *Marszałek Piłsudski na wieczerzy. Humoreska religijna o tem, jak Marszałek Piłsudski proboszczowi „krowę zjadł”* nie ma charakteru politycznego. Owszem, opowiada o sytuacji społeczno-religijnej Polski międzywojennej, w tym na terenie diecezji łomżyńskiej, ale w książce chodzi o coś więcej. O zwrócenie uwagi na element religijny i wychowawczy. Autor stawia bowiem tezę, że przemianę społeczeństwa, kraju, w tym uzdrowienie relacji politycznych, należy rozpocząć od nawrócenia siebie – „reformę świata należy rozpoczynać od siebie” (s. 13).

Na koniec należy pogratulować redakcji i wydawcom tego dzieła. Przyczynili się oni bowiem do odszukania i upublicznienia opracowania, które do tej pory było nieznane, a w okresie międzywojennym skazane na nieistnienie. Opracowanie to należy potraktować jako istotną cegiełkę do budowy monografii o ks. Stanisławie Maciątku, a przynajmniej o twórczości literackiej tegoż księdza. Wreszcie książka, jak to już powiedzieliśmy, oprócz dokumentu czasu ma charakter wychowawczy i religijny. Zwraca przy tym uwagę ciekawy sposób przedstawiania istotnych kwestii społecznych w okresie międzywojennym (za pomocą humoreski).